

.....
115.544

OSZK

VÁNDOR
✿
TIGRISBÉKE

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

N.M

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VÁNDOR KÁLMÁN

TIGRISBÉKE

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

V Á N D O R K Á L M Á N

TIGRISBÉKE

OSZK

BUDAPEST.

SZÉCHENYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI R.-T. KIADÁSA
KÉSZÜLT A KÖNYVNYOMTATÁS ÖTSZAZADIK ÉVÉBEN

COPYRIGHT
BY MÜLLER KÁROLY
BUDAPEST

OSZK

12

115544

Arany János irodalmi és nyomdai műintézet részv.-társ. Budapest.
Felelős kiadó: Müller Károly. Felelős nyomdavezető: Richter Márton.

Ezerkilencszáztizennyolc december negyedikén indult el a „George Washington” az Amerikai Egyesült Államokból. Tízezrek éljeneztek, amikor fedélzetén a fennkölt szellemű professzorral — az Államok elnökével — aki a tizennégy pontot és a Népszövetség gondolatát ajándékozta a világnak, méltóságteljesen kisiklott a kikötőből.

A versaillesi kastélyban három nagy férfiú állott egy hatalmas könyv üres lapjai előtt. Egy haragos aggastyán, Clemenceau, a Tigris. Egy joviálisnak ható örökifjú, Lloyd George. És Orlando úr, aki Itália képviselőjében érkezett Franciaországba.

Az Elnököt várták mindhárman, hogy a nagy könyvbe beírják a világ jövő sorsát.

A „George Washington” megérkezett. Páris mámoros örömmel üdvözölte a tizennégy pont atyját és a versaillesi kastély egyik szobájában összeült a Négyek Tanácsa.

A tárgyalás kissé nehezen indult. Az elnök és Lloyd George nem beszélt csak angolul, Orlando úr csak olaszul. Egyedül a Tigris, Clemenceau értette mindnyájukat. De áthidaltak minden nehézséget, hiszen a világ boldogságáról, jövő sorsáról volt szó.

„Első teendők az Elnök nagy gondolatának, a Népszövetségnek, megvalósítása legyen!”

Kiküldtek ötvennyolc bizottságot, mely ezerhat-száznegyvenhat ülést tartott, hogy a Népszövetség alkotmánya valóban remekmű legyen.

*

Irni kezdtek a nagy könyv üres lapjaira. Először mind a négyen. Majd csak hárman. Orlando úr megdöbbenéssel félreállott. Azután ketten. Lloyd George-nak haza kellett utazni, választás volt Angliában. Később a nagy elnök is abbahagyta az írást. Azt rebesgették, hogy véleménye nem egyezett Clemenceau úréval. Voltak, akik azt híresztelték, hogy gyengélkedik. Rosszindulatú emberek azt beszélték, hogy orvosai agybántalmakra gyanakodnak.

Egyedül a francia aggastyán bizonyult fáradhatatlannak. Egyre kevesebb fehér lap volt már a hatalmas könyvben.

Ezerkilencszáztizenkilenc április ötödikén Brockdorff-Rantzau, Németország külügyminisztere ott állott a könyv előtt, hogy kézjegyével megpecsételje országa sorsát.

Béke!

Scapa Flowban az internált német flottát saját légénysége elsüllyesztette.

Szeptember tizedikén St. Germainben Ausztria miniszterelnök írta kézjegyét a nagy könyv betűi alá.

November huszonhetedikén Bulgária is aláírta.

Béke! Béke!

1920 június negyedikén Trianonban Magyarország megbizottai állottak a könyv előtt és augusztus tize-

dikén a sèvres-i kastélyban Törökország megbízottai befejezték az aláírások sorozatát.

Most felállott a francia aggastyán és a megilletődött csendben beszélni kezdett:

— A béke nagy munkája elkészült. A fegyverek elhallgattak. Sikerült megteremteni és most átnyújtjuk az emberiségnek a — boldog békét!

A francia ujságírók éljeneztek, az angolok komolyan bölintettek, „hurrah” üvöltötte az Államok tudósítóinak kara. Körülöttük furcsa, ismeretlen emberkéek szaladgáltak boldog arccal, egymás kezét szorongatták. A másik oldalon pedig némán állott egy hatalmas csoport.

Most még egyszer felcsendült a Tigris hangja:

— Íme uraim, a — boldog béke!

Az egyik sarokból, ahol a sápadt, szótlán csoport állott, hirtelen hang hallatszott:

— Boldog béke? ... Tigris béke!

De ezt az okvetlenkedőt feltűnés nélkül azonnal kivezették.

A lélekemelő ünnepséget disszonáns hang ne zavarja.

Azután megkezdődött.

FELSENBURG DINASZTIA.

I.

Felsenburg polgármestere felment az emelvényre. Megilletődött csendben kezdte meg beszédét, felvázolta az elmúlt két esztendő történetét. Elmondta, hogy két év előtt volt egy pillanat, amikor azt hitték, hogy minden felborul, azután méltatta a polgárság önfeláldozó erőfeszítését, mely szembeállt a felforgató elemekkel.

A polgármester beszéde után percekig zúgott a taps.

A városháza előtti téren rend volt, nyugalom. Csak a tér másik oldalán, az egyetem erkélyén álló férfiak láttak távoli csoportosulásokat. Az egyik mellékutcában rendőrkordon szorította vissza a zúgolódó tömeget. Hatalmas vörös zászlókat lobogtattak egyesek, de a rendőrök nem engedték, hogy az ünnepség harmóniáját oda nem illő elemek megzavarják. Mégis eljutott az ünnepség színhelyéig néhány elmosódott hangfoszlány, az internacionálé dala, azután valami ütemes kiáltás: „Munkát — kenyeret — munkát — kenyeret...”

De felzengett méltóságos dallamával a felsenburgi néphimnusz és elnyomta az elégedetlenkedő hangokat.

Odébb másik csoport barnállott. Zászlójukat szokatlan jelvény diszította. Kereszt, melynek minden szára kampóban végződik. Ezt a csoportot két oldalról is rendőrök sorfala szorította vissza. Egyik oldalon a városháza előtti térről próbálták távolartani, másrészt pedig igyekeztek meggátolni, hogy a két elégedetlenkedő tábor összűzzön.

De, mint már említettük, ezt csak az egyetem erkélyéről látták. A téren nyugalom volt, semmi zavaró momentum és már fel is zengett ismét a felsenburgi himnusz. Ezrek és ezrek énekelték és az utolsó akkord után egetverő éljen harsant fel. Megszólaltak a gyárak szirénái, mintegy szimbolizálva az ünnep után következő élet zaját.

Az egyetem erkélyén négy fehérköpenyes férfi figyelte az ünnepséget. Most szótlánul megfordultak és beléptek Wahlen Siegfried professzor szobájába.

— Szép volt. Méltóságos, finom, bensőséges ünnep! — mondta az egyik tanár és Wahlen Siegfried, őszülő halántékú negyvenes úr, a tudományos világ büszkesége, csendesen bólintott. A távolabbi utcákban lezajlott tüntetésekről nem beszéltek.

Trauer doktor az erkélyajtóban állott és a hegyet nézte, melyről büszkén pillantott a völgybe a Felsenburgok régi vára.

— Furcsa — mondta. — Mi itt ünnepelünk és a hegyen némán áll az ősi vár, falai mögött a volt uralkodócsalád tagjaival. Vajjon hogyan élnek ott

egyedül, elzárva a világtól? Mit éreznek, ha lenéznek a városra?

— Ezt ők tudják urak, — szólt Wahlen professzor és az órájára nézett. — Már ilyen későre jár?

— Az ám! Fél hat, — bólintott Trauer. — Gyerünk uraim, gyerünk! Szervusz Wahlen.

Egymásután hagyták el a szobát. Már csak egy komolyarcú fiatalember maradt Wahlen mellett, Pusztay Barnabás, az asszisztense.

— Parancsol még valamit professzor úr? — kérdezte tiszteletteljesen. Wahlen kedvesen tiltakozott.

— Nem, köszönöm. A klinikán minden rendben van?

— Tökéletesen.

— Akkor viszontlátásra, fiam, a délutáni vizitet elvégzed nélkülem is.

Az ajtó becsukódott Wahlen tanár mögött. Pusztay Barnabás szeretettel nézett utána. Szinte fiúi gyengédséget érzett az öszülő hajú férfi iránt, akivel 1916-ban akadt össze valahol Flandriában. Akkor még csak orvostanhallgató volt és a tanár egy tábori segélyhely vezetője. Háború volt és Pusztay mint tüzérzászlós került Flandriába a monarchia ágyúival. Egy éjszaka golyót kapott a karjába. Így vitték Wahlenhez a tábori segélyhelyre. Itt kitisztították a sebet, a tanár beszélgetni kezdett vele és végül ott tartotta maga mellett.

— Orvos akar lenni, amint látom komolyan veszi jövődő hivatását — mondta —, többet használ hazájának, ha mellettem marad és tudásával igyekszik segíteni sebesült bajtársain.

De csak néhány hónapig maradhatott Wahlen Siegfried oldalán, mert az orosz frontra vezényelték. Alig három hét múlva fogságba esett. Végigjárta az utat, mint annyi százezren, akik úgy indultak az életnek, hogy soha át nem lépik Magyarország határát. Valahol a kínai-orosz határ közelében töltött el másfél évet. Végignézte a hadifogoly-élet minden szakaszát a zárt kerítéstől, a hirtelen szabadsáig, hadifogoly üzemekig, bankokig, amikor ezek a hazájuktól elszakított magyar fiúk egyik napról a másikra gyárakat alapítottak, üzleteket nyitottak, kalandos vállalkozásokba fogtak, hirtelen megoszlottak munkásokra és munkáltatókra, fehér és vörös katonákra, provokáltakra és provokálókra s csak egyben maradtak közösek: a hadifogolybetegségben, ami az elhagyott város, az elhagyott család kedves képeit vetítette gyötrő éjszakákon eléjük.

Pusztay Barnabás előtt ezeken a végtelennek tetsző éjszakákon egy Attila-utcai háromszobás lakás képe jelent meg. Finom, vékony, fehérhajú asszony járt-kelt ezekben a szobákban, kissé mindig lábujjhegyen. Évtizedek során idegződött belé az orvosfeleség halk járása, mert a lakásban idegenek vannak, akik délután két órakor egyszerre kisajátítják a várószobává alakult ebédlőt, szótlanul foglalják el előbb a sarokban a plüssgarnitúrát, azután a régimódi támlásdiványt, mely fölött ceruzával megörökítve idősebb Pusztay Barnabás fiatalkori képe látható. Régimódi katonaruhában, mert az öreg úr fiatalabb éveiben katonarvos volt, tisztimenázsiban étkezett és vacsora után kispénzű, de nagytemperamentumú katonatiszteknek zongorázott magyar nótákat. A régi képen

mordul néz idősebb Pusztay Barnabás az alacsony gallérú zubbonyban, látszik rajta, hogy szívvel-lélekkel katonának érezte magát. Mindaddig, amíg egyszer valami sérelem érte. A szombathelyi lovassági laktanyában történt, akkoriban vasmegeyei huszárokat kúrált aszpirinnel és ricinussal.

Egy téli napon Ferenc Ferdinánd trónörökös érkezett magas vizitre. A civil lakosság bevonult házaiba, nem volt hajlandó sorfalat állni a monarchia második legnagyobb emberének. Az a hír járta róla, hogy nem szereti a magyarokat, tavaly is, amikor átutazott a szombathelyi pályaudvaron, befüggönyözte az ablakát. Ha Magyarországon utazik, mindig befüggönyözi az ablakait, mesélték méltatlankodva a Kovács kávéházban, az Elitben, sőt a Szabaria fehér asztalánál is, ahol a megyebeli urak szoktak megszállni és esténként huszárönkéntesek cigányoznak, akik a környék kastélyaiból vonultak be a Kőszegi-úti laktanyába.

Ferenc Ferdinánd tehát minden dísz és ünnepélyes fogadtatás nélkül érkezett, hogy megsejmelje a huszárokat. Senkihez nem volt jó szava, zárkóztan nézte a katonai parádét, azzal az alig titkolt ellenszenvvel, ami mindig ott ült az arcán, ha magyarok vették körül. Talán az öreg király szavai, intelmei jutottak végül is eszébe, mert enyhíteni akarta a hidegséget, mellyel az ellenőrző szemlét megtartotta. Közölte az ezredessel, hogy a tisztikarral együtt kíván ebédelni az étkezdében.

Természetesen ott volt idősebb Pusztay Barnabás ezredorvos is. Mikor a fenség megérkezett és az urak rangszerint felsorakoztak, az ezredorvos, mint háromcsillagos, a századosok után állt a sorban.

Az ezredes, különben joviális osztrák öreg úr, hirtelen hozzáfordult.

— Te, doktor — mondta —, a végére állj. Nem azért mondom, te jól tudod, de legutóbb is egyik szemlénél a fenség személyesen intézkedett úgy, hogy...

Pusztay Barnabás ezredorvost odaállították a kádétok után a lódoktor mellé.

Aztán jött a trónörökös, sorban csapódtak a bokák, harsogtak a bemutatkozások, a trónörökös mindenkinek kezet nyújtott, végre elérkezett Pusztay Barnabás ezredorvoshoz és neki nem nyújtott kezet. Neki és a lódoktornak.

Pusztay Barnabás ezredorvos másnap letette az uniformist. Egy kis faluban lett körorvos, itt nősült meg és itt született ifjabb Pusztay Barnabás, aki a falusi kertben szaladgálva élte első éveit. Első emléke a fehérre meszelt szobák szaga volt, kis paraszti emberekre emlékezett, hébe-hóba bekopogtak a doktor úrhoz, aki szálfá egyenesen járt, hatalmas, szép ember volt, rövid szakállal és pattogó hangon beszélt. Mert a pattogó hang és a fegyelem továbbra is megmaradt az életében. Nyiltan, egyenesen szeretett beszélni, katonás pontossággal végezte minden dolgát és ugyanezt a fegyelmet megkövetelte egész környezetétől. A fiától is.

Reggel nyolckor reggeli, tízkor tízórai, pontosan délben tizenkét órakor ebéd, négykor uzsonna, nyolckor vacsora. És félkilenckor lefekvés. Közben pedig egy falat sem. Mert az étkezésnek megvan a maga ideje, az éjfél előtti alvást nem pótolja semmi.

Mire a kis Barna iskolába került, már Budán laktak. Az Attila-utcában volt ez a lakás.

*

Az öreg ház a Várhegyre támaszkodott s homlokzatával a Horváth kertre nézett. Pusztay doktorék laktak a földszinten, fölöttük Király néni, a háztulajdonos. Az udvari lakásban pedig Mayor Mili.

Ez a Mayor Mili ugyan csak egészen apró leány volt és korántsem ő szerepelt főbélróként, mégis róla nevezték az udvari lakást, mert az öreg Mayort, Mili papáját, senkisémm szerette. Tanár volt az egyik környékbeli gimnáziumban, mindig morcosan járt és ha egy óraker hazajött az iskolából, a ház gyerekei halkabba fogták a hangjukat, játékukat. Mayor Mili mamája pedig, mindig könnyes szemű, kis szürke veréb, nem számított. De Mili kedvence volt az egész háznak. Kedvence volt, mint kis gyerek, mint iskolás lány és gyönyörűsége akkor, amikor gyerekből lánnyá serdült, karcsú lábú, nevetőszemű szép kis teremtmény. Még mások is laktak a házban, de kívül estek azon a körön, mely ott a szibériai barakktáborban Pusztay Barnabás tüzérezászlósnak az Attila-utcai házat jelentette.

Izgalmas lakás esett az Attila-utcában. Szemben volt a Budai Színkör, nyáron nézték a színészeket, színésznőket, este az elegáns hölgyeket, urakat, nyolc óra után pedig áthallatszott a zenekarból az operett muzsikája. Ilyenkor a kis Mayor Mili a kapu előtt táncra perdült, szőke haja lobogott és finom kis arca vidám tűzben égett.

Az Attila-utcai öreg ház kapujából kiindulva ismerkedett meg a nagyvilág csodáival, az alagúttal, a villamossal, az első autóval, a telefonnal és a fonográffal. Ez utóbbi hallatlanul izgalmas volt, kis fekete viaszhenger kezdett forogni egy gépezeten és ezüst tölcsérből jött a hang:

Egy rózsaszál szebben beszél
Mint a legszerelmesebb levél . . .

Még a katonás ezredorvos is egészen elérzékenykedett.

Pusztay Barna az apja szigorú nevelése mellett pontos, rendes, fegyelmezett kis diák lett. Nem ismerte a füllentés fogalmát, jelentette, ha rosszul felelt az iskolában, meghallgatta a dorgatóriumot és ebéd után bement a hálósobába tanulni. Néha a függöny résén bekukucskált az ebédlőbe, szeretne nézni a néniket, bácsikat, akik szótlanul olvasták a kirakott Uj Időket, a Gartenlaubet, a Fliegende Blättert és a Borsszem Jankót, szeretne nézni, amint nyílik apu ajtaja, kilép rajta egy néni vagy bácsi és mögötte várakozóan feltűnik apu fehérköpenyes alakja, hogy valakit bebocsásson és az ajtót újra becsukja.

De tudta, hogy neki háromtól ötig tanulni kell, hát egy-egy percnyi nézelődés után visszaült az asztal mellé és tanult.

Később megszerette a tanulást. Már nem csak azért tanult, mert ez kötelesség, hanem azért is, mert kíváncsi volt, szeretett volna egyre többet tudni.

Most itt a hadifogság éjszakáin estéket álmodott vissza, amikor vendégek voltak. Apja, aki sohasem

dohányzott, cigarettát, szivarokat tett a kis asztalokra és vacsora után leült a zongorához. A zongora mellett édesanyja énekelt. Rendszerint régi dalokat, igen sok Dóczi-nótát és majdnem minden alkalommal egy dalt a Huszárfogás című operettből. Anyu lánykorában énekelni tanult. Az Attila-utcai lakásban három szoba volt egymás mellett. Ebédlő, mely délután váróvá, úriszoba, mely ugyanebben az időben rendezővé lépett elő, azután az alkovos háló. Az alkovban egymás mellett két ágy, két éjjeli szekrény s az első részben az ő ágya. És minden szobában rengeteg zöld, délszaki szobanövény, pálma, kaktusz, vízben nevelt japán növény, mert anyu szenvedélyesen szerette a virágokat.

Nagy sétákat vágyott vissza, sétákat a Várban, lent a budai Dunaparton, ahol a kioszkban délután zene szólt; kirándulásokat a Hűvösvölgybe, Zugligetbe; régi pajtásaira vágyott, a kis Mayor Milire, Király Bélára, a háztulajdonosnő fiára, aki két évvel idősebb nála s már kész orvos volt, amikor bevonult katonának. Vajjon merre járhat, hol lehet, él-e még? És felmerült előtte egy leány arca is, vékonycsontú, halkszavú kis leány figurája. Erzsi! Jól nevelt urileány, távol tőle minden illetlenség, meg nem engedett gondolat. Mikor Barna beiratkozott az egyetemre, ünnepélyesen megígérték egymásnak, hogy hűségesen várni fognak, amíg Barna megszerzi az orvosi diplomát, Erzsi a tanárnőit s ha a szülőknek sem lesz ellene kifogása, úgy összeházasodnak. Rendkívül illedelmes, komoly ifjak voltak.

Szenvedélyes szerelem sohasem volt közöttük. Most a fogságban elhatalmasodott az érzés, kínzóvá

vált, néha már azokat a határokat is túlhaladta, melyek között ilyen finom kis úrilányra gondolni illik.

Másfél év múlva Barna hazakerült. A háborúnak vége volt már. Az apját nem találta. Még ezerkilencszáztizenhétben meghalt. A három szobából kettőben albérlő lakott, a doktor úr vagyont nem tudott gyűjteni, özvegyének abból kellett élni, amit az albérlők fizettek. De lakásinség volt, hát egyelőre nem kellett a fejét törni, mi lesz, ha a szobát nem tudja kiadni.

Nem volt pénzüik, hogy Barna folytassa az egyetemen tanulmányait.

Ekkor jutott eszébe Wahlen professzor. Írt neki. Wahlen Siegfried emlékezett az egykori tüzérszázlósra, akit maga mellé vett a tábori segélyhelyre. Barátságos levélben válaszolt, meghívta az egyetemre és útiköltséget is küldött.

Így került Felsenburgba. Wahlen professzor gondoskodott az intézetben ellátásról, szobáról és néhány hónap múlva Pusztay Barnabás, akinek nem kellett már neve mellé írni az ifj. szócskát, hiszen az idősebb elköltözött a Farkasrétre, neve elé a Dr. jelzést írta ki.

Ekkor már igen jelentékeny kísérleteket végzett, vezető szerepe volt Wahlen mellett és tudományos körökben felfigyeltek munkájára.

Azon a napon, — ezerkilencszázhuszat írtak akkor —, amikor második évfordulóját ünnepelte Felsenburg köztársaság, teljhatalmú helyettese volt már a professzornak.

Mikor Wahlen Siegfried az ünnepség után kezelt szorított vele és elment, ő is elvonult a szobájába. Csak az esti vizit volt hátra, elhatározta, hogy utána

bemegy a laboratóriumba és folytatja a kutató munkát, melytől Wahlen, de más nagynevű professzorok is sokat vártak.

Ezuttal azonban nem lett semmi a munkából. Talán kilenc óra lehetett, amikor a portás feltelefonált, hogy egy úr kíván beszélni vele. Sürgős ügyben. Természetesen azonnal utasítást adott, hogy vezessék fel.

A késői vendég igen méltóságteljes megjelenésű úr volt és felszólította, hogy azonnal jöjjön vele a királyi várba.

— Hova kérem?

— Öfensége Immaculata nagyhercegnő beteg, magas láza van.

Pusztay Barna tudta, hogy Immaculata nagyhercegnő, Anna Veronika nagyhercegnő leánya, a volt uralkodó másodfokú unokahuga, körülbelül húsz esztendősen és igen csinos. De még sohasem látta. A királyi család itt maradt tagjai bezárkóztak a vár falai közé és lábukat sem tették a városba, mióta az hűtlenül elfordult uralkodójától.

A meghívásra zavarba jött.

— Kérem, én egészen fiatal orvos vagyok, miért nem fordulnak inkább valamelyik kiváló professzorhoz? Itt van mindjárt Wahlen Siegfrid, aki...

A látogató elhárító mozdulatot tett.

— Az említett urak csatlakoztak a jelenleg hatalmon lévő politikai társasághoz, egyikük sem jöhet szübe a fenséges család előtt. Azért esett önre a választás, mert ön külföldi s így ez a kizáró ok...

Barnabás vette a táskáját, kalapját.

— Menjünk kérem.

Néhány perccel később az egykori királyi vái egyik hatalmas csarnokában állott.

Vezetője, akit „Excellenciádnak” szólítottak, egy pillanatra feléje fordult:

— A megszólítás „fenség”, Anna Veronika nagyhercegnő előtt méltóztassék mélyen meghajolni s ha kéznuyjtással tiszteli meg, úgy a kezét hódolattal megcsókolni.

Így történt. Anna Veronika nagyhercegnő, aki csakugyan fenséges jelenség volt, személyesen vezette a betegágyhoz.

S az ágyban Barnabás, aki határozottan némi elfogódottságot érzett, egy nagyon szép leányt talált. A komoly szép arcon lázrózsák égtek, a karcsú test a paplan alatt hidegrázástól remegett.

Néhány pillanattal később kétségkívül megállapította, hogy tüdőgyulladás. Mégpedig elég súlyos.

Első gondolata az volt, hogy Wahlent hívja. A leg-határozottabban visszautasították.

— Fenség a felelősség! A kis fenség állapota . . .

Anna Veronika kemény volt, mint a gránit.

— Az itteni orvosok közül csak ön léphet a betegágyhoz.

Határozott tisztelettel nézte ezt a kicsit divatjamúlt ötvenes hölgyet, aki a leánya betegágyánál sem hajlandó engedni elveiből. Aki uralkodójától átpártolt az új rendszerhez, ide nem teheti be a lábát.

— Az éjszakát a beteg ágya mellett töltöm.

Azonnal hatalmas piros karosszéket állítottak az ágy lábához.

— Van szüksége segítségre?

— Fenség feküdjön le nyugodtan — válaszolta — ha bármire szükségem lesz, jelenteni fogom.

S ott ült hajnalig az ágy mellett. A szép arc lázpirosan lángolt a fehér párnákon, hallotta jellegzetes rövid köhintéseit, nehéz lélegzését, néha megfogta keskeny csuklóját, tenyerébe vette finom kezét. Egyedül ápolta egész éjjel.

Immaculata nagyhercegnő alig vette észre. Napok következtek, melyek legnagyobb részét itt töltötte a betegszobában. Aztán jött a krízis és eljött egy nap, amikor a fiatal leány tekintete először fordult feléje értelmesen.

— Kicsoda maga?

— Orvos, fenség. Beteg volt, most már túl van a veszélyen.

Immaculata nézte.

— Én már láttam magát!

— Szokott sétálni a városban?

— Itt láttam. Valamelyik éjjel. Fölém hajolt és megtörölte a homlokomat. Az arcomat is megsimogatta.

Barnabás elpirult.

— Bocsássa meg fenség, meg kellett állpitanom, hogy a láza...

A leány pillantása, hangja, mely meleg volt, érdeklődő, most egyszerre jéghidegre vált.

— Természetesen — mondta hidegen, tárgyilagosan —, másról nem is lehetett szó.

Többet nem beszélt. Behúnyta a szemét.

Most már rohamosan gyógyult. Anna Veronika kívánságára továbbra is minden nap megjelent a betegnél, kérdéseket tett fel, válaszokat kapott, de

ezen túl nem hangzott el egyetlen szó sem. Határozottan bántotta ez. „Ott ültem az ágya mellett, éjszakákat virrasztottam, hát egy jó szó sem jár érte?” gondolta.

Igyekezett nem törődni vele. Kötelességet teljesített, semmi több.

S ha ez a bosszús érzés mégis előtolakodott, gyorsan levélpapírt vett elő és levelet írt Budapestre egy Erzsi nevű leánynak, aki menyasszonyának tekintette magát s ezidőszerint a Pázmány Péter tudományegyetem bölcsészeti karán folytatott tanulmányokat, hogy tanárnői oklevelet szerezzen.

II.

Így történt, hogy Pusztay Barnabás dr., Wahlen professzor magyar asszisztense végignézhette, hogyan éli régi életét a köztársaság kellős közepén a Felsenburg dinasztia.

Eleinte vigyáznia kellett, hogy fel ne nevéssen egy-egy furcsa, groteszk jelenetnél. Például egy délután, szokott orvosi látogatásra érkezett Immaculata hercegnő betegágyához. Az egyik teremben a kis Friderika nagyhercegnő történelmi feladatát olvasta fel. Csak egy mondatföredéket hallott:

— ...népének hódolatteljes szeretetét érdemelte ki.

A bárónő, Anna Veronika nagyhercegnő főudvarmesternője, méltatlankodva kapta fel fejét kézimunkájáról.

— Szabad tudnom, hogy ez a mondat fenséged tanulmányainak melyik osztályába tartozik?

A nevelő, fogatlan öreg professzor, szolgálatkészen ugrott fel helyéről.

— Történelmet tanulunk bárónő és e pillanatban VII. Frigyes életét és korát fejeztük be.

A bárónő csak egy megvető pillantásra méltatta a tanárt és Friderika felé fordult.

— Fenség lesz kegyes füzetének ezt a lapját meg-

semmisíteni. Uralkodónak semmi szüksége arra, hogy népének hódolatteljes szeretetét kiérdemelje. A hódolattal tartozik a nép, ami pedig a szeretetet illeti, a nép kötelessége, hogy feltétlen engedelmességével és alázatával mindenkori uralkodójának kegyes szeretetét kiérdemelje. — Hidegen mérte végig a nevelőt és éles hangon hozzáfűzte: — Ezt természetesen fenséged mesterének is így kell tudnia.

Letette kezimunkáját és méltóságteljesen kísétált a teremből. Friderika unottan dőlt hátra a széken. Pusztay doktort egyikük sem vette észre, amint csodálkozva és mulatva állt a szoba háttérében.

Friderika ásított.

— Mondja tanár úr — kérdezte vontatottan. — Maga sohasem unatkozik?

Az öreg nevelő behúnyta a szemét és úgy válaszolt:

— Mindent elkövetünk, hogy fenségedet foglalkoztassuk. A vívás, lovaglás, jól megválasztott olvasmányok...

Friderika hirtelen felállt.

— Azt tanította, hogy azok az emberek, akik a könyveket írják, kimagasló, emelkedett szellemek.

— Valóban fenség.

— A mama azt mondja, hogy valamennyit le kellene csukatni. Ők csinálják a forradalmakat.

Az öreg tanár zavartan húzódott hátra.

— Nem kívánok szembeszállni a fenséges asszony tényleg helytálló véleményével, de mégis hivatkoznom kell III. Albert királyra, a Felsenburg család legkiválóbb alakjára, aki maga köré gyűjtötte korának kimagasló íróit, tudósait.

Friederika őszinte csodálkozással nézett tanárára:
— És nem halt meg az unalomtól?

A bárónő tért vissza a tanulószobába. A tanár éppen azt mondta:

— Szeretni kell a könyveket fenség.

— De ha nem lehet! Én eddig csak egy könyvet találtam, ami érdekelt.

— Bizonyára Ágost nagyherceg kitünő munkájára gondol fenséged, a Felsenburg család történetére? — szólalt meg a bárónő.

Friderika erélyesen megrázta a fejét.

— Nem! Az hülyeség.

A bárónő és a nevelő rémülten néztek össze.

— De fenség! Ágost nagyherceg könyve valóban kitünő forrásmunka!

Friderika csökönnyösen rázta a fejét.

— A Nana jobb — mondta meggyőződéssel. — Ott az esték és éjszakák is meg vannak írva.

— Fenség! — mondta szinte magánkívül, reszkető hangon a tanár — hogy juthatott fenséged kezébe ez a könyv?

— Vencel párnája alól húztam ki.

A bárónő félájultan roskadt egy karosszékre.

— Dehát... de... ki írta azt a könyvet? És hogy juthat egy Felsenburg nagyhercegnő a lakájok szobájába?

Friderika szinte vidáman felelt:

— A könyvet Zola írta.

A hatás megdöbbenő volt.

— Ah! — sikoltott a bárónő. — Egyházi átok!

Friderika pedig élvezettel folytatta:

— Vencelnek pedig viszonya van,

— Mi van? — ugrott fel Stein bárónő a karos-
székből.

— Viszonya!

— Ah! Ah! Viszony!... Vencelnek viszonya van! Fenség! Én nem találok szavakat! Én sietek a nagyhercegnő őfenségéhez, hogy jelentést tegyek. Ah!... — És ájuldozva sietett ki a teremből.

Friderika pedig elégedett nevetéssel nézett utána. Most nem unatkozott.

Pusztay Barnabás mosolyogva indult tovább Immaculata nagyhercegnő szobája felé. Egy órával később akaratlanul tanúja volt az „ügy” folytatásának. Anna Veronika nagyhercegnővel együtt léptek ki a betegszobából. Tiszteletteljes hangon referált, a beteg már felkelhet, örömmel mondhatja, hogy teljesen egészséges a nagyhercegnő, csupán erősítőszerekre, bőséges táplálékra van szüksége, hogy utolsó nyomai is eltűnjenek az átélt nagy betegségnek és visszanyerje régi erejét.

Közben Friderika tanulószobájába értek. Itt Anna Veronika nagyhercegnő hirtelen megállt. Pusztay tiszteletteljesen várakozott a háttérben.

— Ugy látom az órának már vége van, — mondta a nagyhercegnő, jeges, megrovó hangon.

A nevelő remegő hangon válaszolt:

— Néhány perccel ezelőtt fejeztük be fenség.

— Mi volt a mai stúdium tárgya?

— III. Albert király dicsőséges korszakát vettük át fenség. Bátor voltam ecsetelni, mennyit áldozott a kultúrára.

— Rosszul tette!

— Ha tudtam volna fenség! — akart védekezni az

öreg tanár, de Anna Veronika egy kézmozdulattal elhallgattatta.

— Nem a tanár úr tette rosszul. Albert tette rosszul. A népnek nem kultúrára, hanem erős kézre van szüksége. Azonban nem azért jöttem, hogy előadást tartsak. Friderika!

— Tessék mama.

— E pillanatban kaptam a jelentést, hogy neked nem tetszik Ágost nagyherceg könyve. Igaz ez?

— Igaz.

— Miért nem tetszik?

Friderika megrántotta a vállát.

— Csupa rendes ember szerepel benne. És csak a nappalok vannak megírva. A Felsenburgoknak nem voltak éjszakáik?

Anna Veronika a nevelőre nézett.

— Miért nem jelentette tanár úr?

— Csak az elébb közölte velem a fenség — remegett a nevelő — még alkalmam sem volt.

— Elvárom — jelentette ki Anna Veronika — hogy holnap Ágost nagyherceg könyve tetszeni fog. Megértette?

— Igenis, fenség.

Anna Veronika ismét a leányához fordult.

— Friderika, egy könyvről tettél említést a bárónőnek. A címe, ha jól emlékszem Nana.

Friderika végignézte a bárónőt.

— A bárónő megint árulkodott?

— Nem ez a fontos. Tanár úr! Ki írta azt a könyvet?

A nevelő sápadtan dadogta:

— Ki sem merem mondani, fenség!

— Kérdeztem!

— Engedelmeivel, Zola, fenség.

— Ki az az ember? Felsenburgi?

— Francia, fenség.

— Tanár úr! Ez a könyv nem tetszhetik Fride-
rikának! Megértette?

— Parancsára, fenség.

Barnabás döbbenten állt ott. Lehet ez?

Anna Veronika jónak látta, hogy ez alkalomból
utasításokkal lássa el lánya nevelőjét.

— Általában, — kérdezte — mit olvastat tanár
úr mostanában?

— Shakespeare tragédiáit, fenség.

Anna Veronika tiltakozva emelte fel a kezét.

— Helytelenül! A tragédiák akkor is elég meg-
rázóak, ha egy, két, legrosszabb esetben három ha-
láleset fordul elő azokban. Ennek az úrnak a művei-
ben azonban úgy hullanak az emberek, mint a legyek.
Minek az a sok halálozás? Nem szeretem a véres dol-
gokat. Olvastassa tanár úr inkább valamelyik dicső-
séges hadjárat történetét, vagy egyéb értelmes dolgot.

Barnabás nagyot nyelt.

A nevelő alázatosan hajlongott.

— Át fogunk térni fenség Molière-re.

— Megbízható?

— Igen elismerő kritikákkal szolgálhatok fensé-
gednek.

— Remélem férfi?

A nevelő arca felragyogott.

— Fenséged jártassága az iradalomban csodála-
tos!

— Mert fel kell hívnom figyelmét a nőirók teljes

mellőzésére. — folytatta Anna Veronika nagyhercegnő. — Nőírók könyveiben olyan fejezetek vannak, melyeket fiatal lányok nem olvashatnak. Tehát semmi új könyv tanár úr! S kérem fordítsanak különös gondot a történelemre. Nagyon kínosan érintene, ha őfelsége látogatása és érdeklődése a tanulmányok iránt...

— Őfelsége meg lesz elégedve Friderika nagyhercegnő előmenetelével.

— Remélem. Most a szobádba mehetsz Friderika, ott találod Johanna nénédet.

Johanna volt a dinasztia szégyenfoltja. Tudomásul vette a való helyzetet és lent a városban könyvesboltot nyitott.

Barnabás már tudta, hogy a volt uralkodó titokban látogatóba érkezik családjához. Természetesen a kormány is tudott róla, de teljes titoktartást követelt, mert nem kívánt bonyodalmakat az ifjú köz-társaságban. Az ősi várban azonban igen sokat vártak ettől a látogatástól.

*

Anna Veronika nagyhercegnő ragaszkodott a régi világ minden formaságához, előítéletéhez. Most, hogy az uralkodó látogatását várta, még Immaculatának is át kellett ismételni bizonyos történelmi tananyagot, lányának egészségi állapotára sem volt tekintettel.

— Azt kívánom tanár úr — mondotta —, hogy a nagyhercegnővel ismételje át a stúdiumokat. Leghelyesebbnek tartanám, ha felelevenítenék a mai politikai és dinasztikus viszonyokat. Őfelsége súlyt helyez rá, hogy a mai viszonyok helyes megvilágításban tárgyalassanak.

Egy alkalommal Johanna nagyhercegnő és Pusztay Barnabás is tanúja voltak a „helyes megvilágításnak”.

— Bravo! — kiáltotta Johanna. — Bravó tanár úr! Ezt nevezem történelemnek.

A nevelő szerényen meghajolt.

— Csak ami szerény képességemtől telik, fenség...

Johanna elismerően bólintott.

— Sok telik, tanár úr! Folytassa csak!

S a nevelő lelkesen folytatta.

— Megkezdődött a népek tusája! A harc, amelynél gigantikusabb, ádázabb és véresebb, borzalmasabb és gyönyörűbb, igen fenség, gyönyörűbb színjáték nem volt még a földön!

— Tanár úr részt vett benne? — kérdezte Johanna.

— Fájdalom, fenség, alkalmatlannak találtattam. Johanna bólintott.

— Folytassa tanár úr!

S a nevelő folytatta, egyre lelkesebben.

— Mintha új folyamok támadtak volna ezen az öreg túlnépesedett földön, új folyamok, amelyek nem ismernek határokat, gátakat és természeti törvényeket: hadseregek, amelyek beásták magukat a földbe s a felszínen, mint kristályos hullámok csillogtak az élesre, hegyesre köszörült szuronyok és löfegyverek!

— Bravo, tanár úr! — csattant újra Johanna hangja. — De nekem elég volt ebből. Talán majd akkor folytassa, ha nem leszek itt!

Immaculata mozdulatlan arcára felszökött valami értetlen csodálkozás. Johannára nézett.

— Nem is tudtam, hogy te ilyen temperamentumos vagy Johanna! Ha fiatalabb volnál, azt mondanám: forradalmár! Forradalmár nagyhercegnő! Milyen romantikus!

A jelenet, a nevelő őszinte rémületére, kezdett mind aggasztóbbá válni.

A kis Friderika mentette meg a helyzetet, aki berontott a szobába, meglátta Barnabást, odaszaladt hozzá és viharosan átölelte.

Anna Veronika nagyhercegnő azonban közbelépett.

— Friderika! — mondta ridegen. — Tudod jól, hogy nem szeretem az érzékeny jeleneteket.

Pusztay Barnabás szeretettel simogatta meg a kislány haját.

— Most nem fáj a toroka kis fenség?

Friderika meleg szeretettel nézett a szemébe.

— Nem! Semmi sem fáj! Nagyon jól vagyok! De azért jöjjön be hozzám!

Pusztay mosolyogva hajolt meg.

— Bejövök kis fenség!

Friderika kiszaladt a teremből.

Anna Veronika helyet mutatott.

— Ezek szerint — mondta — a gyógykezelés befejeződött?

— Igen, fenséges asszony. Immaculata öfensége teljesen egészséges.

— Szóval, hogy is mondjam, nyugodtan férjhez mehet!?

Barnabás a mereven, mozdulatlan arccal ülő Immaculatára nézett, aztán csendesen mondta:

— Igen, fenséges asszony.

— Hallottad, Immaculata? — és ismét Barnabához fordult — A tüdő tehát... olyan kellemetlen a mi köreinkben az ilyen szavak használata... szóval a tüdő...?

Johanna irónikus hangja hallatszott:

— Fájdalom, a legmagasabb körökben is tüdő marad.

— Fájdalom. — hagyta rá Anna Veronika — Szóval egészséges?

Pusztay Barnabás már válaszolni akart, de ekkor magán érezte Immaculata tekintetét. Furcsa, hideg pillantás volt ez, mégis melege lett tőle. Már sokszor érezte ezt a furcsa melegséget ama bizonyos éjszaka óta, amit egy karosszékben töltött Immaculata ágyánál. Nem először lett melege a lány jéghideg pillantásától. Néha úgy érezte, hogy az a jégpáncél lángoló tüzeket próbál elrejteni.

Anna Veronika választ várt.

— Tehát a tüdő? Egészséges?

— Teljesen egészséges fenség. Egyszerű, de rendkívül súlyos tüdőgyulladás ment keresztül a hercegnő, a tüdő szöveteinek gyulladásos folyamatán. Pontosán észlelhetők voltak az összes szokásos tünetek. Oldalszúrás, rázóhideg, magas láz, rövid légzés, köhögés és a hetedik napon a láz hirtelen megszűnése. Azóta nincs semmi baja a hercegnőnek, csak a természetes rekonvalescencia. — Immaculatára nézett és megismételte: — Őfensége tökéletesen egészséges.

Lakáj jelent meg az ajtóban és jelentette:

— Waldhausen tábornok és Hollstein báró miniszterelnök úr őexcellenciája.

Anna Veronika felállott.

— A kék szalonba kéretem az urakat. — Még egyszer Barnabáshoz fordult. — Tehát az a véleménye, hogy a házasságnak semmi akadályja?

Pusztay ismét az előbbi jéghideg pillantást érezte magán. Halkan válaszolt:

— Semmi fenség.

— Eszerint elbúcsúznak?

Pusztay bólintott.

— Igen fenség. Nincs már rám semmi szükség.

— Talán vizsgálja meg még egyszer a lányomat, míg én az urakkal beszélek. Viszontlátásra doktor úr.

Bizonyos: groteszk helyzet volt. A hang, a megdöbbenő felfogás, maga a tény, hogy mindez 1920-ban történt. Groteszk volt. Szinte bohózat.

Pusztay mégsem látta már annyira groteszknek, mint első időben. Szinte naponta jött, szabadon járt-kelt a palotában és sok mindent tisztelni kezdett.

Anna Veronika fejedelmi, kategorikus modora valóban mulatságos volt egy köztársaság kellős közepén, de akarata ellenére tisztelnie kellett küzdelmét, hogy egy fikciót fenntarthasson. Ugy harcolt ezért a kastélyért, a fejedelmi formákért, mint egy kispolgári feleség a háromszobás lakásért, mert egy szobával kevesebb már azt jelentené, hogy a társadalmi élet lépcsőjén egy fokkal lejjebb csúszott, s ha törikszakad, tartani kell a színvonalat.

Pusztay Barnabás már régebben felismerte, hogy ez a kemény asszony valósággal kispolgári módon

nélkülöz, hogy a még megmaradt csekély vagyonból fenntarthassa régi életüket, a fikciót, a köztársasági valóságban.

Barnabás most is tisztelettel nézett távozó alakja után. Azután Immaculata felé fordult, aki az ablaknál állott.

— Szóval elmegy! — mondta Immaculata anélkül, hogy ránézett volna.

— Igen fenség.

— Egészséges vagyok?

— Egészséges.

Hirtelen megfordult, felcsattant a hangja.

— Most hirtelen?

Barnabás csendesen mondta:

— Nem fenség. Már régen egészséges.

— Eddig nem mondta!

A férfi nem felelt. Immaculata hangja emelkedett:

— Hallgatag ma!

— Nem szoktam sokat beszélni.

— De ma különösen keveset beszél.

Barnabás nem szólt, nem mozdult. Csend volt. Csak egy légy zümmögött valahol a teremben. Különös, gondolta a férfi, a csendben valami feszül a levegőben, egyre jobban, szinte azt hinné az ember rögtön pattan. Immaculata szólalt meg ismét:

— Most elmegy?

— Igen fenség.

— Nem jön többé?

— Nem fenség.

Immaculata mozdulatlan arca mintha leheletnyit elsápadt volna.

A férfi halkán mondta:

— Komoly munkát szeretnék befejezni.

— Sokat dolgozik?

— Sokat mulasztottam.

Immaculata hirtelen felkapta a fejét.

— Miattam?

Barnabás hallgatott. Kis csend után ismét a lány folytatta:

— Min dolgozik?

— Radiótherapia.

— Mi az?

— Rádiumsugarakkal való gyógykezelés.

Ekkor történt. Maga sem tudta hogyan. Nem volt benne tudatos az érzés, hogy szerelmes ebbe a multban élő királyi hercegnőbe. Csak úgy kirobbant a kérdés, szinte akarata ellenére:

— Szereti?

— A rádiótherapiát? — kérdezte hűvösen a lány.

— A királyt!

Immaculata csodálkozva nézett rá.

— Radiótherapiáról beszéltünk. — Percnyi szünet után hirtelen feléfordult.

— Miért érdekli?

— A tanulmányaim?

— Amit kérdezett!

— Azt hittem szabad megkérdeznem! — mondta fojtott hangon Pusztay.

Immaculata büszkén, hidegen mondta:

— Tetszik! Komoly és kellemes ember. Király!

Barnabás később megpróbálta visszaidézni ezeket a perceket, próbálta megtalálni az okot, mely ki-

mondatta vele azt a mondatot, ami szinte szentségtörésnek hatott ebben a palotában:

— Én is király vagyok!

— Maga?!

Barnabás arca kipirult, a hangja csattant:

— Milliárdnyi kórokozó felett uralkodom. Előparancsolom és elkergetem őket. Győzelmes háborút viselek!

— Ki ellen?

— A halál ellen!

— Nagy távolságokat repül át a képzelete.

— Igen fenség.

A lány hidegen, fölényesen kérdezte:

— Mi baja? Különösen viselkedik ma.

A férfi keze ökölbe szorult, a hangja szinte csattant:

— Szerelmes vagyok!

— Ugyan! És ki a szerencsés?

— Fenséged!

Szerette volna visszavonni a szót, de már kimondta. Hiszen ez örület! Mit akar ő itt? Igaz, álmvilágban él ez a lány, nevetséges a görcsös ragaszkodása valamihez, ami már csak emlék, mult. De még akkor is örület! Szerelmet vall ő, Pusztay Barnabás doktor egy királylánynak?

Immaculata hidegen mérte végig és csendesen mondta:

— Ugy látom tényleg van fantáziája doktor úr!

A férfi nem bírt uralkodni magán, nem volt már hatalma szavai felett:

— Szivem van fenség! Ez nem fantázia kérdése.

— Nem hinném, hogy okot adtam...

- Ez az a pont, ahol megszűnik minden logika!
- Semmit sem mondtam...
- De amit mondott...
- Semmit sem tettem...
- De amit tett..

— Nem kívánok erről beszélni többet doktor úr.
Most végre magához tért, visszanyerte önuralmát.

Mereven meghajolt és megindult a kijárat felé.

Immaculata szinte ijedten szólt utána:

— Elmegy?

— Igen fenség.

— Miattam?

— Igen.

— Megbántottam?

— Nem. Már tegnap elhatároztam, hogy elmegyek.

— És nem jön többé?

— Nem fenség.

— És ha beteg leszek ismét?

— Kitűnő orvosok vannak a városban.

— Haragszik?

— Nem fenség, — mondta halkán Barnabás.

Immaculata hangja is ellágyult:

— Köszönöm, hogy meggyógyított.

— Kötelességem volt. — És gyors léptekkel megindult a kijárat felé.

— Doktor úr! — kiáltott Immaculata riadtan.

Pusztay megfordult.

— Hova megy?

— Kegyes engedelmével, elbucszúdom még Friderika nagyhercegnőtől is.

Meghajolt és eltűnt az ajtó mögött.

III.

Pusztay Barnabás dr. elhagyta a Felsenburgok ősi várát és határozottan — szégyelte magát.

— Nincs ennek semmi értelme! — háborgott — Micsoda ostobaság! Már hónapokkal ezelőtt menni kellett volna. Ezek ott fenn az öreg várban, nem vesznek tudomást arról, hogy elvesztették a háborút, hogy félreállították őket, továbbra is királynak érzik magukat és lenéznek engem, mert kis magyar faluban születtem és nem húsz méterrel magasabban, egy ősi várban. Hogy a világ egyik legnagyobb tudósa engem választott ki annyi ezer közül és én vagyok az első munkatársa, az nem számít! Hogy közel két éve dolgozom valamin, ami sikerülni fog, tudom, hogy sikerülni fog és ezzel az emberek millióit hozom majd vissza a biztos halálból, az semmi. Omladozó ősi várban élnek, pénzük nincs, s ott tartanak 1920-ban, ahol nyolcvan évvel ezelőtt az öreg osztrák császár a bécsi Burgban. Aki nem adott orvosnak méltóságos címet, mert aki aranyeret is gyógyít, az nem lehet méltóságos úr.

Keserűen nevetett.

— Látod édesanyám, ott az Attila-utcai három szobás lakásban. A fiad azért szomorú, mert egy királyi hercegnő nem hajlandó beleszeretni.

— Gondolatainak hangja kesernyés volt, de — nem őszinte. Anna Veronika nagyhercegnőt tulajdonképpen tisztelte hősies küzdelméért és ő maga sem tudott szabadulni a multtól. Előfordult, hogy megdöb-bent, máskor csendesesen mosolygott, mikor a kis Friderika történelemóráin azt hallotta, hogy az elkergetett király ma is dicsőségesen uralkodik, de valahol mélyen, belül, titokban, maga is egyetértett velük. Még emlékezett arra a másik világra, mikor Ferenc József patriarka alakja szinte dicsfényben ragyogott a monarchia felett. Még állott feszes vigyázzban II. Vilmos császár előtt, felesküdt IV. Károlyra. Valójában nem is az volt számára hihetetlen, hogy egy ősi királyi várban ma is uralkodósdit játszanak, sokkal hihetlenebb volt a királyságnak és a régi életformáknak az elmulása. Ez az elmulás számára egyet jelentett azzal, hogy Pozsonyban nem magyar királyokat koronáznak, hanem egy Benes nevű kereskedelmi iskolai tanár csehül parancsol, hogy Kolozsvárott románok az urak és az európai államok élén olyan férfiak állanak, akik néhány évtizeddel ezelőtt legjobb esetben egy baloldali képviselőségig juthattak volna.

Természetesen tudomásul vette a tényeket, de a lelke legmélyén nem értette.

Lehet, hogy ez volt az oka annak is, hogy soha nem beszélt a Felsenburgok ősi várának életéről. Pedig milyen jól mulattak volna kollégái egyik másik epizódon. Ha például elmondja a Zola-dolgót, vagy a nagyhercegnő ama reményét, hogy Molière férfi volt, vagy, hogy szerintük IX. Gottfried ma is dicsőségesen uralkodik. Hetekig mesélhetett volna.

De ő hallgatott! Nem engedte beszélni az a huszonkét esztendő, amit még odaát élt, az 1918. előtti világban.

Pusztay Barnabás hiába akart szakítani a királyi várral. Hiába akart visszamenekülni az Attila-utcai három szobába, az egykori katonaoorvos polgári világába.

Másnap reggel megszólalt a telefon.

Immaculata hercegnő rosszul érzi magát, jelentette ijedten Stein bárónő.

§

Immaculata nagyhercegnőnek semmi baja sem volt. Megpróbált valami fejfájásfélét elhíttetni Pusztayval, de az orvos könnyörtelenül megállapította, hogy semmi baja.

— Miért hivatott fenség?

Immaculata halkán válaszolt:

— Nem akarom, hogy elmaradjon tőlünk.

A férfinak lángaborult az arca:

— Fenség!

Keze megindult a lány keze felé, pedig kegyetlen erővel akart uralkodni érzésein. De ekkor felcsendült a másik szobában Anna Veronika hangja és Barnabás gyorsan visszahúzta a kezét.

— Tehát mi a kedvenc étele öfelségének? — hallotta a másik szobából, ahol Anna Veronika elnökletével együtt ült a nagy szalónba Hollstein báró, aki annakidején a kastélyba hívta Barnabást, Waldhausen tábornok és Johanna nagyhercegnő.

Hollstein báró felelt Anna Veronika kérdésére, ő

ismerte legjobban külföldön élő uralkodója szokásait.

— Őfelsége főként a húsételeket kedveli.

— Tehát a húsételeket — bölintott Anna Veronika. — Kérlek Immaculata figyelj te is.

Immaculata szó nélkül átment a nagyszalónba.

— Őfelsége — folytatta Hollstein — szereti a nehéz ételeket. Tehát sok hús... főleg véres angol sütek, mustár, sok fűszer...

Anna Veronika a lányára nézett, aki engedelmesen bölintott:

— Mustár, Immaculata!

— Mustár, mama — mondta fáradtan, közömbösen.

Anna Veronika lelkesen tekintett Hollstein báróra.

— Egy jó miniszterelnök megfizethetetlen — mondta.

Hollstein báró volt ugyanis a család miniszterelnöke.

Johanna ugyan megkockázta egy megjegyzést, hogy meg kellene próbálni egyszer tényleg megfizetni a miniszterelnököt, de Anna Veronika szigorú tekintetére elhallgatott.

— A program tehát megnyerte őfelsége tetszését, tábornok? — kérdezte Anna Veronika most Waldhausentől.

Pusztay szótlanul hallgatta a beszélgetést. „Bohózat” — gondolta. De mégsem tudott nevetni rajta.

Komolyan felelt Waldhausen, a hűséges tábornok:

— Örömmel jelenthetem fenségednek, hogy Őfel-

sege, miután elolvasta a programot, kétszer is helyeslően bólintott.

— Hallod Johanna! — derült fel Anna Veronika arca. — Bólintott!

— Kétszer! — helyesbítette szavait Johanna nem minden irónia nélkül és csendes derűvel hallgatta Waldhausen bárót, aki felolvasta a napirendet.

— 6 óra 29. Őfelsége tábornagyi egyenruhában megjelenik kíséretével a fogadóteremben. 6 óra 31. Végetér a király-himnusz, mely érkezésekor felhangzott. 6 óra 32. Anna Veronika nagyhercegnő üdvözlő felséges unokaöccsét. 6 óra 35. Őfelsége válaszol. 6 óra 40. Őfelsége, a király megtekinti Friderika nagyhercegnő termét és tanulmányai iránt érdeklődik.

Waldhausen báró itt megállt és egy pillanatra leemelte szemüvegét.

— E pontnál kérnem kell fenségedet, nehogy a feleletek között bármi is legyen, ami őfelségét . . . hm . . . kegyeskedik érteni fenség!

Anna Veronika bólintott.

— Őfelsége nyugodt lehet. Friderikának kitünő nevelőt választottunk!

— Különösen a történelemben erős. Objektív elme — fűzte hozzá Johanna, míg Hollstein báró helyesnek látta, ha kiegészíti Waldhausen tábornok homályos szavait.

— Őfelsége általában nem szereti, — mondotta — ha valami, mondjuk így, kellemetlen eseményekre emlékezteti!

Anna Veronika elégedetten csókra nyujtotta kezét.

— Tökéletesen nyugodt lehet. Értékes szolgálataikat nem fogom elfelejteni. Vizontlátásra urak.

— Értékes szolgálataikat nem fogom elfelejteni! — mormogta Barnabás. — Komédia!

A volt uralkodó bizalmi emberei eltávoztak, Anna Veronika leányához fordult.

— Immaculata, te is készülhetsz már.

Immaculata szó nélkül felállott és szobájába vonult.

— Ah! — sóhajtott Anna Veronika, amikor Johannával magára maradt és kimerülten egy székre hanyatlott. — Nem is hiszed Johanna, milyen izgatott vagyok.

— Ezt nem is csodálom! — mondta Johanna egy kis gúnnyal. — Utóvégre öfelsége IX. Gottfried, Felsenburg királya tiszteli meg házadat!

— Ha elgondolom! — lelkesedett Anna Veronika — A király itt! Az összeomlás óta nem láttam Gottfriedet. — Gyorsan hozzátette: — Természetesen nem azt akarom mondani, mintha a mai állapotokat egy pillanatra is elismerném.

— Tudom! — bölintott Johanna. — A köztársaság...

— Csupán kellemetlen átmenet! Legfeljebb napokig tarthat!

— Nem tudom — mondta Johanna — Nem akarok vitatkozni veled, de jó lenne, ha hozzászoknál!

— Már elviselhetetlenül soká tart — kiáltotta Anna Veronika. — Ha elgondolom, ma múzeum, ahol a Felsenburg dinasztia nagy királyai rezideáltak. És az az ember, az a hogy is hívják, köztársasági elnök! Egy ilyen „elnök” a királyok helyén! Fizikai szen-

vedés a gondolat is! Azt hiszem, mielőtt Gottfried vissza fog térni a palotába, alapos fertőtlenítésre lesz szükség!

Barnabás egyre kínosabban érezte magát az üres szomszéd szobában. Az a látszat, mintha elbűjt volna hallgatózni.

A nagy szalónban most Johanna hangja hallatszott:

— Mondd Anna? — Mikor hagyod abba?

— Mit?

— Ezt felhőkben járást! Az illuziókat.

Anna tiltakozva felemelte a kezét.

— És nem élek illuziókban Johanna! Én tisztában vagyok a helyzettel. Tudom, hogy Gottfried hatalmas töretlen és azt is tudom, hogy szegény Joachim ágának ez az utolsó nagy harca. Ha Gottfrieddel nem sikerül a házasság, Immaculata számára más uralkodót nem találok.

Johanna megnyugtatóan mondta:

— Sikerülni fog Anna!

— Igen? Gondolod? Sikerülni fog? — kapott a szón Anna Veronika és Johanna tovább folytatta a megnyugtatót.

— Sikerülni fog, mert a legjobb pillanatot választottad. Gottfried teljesen elkészült.

Barnabás úgy érezte, hogy hallucinál. Nem két uralkodóházból való hercegnőt hall, hanem két budapesti asszony beszél, — mondjuk, egy bizonytalan forgalmú ügyvédi iroda principálisának a felesége s a barátnője.

Johanna kegyetlenül folytatta:

— Gottfriednek sikerült mindent elkölteni, amit

az összeomlásból hívei megmentettek számára. Legutóbbi barátnője, ez a táncosnő, Lea Clodion, a koronaékszereket falta fel. Nincs más mentség, mint feleségül venni Immaculatát. Ami neki igen jó lesz, de Immaculatának el tudnék képzelni okosabb és kellemebb jövőt.

— Johanna! — háborodott fel Anna Veronika. — Immaculata királynő lesz. Uralkodni fog Gottfried mellett!

Johanna kétségbeesetten ragadta meg nővére karját.

— Anna! Anna Veronika! Hol uralkodik ez a Gottfried?

— Felsenburg királya!

— Felsenburg köztársaság! Köztársaság, Anna! A nagyhercegnő felpattant helyéről.

— Johanna! Elvárom tőled, hogy tiszteld érzelmeimet.

De Johanna könnyörtelenül folytatta:

— Én mindent tisztetek, ami reális! Téged is tisztetek, noha nem vagy reális, de megértelek. Ebben a korban már nehéz megváltozni. De mit akarsz a gyermekeiddel? Hány éves Immaculata?

— Huszonkettő!

— Huszonkettő! És itt él ebben a várban, elzárva az élettől, egy álomvilágban, elefántcsont toronyban, abban a hitben, hogy ő nagyhercegnő, hogy odalent mindenki rajong érte, hogy rajtatok kívül nincs is ember! Mi lesz, ha ez a lány egyszer felébred?

— Nem fog felébredni!

— Fel fog ébredni! Egy anya el tudja zárni gyermekét a világtól, meg tudja óvni mindentől és min-

denkitől, de egy férfi soha! Úgy nevelted, hogy gögösebb egy álmokirálynőnél, álmodóbb egy házmesterkisasszonynál és magasabban repül, mint a felhők az égen! Nem reszketsz, hogy lezuhan onnan és a lelkét cserepekre töri a föld?

Anna Veronika magánkívül hallgatta a szavakat.

— Dehát... — dadogta — dehát szerinted hogyan kellett volna nevelni? Csak nem gondolod komolyan, hogy a te kétségbeesett példádát kellett volna követnem?

— De igen! Azt gondolom!

— Azt akarod mondani, hogy le kellett volna vinnem a völgybe?

— Azt, Anna! Igen Anna!

— Kérlek Johanna! Ne idegesíts ezekkel az otromba tanácsokkal! Azt hiszed manapság mindennap ölembe hull egy trón? Immaculata királyné lesz!

— Anna! Hol? Hol? Nem látod, hogy odalent minden megy tovább, az emberek dolgoznak, vidámak, vagy szomorúak, de élnek s a királyok nem hiányoznak? Odalent már tudják, hogy nincs reánk szükség! Nem érted te, hogy ez az ember itt, ez az orvos, akit lenézel, különb valamennyiteknél?

A szomszéd szobában Barnabás ijedten rezzent össze. A szituáció percről percre kínosabb lett. Most még névszerint is belekeverik? Mi lesz ebből?!

Johanna egyre jobban tűzbe jött.

— Nem érted, hogy mi mind, valamennyien, én is, amíg végre fel nem eszméltem, a természetünk ellen éltünk? Például az urad szerette a könyveket, egész életében nyugalom után vágyódott és uniformist húztak rá, díszszázadok előtt léptették el, mar-

sallbotot adtak a kezébe! Vagy én! Arra vágyakoztam, az akartam lenni, ami ez a derék Pusztay itt! Én érzem, ha lehetett volna, ha hagytak volna, ma nem az volnék, ami vagyok, hanem talán az emberiség egyik jótevője! És tel! Ha te az energiáddal, törhetetlen akaratoddal kinyitod a szemedet és lelépsz álomvilágodból a biztos talajra, tudod mennyivel jobban megalapozhattad volna gyermekeid sorsát?

— Talán doktort csináljak belőle, — tört ki Anna Veronika — vagy ujságírónt?

— Azt, Anna Veronika! Doktort vagy ujságírónt, jogászt, vagy mit tudom én, mit, embert, aki a földön jár s mert lába a földhöz tapad, a lelke veszély nélkül szállhat a fellegekben! Értsd meg Anna! Jóságból is fakadhat hiba, sőt bűn!

Anna Veronika felállott.

— Mi ketten két különböző nyelven beszélünk Johanna!

— Igazad lehet — legyintett Johanna. — A mi számunkra nincs már tolmács.

— Nincs. Te mindig úgy beszélsz, mint a könyvek, néha még rosszabbul. Talán még a köztársasági ünnepekre is eljársz.

— Ízléstelen nem vagyok.

— Arra megkérlek Johanna, hogy a gyermekeimet kíméld meg az ilyen forradalmár kitörésektől, felforgató eszméktől.

— Én megkímélem őket Anna.

— Még egy kérésem lenne. De nem szeretném, ha félreértenéd.

— Tessék Anna Veronika.

— Gottfriedet annak idején nagyon kellemetlenül érintette a te, hogy úgy mondjam, földreszállásod.

— Tudom.

— Én, mint jól tudod, elnézem neked, ha Gottfried nincs itt, szívesen látlak, sőt magam hívlak, ma is hívtalak, most azonban... úgy-e megérted... Gottfried érzékenységét kímélni kell.

— Értelek Anna.

— Ne haragudj, Immaculata jövőjéről van szó.

— Nem haragszom. Isten áldjon Anna — és megindult az ajtó felé.

— Johanna! — kiáltott utána Anna.

Johanna megállt és várakozásteljesen nézett a hercegnőre.

— Johanna kérlek, nem úgy gondoltam, hogy most... nem így... maradj kérlek... — fájdalmasan csengett Anna Veronika hangja.

— Nem haragszom, — mondta szeliden Johanna — Eljövök máskor is, amikor csak akarod. Isten áldjon Anna.

Johanna elment.

A teremben néhány pillanatig csend volt, majd Anna Veronika felsóhajtott és lassú léptekkel átment Friderika szobájába.

Barnabás úgy távozott a palotából, hogy senkisémette észre.

De nem tudott kikerülni a dinasztia életéből. Anna Veronika már másnap ismét elhívatta. Immaculata vérszegénységről panaszkodik, talán helyes volna legalább harminc arzéninjekció.

Nem volt kitérés.

Barnabás nem is akart, nem is tudott kitérni. Az a két szem, a furcsa jéghideg tekintet elkísérte mindenhová. Ott kísértett a laboratórium görcsövei, kísérleti állatai között, ott volt a reggeli vizitnél, amikor Wahllennel a kórtermeket látogatta és mellette volt álmatlan éjszakákon.

Ezekben a hetekben ismét élénkebben levelezett egy bizonyos Erzsébet nevű budapesti egyetemi hallgatóval, de ez sem segített.

Megpróbálta felidézni a szombathelyi huszárlaktanya és Ferenc Ferdinánd trónörökös emlékét, felidézni azt a percet, amikor kiderült, hogy a fenségek szemében egy kis kadét több, mint a tudós orvos. Hiába! A jéghideg tekintet, Immaculata gögös tekintete mindenüvé elkísérte.

Egy délután Johannát találta Immaculatánál.

Johanna élénken fordult hozzá.

— Olvastam cikkét a rádiótherápiáról.

— Megtisztel fenség — mondta csendesen Barnabás.

— Csakugyan azt hiszi, hogy a rádium előállítható lesz ezzel az eljárással?

A komoly, érdeklődő hangra Barnabás magára tált. Most olyan lett, mint azelőtt, amilyenek az egyetemen ismerték.

— Feltétlenül fenség, — felelte — és sokkal otcsóbb, mint eddig volt.

— Ez nagyon fontos! Persze itt van még a lelőhelyek kérdése.

Pusztay csodálkozva nézett Johannára.

— Fenség, ennyire otthon van a tudományos irodalomban?

Johanna csendesen válaszolt:

— Érdekel, sokat foglalkoztam vele. A napokban olvastam, hogy Trenwith bányáiban új szurokércerekre bukkantak.

— Csakugyan így van fenség. Máris havonta egy gramm rádiumot termelnek. Ez az eredmény kétségtelenül alátámasztja az én feltevéseimet.

Immaculata értetlenül, idegenül nézte őket.

— Johanna! — mondta csodálkozva. — Te ilyesmivel is foglalkozol?

Közeledett a nap, amikor a volt uralkodó látogatását várták. A palotában lázas izgalom honolt. Immaculata egyre idegesebb lett. Mintha várt volna valamit Barnabástól. A férfi érezte ezt a szinte sürgető várakozást.

Valamit vár. De mit az Isten szerelmére? Hogy szerelmet valljak? Alljak oda Anna Veronika elé, hogy kérem tisztelt fenséges asszonyom, szeretem a lányát, adja hozzám feleségül, háromszobás polgári otthont és megfelelő gondtalan életet tudok biztosítani jövődöbelimnek? Ilyen gondolatok foglalkoztatták napi munkája közben. És Barnabás is egyre nyugtalanabb, idegesebb lett, ahogy a királyi látogatás közeledett.

Egy napon végül koronás, cimeres meghívót kapott.

„Ófelsége, IX. Gottfried, Felsenburg uralkodója, szivesen látja...”

IV.

Barnabás elhatározta, hogy a nagy fogadásra nem megy el. Beteg lesz.

Természetes, hogy pontosan megjelent.

A meghívón ott volt a megjegyzés: az uralkodóktól kapott kitüntetések viselendők.

Tehát Barnabás kiakasztotta frakkjára a kisezüstöt, a bronz signum laudist, a Károly keresztet és a kétsávós sebesülési érmet.

Az uralkodóktól kapott kitüntetések viselendők. Ferenc Józseftől kapta a kisezüstöt, a többi kitüntetést Károly királytól.

Azt hazudta magának, csak azért megy el, hogy megnézzze ezt a páratlan csodát: udvari bál, királyi fogadás egy köztársaság kellős közepén. Pedig nem ezért ment. Vonzotta az a hideg tekintet, a lányból feléje áramló furcsa nyugtalanság.

Mikor a kastélyba ért, az első pillanatban azt hitte, álmodik.

Zengett a himnusz. Frakkos urak, katonatisztek, bíboros papok, estélyiruhás asszonyok álltak sorfalat. Igaz, hogy a frakkok kopottak, az estélyiruhák divatjamúltak voltak, de a meghajló sorfal közepén kimért lépésekkel a király vonult trónusa felé.

A nagy terem egyik oldalfülkéjének ajtajában

ketten álltak. Roda Walter gróf, IX. Gottfried utolsó igazi miniszterelnöke és egy impozáns alakú hatalmas férfi.

— Most elfoglalta helyét! — mondta a gróf és társa lelkesen tette hozzá:

— Igazi királyi jelenség!

— Semmit sem változott!

Roda Anna Veronikát nézte.

— Nézze, — szólt — milyen boldog! Hogy ragyog az arca! És a lánya!

— Ó, Immaculata ragyogóan szép ma! Nézze excellenciád azt a márványarcot!

— Gyönyörű!

A teremről halk, lágú keringőzene hangzott.

— Kezdődik a tánc!

Hallgattak. Az ősz Roda gróf arcán egy könnyecsepp gördült le.

— Nézze, nagykövet úr! — mondta halkan. — Mintha a régi szép monarchikus világban élnénk!

A nagykövet ránézett.

— Monarchia... Az én uram, Cyrill cár, Párisban él. A Néva parton nem a cári himnusz járja.

Roda bólintott. S a nagykövet hirtelen megfogta a kezét.

— Hiszi excellenciád, hogy még visszajöhet? Hiszi, hogy lesz még egyszer monarchia?

Roda csendes mosollyal megrázta a fejét.

— Nem hiszem, nagykövet úr.

— De hiszen excellenciád egész vagyonát adta! Mindenét a volt uralkodó rendelkezésére bocsátotta. Miatta vesztett el mindent!

Roda ránézett.

— Tőlük kaptam. Nagykövet úr nem ugyanezt tette volna?

A hatalmas férfi frakkjára mutatott.

— Nekem csak ez maradt meg — mondta csendesen. — És ezt sem udvari estélyeken viselem.

Roda ránézett és ő szelíden folytatta:

— Ha nem tudná excellenciád, maitre vagyok egy szállodában.

Barnabás az apjára gondolt. Ha élne! S ezt az estélyt elmesélhetné neki ott az Attila-utcai három szobában! Egyszerre Immaculata állott előtte.

Gyönyörű volt. Igazi királynő.

Sápadt királynő.

— Táncolni akarok magával.

— Fenség! Én . . .

— Akarom!

És táncolt vele.

Arról természetesen nem tudhatott Barnabás, hogy amíg bent a táncteremben emberek a multat álmodták vissza, amíg ő szédülten táncolt a sápadt Immaculatával, egyik oldalfülkében izgatott beszélgetés folyt Hollstein báró és Waldhausen tábornok között.

— Figyelte tábornok úr Immaculata öfenségét?
— kérdezte izgatottan Hollstein báró.

— Sürgősen figyelmeztetni kell, hogy ebből az ügyből elég volt már!

A bárónő, Anna Veronika udvarhölgye lépett hozzájuk.

— Meg fog bocsátani méltóságos asszonyom, — fordult hozzá Hollstein — de a dinasztia, melyet mindannyian oly boldogan szolgálunk, kötelessé-

günkké teszi, hogy méltóságod figyelmét felhívjuk Immaculata öfensége viselkedésére.

— Tudja miniszterelnök úr, hogy minden ideg-szálam a fenséges családé.

— Éppen ezért, méltóságos asszonyom. Immaculata öfensége viselkedése kirí abból az épületes és szívet-lelket gyönyörködtető monarchikus hangulatból, mely az egész estét elárasztja. Öfensége ma, amikor IX. Gottfried, Felsenburg királya azért érkezett ide, hogy eljegyezze, ami nem kis fáradságába került diplomáciánknek, hisz tudni méltóztatik, hogy Párisból, az új orosz cár öfelsége részéről is történetek lépések; most, amikor Anna Veronika öfensége iránt érzett mélységes hódolatunkat kifejezendő, öfelsége a király figyelmét Immaculata nagyhercegnő egyéni szépsége és bája felé irányítottuk, öfelsége ahelyett, hogy a királlyal foglalkozna, botrányosan flörtöl azzal az ... azzal az ... mi is annak az embernek a foglalkozása?

— Orvosdoktor.

— No! Egy orvos! Aki úgy gummikeztyút húz! Ez, ez nem okos, bárónő! Már arra gondoltunk, hogy alkalmas módon Anna Veronika öfelsége figyelmét hívjuk fel a körülményre!

A bárónő egészen belepirult a felháborodásba.

— Mindenesetre nagyon köszönöm az uraknak, hogy így szívükön viselik Anna Veronika fenséges asszony érdekeit!

Elhallgatott s mindhárman mélyen meghajoltak. Immaculata fejedelmien szép alakja jelent meg az ajtóban.

A bárónő mézédesen sietett eléje.

— Lehetek fenségednek valamivel szolgálatára?
Immaculata elutasító mozdulatot tett.

— Pihenni akarok!

Hollstein és Waldhausen sietve eltűntek a tánc-
terem felé.

Immaculata egy karosszékre vetette magát.

— Nyugalomra vágyom. Nem bírom a tömeget. Itt van a király és ezért szinte egymás ruháját tépik le a lojális alattvalók.

— Meg kell ezt bocsátani fenségednek — mondta a bárónő. — Öfelsége évek óta nem járt Felsenburgban, azóta az arisztokrácia családjában új generáció nőtt fel. Az első alkalom, hogy öfelségének bemutassák a...

— ...a trón leendő támaszait! — vágott közbe Immaculata. — Köszönöm. Nem szorulok támasztékra!

— Fenséged szigorú!

Immaculata arcát elfutotta a pír. Szólni akart, ingerülten, hevesen, de akkor Roda gróf lépett a terembe.

— Fenséged visszavonult?

— Látja gróf! Csak szerettem volna!

— Öfelsége a bemutatás tömegjelenetei elől menekült el — magyarázta a bárónő.

— A nagyhercegnő öfelsége érdeklődött fenséged holléte iránt.

Immaculata arca idegesen megrándult.

— Miért nem hagynak, kérem? Mindenki engem keres? Meddig tart még a lojalitásnak ez a kitörése? Pihenni szeretnék!

A bárónő mélyen meghajolt.

— Fenség! — és Roda gróf társaságában gyors léptekkel elhagyta a félhomályos fülkét.

Immaculata magára maradt. Egy pillanatig idegesen dobolt a karosszék karfáján, majd felugrott és az ajtó felé indult. De a következő pillanatban gyorsan visszaült helyére.

A bejáratnál Barnabás alakja tűnt fel.

Egy pillanatig megállt, kutatva nézett körül a félhomályban, aztán heves léptekkel a lány felé indult. Minden alkalommal elhatározta, hogy soha többé nem megy a közelébe. De nem volt menekülés. Ha meglátta a lányt, elborította agyát a vér és nem volt ura szavainak. Kegyetlen küzdelem volt minden találkozásuk, mintha minden szavukban a vívópenge hajlékony acélja szikrázott volna. Szinte haragosan támadt Immaculatára:

— Fenség! Miért kínoz?

A lány csodálkozva nézett rá.

— Én kínozzom?

— Igen. Kérem, engedjen elmenni fenség! Mi keresnivalóm van nekem itt? Elmegyek.

— Nem!

— Minek kellene fenségednek az én szegény gyötrődő, vergődő érzéseim? Minek? Hiszen el sem jutnak fenségedig.

— Talán eljutnak néha — mondta halkán Immaculata.

Barnabás úgy érezte, csak álmodja ezt a jelenetet. Hogyan kerül ide Pusztay Barnabás az Attila-utcából? Hogyan kerül ő, Pusztay Barnabás doktor egy királylány közelébe?

Pedig ott volt, a felsenburgi ősi várban és haragosan támadt a sápadt, szép királylányra:

— Játszik velem?

Immaculata ránézett.

— Baj? Játszani jó!

— Elmegyek!

Immaculata mosolyogva intett a terem felé.

— Figyelje! Zene! Lágy, meleg keringő! Éjszaka van — hallgatott, aztán mosolyogva mondta: — Táncolni fogok!

— Kivel?

— A királlyal!

— Nem engedem!

— A király jó táncos!

— Itt marad, vagy elmegyek!

Immaculata kegyetlenül mondta:

— Nem!

— Tönremegyek! Elsorvadok! Nem látja? Mit csinál a szeme?

Immaculata halkán lehelte:

— Almodik!

— Én pedig elvérzem! Érti? Itt tart, engedi, hogy beszéljek és nincs számomra egy pillantása!

— Mit akar?

Pusztay már nem tudta mit beszél.

— Meghalok érted!

Immaculata arcán megfagyott a mosoly.

— Hogyan mondta?

— Nem bánom most! Itt vagyok, kínozhat, bántathat, játszhat velem! De megmondom, ez kegyetlen játék! Halálos! Én is tudnék kegyetlen lenni!

— Maga? — kérdezte Immaculata.

— Én! Össze tudnék törni egy álmvilágot!

— Kiét?

— Fenségedét! Két szóval megtehetném!

— Tegye!

— Nem!

— Miért?

— Mert szívem van!

A bárónő lépett a szobába.

— Öfelsége, a király érdeklődött.

— Azonnal!

A bárónő közelebb jött.

— Felhevültnek látszik fenséged! — végigmérte Barnabást. — És a doktor úr is!

Immaculata egy mozdulatot tett.

— Elég!

— Mit jelenthetek fenség? *

— Fáradt vagyok, pihenek még.

Most a bárónő Barnabás felé fordult.

— Doktor úr — kérdezte ellenségesen — nem táncol?

— Nem!

— Kár! — mondta nyomatékkal. — Táncoltam volna a doktor úrral.

Pusztay elszántan lépett elébe.

— Rendelkezzék velem!

— Nem! — Immaculata intett a bárónőnek. —

Majd később!

— Hagyjam magára fenség?

— Kérem!

— Fenséged szolgálatára — mondta az udvarhölgy — a közelben leszek.

— Nem kértem!

— Kötelességem! — A bárónő meghajolt és sértődötten kivonult.

Barnabás indulatosan lépett Immaculata elé.

— Mit akar tőlem fenség?

— Maga mit akar?

A férfiből rekedten robbant a szó:

— Téged!

Immaculata felkapta a fejét. Haján szikrázott a diadém.

— Hogy merészel így beszélni velem?

— Szeretem!

Immaculata ideges mozdulattal az ablakhoz ment. A teremből lágy szerelmes keringő hangja áradt.

Egy pillanat mozdulatlanság. Aztán Barnabás odalépett Immaculata háta mögé és úgy súgta a fülébe:

— Hallja?

Halkan jött a válasz, mint a lehelet.

— Hallom.

Hallgattak. Csak a zene jött, áradt a félhomályban.

Azt az éjszakát látták, amikor Pusztay a lázas leányarc fölé hajolt a krízis éjszakáján és megsímogatta.

— Fenség! — a hangja rekedt volt — Nem érzi? Elégek ebben a forróságban!

Immaculata testén végigömlött a láva, mely forrón tört ki Barnabás ajkán. Hirtelen visszafordult. Egy pillanatig egymás szemébe néztek, aztán rekedten, alélt bágyadtsággal lehelte:

— A villanyt!

A férfi lázasan megrántotta a zsinórt, a lámpák kialudtak.

Immaculata fehéren, mozdulatlanul, lehunyt szemekkel állt.

— Csókoljon meg!

Barnabás egyetlen szó nélkül átkapta a mozdulatlan fehér leányalakot és vad szenvedéllyel a szájára tapadt.

*

Künn a zene szólt. Bent lázas félszavak buggyantak ki szerelmes ajkakon.

Azután egy árnyék tünt fel a falon.

— Valaki jön! — riadt meg Immaculata és gyorsan kibontakozott Barnabás karjaiból. Felhevülten hátralépett a fal mellé a fénybe.

Friderika lépett a szobába.

— Gottfried bácsi keres, — mondta — A mama küldött.

Immaculata nem tudott még szólani. Friderika csodálkozva nézett körül.

— Miért van itt sötét?

— A fejem fájt — mondta nehezen Immaculata.

— Egyedül vagy?

Immaculata szeme lecsukódott.

— Nem.

A kislány kutatva nézett a félhomályba. Meglátta Barnabást. Sápadt kis szája megvonaglott.

— Magát is keresik, doktor úr — mondta halkan.

A férfi rekedt hangja hallatszott.

— Parancsoljon, fenség.

— A mama kéri, menjen be a vendégek közé.

Barnabás arca sápadt volt, a hangja rekedt.

— Igen, kis fenség!

Eltűnt az ajtó mögött.

Egy pillanattal később Anna Veronika és nyomában a bárónő léptek a sötét oldalszobába.

— Végtelenül kellemetlen fenséges asszony — kezdte a bárónő és Anna Veronika sürgetve intett.

— Beszéljen!

— Hollstein báró és Waldhausen tábornok hívták fel a figyelmemet. Immaculata öfensége feltűnően kiáltotteti jóindulatával ezt a doktort.

Anna Veronika elutasító mozdulattal mondta:

— Immaculata mindig tudja, mit tesz!

— Félek fenség, hogy éppen ma, hogy ezen a napon, amikor a király...

— Mit észleltek?

— Mindenekelőtt mellőzte az összes dinasztiahű arisztokratákat.

Anna Veronika elégedetten bólintott.

— Az izlése mindig kitűnő volt!

— Öfelségén a királyon kívül, akivel a táncot megnyitotta, csak a doktorral táncolt. Később elvont ebbe a szobába, kijelentette, hogy fáj a feje és egyedül kíván maradni, mert nem bírja a tömeget.

— Királynőnek született, — lelkesedett Anna Veronika.

— Mikor később kötelességemnek tartottam, hogy felkeressem és hogyléte iránt érdeklődjem, idegesen fogadott.

— Érthetetlen! — mondta irónikusan a nagyhercegnő.

— Öfensége feldúlt, ingerült hangulatban volt. Nem lehetett ráismerni.

— Csúnya volt? — riadt meg Anna Veronika.

— Gyönyörű!

— Akkor rendben van.

A bárónő közelebb hajolt.

— A doktor ült mellette!

— És?

— Minthogy Hollstein bárónak feltűnt a dolog, igyekeztem a doktortól megszabadítani. Táncolni hívtam.

— Önnel?

— Igen, fenség.

— És nem ment?

— Nem, fenség.

— Hihetetlen! — mondta gúnyosan a nagyhercegnő.

A bárónő megnyomta a szót.

— Immaculata öfensége ugyanis nem engedte!

— Ugy...

— Az ügy nem látszik túlságosan jelentősnek — folytatta a bárónő — legfeljebb pillanatnyi szeszély, udvari romantika. Királykisasszony és lovászlegény. A dolog azonban már öfelségének is feltűnt és féltő, hogy Immaculata öfensége pillanatnyi szeszélye felborítja a frigyét, melynek létrehozásán fenséged oly fennkölt erővel és buzgalommal munkálkodott!

— Gondolja, bárónő? — ijedt fel Anna Veronika

— Fájdalom, gondolnom kell!

— Nos! — mondta erélyesen a nagyhercegnő —
Azt az embert el kell innen távolítani!

A bárónő arca felragyogott.

— Igen, fenség!

— De azonnal!

— Azonnal, fenség!

— Hívja ide!

— Már megtörtént. Ismerve fenséged bölcseségét, már hívtam.

S a bejáratnál csakugyan ott állott Barnabás.

— Hivatott, fenség?

Anna Veronika kegyesen bólintott.

— Hallottam, nagy munkába fogott kedves doktor!

Barnabás csodálkozva nézett rá.

— Én, fenség?

— Úgy hallottam. Valami, mi is bárónő?

A bárónő elégedetten mondta:

— Rádiótherapia.

— Igen, igen. Tudom már. Ami... úgy szól...
Rádió, antenna, ilyesmi. Nagyon szép stúdió. Hal-
lom Amerikában van már ilyen.

— Nem új keletű munkám, fenség, ezen eszten-
dők óta dolgozom. Különben orvosi természetű.

— Mindegy. Most vált aktuálissá, hogy ennek
szentelje teljes munkaerejét. Gondolom, így mondják
ezt.

— Valóban fenség, — helyeselt a bárónő. — Tel-
jes munkaerejét.

— Gondolom, a tudomány nagyon fontos, —
mondta Anna Veronika — Azt még nekünk is méltá-

nyolnunk kell. Éppen ezért felmentjük az alól, hogy idejét itt töltse el.

Barnabásnak minden csepp vére az arcába szaladt.

Összeharapta az ajkát. Mi ez?

— Immaculata leányom tolmácsolta kérését, hogy azonnal akar távozni. Kívánsága teljesült.

— Immaculata? — szédülni kezdett.

Anna Veronika csak egy lesújtó pillantással válaszolt.

— Nagyon csodálkozom — mondta azután élesen — hogy kijelentésemet ismételnem kell. Szokatlan. Immaculata nagyhercegnő közölte velem kívánságát, hogy távozni kíván. Hogy — azonnal kíván távozni.

Barnabás meghajolt. Hirtelen Ferenc Ferdinándot látta és egy sápadt ezredorvost.

— Köszönöm, fenség.

Megindult a táncterem felé.

De a következő pillanatban Anna Veronika éles hangja megállította.

— Hova megy?

— Immaculata nagyhercegnőtől kívántam elbúcsúzni!

— Már elbúcsúzott.

— Fenség! — csattant fel most már a hangja.

— Kérem, bárónő! — állt fel Anna Veronika. — Lesz szives a doktor úrnak megmagyarázni! — És idegesen elhagyta a helyiséget.

— Mit jelent ez bárónő? — kiáltotta Pusztay — Én nem tolakodtam ide, engem hívtak!

A bárónő kimérten mondta:

— Doktor úrnak érezni kellene.

— Mit?

— Doktor úr bizonyos, hogy úgy mondjam, rokonszenvet keltett személye iránt Immaculata nagyhercegnő öfenségében. Ez a rokonszenv rendkívül meglepő az udvarnál. Sőt teljesen érthetetlen. Hála a megfelelő időben és módon alkalmazott felvilágosításnak, erre Immaculata nagyhercegnő is feleszmélt és úgy vélte, nincs joga a doktor urat elvonni tudományos munkásságától.

— Úgy!

— Úgy, doktor úr!

Megbiccentette fejét és gyors lépésekkel elhagyta a szobát.

Pusztay Barnabás egy pillanatig úgy állott, mint aki teljesen megsemmisült.

Vele tették ezt! Kirúgták, mint egy rossz cselédet! A keze ökölbe szorult, a fogai megcsikordultak.

— Hát nem! — mondta erélyesen és megindult az ajtó felé.

De csak egy lépést tett, a bejáratnál, vele szemben ott állt Immaculata. És mellette a király.

— Köszönöm Immaculata! — szólt a király és minden szó után megállott. — Köszönöm. Szép ez az este.

Immaculata arca idegesen megrándult.

— Megengedi felséged — mondta — Pusztay Barnabás doktor. Aki meggyógyított.

A király lassan felemelte fejét. A száját kinyitotta. Egy pillanatig így állt, aztán meglendítette a kezét.

— Á! — mondta meggondoltan — A doktor úr!

Hallottam hírét. Ismerem. Híres ember! Nagy tudós!
— leereszkedően intett — Örülök! Nagyon örülök!

Immaculata idegesen beszélt.

— Ő kezelt Gottfried. Az életemet mentette meg.

— Igen — szólt elégedetten IX. Gottfried — Igen.

Kvázi gondviselés!

Barnabás gúnyosan ránézett.

— A gondviselés legfontosabb kelléke hiányzik belőlem, felség.

— Á! És mi az?

— A láthatatlanság! — Meghajolt. — Volt szerencsém felség.

Immaculata riadtan kiáltott utána:

— Elmegy?

— Igen. Teljesítem fenségéd parancsát!

— Az én parancsomat?!

De Barnabás már nem hallotta, sietett ki a palotából.

IX. Gottfried elégedetten bólintott.

— Nemcsak nagy tudós. Tapintatos ember is. — Helyet mutatott Immaculatának és leült. — Nos Immaculata — mondta aztán — végre egyedül vagyunk.

És hogy meleg érdeklődését kimutassa, így szólt:

— Hogy vagy?

A DOBRAVERT VAROS.

V.

Vannak az életben élmények, melyek halálunkig elkísérnek, még halálunk napján is a szegyen pírját kergetik arcunkba, ha felmerülnek az elraktározott emlékek hamuja alól. Néha csak egy gyerekkori pofon ez a kínzó emlék, máskor egy szó, egy mondat, ami rossz helyen, rossz értelmezésben hangzott el. Pusztay Barnabásnak ilyen élményt jelentett ez a királyi kaland. Mérhetetlen szegyenkezést érzett, nem mert az emberek szemébe nézni. Ugy érezte mindenki tud bukásáról, az emberek mosolyukat rejtegetik, a háta mögött összesúgnak és ő végérvényesen nevetségessé vált. Nem folytathatja tovább munkáját, mert elveszítette emberi méltóságát. Ki hiszi el, hogy értékes kutatómunkát végezhet olyan ember, aki beleéli magát egy gyerekes komédiába és végül kénytelen eltérni, hogy a komédiások lenézzék, elkergezzék.

A bál utáni reggel jelentkezett Wahlen professzornál és négy heti szabadságot kért.

Wahlen csendesen mondta:

— A szabadság nem négy hét lesz fiam.

És egy papírlapot nyújtott át szótlantul.

A papírlapon az állt, hogy Pusztay Barnabás doktor nemkívánatos idegen Felsenburgban és két nap alatt el kell hagynia a várost.

Anna Veronika keze elért a köztársaságig.

Barnabás este már vonaton ült. Kilépett az intézetből, mely a legnehezebb időkben megóvta minden viszontagságtól. Eddig alig vett tudomást arról a kavardásról, mely Középeurópát nyugtalanította. Nem számolt milliárdokban, nem figyelte a zürichi jegyzést, nem tudta mi a lakásinség, miért forrong az utca, mitől olyan sápadtak az emberek, miért állnak cipőpucolókefével a világháború tisztjei az utcasarkon. Eddig csak távoli ködkép volt mindaz, ami Középeurópában százmillió embernek a valóságot jelentette. Csak távoli ködkép volt a naponta ismétlődő utcai lövöldözés, a munkanélküliség, a különböző zászlók, világnézetek, jelvények összecsapása, az egész kaosz, melyből semmiképpen sem bírt az új világ felépülni.

Akkor ébredt először a valóságra, amikor a vonat elhagyta vele Felsenburg határát.

Este nyolckor a bécsi Ostbahnhofon beszállt egy kopott vasuti kocsiba, melyen fehér vonás húzta át a régi, ismerős MÁV jelzést, hogy helyet adjon egy új jelzésnek: A. V. Hungaria.

*

Ennek a vonatnak egyik harmadosztályú fülkájében még egy férfi utazott Budapest felé. Fején orosz szőrkuksma, testén darócköpeny, lábán rongyos csizma, arcán sok hetes szakáll, de a szeme boldogan csillogott. Még egyszer — két órányira az olyan

régen látott magyar földtől — átélte az elmúlt évek történetét.

Úgy kezdődött, hogy gránát robbant, sarat, mocskot, kötörmeléket vágott a szemébe és ő elbukott. Igen. Így kezdődött. Mikor magához tért, már csak halottakat látott és néhány orosz katonát. Megpróbált megszökni.

Kúszva, csúszva, véres halottak hasa alatt. Nem sikerült.

Csak az oroszok között vette észre, hogy megsebesült. Bevitték valami kötözőhelyre. Az orvos megnézte.

— Magát is hagyhatták volna! — mondta — Kár az ilyen embert cipelgetni. — Szitkozódott és megkérdezte — Mi maga otthon?

— Orvos vagyok.

Vakarózni kezdett.

— Akkor magával csinálni kell valamit.

Megoperálta. Meggyógyult. Transzport. Moszkva, Petrovgrád, motozás. Mindenütt kordon fogadta őket, mert a frontokról vereségek híre érkezett és a tömeg tüntetni akart a foglyok ellen. Elsuhant a szeme előtt csilingelő trojkáival a Newski Prospekt és aztán tovább Darnica, ahol szabad ég alatt, erdőben laktak, facsonkokkal körülkerítve és megint tovább Krasznojarszk, városka túl az Uralon, Szibéria mélyében, a transzbajkái vonat mentén, nem messze a kínai határtól. Végtelen síkságon egy-egy faház-csoport. Fenyő- és nyírfa.

És megint csak tovább, mindig csak tovább, összevissza, előre-hátra, Dauria, Mandzsuria határán, ahol nincs fű, nincs fa, ahol csak dermedtő szelek járnak

vad süvítéssel. Éhségtől meggyötört testek, tea reggeli, leves ebéd-vacsora, ünnepnap kása és öt deka hús. Pusztá deszkaágy szalma nélkül. A ruha lerongyolódik, a cipő elkopik és mezítelen lábbal dolgoznak sárban-fagyban. Tetvek, rovarok, és nincs ing, amit váltani lehetne. És aztán, aztán... annyi év után — útban hazafelé a zsúfolt vonatban. Vele szemben, mellette, mögötte emberek, férfiak. A tükörképe mind. Meggyötört arccal, rongyosan, behunytt szemekkel, várakozásteljesen ülnek.

Egy név jutott az eszébe. Inocska. Ez már az első szökési kísérlet után volt, azután, hogy odaállították az orosz őrnagy elé és ő szomorúan mondta — Panye, én nem tehetek róla. Eszembe jutott a hazai világ, a déli harangszó és nekem menni kellett. Hidd el panye, én nem tehetek róla.

Inocska rokona volt az őrnagynak. Puhák és finomak voltak az ujjai, a hangja lágy s a szeme kék. Abban az esztendőben korán jött az orosz ősz és Inocska megsímogatta a szemével.

— Beszélj valamit magadról! — mondta.

— Magamról svesztricska Inocska?

És beszélt neki, hogy most otthon is ősz van.

— Te sírsz! — ijedt fel Inocska és megfogta a kezét.

Eszébe jutott minden álmodása ott a szibériai barakktáborban, a tervezgetések, ha majd otthon lesz megint!

Öt évig várta ezt a pillanatot. És végre elérkezett, végre itt ült a vonaton. Meggyötört, sokat látott szeme szögletébe kiült a könny. Kalauz állott a kupé ajtajában, szalutált és magyarul mondta, magyarul:

— Szabad a jegyet kérnem?

Csak nézte ezt a kopottruhás kalauzt a lerongyolódott vonaton és a száján kiobbant a szó:

— Testvér! Testvér! Itthon vagyok!

A kalauz csendes részvétellel mérte fel szedett-vedett ruházatát, sápadt arcát.

Halkan mondta:

— Igen. Ez már Magyarország.

És ő behunyta a szemét.

Magyarország! Itthon van! Öt év után újra itthon!

*

És azután ott állt a ház előtt, szép négyemeletes ház előtt, amelyik az övé volt, az anyjáié. Budán az Attila utcában. Felvászorgott az emeletre és ott állott az ajtó előtt, a régi ajtó előtt, melyet húsz évnéhány évig csapkodott. Szemét elfutotta a könny.

— Az édesanyám! Mindjárt látom az édesanyámat...

Megnyomta a csengőt.

Azt hitte elájul.

Aztán kinyílt az ajtó, idegen szobalány mérte végig. Kit keres?

Elmosolyodott. Ez a lány még nem tudja, hogy ki ő. Nem tudja, hogy ő Király Béla, diplomás orvos, hogy ő az az „édes kis fiam”, akit az a fehérhajú aszszony odabent reggeltől estig emleget, akiről már bizonyosan csodás történeteket mesélt, mert a távolság megszépít, jobbá teszi az emlékezetet.

— Az édesanyámat keresem — mondta s várta a

lány örömteli csodálkozását. — Az édesanyámat, özvegy Király Mátyásnét.

— Özvegy Királyné régen meghalt! — szólt a lány és becsapta az ajtót.

Igen, így történt, nem is tudta, mit érez, csak tá-molygott, dülöngélt lefelé a lépcsőn és aztán már csak a házmester hangját hallotta:

— Istenem, a fiatal úr, a fiatal úr! Megjött a fiatal úr! — és ő dadogva, maga sem tudva, hogy mit mondjon, szédülten kérdezte:

— A mama meghalt? A mama nem várt meg?

— Bizony... törölgette szemét a házmester. — meghalt szegény. Itt hagyott bennünket.

— És... és hát ki kezeli a házat, ki most a gondnok? — dadogta Király Béla doktor.

A házmester összecsapta a kezét:

— Hát a fiatal úr nem tudja? Eladtuk a házat még a háború alatt.

Igy történt.

Ő tá-molygott tovább az utcán, emlékezett még a régi ügyvédjükre, felment hozzá. Nem volt otthon. Tá-molygott tovább. Észrevette, hogy az utcán mindenki utána fordul. Egyik kirakatban megnézte magát. Rettenetes.

A menyasszonyához csak másnap akart elmenni. Most mégis befordult a kapu alá, felmászott a lépcsőn és becsengetett a régi ajtón.

— Negyedik emelet kilenc.

Szédült kicsit. Negyedik emelet? Azelőtt az első emeletet bérelték. Az egész első emeletet. A lift nem működött. Lassan felment a negyedik emeletre, nézte a számokat. Kilenc. Kopott, repedezett ajtó.

Azután éjjel fél háromkor ott a Nemzetinél, az óra alatt, már semmivel sem törődött. Nem érezte a negyedik emelet kilenc szegényszagát, nem bántotta az sem, hogy az elsősobában két maszatos gyerek fogadta. Olyan mindegy volt már, hogy a menyaszszonya máshoz ment férjhez. Olyan mindegy.

Csak állt a Nemzetinél az óra alatt. Csend volt és sötét. Budapest aludt. Lassan vánszorogva megindult a körút felé.

Az egyik kávéház terraszán fiatalember ült. A kávéház már zárva volt, nem égett villany. A fiatalember arcát karjára hajtva hortyogott, mintha puha párnák között pihenne. A szája szögletében cigarettavég.

A New York sarkán idősebb ember feküdt a földön. Nézte a csillagokat. Megállt.

— Miért fekszik itt? Miért nem megy haza?

— Mert nincs hova, hagyjon békén az úr!

Vándorolt tovább. Másik kávéházi terrasz. Ott is sötét minden. Záróra utáni csend. Egyik asztalnál társaság. Fiatalemberek, hatan-heten. Kártyáztak a holdvilágnál.

Egyik asztalnál jólöltözött férfi ült egyedül.

Tüzet kért. Beszélgetni kezdtek. Vidékről jött, tizenkét szállodában volt. Szoba nincs.

Szemben az óra félotót mutatott. Világosodott. Keleten megcsillant valami. A nap.

— A nap... — gondolta — Az első reggel Pesten.

Messziről csilingelve feltűnt az első hatos villamos.

Egyik házon táblát látott. Gőzfürdő.

Bement, sokáig ült a vízben, aztán végigfeküdt a priccsen. Elaludt. Arra ébredt, hogy rázzák.

— Mit ordítózik kérem!? Akinek nyugtalan az álma, az ne aludjék gőzfürdőben! Mi is pihenni akarunk!

Megnézte az óráját és sietve felugrott. Rögtön dél. Miközben öltözött, eszébe jutott, hogy egyszer a harctéren, a pergőtűzben elaludt az ütközet előtt. Akkor azért keltették fel, mert nem tudták a nyugodt álmát nézni.

De a gőz és az alvás határozottan használt. Egészen ruganyos lett. Számotvetett magával. Hát igen. Magyarország elvesztette a háborút, az édesanyja meghalt, öreg volt szegény és beteges is, a menyasszonya pedig — talán jobb is. Jobb így. Hogy fáj? Fáj! Annál inkább jöjjön most a munka, most nem szabad hagyni, hogy a megfeszült idegek elernyedjenek. Előre!

Először is az ügyvédhez ment el. Sokan voltak, nagyon röviden végzett vele.

— A házat százharmincezer koronáért adta el az édesanyja, a pénz kötvényekben bírói letétben fekszik.

Irt számára valami igazolást.

Felderült az arca. Hát legalább a rendelőjét megnyithatja. Miközben a bírósághoz ment, már be is rendezte képzeletében.

A bíróságnál hamar elintézték az ügyét. Az írásai rendben voltak, nagy börtáskában odaadták a kötvényeket. Mikor a hóna alá vette, egészen megfiatalodott.

És most gyerünk az egyetemre. Szerencséje volt, ott találta a professzorát.

— Mielőtt elmentem, megkértem, méltóságos uram, hogy őrizzen meg nekem egy iratcsomót.

— Ez az?

Szeme kígyulladt. Kibontotta a csomagot.

— Méltóságos uram! Ebben a csomagban van a jövőm! Tudományos kutatásaim eredménye.

És beszélni kezdett. Lázban csillogó szemmel te-regette ki az írásokat, magyarázott, lelkesedett, számított. A professzor hallgatta. Figyelmesen, szeretettel. Azután befejezte.

— Tanár úr! — ragadta meg a kezét. — Ugy-e becsületes munka? Nagy dolog?

A professzor bólintott. Csendesen mondotta:

— Az, fiam! Nagy dolog! Nagyon nagy dolog. — Aztán halkan tette hozzá: — Csak amíg maga Szibériában járt... más is rájött!

Megmarkolta a szék karfáját. A hang rekedten szakadt ki a torkán.

— Más?

A professzor felállott, előkeresett egy könyvet, odaadta:

— Ölvassa, fiam!

Ő kidülledő szemmel olvasott.

— Hiszen, hiszen — tört ki —, hiszen ez szóról-szóra az enyém! Az enyém!

A professzor megcsóválta a fejét.

— Nem, fiam! Ez a Wertheimeré! — Vállára tette a kezét. — Amíg maga Szibériában volt, a tudományos kutatás nem állt meg, ment előre. Az ide-

geit, látom, megviselte a fogság. Nem ártana néhány hét valami csendes szanatóriumban!

Akkor volt először kocsmában. Ivott egészen zár-
óráig. Amikor végre felkelt, nem volt zsebében pénz,
csak kötvények a hóna alatt.

*

Az éjszakát egy kávéházi terraszon töltötte. Ré-
szeg volt.

Kellemes, hűvös szél szellőztette a fejét, melyben
most nem volt gondolat. Csak valami buta, barna ka-
osz, valami furcsa, tompa kábulat.

— A Wertheimer... a Wertheimer... — da-
dogta egyre és nézett bambán maga elé. Minden meg-
semmisült. Öt esztendeig ez tartotta benne a lelket.
Most ennek is vége van. Hajnal felé tisztulni kezdett
a feje. Az agyában mozogni kezdtek a kerekek. Hát
most mi lesz? Az álmok, a remények megsemmisül-
tek. Akik szerették? Az egyik meghalt; a másik nem
tudott várni reá. Itt áll Budapesten, az utcán, egye-
dül. Egészen egyedül. Mert Novo-Nikolajevszkban
legalább osztályostársai voltak.

Aztán érezte, hogy éhes. Pénze már nem volt.
Élni kell. Korán reggel odaállt a bank elé. Még
csukva volt. Várt. Végre kinyitották. A nagy köteg
kötvényt odatette az asztalra.

— Vegyék meg kérem ezeket a kötvényeket.

A tisztviselő kinyitotta a táskát, azután ajkbigy-
gyesztve visszatolta.

— Nem foglalkozunk vele.

— De kérem, én...

A tisztviselő vállat vont.

— Ha kívánja! — elvette a kötvényeket, számolni kezdett és néhány száz koronát tolt eléje. — Tessék.

— De kérem! — nézett rá elképedve. — A kötvények értéke százharmincezer korona!

A tisztviselő megrántotta a vállát

— De hadikölcsön... Ön elfelejti, hogy két forradalom után vagyunk, minden romokban hever.

A bank szomszédságában egy kávéház volt. Bement, leült. Kiteregette maga elé az asztalra a pénzt. Hát itt van. Ez az. A vagyona. A négyemeletes bérház.

Az anyja eladta a házat, vett rajta papirost. Hát itt van.

Ez a pozitívum. Ez az ami megmaradt. A reményekből, álmokból, a valóságból, ami volt, ténylegesen volt. Két hétig elég. Talán egy hónapig.

Benyúlt a mellényzsebébe, ki akart halászni egy cigarettát. Elfogyott. A mellényzseb mélyén csak dohánypor húzódott meg.

Kiáltott.

— Szivaros!

Senkisésem jött. Várt egy darabig. Ujra kiáltott.

— Szivaros!

Azután, hogy megint nem jelentkezett senki, oda-intette a fizetőt.

— Küldje kérem a szivarost!

A fizető vigyorogni kezdett.

— Viccesnek tetszik lenni!

Dühös lett.

— Nem viccelek, hanem cigarettát akarok!

A fizető csodálkozva ránézett.

— Komolyan tetszik ezt mondani?

— Hogy a fenébe ne mondanám komolyan!

— Akkor nem tetszik ismerni a viszonyokat. A szivaros megszűnt. Dohány nincs. Csak dohányjegy ellenében.

Király Béla szeme kitágult.

— Nincs dohány? Nincs cigaretta? Hát hozasson trafikból!

— Méltóztassék ideadni a dohányjegyet!

— Dohányjegy? Mi az?

A főpincér kivett a tárcájából egy igazolványt és eléje tette.

— Csak ennek ellenében lehet dohányt kapni.

Olvasni kezdte:

DOHÁNYJEGY.

Fővárosi magyar állami Pénzügyigazgatóság.

Ezen dohányjegy tulajdonosa jogosult az alábbi szelvények beszolgáltatása ellenében a mindenkori rendelkezésre álló dohányfajtából a készlethez képest akár vegyesen is, az esedékesség hónapjára megállapított mennyiséget a fentebb megjelölt dohányárudában a megállapított áron bevásárolni.

A fizetőpincérre nézett s az keserű krimasszal bölintott.

— Bizony uram! Bizony szerkesztő úr!

Felkapta a fejét.

— Miért nevez engem szerkesztő úrnak?

— Ma kérem csak három megszólítás van. Szerkesztő úr, igazgató úr, doktor úr. Ebbe a háromba körülbelül mindenki belenyugszik. — A füléhez hajolt.
— De ha parancsolja, gyenge albán dohányból van

néhány cigarettám. Persze csempészárú s a csempészek drágán dolgoznak. A kockázat nagy, tetszik tudni

Odalökött egy bankjegyet. A bérház egyik emeletének árán vett gyenge albán dohányból cigarettát.

Rágyujtott. A gyenge albán kegyetlenül erős volt, könnyezni kezdett tőle.

Megitta a kávéját, fizetett.

— Mondja, főúr, hogyan kaphatnék lakást?

— Talán közvetítőhöz tessék menni. Az ujságokban hirdetik magukat.

Fellapozott egy ujságot. Nagy betűkkel ordított feléje egy hirdetés: „Lakáskirály”.

A feje szédült, támolygott.

— Majd délután — motyogta magában — Kicsit szellőztetni kell, szellőztetni.

Megindult Budára. Fáradtan vonszolta magát a Vilmos császár úton a Margithíd felé. Amerre nézett: plakát, plakát. Nem lehetett látni a házfalakat.

Egy hiányosan öltözött hölgy öles falragaszon hirdette, hogy melyik cipőkrém a jó, kétöles falragasz adta tudtul a házasulni vágyó ifjúságnak, hogy nézze meg a választott nő lábát és csak azután kérje meg a kezét. Pártok üdvöztető ígéit olvasta s a plakátok alatt kis röpcédulán a másik egyesülés közölte a közönséggel, hogy a fenti plakáton aláírt vezér tevékeny szerepet játszott a forradalomban, a destrukcióban. Önérzetesen kiabált minden falragasz: nyugodt munka, törvénytisztelet, jogrend, megtorlás. Hatalmas betűivel új plakát csapott a szemébe: Parancs! Mellette hatalmas izmú férfialak gigászi erővel emelt a magasba egy súlyos érclemezt, mely alól lelkes bol-

dogsággal szaladtak a szabad levegőre a gazdasági élet béklyókba kötött emberei. Egyik sarkon Hungária istenasszonnyal találkozott, amint védő palástját tárta a tömeg felé.

Összekavarodott szeme előtt a sok szín, sok betű, sok plakát. A sok ígéret, melyből vajmi kevés valósul meg. Már a Margithídnál volt. Friss, budai levegő csapta meg. Szinte felélénkült. Az őszi szelölöben átment a hídon. És amikor Budára ért: csak megállott.

Hosszú sorban vaggónok állottak egymás mellett s a vaggónokban: emberek. Gyerekek, asszonyok, csakúgy pongyolában. Nézte, nézte. Valaki elment mellette. Hallotta a szavát: vaggónlakók.

Már Budára is besurrant az ősz. Az utcára ráborult a fáradt szürkeség és hűvös szelek jöttek a hegyek felől. Igen, igen — gondolta, — a körutakon ürülnek a kávéházi terraszok, alkonyattájt párásak a hatalmas üveglablakok s otthon porolják már a télikabátokat, közeleg a tél. Régi délutánok jutottak eszébe, téli délutánok, amikor a sötét szobában nem világított más, csak a kályhák mély ölén pislákoló tűzparázs s a butorok sötét körvonalain pirosuló fény járta ringató táncát.

— Tavalyi hó, tavalyi hó . . . — dúdolgatta és eszébe jutott a békebeli gassenhauer, hogy „néha, néha visszajönnek a tavaszi álmok”.

Lement a lépcsőn a vaggónvároshoz. A Margit-híd alatt kezdődött s lehuzódott a Császárfürdőig. Hűvös volt az őszi délelőtt, sáros az út és rozogák, keskenyek a létralépcsők, melyek a vaggónok belsejébe vezettek.

Kíváncsi volt, valakivel beszélgetni szeretett volna. Úgy érezte, ezek az emberek közel állanak hozzá. Eszébe jutott, hogy a kávéházban a fizetőpincér szerkesztő úrnak szólította. Miért ne legyen félórás szerkesztő úr? Ujságíróval könnyen szóba állanak.

Felmászott az első létrán és bekopogtatott a durván ácsolt ajtón.

Két fiatalasszony fogadta. Egy esztendei vaggónlakás keserősége sírt az arcukon. A szomszéd vaggónban egyedülálló, megrokkant öreg úr. Postafőigazgató.

Egyik kocsiban viruló szép fiatal asszony nyitotta ki az ajtót.

— Ne haragudjék, hogy nem vezetem be, nagy a rendetlenség szerkesztő úr . . .

A vaggón oldalán, tetején, hatalmas rések, melyeken nem is csorog, szakad a víz. Az ajtótól jobbra-balra két ágy, szépen, rendesen, mint egy komoly háloszobában.

— Azelőtt szőnyeg volt a padlón — mondta az asszony, — de fel kellett szedni, mert nedves időben nyirkos lett a szőnyeg, párolgott. Betégek lettek a gyerekek. Most megint jön a tél, a fagy. A pohárban megfagy a víz és mosdás előtt tűzre kell tenni a mosdótálat, hogy felolvadjon benne a jég.

Fáradtan tette hozzá:

— Megpróbálok új vaggónt kérni.

Keserű szájjal bolyongott tovább. Elmaradt mögötte a vaggónváros, hűvös szél csapott az arcába a Duna felől s a kalapján kopogtak az esőcseppek.

Délután felment a lakáskövetítőhöz. Mindenekelőtt előzetes költségek címén pénzt kértek tőle, aztán kapott egy cédulát, amin címek voltak, ahol burorozott szobák kaphatók.

— Tudnék önnek nagyszerű szobát — mondta a lakásközvetítő. — Egészen közel, itt a Rákóczi-úton. De azért tessék megnézni a többit is.

Két nap eltelt lakáskereséssel. Látott a Csaba-utcában világító udvarra nyíló cselédszobát megfizetetlen áron, látott szobát a Wesselényi-utcában „kizárólag színésznők és barátaik számára“, havi kétezer koronáért. Végre becsengetett a Rákóczi-úton. Idősebb házaspár fogadta.

A szoba nem volt éppen nagy, a bútor sem volt fényűző, de szoba volt s amíg valami lesz, hát Istenem . . .

— Mi az ára, nagyságos asszonyom?

Az öreg asszony, kedves biedermeier figura, mosolyogva kínálta hellyel.

— Ó, kérem, ezen igazán nem veszünk össze. Mi igazán nem tartozunk azok közé, akik kizsarolják embertársaikat.

Megcsillant a szeme. Talán itt, ezeknél a kedves öregeknél megtalálja végre a nyugalmat.

— A szobáért nem kérünk semmit — mosolygott a kedves néni. — Nekem, meg a férjemnek nyujt teljes ellátást, reggelit, ebédet, uzsonnát és vacsorát, azonkívül ad egy kis zsebpénzt. Még csak azt kötjük ki, hogy hetenkint egyszer el kell bennünket vinni színházba és vasárnap a városligetbe. Természetesen a lakásba nőt... úgy-e megérti... ez tisztességes ház...

Ennyit mondott. A hangja halkan muzsikált, mint egy antik zenélőóra. Csak azt füzte hozzá, mint mikor az óra már nem zenél, de az utolsó akkord még a szívekben rezonál:

— Úgy-e nem kérek sokat?

— Dehogý, szó sincs róla — motyogta és csendesen továbbállott.

Este pedig a vagyona felét kifizette egy kicsi szobáért, amelybe éppen hogy belefért az apró vaságy.

Leült az ágy szélére és megszámolta a pénzét. Ha szükösen él, elég lesz három napra. Tudta, hogy így nem megy tovább.

Előző napon találkozott egy régi ismerősével.

— Miért nem mégý a népjóléti miniszterhez? Jó barátja volt édesapádnak.

Megcsillant a szeme. Hát persze! Egészen felvilanyozódott. Észrevette, hogy a korszón van a Ritz előtt. Hirtelen vágyat érzett, hogy bemenjen. Hiszen holnap a miniszter úgyis segít rajta. Bement. Áttörte a hotel előtt állomásozó autóparkot és tündöklő, ragyogó nők között árván leült egy sarokasztalhoz. Kóczé cigánybandája muzsikált. Egyik asztalnál az antantmisszió amerikai tisztjei ültek. A kedvenc dalukat húzták: „Madame Jolie”. Az amerikaiak Bécsből hozatták meg a kottáját, hogy minden este hallgathassák. Mindenütt konyak, likör, pezsgő. És minden asztalnál idegen egyenruhák. Franciák, angolok, románok.

Valaki megszólította.

— Szervusz Béla!

Volt iskolatársa. Odaült az asztalához.

— Hogy vagy, mit csinálsz? Most kerültél haza? Hja, barátom, itt furcsa a világ!

És élvezettel ismertette meg a környezettel, a vendégekkel.

— Látod! Nagyszerű internacionális társaság! Szoknyás skót tisztek, lengyelek, ukránok. A világ minden nemzetét itt találhatod! Az ott Troubridge admirális. Stead ezredessel feketézik! Ott ül Romanelli ezredes, aki a kommünben, biztosan hallottál róla, a burzsujok egyetlen mentsége volt. Különben a Károlyi-palotában lakik, mint az olaszok mind. De este a Ritzbe teszik át a hadiszállást! Az amerikaiak Budáról jönnek. Láttad az autóikat? Szenzációs, barátom, szenzációs! Az a nagy asztal, ott a hátsó teremben, az angol repülőké, itt balra külföldi ujságírók ülnek. Az ott a Manchester Guardian tudósítója, mellette a Chicago Tribune, a Times, a Corriere della Sera kiküldöttei!

Ő csak nézett.

— És hol vannak a mieink?

— A mieink? Izé... Hát én is itt vagyok!

— És te mivel foglalkozol?

— Én, kérlek? Én, kérlek alássan, az izé... a va-gónlakók ügyében dolgozom. Na, szervusz, kérlek alássan, szervusz!

Az asztalon furcsa, barna papírra nyomott ujság hevert előtte. Az első oldalon hatalmas cím: „Bécs utolsó élelmiszertartaléka”. És a cím alatt a szöveg, hogy jövő héten már aligha adhatják ki a lakosság-nak a kenyér- és lisztadagot. Ausztria segítséget kért az antanttól. Az antant megtagadta a segítséget. Egy

másik ujság: „Az antant a volt monarchia katonai és diplomáciai vezérférfiainak kiszolgáltatását követeli.”

A zene új slágert kezdett:

„Kék pénz, fehér pénz, zöld, vörös, lila,
Nem ismeri ki magát csak az istennyila . . .”

Kínzó gondolatok kavarogtak az agyában. Miért kellett így történnie mindennek? Miért? Hiszen neki most egy komoly, szép orvosi rendelőben kellene ülni, jómódban, fiatal, szép feleséggel. Hát igen, így kellene lenni, ez csak nem fantázia? Próbálta meggyőzni magát. Nézzük csak. Az a bizonyos felfedezés volna fantazmagória, beteges álmodozás? Nem az! Világos, hogy nem az! A Wertheimer pontosan ugyanarra jött rá! Egy fillérje sem volt és most gazdag. Ez nem fantázia! És ő még gazdag is volt, ott volt a négyemeletes ház. Az sem fantázia! Nem kártyázta el, nem költötte nőkre a pénzét. Hátha már minden megsemmisült, ennek a háznak meg kellene lenni! És nincs meg! Ez sem fantázia! Hogy az édesanyja meghalt? Hát ez rendben van, öreg volt, természetes. De miért természetes az, hogy nem az övé az, ami az övé? Miért természetes az, hogy minderre nincs orvosság? Miért természetes, hogy Wertheimer a tudós és ő cselédkönyves orvos sem lehet egy piszkos kórházban? Miért természetes az, hogy a háza helyett nem kaphat egy darab fekete kenyeret? Miért természetes?!

*

Másnap reggel ott ült a miniszter előszobájában. Minden oldalról szavak, furcsa, szinte érthetetlen mondattöredékek jutottak el hozzá.

Kopott, kifényesedett ferencjózsefkabátos vidéki

úr ült mellette. Szelíd, csendes hangon szólt hozzá:

— Az összes miniszterekhez együttvéve nem jár-
nak annyian, mint ide. Tetszik tudni, ő diszponál leg-
felsőbb helyen a lakások felett. Uraságod is lakás-
ügyben van itt?

Köröskörül, mint méhraj zsongott a terem. Ariszto-
krata hölgyek, sápadt falusi tanítónők, fejkendős mun-
másasszonyok, férfiak, társadalmi, felekezeti külön-
ség nélkül. Mindannyian izgatottan várták a pillana-
tot, amikor őexcellenciája színe elé járulhatnak.

Közben egymásnak mondták el lakásügyeiket. Egy
fiatalember mosolyogva mesélte, hogy neki már lesz
lakása.

— Mondhatom kérem, nagyszerű az új lakásren-
delet! Álighogy megjelent, rögtön kilátásom nyílt la-
kásra. Tudniillik az úgy van, hogy a lakásban lakó
asszony újra férjhez megy s a vőlegény lakásába hur-
colkodik! Csak az esküvőt kell megvárnom, az pedig
hamarosan meglesz!

— Boldog ember! — sóhajtott egy lány, aki lakás-
hiány miatt nem tudott megesküdni szerelmesével.
A fiatalember azonban még nem fejezte be.

— Csak az esküvőt kell megvárnom. Az asszony-
nak ugyanis két gyereke van, a férje pedig eltűnt va-
lahol Szibériában. Hát kérem csak a férjet kell holtta-
nyilvánítani, a két gyerek dolgát az árvaszéken el-
intézni, azután meglesz az esküvő és én behurcolkod-
hatom a lakásba. Azaz, pardon, valamit elfelejtettem.
A vőlegény lakásában van két albérlő, előbb nekik is
kell lakást szerezni.

Egy idősebb hölgy maliciózusan gratulált a la-
káshoz.

Egy úr jött ki a minisztertől.

— Előadtam neki a dolgot! — magyarázta. — Csak annyit mondott, hogy majd megvizsgálja az ügyet, aztán biccentett.

— Eh! — legyintett egy hölgy. — Az elődje mégis más volt. Az legalább ígért, de ez még azt sem teszi!

Savanyú arccal, egymásután jöttek a minisztertől, férfiak, nők vegyesen. De a várakozók száma nem fogyott. Valaki szidta a kegyelmest. Dühösen, meggyőződéssel.

Az előszoba mind jobban megtelt. Egyre jöttek az újabb vendégek. Már alig lehetett mozogni. Megszámlolta, még harmincketten voltak előtte.

Végre belépett a miniszter titkárja. Mosolyogva kitárta a karját.

— Fájdalom, ma már nem fogad többet őexcellenciája!

A zsongás haragos morajjá fokozódott. Hevesen hadonásztak.

Ő csendes, megértő mosollyal felállott.

Kiment az utcára. Ebből elég volt.

A gyomra követelően delet jelzett. Bement az első kávéházba.

— Valamit enni szeretnék, mindegy, hogy mit.

Amíg hozták, fáradtan körülnézett. Viharzott a hatalmas terem. Jobbra-balra minden asztalnál férfiak, idősebb, düledt szemű férfiak. Hangosan vitakoztak, kiabáltak.

— Micsoda lárma ez itt? — intette oda az egyik pincért.

— Ez kérem a devizabörze! Éppen nagy hossz van devizákban!

Ebben a pillanatban eszeveszett üvöltés tört ki az emberekből. Mintha valamennyi megőrült volna, felugráltak az asztaloktól és hanyatthomlok rohantak az ablakokhoz, ajtókhöz. Egy izzadó, kövér ember egyik pamlag alá feküdt, másik pénzt gyömöszölt a fotelrészekbe.

Csodálkozva ugrott fel az irtózatosságot. Ekkor látta csak, hogy mi történt.

A kávéházat körülzárta a rendőrség. Mindenütt rendőr állt.

Egyetlen kijáratot hagytak szabadon. Egyenkint, egymás után kellett elhagyni a helyiséget. Mindenkit igazoltattak, mindenkit megmotoztak. Akinél nagyobb összeg volt, vagy külföldi pénz, azt elvették és letétbe helyezték. Másokat egy csomóba állítottak. Ezek nem tudták magukat igazolni. Egy óra múlva sorbaállítva már vitték is őket a rendőrségre.

A kiürült kávéházban a detektívek szétszedték a pamlagokat, felkutatták a sarkokat, a páholyokat. Érdeklődve nézte mi történik. Egyik márványasztalon hegyé nőtt a zugokból kihalászott pénz.

— Tizenöt millió! — kiáltotta egyik rendőrtiszt. — Azonkívül arany és külföldi pénz.

Értetlenül nézte.

— Miért volt ez?

A kérdezett detektív undorral válaszolt.

— Ezek teszik tönkre a koronát! Ezért ér napról

napra kevesebbet a pénzünk! Éjjel-nappal üzemben van a jegybank nyomdája, ontja a papírpénzt, amiért nemsokára semmit sem adnak. S ezek ezt a rongypénzt is rontják.

Ő csak állt és nézte.

Hát ez az, ami olyan szép volt a szibériai álmokban? Ez a béke? A béke?!

Tigrisbéke!

OSZK

MAYOR MILI.

VI.

Az Attila-utcai házból röppent ki Mayor Mili is. De még előbb hagyta el a szülői házat, mint Pusztay Barnabás és Király Béla. A két férfit a háború szele sodorta el. Mayor Mili még békeidőben hagyta el az Attila-utcát, két évvel édesapja, az öreg tanár halála után.

Ősz volt, amikor elbúcsúzott. Az apró, görbe, budai utcákat szegélyező fák sárga díszbe burkolóztak de a lányok még fehérben jártak. Az édesanyja kísérte ki az állomásra.

— Lányom vigyázz magadra — mondta, — rossz a világ és ahova te mész, ott különösen veszedelmes az élet.

— Színésznő lesz a Mayor Mili — súgta megbotránkozással egy öregasszony és Mili büszke volt a megjegyzésre. Hát hogyné! Kiválik ezek közül, akik az életét szűrítették, fölübük szárnyal és lekacag rájuk.

Azután megindult a vonat. Egy pillanatra elszorult a szíve: egyedül indul most a nagyvilágba. De csakhamar eloszlott a félelme, amint maga elé kép-

zelte a csillogó jövőt, a tapsokat, a hódolatot, a sok, sok diadalt.

A vonat pedig rohant és mindig közelebb vitte a dunántúli városkához.

Bakonyi János színidirektor játszott akkor Szombathelyen.

A színházzal szemben a püspöki palota ódon épülete, oldalt a megyeház, büszkén tekintettek a kultúra templomára, az Uri-utca lakói érdeklődéssel nézegettek délelőtt a kiskaput, ahol a rivalda királyai, királynői fogyasztották próbaszünetekben a tízórait, melyet a szomszédban vásároltak hitelbe, a Kovács-féle csemegeüzlet daliás, szőke elsősegédjétől, aki simuló bókók, finomkodó malackodások közepette nyújtotta át Bé Kukoly Amandának, úgylis mint direktornénak, de úgylis, mint a dráma fejedelemasszonyának öt krajcárért a vegyes felvágottat, melyet sohasem fizettek ki. De hiszen ezt nem is várta a daliás, szőke elsősegéd, sőt örült, hogy hitelezhetett. Különösen, ha ajtónyitáskor Szeghelyi Iza művésznő selymei suhogtak végig az elegáns üzleten és csodás hangja kacagó csi-csergéssel csendült:

— Kedves Schnabel úr, egy kis parizert kérek. Tudja, amelyet tegnap Vályi/Lolának adott, ami nem is volt szép magától, mert minek annak a nőnek olyan parizer.

Ilyenkor forróság futkározott a Schnabel úr ereiben. Hiszen ebben az egy mondatban annyi minden volt. Melegség, (azt mondta „kedves Schnabel úr”), némi féltés és fájdalom, (nyilván féltékeny, mert Vályi Lola jobb parizert kapott) és talán némi érzelem, mely viláért sem a párisi, hanem az elsősegéd

úr iránt lobog. Persze, egyelőre csak titokban, mert mégis a művészet egészen más, mint a csemegekereskedelem és nem célszerű mindjárt kikiabálni, hogy Szép Heléna szerelmes a Kovács csemegeés elsősegédjébe. Ó, pedig ha tudta volna!

Csáky Bella másodszebrett, akinek karcsú derekát a színpalak mögött egy huszártiszt szorongatta, akinek fekete, vágyteli szemeibe csók közben óránként más és más meredt, akinek kezét oly érzéssel tudta csókolni a daliás elsősegéd, tegnap is azt mondta a Hungária asztalánál:

— Nézzétek, hogy bámul rám az a sajtkukac.

Szeghelyi Iza pedig, akinek lábát a polgármester nyomogatta az asztal alatt, kacagva mesélte:

— Szerelmes belém szegény. Olyan csábító szendeszéggel nézek rá, hogy mindig elméri a szalámit.

Volt azonban olyan is, aki komolyan vette. Az énekes naiva, Vindorfoky Nusi. Annyira komolyan vette, hogy indignálódva mondta Dömötöri Bélának, a helyi lap helyettes szerkesztőjének:

— Hallatlan ez a greizleros. Folyton ott van, ahol mi vagyunk és valósággal üldöz azokkal a nagy birka-szemeivel.

A szerkesztő úr hallgatott, amire Vindorfoky Nusi jónak látta megjegyezni:

— Ha a többieket bámulja, azt még értem; de én... aki ősi nemesi családból származom... ez már igazán sok. Maga is dzsentrifíú, meg fogja érteni.

Dömötöri Béla megértően helyeselt, miközben papájára gondolt és mamájára, akik egy tiszamenti falucskában mérik a pálinkát nagybajuszú rác parasztoznak.

Cifrák Nep. János, a Hungária-szálloda és étterem tulajdonosa mosolyogva járt az asztalok között, lekezelt szakállas öreg szombathelyi polgárokkal, megtárgyalta a napi eseményeket az asztmás, lilaképű és recsegő hangú rendőrbiztossal, Luxander Károllyal.

Horváth Pista, a hetilap fölöttébb fiatalos riportere két karművésznővel flörtölt és külön-külön, mindegyiknek hat sort ígért a holnapi kritikából. A kávéház közepén pedig három összetölt asztal mellett huszártisztek pezsgőztették Bé Kukoly Amandát, míg férje Bakonyi János, direktori minőségben hitelezőivel tárgyalt a Hungária egyik homályos zugában, több meggyőződéssel, mint igazsággal. Vadnai, a bonviván, Rozog Imre jellemszínésszel huszonegyezett, a muzsa többi papjai pedig Schnabel elsősegéd úr költségére itták a sört beláthatatlan mennyiségben.

A cigány fáradhatatlanul húzta s a hűvös őszi éjszakában a vonat befutott a szombathelyi állomásra. Az ablaknál pedig ott állott Mayor Mili. A sötét város elrobogott a szeme előtt, a vonat megállt. Mili maga elé tette a csomagjait s elszorult szívvel nézett jobbra-balra, hátha talál valakit, akiben megfogózhatnak. Sehol senki, sehol egyetlen ismerős arc. Csupa idegen. Egy ideig még tanácstalanul állott, azután nekiindult az útnak. A pályaudvar előtt bérkocsira rakta a holmiját és elvitette magát a szállodába.

— Oda, ahol a színészek laknak.

A kocsis a lovak közé csördített és megindultak a hűvös éjszakában. Mili fázott. Vékony, egyszerű kis kabát volt rajta. Az utcákat gyéren világították az

utcai lámpák. Végre megálltak egy emeletes, régi-módi, sárga ház előtt. Hát itt laknak a színészek!

Kifizette a kocsit és kiszállt. Mayor Mili még sohasem volt szállodában. Félve kereste a csengőt s ügyetlen, remegő kézzel megrántotta. Rekedt, riadt hangon zendült az éjszakában. Alvó emberek ébredtek, fülükre rántották a takarót, a sandaszemű portás pedig álmosan tápászkodott fel üvegfalú fülkéjében, hogy bebocsássa a késői utast. Messze a székesegyház órája ütött, nyikorogva megcsikordult a kapu és Mili ott állott a nagy, petróleumlámpával világított kapuszinben. A szavak zaját megszázszorozták a falak. Később Mili, kezében kulccsal, keskeny, sötét folyosón vándorolt, mögötte egy idősebb asszony, megfordult a kulcs a zárban és kinyilt a szoba. Mili otthon volt, új otthonában. A szobaasszony, bizonyos nevezetű Pálinkás Rozália, vette a csomagokat, jó éjszakát kívánt a „színésznő” nagyságának és betette maga mögött az ajtót.

Mayor Mili ott állt a szoba közepén, melyet gyéren világított a kis villanylámpa, eszébe jutott az otthon, az igazi, jóságos arcú édesanyjával, aki este megcsókolta, éjszaka felkelt, öreges léptekkel az ágyához ment és megigazította a lerugott palanlepedőt. Eszébe jutott az aranyozott asztali óra az almáriomon, a két karcsú, apró tűzoltó, akik fejszájukkal verték ki mély zengéssel az idő mulását, a szép, piros plüss szalongoarnitura, a kopott, zöld nagymama fotel, melyben egy kövér kanonok olvasta a breviáriumot mielőtt elárverezték, eszébe jutottak vasánap délutánok, amikor a karosszéket az ablak mellé tolták és nézegették a járókelőket, eszébe jutott a két gyerekkori játszó-

pajtás, Pusztay Barna és Király Béla, eszébe jutott az a nyurga, cvikkeres filozopter, aki kipirulva célozgatott, hogy feleségül veszi, ha kinevezik, eszébe jutott az Attila-utca, a völgyes-lombos budai utcák, melyeket ódon, egyemeletes, földszintes házak szegélyeztek, eszébe jutott az az öreges reszkető kéz, az a drága könnyes szem, mely megsímogatta és szomorúan utánanézett, mikor a vonat kigördült vele az állomásról, minden eszébejutott és egyszerre előntötte szemét a könny. Sírt, mint a gyermek, a könnyek végigperegtek arcán, folydogáltak az emlékezés fájdalmában. Azután a könnyek is elfogytak. Mayor Mili megnézte a kicsi ezüst órát, amit bérmlásra kapott hosszú ezüst láncsal. Három óra volt. Hajnali három. Otthon ilyenkor álmodni szokott a tapsokról, a dicsőségről, mely oly elérhetetlenül messze volt. Gondolkozott. Hogyan is történt, hogy ő most itt van, szállodai szobában, egyedül és reszketve vár a holnapra, amikor feltáruul előtte az élet. Havi ötven koronára gondolt. A fizetése. Nagy pénz, de éhezni lehet mellette.

A feje forró volt. Az ablakhoz ment, kitérta, nem törődött a csipős levegővel. Távol valami lámpa félhomályba borította a szűk kis utcát, melyen egy lélek sem járt. A templom tornya méltósággal emelkedett ki az éjjeli barnaságból, mint egy szigorú püspök halálba merevedett mutatójja, jelezte az utat felfelé, fel, a magasságba. Mili meghatott, szent áhítattal kulcsolta össze kezeit, a szél táncolt szőke hajában és vele mormolta a csendes imát:

— Miatyánk, Isten, ki vagy a mennyekben.

Úgy érezte, messze, egy ősz, sokat szenvedett öreg

asszony vele imádkozik, mint régen, amikor még térdelt a kis gyermekágyban.

Siető lépések hangzottak s a Gyöngyös-utca felől befordult egy fiatal lány. A vállán sietve odadobott kendő. Megrántotta a templom mellett a kolostorcselegőt. Kinyílt a kapu. Izgatott, sírásba hajló könnyörgés és néhány perc múlva halk csilingelésű csengőt tartott kezében, mögötte pedig fehér ingben sietett egy páter. Valaki haldoklik.

Mayor Mili ott állt az ablaknál, míg az égről lefoszlott a sötétség, távol megkondult a nagytemplom harangja és az éjszakát felváltotta a szürke hajnal. Azután vetkezni kezdett és fázósan bebújt a hideg ágyba. Ilyen volt Mayor Mili első éjszakája az idegen szállodában.

*

Az öreg Vasvármegye szerkesztőségében a szerkesztő odaszólt Gergely Gézának:

— Meg kell nézni a színházi előadást. Valami új nő érkezett, ír valamit róla.

Mayor Mili ott ült a parányi öltözőben és imádkozott, hogy túl legyen a mai estén. Különösen érezte magát. Furcsa volt a hang, amit hallott, a szemek, mellyel a nők fogadták és a tekintet, mellyel a férfiak végigmérték. Ó, ő ezt nem így gondolta.

Azután jött az előadás. Nagy fényességre emlékezett, tapsokra, egy látcsőre, mely az első páholyból irányult feléje, mintha a direktorral is beszélt volna valamit, de mindez olyan sötéten csillogó kábulat volt, hogy mikor reszketve a szállodai ágyba bújt,

még mindig nem tudta, tulajdonképpen hogyan is volt, mi történt. Halványan emlékezett emberekre, akiket bemutatnak, nőkre, akik csipősen gratuláltak, de végül összefolyt előtte minden, mint valami álom, melyet — hiába erőlködött — nem tudott vissza-
 idézni. A nagy erőlködéstől kimerült, elaludt. Azt álmodta, hogy végtelen hosszúságú kígyó üldözi, amelynek két feje van. Az egyik nő, a másik férfi. A nő gyilkosan sziszeg utána, a férfi szépeket ígér és csalogatja. Ő pedig fut sötét utcán, riasztó árnyak között, valami távolban pislogó mécs felé, melyről azt hitte, megmentheti. Már majdnem elérte, amikor megbotlott egy kőben. Kettévált alatta a föld, feneketlen mélységbe zuhant, azután valami keménybe ütődött. Riadtan sikoltott és felébredt. Reggel volt. Az ablakon benézett az őszi reggel ködös arca.

Este, mielőtt lefeküdt, megkérte a szobaasszonyt, vegye meg az ujságokat. Ott volt a földön az ajtó alá csúsztatva. Kiugrott az ágyból, kikereste a színházi kritikát és izgatottan olvasni kezdte:

„A színtársulat ma este a már sokszor lejátszott Aranyesőt mutatta be. A kitünő erőket kívánó operett főszerepét új színésznőre bízták. Mayor Mili énekelte a primadonnaszerepet. A társulat új tagja kellemes színpadi jelenség, a hangja szép, de előadásában kevés a bensőség. Játéka még egyelőre hideg és egyhangú. A szerep mintha felülmulná erejét. Meg kell azonban dicséernünk szorgalmát és buzgó igyekezetét.’

Mayor Milinek tele lett a szeme könnyel. Úgy igyekezett, annyit tanulta a szerepet. Otthon, az

Attila-utcában eljátszotta az egyes jeleneteket Pusztay Barnának és Király Bélának, el voltak ragadtatva tőle. Hogy lehet az, hogy itt mégsem tetszett?!

Gergely Géza, a színikritikus, fásultan nézett ki az utcára ugyanezen a reggelen. Az eső esett. Nem volt semmi dolga. Mit csináljon? Kedvetlenül öltözködött, végigment a csatakos utcákon, befordult a Szentháromság-térre, ahol Kovács N. János utóda fűszerüzlete állott és a szűk sikátoron át a színházba ment.

Az irodában Bakonyi János éppen a szepegező Mayor Milivel beszélt.

— Nagyon sajnálom, kedves kisasszony, nagyon sajnálom. A sajtó, bizonyára méltóztatott már olvasni, nem a legkedvezőbben fogadta bemutatkozását.

— De kérem, direktor úr — sírt Mili — én olyan becsületesen dolgoztam.

Bakonyi a vállát vonogatta.

— Sajnálom, sajnálom, de a sajtó. Én készséggel elismerem, ó igen, határozottan van tehetsége, hangja, de hát sok minden hiányzik. Hiszen méltóztatott olvasni. Fiatal, fiatal kezdő. Majd. Majd! Egyelőre kicsi szerepek, hogy megszokja a színpadot. Sőt. Statisztálni, karbaállni, igen kisasszony, karbaállni. És természetesen majd idővel jönnek nagyobb szerepek, sikerek, de most, egyelőre nem. A sajtó, hiszen olvasta.

Mayor Mili kétségbeesetten nézett maga elé. Bakonyi pedig folytatta:

— Aztán más is. Úgy-e a művésznő az más, mint a többi nő. Más. A művésznő legyen dekoratív jelen-

ség. Dekorációk, dekorációk, akarom mondani ruhák, toalett, az kell, kell! És kisasszonynak nincs. Ezt szerezni kell. Enélkül nem is tudom, hogy használhatom-e. Így is — természetesen — kevesebb gázsi, mert ügyebár a sajtó és én azt hittem, hogy elsőrangú szerepek, de így, hogy kicsi, sőt statisztálás, ügyebár — természetesen — csak negyven. Hiszen egy művésznőnek úgy sem az a fontos, én pedig — ügyebár — többet nem fizethetek. Hiszen ért engem kisasszony. Egy barát. Ez kell. Gazdag. És minden rendben van. Már ami a ruhát és az életet illeti. Csak nem elaprózni, nem sok barát és semmi érzelem. Egy barát. Aki gazdag. Erről majd beszélünk még. Én nagyon szívesen segítem a tagokat. Természetesen önzetlenül. Aztán a sajtó. Természetesen ott is. Hiszen olyan egyszerű. Ért engem, úgy-e? Fontos, hogy a barát ne tudjon a sajtóról. Fordítva lehet. Így van ez jól. Van, aki a dekorációt, a ruhát adja. Ez fontos. Van, aki a közvéleményt dolgozza meg. Ez is fontos. Úgy kicsikém. Hiszen ért engem!

Mayor Mili értette és megsemmisülten rogyott egy székre. Hallotta, hogy valaki kopog, belép s a direktor komoly arccal fordult hozzá:

— Mayor Mili kisasszony, társulatom új művésznője... Gergely Géza úr, a mi kedves kritikusunk.

*

Mili, sivár kis szállodai szobájában, az ablak mellett állott és ujjával talán tizedszer írta a párás üvegre:

— Nem szép az élet.

Nem tudott gondolkozni, nem értette, hogy mi

történt tulajdonképpen, csak végtelen, minden mind-egy hangulatban rajzolgató. Emlékezett rá, hogy az unokafivére, aki katona volt, mesélt valamit arról, hogy amikor bevonult, mindenféle rossz tréfát követtek el vele. Rettenetesnek mutatták a gyöngyéletet, hogy ha később valójában megismerkedik vele, örülni tudjon: ez nem is olyan rossz élet. Mili reménykedett, hogy itt is úgy lesz, a direktor csak rémítgette, rossz tréfát csinált, nem beszélt komolyan. Ez a reménykedés azonban nem volt őszinte, titokban, a lelke mélyén rémült kérdés ütötte fel fejét:

— Mi lesz?

Később rákopogetatott a szobaasszony.

— Nagysága kérem, befütsek este?

Mili üres erszényére gondolt, a direktorra, aki már ötven koronát sem akar fizetni, csak negyvenet és vídám arcot erőltetett magára:

— Köszönöm, nincs hideg. Különben sem szeretem a meleg szobát.

A szobaasszony beszélgetni akart és nem tágitott.

— Pedig én azt mondanám, mégis csak tessék befűtetni.

— De miért, ha egyszer nekem nem kell?

— Hát kérem, én elhiszem, hogy a nagysága nem szereti a meleget, de estére hideg lesz ám!

— Nem tudok meleg szobában aludni — mondta Mili idegesen.

— Már meg tessék bocsátani, én csak megmondom őszintén, tetszik tudni, engem mindig meghallgatnak a művésznő nagyságák, szóval én csak azt mondom, tessék befűtetni, hátha akad este valami fess tiszt úr, aki nem szereti a hideg szobát!

Mili értetlenül nézte.

— Mit beszél?

— Hát kérem, jöhet egy tiszt úr, virágot küld, meghívja a nagyságát vacsorára, aztán utána feljön ide.

— Hová? Az én szobámba?

Pálinkás Rozália durva röhejjel mondta:

— De furcsának tetszik lenni, nem is ám énhozzám!

Mili csak most értette meg, hogy mit beszél ez az asszony. Hát ez is? Hát igaza volt a direktornak? Vére az arcába szökött, úgy mondta:

— Nohát én hozzám senki se jár! Érti? Senki!

Vállat vont az asszony.

— Hát kérem azért ne tessék haragudni, nem rosszból mondtam. Tessék a szavamra vigyázni, beszél a nagysága még másképp is. Tetszik látni, itt van a Vajda Piri kisasszony a nyolcasból. Tavaly még ő is így tett. Nem vacsorázott, nem fűttetett. Most már vacsorázik is, fűttet is, meg járnak is hozzá.

A színházi szolgáló kopogtatott. Szerepet hozott. Mili boldogan kapta ki a kezéből. Igaza volt — gondolta — csak ijesztette a direktor, már itt is az új szerep. Amíg a levelet bontogatta, kiment az asszony és a szolgáló. A megsárgult íven négy szó volt a szerep:

— Parancsoljon uram, önagysága várja.

Hat óra volt már és sötét. Mili úgy érezte, hogy minden reménye megsemmisült. Hát ezért jött el hazulról, ezért hagyta el a meleg otthont, a muzsikáló órát és azt a fehérhajú, drága öreg asszonyt? Ezért? Úgy gondolta, este elmegy a színházba és megnézi az

előadást. Most szégyelte magát, nem mert elmenni. Magára terített egy nagy, szürke kendőt, még az édes anyja erőszakolta kosarába és reménytelenül bámult a sötét utcára. A franciskánusok templomában égtek a gyertyák és megvilágították a vonalzóval rajzolt szenteket, ahogy lilomot, vagy kisdedet tartva kezükben, átszellemülten néztek el az ablaküvegről a járókelők alakja felett. Öreges járású, fekete kendős asszonyok nyitogatták a templomajtót. Mili vigasztalanságában a szentekre gondolt, talán segítenek, ha szépen kéri őket. Lement. Homályos, hosszú folyosó vezetett a templom oldalán, melynek végén ott állt az illatos oltár. A templom hajójában, ahol az oltárok felett barnakámzsás szentek állottak, hallotta a páter hangját s az elfojtott litániát:

— Könyörögj érettünk... irgalmazz minékünk...

Mili letérdelt a hideg kockakőre és könnyes áhitattal súgta ő is. Azután énekeltek, majd az orgona elhallgatott s a templom kiürült. Mayor Mili visszament a rideg szobába. Hideg volt. Ledobta gyorsan ruháit és ágyba feküdt. Hallgatta a lépéseket és a színházi titkár szavaira gondolt, akinél jelentkezett, mikor megérkezett.

— Kisasszony még fiatal lány — mondta — nem ismeri ezt az életet, nem ismeri az embereket, akik közé került.

Mili ijedten hallgatta, nem akart hinni neki.

— Sajnálom magát, — mondta még a titkár —, hogy idekerült. A színházi babona szerint szerencsét jelent, ha ártatlanka van a társulatnál, de ennek a szerencsecsillagnak nem valami kellemes az élete. A többi nő nem szenvedheti azt, aki különb. Idén

magá a szerencsecsillag, tehát magának lesz ellensége minden nő. És látja, ezért még csak haragudni sem szabad. Meg kell és meg is lehet érteni őket.

A csunya ember széles, színpadi pózokkal beszélt, de érezni lehetett, hogy a ripacskülső meleg, jó szívet takar.

— Ezek egyszer mind olyan ártatlan kis lányok voltak mint maga, de az élet megtaposta őket. Persze van, akit a vére hajtott, de a legtöbb ugyanilyen idealizmussal indult. A levegő azután megmételtyezte őket. Meneküljön innen. Igyekezzék minél előbb férjhez menni.

Másnap reggel kilenc órakor Mayor Mili megjelent a próbán. Megállott a fekete tábla előtt, melyre a hét műsorát írták. Most már nem is csodálkozott, hogy az Aranyesőben Szeghelyi Izának adták a szerepét.

A nézőteret öreg aszonyok söpörték. A sűgő kis asztalnál ült a színpadon, előtte lámpa. Hangosan olvasta a szerepeket. A férfiak felgyűrt télikabátban, zsebredugott kezekkel hadartak a homályos színpadon, a nők pedig prémekben, kócosan, gyűrött arcukon még a tegnapi éjszaka nyomaival, álmosan ténferegtek, némelyiknek szájában cigaretta füstölgött.

— Maga marha — ordította minden öt percben Rozog Imre, a rendező — két jelenettel hátrább sűg.

A sűgő unottan intett, visszalapozott és kezdődött előlről minden. Szünet közben Mili lement az öltözőbe. Pásztory Dorka ült a helyén.

— Szívem, itt magának semmi keresnivalója —

sziszegett feléje, — már felvittem a cókókját a karöltözőbe.

Mili arcát elöntötte a pirosság és könny buggyant ki a szemén. Bement az igazgatóhoz.

— Sajnálom kisasszony, sajnálom, de természetesen egyelőre így lesz. Nagyon szép az az öltöző is. Legalább megismerkedik a hölgyekkel.

— Igazgató úr kérem, én nem karénekesnőnek szerződtem ide.

— Sajnálom, sajnálom — vonogatta vállát Bakonyi — ha nem konveniál a kisasszonynak, természetesen én nem tartom vissza.

Mili az első pillanatban oda akarta vágni:

— Hát jó, akkor elmegyek — de eszébejutott, hogy odahaza gúnyos arcok fogadnák és ezeket a kaján tekinteteket nem tudta elhomályosítani a másik kép: az édes anya, aki tárt karokkal várja vissza, haza, az Attila utcai lakásba.

Szótlanul fordult ki a szobából, nem volt jelenése, elbújt a homályos színpad egyik zugában, felfordított díszletek között és kisírta magát. Nagyon sötétnek látta a világot. Zsebéből gyűrött levélpapírost vett elő és ceruzával levelet írt.

„Boldog vagyok anyám. Szeretnek engem, mindenki becéz és a sikerem is nagy volt. Amikor kiléptem a színpadra, a magasból virágcső hullott, a közönség hosszasan, melegen tapsolt és én meghatottan meghajoltam. Minden énekszámom után újra, meg újra felhangzott a taps s amikor a felvonásnak vége volt, tízszer hívtak a függöny elé. Az igazgató boldogan gratulált s a szerkesztők is mind megdicsérték, szépen írtak rólam. A kolléganők össze-vissza csó-

koltak, örülnek, hogy hozzájuk jöttem. Nem olyanok ám a színésznők édes anyám, mint ti azt otthon gondoltjátok. Előadás után rendesen hazamennek. A színészek is komoly úriemberek. Az igazgató vigyáz a tagokra, mert nem tűri, hogy viselkedésével valaki szégyent hozzon a társulatra. Ne is féljen drága, édes anyám, ne aggódjék, jó dolgom van, megbecsülnek, szeretnek itt engem. Hát édes anyám mit csinál otthon, sír-e még utánam? Ha látja Pusztay Barnát, Király Bélát, üdvözlöm őket...

— Mayor Mili, Mayor Mili! Hol a fenében jár — ordított a rendező. Gyorsan blúzába dugta a levelet és előfutott.

— Kérem, vegye tudomásul, hogy próbán nem lehet bujkálni. Most elkéste a jelenést. Ezt nem tűröm. Tessék állandóan itt tartózkodni. Ez nem dedó, ez komoly munka. Most ön miatt előről kell kezdeni az egészet. Sűgöl! Kezdjük előről a jelenetet.

— A szüzike — sűgta Vindorfoky kisasszony és végignézte.

Mili pedig halkán elmondta szerepét. Amikor végzett, kifelé indult. Egyszerre hátulról valaki átölelte és megcsókolta a nyakát. Vadnai volt, a bonviván.

Mili magánkívül fordult a férfi felé. A keze ütésre lendült.

— Mit gondol maga? Kivel van dolga?

A rendező magából kikelt arccal ordított:

— Kisasszony! Micsoda botrányt csinál? Miért nem ment apácának? Mi? Ügyelő! Irja fel. Színházi törvényszék elé! Majd megtanítom én rendre!

— Vegye megtisztelésnek, ha megcsókolom! Liba!
— kiáltotta Vadnai és elment.

Mili sápadtan állt a rázúduló viharban és hallgatva tűrte a megjegyzéseket.

Este széken kezeve lépett a karöltözőbe. A fal mellett hosszú asztal állott és előtte egymás mellett, ingben, nadrágban ültek a lányok. Mindegyik előtt kis tükör, festék, puder. Az egyik a száját kente pirossal, a másik a vállát és karját puderozta és folyt a beszélgetés.

— Ma nagyon szép akarok lenni. Talán megakad rajta egy huszárönkéntesnek a szeme.

— Ugyan, ugyan — mondta egy karcsu szőke — éppen rajtad akad meg egy huszárönkéntes szemel. Jó lesz talán más is!

Végre harmadikat csengettek és megkezdődött az előadás. Úgy érezte, hogy ez a csengetés szabadulást jelent valami halálos veszedelemből.

De a nap még mindig nem ért véget. Az első felvonás után hatalmas, gyönyörű virágcsokrot kapott. Az egyik páholynyitogatónő hozta. Mili szíve megdobbant. Az első, a legelső virágcsokor! Úgy érezte, hogy ez kárpótolja minden megaláztatásért. Izgatottan bontotta fel a mellékelt levelet. Először a nevet olvasta el:

Felsőmagyari Magyary Lajos
cs. és kir. huszárönkéntes.

Aztán elolvasta a levelet:

„Kedves művésznő, engedje meg, hogy szépsége és művészete előtt meghódoljak. Ez a kis virág legyen hódolatom jele, melyet szeretnék szavakban is

kifejezésre juttatni. Hol és mikor részesülhetek ebben a szerencsében? A jobb második páholyban ülök."

Mili szívében egész katonazenekar muzsikált. Pár kúsa sort vetett papirosra: „Előadás után a kiskapunál”. Mit törődött most azzal, illik-e?!

A második felvonás alatt megkereste az önkéntest. Fehéarcú, jóvágású gyerek volt, pirulva hajtotta meg a fejét, mikor Mili ránézett.

Előadás után virágait magához szorítva lépett Mili az utcára. A fiú várta. Vörös arccal vágta össze bokáját, megpendült a sarkantyú s a két gyerek nagy zavarban nézett egymásra.

— Köszönöm... köszönöm a virágokat — súgta Mili s az önkéntes ügyetlenül dadogott valamit.

— Kérem... hogyne... szót sem érdemel.

Nagy pirulások között engedelmet kért, hogy vacsorájához társul szegődhessen. Mili, aki teljesen társtalanul állott és vágyott valami melegség után, készséggel beleegyezett. A piruló katona lassan magához tért és beszélni kezdett:

— Végtelenül boldog vagyok művésznő. Akár hiszi, akár nem, én most beszélek életemben először színésznővel. A társaim már mind ismerik a művésznőket, de nekem ez az első esetem.

Beszélt az apjáról, az anyjáról, az iskoláról, hiszen csak pár hónapja, hogy érettségizett, diákcsinyeket mondott el és Mili is felmelegedett. Amikor a Sabáriához értek, már jó pajtások voltak.

A huszár hiába erősködött, hogy ez volna jó, azt kellene rendelni, Mili szerény kis vacsorát evett. Folyton azt hajtogatta, hogy nem éhes, a fiú pedig

nem merte értésére adni, hogy ő akarja fizetni a vacsorát. A társalgás azonban, mely már egészen kellemes volt, a vacsora végeztével mind vontatottabbá vált. Látszott, hogy a fiú mondani szeretne valamit, de nem mer. Végre nekigyürkőzött és dadogva fordult Milihez:

— Művésznő... én... ugye nem haragszik...
úgye, most feljöhettek a szobájába?

Mili csodálkozva kérdezte:

— Az én szobámba?

Az önkéntes a legnagyobb zavarban dadogott.

— Kérem... a bajtársaim azt mondták... a művésznők... a virágos vacsora után...

Aztán sietve hozzátette:

— Van ám sok zsebpénzem.

Mili már fel sem háborodott az ügyetlen próbálkozáson. Csak egy álommal lett megint szegényebb s egy csalódással gazdagabb. Szomorú mosollyal fogta a virágot, az önkéntes ölébe tette:

— Ha ezért küldte, visszaadom.

A fiú mondani akart valamit, de Mili már nem hallotta. Felkelt és csendesen elment. Az önkéntes pedig virággal a kezében zavartan nézett utána.

VII.

Az Attila utcai ház békéje, csendje, távoli ködös emlékké vált Mayor Mili számára.

Tél volt. Messze, Szentmártonban a temető — a szombathelyieket oda temették — gyertyák ezreinek fényében úszott. A sírokon késői virágok borzongtak a téli lehelettől, kicsipkázta szélüket a fagy, megborzongatta a temető vándorait, kegyeletes gyertyagyújtó embereket, akik a múlt emlékét élesztgetik lilára fagyott kezeikkel; ó, kisvárosok temető hangulata, emlékezések szent áhitata!

Mayor Mili feketére festett kabátkában állott egy elhagyott, behorpadt sírnál, mécset gyújtott a jeges göröngyök között, mozdulatlan sápadt arccal nézte a kicsi mécsláng igyekezetes lobogását, míg imára kulcsolt kezekkel a drága öregre, az anyjára gondolt. Kalapján a szél fekete fátyollal játszott: már nincs, elmúlt az őszhajú asszony, csak a hangja, az a sirásbahajló fájdalmas hang élt még a lány fülében!

Akkor este is ott állt színpadon tarka ruhában s amíg a karban táncolt, énekelt: könnyek patakzottak az arcán. Tehette, nem vették észre. Mikor Szeghelyi Ica káprázatos szépsége bujálkodik pajzán dalokban, ki nézi a kórus kis egerét, a tavalyi ruhákból fércelt grizett-kópiát.

Igy múltak napok, hetek, hónapok, hogy megszokja a színpadot, a kórust, a durva, közönséges kóristalányokat. Tizenöt koronás szégyenkezések jöttek, amikor már drága a Sabária és sivár szobakeresések következtek, nedves, késő őszi alkonyatokon; sárgás földszintes házak a Posta-utcán, keskeny udvarok és vén asszonyok fogvicsoritása, „színésznőnek nem adom, az én hazám tisztességes ház”. Éhezések, kávébédék, semmi vacsorák; levelek kövér kereskedőtől, meghívások vacsorára, melyeknek inycsiklandozó illatába vörös kezekkel, kidülledt szemekkel váгна belé a vágy, mely vacsoráért, pénzért, a testnek, fiatal lánytestnek feszülne... és Mayor Mili szegény, vacsorátlan teste inkább éhesen maradt.

Egyedüli boldogsága, az álmok, amelyek éjjelente visszatérnek, bekopognak az emeletes ócska házba, ahol hátsó, kicsi szobában piroscsíkos ágyruhába bújva várja látogatásukat a szomorú lány.

A temető kiürült. A szél eloltogatta a mécseket és Mayor Mili egyedül állt egy gazdátlan, behorpadt sírnál, egy idegen sírnál, mely most az édes anyja sírját jelképezte. Lassan lefoszlottak róla az emberek, emlékek, kifelé indult. Egyedül volt. Egy fekete kabátos férfi jött csak az úton s a nagy keresztnél, ahol a tűzoltók mécsei égtek elhunyt bajtársaikért, összer kerültek. A temető csendjében találkozott Mayor Mili és Gergely Géza. És mentek együtt tovább.

A temető előtt ormótlan sátrak álltak, mézeskaláccsal, mások szép viaszgyertyákkal. A tömeg messze feketéllett a széles, falusias utcán, gyerekek szaladtak hosszú rúddal, melyre pereceket fűztek trikós péklegények és kiabáltak:

— Friss pereg!

Gergely megmutatta a kutat, Szent Márton kútját, melynek vizével a római katonából lett szent keresztelte meg pogány anyját a monda szerint, azután megkérdezte:

— Miért nem látom játszani? Az első este óta alig látom színpadon? Ugy tudom, énekesnőnek szerződött, nem epizódszerepekre!

Mayor Mili csodálkozva nézett rá.

— Ezt maga kérdi tőlem?

— Miért ne kérdezhetném éppen én?

Mayor Mili egy foszló ujságpapírt vett elő. Gergely összehúzott szemekkel nézte. Az ő kritikája, az első kritika.

— Csak nem ezért? Ne tréfáljon!

— De ezért!

*

Másnap Mayor Mili egy hat szavas szerepre tíz soros kritikát kapott.

Lelkendezve futott az irodába.

— Direktor úr, látta?

Bakonyi elégedetten bólintott.

— Olvastam, olvastam és csak engem igazol. A kiszasszonynak szüksége volt gyakorlatra és most már lehet nagyobb, sőt nagy szerepekről is beszélni. Lehet, lehet természetesen. A sajtó mindössze fél-nappal megelőzött.

— Igazán, igazán, igazgató úr, kapok nagy szerepeket?

— Természetesen, természetesen.

— És megint kapok ötven koronát?

Bakonyi arcán a készség grimaszba fulladt.

— Ötven korona sok pénz, sok, nagyon sok pénz. Nem tudom, lehet-e, nem hiszem. Hiszen látja, a színház rosszul megy, a férőhely kevés. Ha telt ház van, ez ne tévessze meg. Nem tudom. Aztán más baj is van. Ugye, az olyan szerepekben, ahol jelmezben játszik, rendben van. De ha nem? Ruha, ruha, dekoratív megjelenés, az vonz és a kisasszonynak ruhája nincs! Nem fogadta meg a tanácsomat, azaz csak félig. A sajtó nem elég, a barát hiányzik, a ruhatár pedig fontos.

Összeszorult szívvel, tanácstalanul állott előtte Mayor Mili, a direktor pedig bizalmaskodva mondta:

— De azért lehet, ha okos. Látja, én jó ember vagyok, és megértem, hogy ilyen kis úri kisasszonynak ez nehéz. Én tudom, hogy otthon azt tanulta: fő a tisztesség. Én tudom, pedig ez nem úgy van! Itt a Szeghelyi Ica, ki mondja, hogy nem tisztességes? Azért, mert barátja van? Nem lopott, nem csalt, még egy társulattól sem szökött meg ákontóval, ki mondja, hogy nem tisztességes? No látja! A művészet az más, mint a polgári élet. A művészet szent szabadság. Életben, szerelemben, főleg szerelemben. A polgári nő nem teheti, a művésznőnek mindent szabad, sőt kell! Mert az ártatlan leány hogyan játszhatja meg igazán a szerelmes asszonyt? A szenvedélyt? Tehát a színésznőnek kell a szerelem, a hivatásához tartozik. No, ugye! Mondom, én belátom, hogy ezt ilyen kis urilánynak nehéz, de most, hogy túl van már a kezdeten, nézze, én nem vagyok finnyás... és Gergely mellett is... ha okos lesz, nem bánja meg, olyan gazdag barátot szerzek, hogy Pásztory

Dorkát megüti a sárga irigység, pedig az övé is gazdag.

Mayor Mili csak most értette meg.

— Hogyan, csak nem gondolja, hogy én és a Ger-
gely...

— Jó, jó, én semmit sem gondolok, de ismerem a sajtót. A jó kritikát nem ingyen osztogatják. Ingyen nem vesznek észre tíz szavas szerepeket, amikor a nagyokat agyoncsapják.

Mili kétségbeesetten védekezett.

— Nem igaz, nem igaz, esküszöm.

— Ugyan, ugyan, minek az eskü? Mondom, én nem hiszek semmit, én elhiszek mindent, azt is, hogy... szóval hagyjuk! De gondolkozzék kicsikém, én jó ember vagyok, cseppet sem finnyás. Ha okos lesz, én majd gondoskodom, hogy jöjjön valaki, aki meghozza a ruhatárát.

Mayor Mili ártatlan lelkét úgy bunkózták a szavak, hogy beszélni sem tudott. A direktor megfogta a kezét, csókolgatta, úgy magyarázta:

— Ruha kell, selymek, akkor lesz csak szép, elragadó. Én láttam, nyitva volt az öltözőajtó... a melle, milyen gyönyörű, üde halmok és a válla, mint a bársony, én láttam... és ezek a gyönyörű lábak, ingerlő lábak, úgy kívánják a selymet és az aranycipőt. Legyen okos, légy okos, kicsikém.

Milit elöntötte a vér.

— Hallgasson, nem tűröm — de a direktor arcára kiült már a lihegő vágy.

— Gyönyörű vagy, légy okos, nem bánod meg. Amelyik nap karod a nyakamra fonod, meg lesz az

ötven korona is. Áldozok érte, inkább ráfizetek a színházamra. Akarod?

A védekező leány derekára füzte karját, úgy sutogta:

— Ráfizetek a színházamra, de mindened meg lesz, ha akarod! A Gergelyt se bánom. Barát is lesz! De légy egy kicsit az enyém is! Délután. Háromkor. Az öltözőben. Senkise lesz itt, senkise tudja meg. Gyere el!!

— Nem, nem, eressen — birkózott a lány, de Bakonyi erősebb volt, lefogta két kezét.

— Uj szerződést csinállok veled. Te játszod az összes nagy szerepeket. Rozalindát a Denevérben, Blahánét csinállok belőled! Vagy inkább Orlovszkyt akarod? Az nadrágszerep. A tied! Mit akarsz még? Serpolettet akarod a Korneviliei harangokból?

— Nem akarok semmit, — kiáltott Mili, nagy erőfeszítéssel kiragadta magát és elrohant.

Kezét lihegő mellére tapasztotta, az oldalt döntött kulisszáknak támaszkodott és hangtalan zokogással siratta az álmokat, amelyek foszlani kezdtek a vén ripacs durva keze nyomán.

— Hogyan — csuklott fel a hangja, — hát ez a művészet, hát ilyen ára van a dicsőségnek?

Kétségbeesésébe ijedt férfihang csattant:

— Mi történt magával, az Istenért, ki bántotta? Gergely Géza volt.

Mayor Mili, mintha hirtelen hazai jóbarátot talált volna, megragadta a kezét:

— Menjünk, menjünk innen!

— Mi lesz most — kérdezte Mayor Mili és fénytelen, száraz szemekkel nézett ki az ablakon. Gergely Géza fahasábokat dobott a kis kályha gyomrába és kendőt tett Mili lábaira, hogy addig se fázzon. Azután kivette kezéből a levelet s az ablaknál olvasni kezdte.

„Nem vagyok abban a helyzetben, hogy művészi munkásságát továbbra is igénybe vegyem és tisztelettel értesítem, hogy velem kötött szerződését felbontottnak tekintem. Kíváló tisztelettel Bakonyi szinigazgató.”

— Mi lesz most — kérdezte újra, kétségbeesetten Mili — mi lesz?

Gergely Géza a kályha mellé vonta karosszékét, megfogta a lány kezét és nagyon nyugodtan beszélni kezdett.

— Mindenekelőtt nagyon köszönöm, hogy hozzám fordult. Bűnösnek érzem sorsában magamat és kötelességemnek tartom, hogy rendbehozzam.

Mili tanácstalan, meggyötört szemei határtalan bizalommal néztek Gergelyre.

— És még valamiért mondok köszönetet. Minden oka megvolt, hogy kerüljön engem, de maga nem hitte el az aljasságokat, eljött, el mert jönni hozzám, a lakásomra. Köszönöm a bizalmát, mely a legszebb elégtételem. — És hosszan, melegén megcsókolta a kezét.

— Jaj, ha valaki meglátott — rezzent össze a leány.

— Ne féljen édes — mondta a férfi — én hozzám mindenkor mindenki jöhet, nem lehet meggyanusítani. Fiskális lakik az emeleten, cipész kopácsol alatt.

tam és mellettem dolgozik a női szabó. Ne féljen, ki tudja, hogy melyikhez ment.

Öt óra volt, sötét, Gergely kinyitotta a kályhaajtót. Piros fény táncolt Mili arcán, a falakon, átjárta elgémberedett tagjait a meleg.

— Mi lesz most? — tört fel újra a kérdés.

— Ne féljen — hangzott a válasz és Gergely kalapot, kabátot vett. — Várjon meg engem.

Elment.

Mili letette vékonyka kabátját, letette az egyszerű kis kalapot és egészen a kályhához húzódott. Hiszen mióta ebben a városban volt, oly sokat fázott. Fejét kezébe támasztotta és a lángokba nézett. A lángok mesélni tudnak duruzsoló hangon, azoknak, akiknek valami fáj. Magába borultan nézte a táncoló lángokat és csak akkor tért magához, amikor egy gyengéd kéz felemelte az arcát és két fekete szem a szemébe nézett.

— Édes kis lány, miért szomorú?

Gergely volt. S a lányból, Isten tudja, hogyan hisz életében harmadszor beszélt vele, olyan melegséggel szökött ki a szó:

— Géza! — hogy Gergely a karjába kapta.

— Mili!

Aztán csend. Hiszen olyan hirtelen jött.

— Rossz híreket hozott?

Gergely odaült a leány mellé, mosolyogva megzörgette a zsebét, kezébe fogta Mili karcsú kis kezét és beleszámolt ötven ezüst koronát.

— Ez mind a magáé!

Mili csodálkozva kérdezte.

— Az enyém? Igazán az enyém? De hogyan?

— Maga ötven koronára szerződött a színházhoz, de csak negyvenet kapott. A különbözetet mind az öt hónapra bevasaltam.

— És kifizette? Hogyan csinálta?

Gergely nevetett.

— Nem volt olyan nagy dolog.

— És a szerződés?

— Marad a régi szerződés, de egy záradékkal. A színház tartozik minden hónapban Mayor Mili legalább egyszer elsőrendű szerepkörben fellépni.

— Géza!

— Ugy bizony! Novemberben Serpolette a Kornevillei harangokból, decemberben Ördög Róbert, januárban Rozalinda! ... Megnyugodott már kis lány?

— Hogyan hálálom meg ezt?

— Sehogy! Csacsi! No most vegye a kalapját, kabátját, nyolc óra van, menjen haza. Vagy játszik este?

— Nem.

— Megengedi, hogy elkísérjem?

— Jöjjön, jöjjön, — sietett a válasz és együtt léptek a nyirkos téli utcára. Befordultak a Forró-utcába a sárga ház elé, ahol Mili lakott. Gergely köszönni készült.

— Én már voltam magánál — szólalt meg akadozva a lány — egy percre nem nézi meg az én szegény kis szobámat?

Gergely kutatóan ránézett.

— Mili, én láttam, hogy ott nálam mire gondolt...

— Nem, nem, ne beszéljen — hallgattatta el a

lány és kinyitotta a szobát. Gergely megállott a szomorú fészek előtt. Hideg volt kegyetlenül.

— Segítsek befűteni?

— Nem lehet, nincs fám — mondotta mosolyogva Mili. — Ha maga elmegy, gyorsan bebújok az ágyba. Eleinte hideg volt, de lassanként megszoktam.

Gergelynek valami az eszébe ötlött.

— Egy percre bosásson meg, rögtön visszajövök.

Öt perc sem telt el és Gergely visszajött. Nagy kosarat cipelt. A csodálkozó lány előtt csészéket vett ki, teát, cukrot, egy kis üvegben rumot, azután a kosárral együtt a kályhához ment, kinyitotta a kályhaajtót és a kosárból megrakta jól fával. Egy perc múlva vígan duruzsolt a kályha. Mili szótlanul nézte, szivét valami nagyon összeszorította.

Gergely mosolyogva állt fel, haja a szemébe csügött.

— Nem haragszik? — kérdezte és Mili intett.

— Dehogó haragszom, dehogó haragszom.

Együtt vacsoráztak.

Azutár féltízkor Gergely felállt és elbúcsúzott.

Másnap délelőtt Mili féltízkor ébredt. Ijedten ugrott ki az ágyból. Jaj, elkésett a próbáról. Ruháit ijedten kapkodta magára. Az ügyelő már bizonyosan felírta és fizethet büntetést a gázsijából. Szinte halotta Amanda asszony hangját.

— Kisasszony, a próba kilenckor kezdődik.

Szinte látta, hogy Véghelyi Ica végigméri vipera mosollyal:

— Artatlankának úgy látszik hajnalig vendége volt.

Aztán egyszerre magára ébredt. Hiszen neki nem kell ma próbára menni.

Még a kályha mellett állott a kis asztal, rajta üres csészék, kalácsmorzsák és nini, a kályhában még mindig van parázs és előtte néhány tuskó. Gyorsan a parázsra rakta, a kályha mellé kuporodott, borzas szőke fejével egészen a tűzhöz hajolt és mosolyogva nézett ki az udvarra. Jó hideg lehet odakünn.

Dél felé Gergely kopogtatott.

— Szabad? — és már benn is volt.

Mili boldog pirulással nyújtott kezét.

— Ha van kedve, jöjjön járjunk egyet. Szép idő van.

Mili felvette vékonyka kabátját és elindultak. Felmentek Óperint felé és végigsétáltak a Kámon utcán. A nagytemplom oldalán öreg papok sétálgattak. A jóságos arcú Illés és Stegmüller kanonok sétáltak lassú mozgással. Hangosan, nagyot köszönt nekik Farkas, a gimnáziumi hittanár. A püspökvár sarkánál a kövér Vidos tisztelendő mosolygott az iskolás gyerekekre. Gergely és Mili nyugodt, békés csendben mentek el az öreg papok mellett, aztán elkerültek a Perint patak felé a magas fák alá és a parnton mentek előre.

— Ejnye, de éhes vagyok! — mondta egyszerre Gergely.

— Én is

Befordultak a kis vendéglő kapuján. Különszobában terítettek, nagy cserépkályha ontotta a meleget, az almárium tetején szép sorban birsalmák áll-

tak. Leültek a kályha mellé melegedni, amíg az ebéd elkészült. Összeért a kezük, egymásra néztek. A férfi melegen mosolygott, magához vonta a lányt, aki háttartalan bizalommal nézett a szemébe.

Ekkor csókolták meg egymást először.

*

Repültek a napok. A város hótakaró alatt pihent. A kis földszintes, egyemeletes régi házak vastag hóréteggel fedték el hegyes gerincüket, a nagytemplom tornyai is fehér süveget húztak, az utcákon, girbe-görbe sikátorokon magasan állott a hó. A Hungária előtt megjelentek a szánok, az öreg Stadler kiállította minden szánkóját a standra, de alig tudtak megpihenni. Mindenki szánkózni akart. Fialat anyák prémekebe burkolt kicsinyeiket felültették s a csilingelésnek örvendő apróságokkal siklottak végig a Gyöngös-utcán.

Alkonyodott. Túl a Dunán, kis városokban, ilyenkor különösen szép az este. Az utcai lámpák fénye lila foltokat ver a végeláthatatlan fehérségbe, megtáncoltatja maga körül a sűrűn szálldogáló hópelyheket, amelyek kacagva, csiklandva szállnak siető kis lányok nyakára, hogy menten vízcseppé válva titkosabb helyekre gördüljenek. Nincs szebb, mint a téli estén, hóesésben siető leányka. Karcsú nyakát, mely fehér, mint a rászálló hó, prémjébe húzza, muffba bújtatja kicsi kezét s a lábak, karcsú, szép, ingerlő lábak sebesen gyötrik, tiporják a fehér, nemes szőnyeget, melyen finom szerelmes pelyhek csókolják körül otthagzott lába nyomát.

Mili az ablaknál ült és a hópelyhek hullását nézte.

Most már szép kis szobája volt a Gyöngyös-utcán, Gergellyel keresték ketten Régi napok jutottak Mili eszébe, régi napok, amikor még nem tudta, hogy mi a színház, nem tudta még, mi a taps. Istenem! Mennyit veszekedtek Barnával, Bélával.

Gergely szánnal jött érte, kacagva ültek be és csilingelve indult meg a szán a fehér utcán. Egy kis vendéglőben vacsoráztak a város közelében és szerelmesen összebújva indultak vissza Szombathelyre.

— Szeretsz? — kérdezte Mili.

— Imádlak! — ságta Gergely és úgy érezte, hogy a fehér fák, fehér fenyők mind feléjük integetnek; integetnek a boldogságnak, mely a csilingelő szánon bevonulását tartja Szombathelyre.

— Istenem, már csak néhány perc és megint el kell válnunk — mondta a lány.

— El kell válni... — mondta a férfi.

Mili piros arccal ságta:

— Nem válunk el. Az éjszaka úgyis oly rövid és sose tér vissza. Feljössz hozzám, összebújunk és hallgatunk reggelig.

— Drága — csókolta arcába a férfi.

— Én nem félek tőled — mosolygott a lány s a szán megállt a Gyöngyös-utcai ház előtt.

Szerelmesen, öszesímulva surrantak be a kapun. A hóvihár állott strázsát, hogy senki meg ne lássa.

A szoba meleg volt. Mili meggyújtotta az éjjeli lámpát, mely rózsaszínű ernyőcskéjével meleg hangulatot teremtett s teát készített. Gergely a kályhasarokból nézte.

És amíg a teához forrott a víz, Mili Gergelyhez simult. Sokáig, szótlanul egymásra néztek, aztán szorosán egybefonódva csókolták egymást. A félhomályos forróságban csak félszavak, félmondatok hangja suttogott.

— Úgy érzem, csak ma kezdek élni — súgta a lány.

— Úgy érzem, ma mindent megtaláltam — mondta a férfi.

Halk duruzsolással járták táncukat pirosuló parazsak felett a lángok és künn lassan, ringatózva hulldogáltak a hópehelykék, befedték az ablakokat, mintha ők is vigyáztak volna: jaj meg ne lássák!

Mili borzas, szőke feje Gergely mellére simult, kis fehér keze az erős férfikezet fogta, szorosán, mintha félni kellene, hogy elrepül. Aztán a férfi felemelte a lány fejét. Piros volt és forró az arca. A szeme csillogott. Mintha valami tikkasztó hullám csapott volna a szobára, melyben elszédültek.

— Nem félsz tőlem? — kérdezte a férfi s a lány a fejével intett: nem. Úgy csókolta a szájába: nem, miért félnék tőled?

A tikkasztó forróság nőttön nőtt s a hangjuk rekedten suttogott.

— Csak csókolj, csókold, a tied — és lázas szemével a szemébe nézett.

— Hátha megcsallak, elcsábítlak s aztán kacagva kilöklek, eredj?

— Nem félek tőled!

Azután semmit sem tudtak, semmit sem láttak, míg egyszer messzi hangok jöttek.

Harangoztak. Reggel volt.

Mili a harangszóra fáradt mosollyal mondta párjának.

— Drága, drága kis uram!

*

Elszálltak a fehér téli napok is, ahogy minden elszáll. A színház falán már ott voltak a színlapok, melyek Mayor Mili búcsúfellépését hirdették. Ez volt az utolsó előadás, mely után bezárultak a kapuk, megy a színtársulat Székesfehérvárra. Ez az utolsóelőtti stáció. Az utolsó szerződés már nem virágvasárnaptól kötődik virágvasárnapig, sokkal bizonytalanabb időre, egy életre szól.

Mili és Gergely úgy imbolyogtak, mint az álomban járók és esténként búsan mondták egymásnak:

— Egy nap már megint elrepült.

Mindig együtt voltak. Kart karba fűzve bolyongtak eldugott utcákon, melyeknek nevét sem tudták és egyikük sem tudott szólni. Nagy szerelmükre, bánatukra, melyet az elszakadás érzése váltott ki belőlük, nem találtak szavakat.

Úgy érezték magukat, mint két tehetetlen madárfióka, mely érzi a pusztító vihart. Az utolsó napon csomagoltak. Nagy kosarak, ládák álltak a szobában, az intím sarkok üresen, hidegen tátongtak. Gergely szomorúan nézte a most már sívár szobát, melyben annyi boldog, forró, szerelmes nap múlt el gyorsan, mintha mindannyi csak percekig tartott volna.

Mili rakosgatta a ruhákat és egyszer-egyszer könnyesen hagyta abba a munkát. Gergelyhez símult és hallgattak összefonódva.

Apró csecsebecsék tűntek el a kosár mélyén,

amelyhez édes emlékek tapadtak. Egy kedves óra, egy csók, egy ölelés, egy meleg szó, színes hangulat emléke, a boldogság kilométerjelzői, amelyeken elmosódott a szám, mégis felejtethetlenné.

Már csak néhány ruha feküdt az ágyon, amelyben este jászani kellett. Hat óra volt. A színházhoz készülődtek.

Az Uri-utca torkolatában hatalmas társzekér állott, rajta befelé fordított díszletek, amelyek árulkodva mutatták, hogy a sűrű erdőszél mögött nincsen élet, nem dalolnak madarak, csupán gerendák vannak és rozsdás szögek. A másik azt mutatta, hogy a cirádás palota belseje sem más, mint piszkos vászon s ami előttük lefolyt, nem volt élet, csak játék. A királyi trón, mely büszkén csillogott a színpadon, ma megmutatta oldalát, amelyből kikiváncozott a lószőr-pótló újságpapír, a szőnyeg pedig, amely előtte húzódott, kopott vásári voltában szégyenkezett. Üres dobozok, pudermaradék, festék hevert az utcán s egy nyulláb is szabad levegőre kiváncozott. Ó, nagyon sivár, mikor a színház költözködik. A hangulatok szertefoszlanak és mögöttük elötünik a rongyos, festékmentes valóság, mely rideg és kiábrándító.

A közönség is másképpen nézi az utolsó előadást. Elmegey, mindenki elmegey, mert holnap már nem lesz, de ez csak búcsúisztelgés, mely a színészeknek szól, akik eddig szórakoztatták. Most már pillanatra sem hiszik, hogy élet folyik a színpadon, tudják, hogy játék.

Mili korán beült az öltözőbe. A sarokban kis láda állott. Gergely arra telepedett. Az öltöző előtti folyosón nők futkostak ingben, csipkés nadrágban, nem szégyelték magukat a tűzoltók, rendőrök előtt s a

kóristalányok hangosan viháncoltak; ha valamelyik színész a tenyerével megveregette őket.

Harmadikat csengettek, felment a függöny s megkezdődött az előadás. Gergely is elindult a nézőterre. A szomszédos öltözőben Szeghelyi Ica csókolózott a huszárjával, míg a folyosó végén, egy másik, Bé Kukoly Amanda válláról szürcsölte a puderszagú mézet. A nézőtér zsúfolásig megtelt. Ott voltak mind, akik a szezon folyamán ideig-óráig valamelyik művésznő bájait magukénak mondhatták, ott voltak a diákok, akik névtelenül küldözgették a szerelmes leveleket, az asszonyok, akik titokban szerelmesek voltak az elegáns bonvivanba. Schnabel úr virágot küldött és még mindig hitte, Ő szerelmes belé, csak titkolja, mert a csemegekereskedelem és a színművészet mégis csak más. Ott volt mindenki és kicsit meghatottan sokáig tapsoltak, amikor utoljára ment le a függöny. A nagy tapsra még egyszer felvonták, ott állt az egész társulat, de a diszítők már hurcolták mögöttük a kulisszákat. Azután kiürült a színház.

Mili csomagolt a nyirkos öltözőben, melynek falára a színésznők egész sora írta már fel nevét és durva kezek arcpirító dolgokat rajzoltak. Most mégis fáj megválni tőle.

*

Gergely Géza úgy érezte, hogy Milivel minden element. Kialudtak a színházban a lámpák, a kapukban megfordult a kulcs és az üres színpadon szőni kezdtek hálójukat a pókok. A deszkákról eltűntek a festett világ királynői, a színes ruhák nem susogtak anadalító muzsikára, az ajkak nem hajoltak csókosan

egymás fölé, csöndes, üres, fájón halott lett minden.

Este félnyolc körül önkéntelenül megindult a színház felé, de fejbekólintotta az illatos tavaszi szél, kijózanítólag nézett rá a csukott szemű színház, mintha azt kérdezte volna:

— Ugyan mit akarsz tőlem? Mili már elment.

Ő pedig megindult lehorgasztott fejjel visszafelé! Ellepték melódiák, amelyeket ő énekelt; egy szelíd, hűséges leányarc, mely a szemébe mosolygott; emlékek; elcsattant és az ajkak mögé szorult csókok; kitombolt és lefojtott vágyódások; csupa szív, csupa melegség. Végigment Gergely a Gyöngyös-utcán, ahol Mili lakott, megállt a kapu előtt, várt, hátha kinyilik, hátha kijön, hátha megjelenik Mili mosolygó boldog arca.

De hiába várt. Mili elment.

Hosszú, nehéz hetek, hónapok következtek, végtelen levelek jöttek, mentek és szombatonként Mili izgatottan várta az állomáson Gergelyt. Míg a lány játszott, Gergely az öltözőjében ült, utána boldogan bújtak össze Mili szobájában.

Már karikagyűrűt viseltek.

Mili szerződése augusztus végéig szólt. Az esküvő napját is elhatározták. Szeptember tíz.

Gergely szép lakást bérelt a Kőszegi-utcában. Együtt néztek butorokat és számolták a heteket szeptemberig, mint a gyerekek. Még tíz, még kilenc, még nyolc, már csak hat...

... És ekkor eldörrent egy revolver Szarajevóban, néhány izgalmas hét után egy reggel plakát jelent meg a házak falán:

„Mindent megfontoltam, mindent meggondoltam...”

Ferenc József király üzenete a magyar néphez.

Gergelynek arra sem jutott ideje, hogy átrohadjon Székesfehérvárra és odaálljon Mayor Milivel az anyakönyvvezető elé, már egyenruha feszült rajta és robogott is vele a vonat észak felé.

És három hét múlva a szivét járta át egy ellenséges golyó.

Mili akkor már tudta, hogy gyereke lesz.

AZ ÉLET MEGY TOVABB

VIII.

A Rákóczi-út és József-körút sarkán találkoztak. A rosszul öltözött fiatalember ingerült volt.

— Hát nézze kedves Pusztay doktor, maga engem ne sajnáljon! Vegye tudomásul, hogy ha kettőnk közül valamelyik sajnálatraméltó, akkor az nem én vagyok, hanem maga. Igen, maga, kedves doktor úr, akit nem építettek le, aki nem kapott udvariasságtól csöpögő levelet, mellyel az utcára teszik, hanem meghagyták az asztala mellett, szűk udvarra néző apró szobában harmadmagával és százhusz pengő fizetéssel. Legyen szíves tudomásul venni doktor úr, hogy én a legőszintébben sajnálom magát.

Barnabás döbbsen nézett a kopott fiatalemberre, aki nemrég még ott dolgozott a vegyészeti gyárban a könyvelésnél.

— Nézze kérem, — folytatta egyre izgatottabban a kopott fiatalember — mi volt az én eddigi életem? Ültem reggeltől estig egy rosszlevegőjű, piszkos szobában, nyeltem a főnökök rigolyáit, hallgattam fenyegetéseiket. Hogy ők ezt az üzemet és irodát már régen és kizárólag azért tartják fenn, hogy az uraknak kenyeret adhassanak, hogy az urak ne kerüljenek az

utcára. De ha az urak továbbra is állandóan elkés-
nek naponta öt percet, akkor igenis fel fognak mon-
dani és az urak éhen fognak halni, az urak nem tud-
nak elhelyezkedni, mert rosszak a gazdasági viszo-
nyok. És az urak élheteretlen fráterek. Tessék dolgozni
és vegyék tudomásul az urak, hogy ezentúl reggel fél
órával előbb kezdjük a munkát és akinek pedig nem
tetszik, annak fel is út, le is út.

Barnabás már sajnálta, hogy megszólította, sze-
retett volna továbbmenni, de az izgatott fiatalember
nem engedte.

— Hát azért mondom kedves doktor úr! Engem ne
sajnáljon és ne kérdezze, hogy mikor ettem utoljára!
Mert ez lényegtelen. Tegnapelőtt vettem tíz deka
szalonnát és egy darab kenyeret. Ma zöldbeprikát
ebédeltem és tepertőt fogok vacsorázni. Holnap talán
egyáltalában nem eszem, de biztosíthatom, hogy ki-
tűnően érzem magamat, mert van valamim, ami a
le nem épített uraknak sohasem lesz.

Barnabás egy pillanatig gyanakodva nézte.

— Maga szerelmes?

— Nem! — A leépített kacagott, de ettől a kaca-
gástól hideg futkározott az ember hátán. — Én az-
ért vagyok boldog, mert nincs családi otthonom!
Nincs kétszobás kis lakásom, ahová szeretettel haza-
várnak, nincs két gyermekem, nincs feleségem, aki
megsímogatja gondterhelt homlokomat. Hiány-
zik mindez a gyönyörűség, ami azt jelenti, hogy én
mindezért fizetni tartozom, hogy ezekről nekem gon-
doskodnom kell, hogy ezekért felelős vagyok!

Kacagott hangosan, boldogan, hogy a könnye is
kicsordult.

— Doktor úr, ha én koplalok, magam koplalok, ha fázom, csak magam fázom, én nem vagyok felelős ártatlan gyerekekért, feleségért, nekem nem kell reszketnem, hogy mi lesz velük!

Úgy nevetett, hogy megfordultak az utcán az emberek.

— Érti doktor úr? Én nyugodtan éhezhetem, fázhatom, lelkiismeretfurdalás nélkül felfordulhatok! Doktor úr! — kiáltott túláradó lélekkel és korgó gyomorral. — Én boldog vagyok!

S mikor Barnabás szinte félve visszahuzódott tőle, eszelős szemekkel magyarázta:

— Doktor úr! Nézzen körül! Itt tönkremegy egy világ! Tönkremegy, mert annyi az ennivaló, hogy egész országok termését kell felgyújtani, tengerbe dobni! Az emberek nem látnak, mert le kell hajtani a fejüket és egy szűk kis körben kaparniok kell, hogy családjuknak a morzsákat megszerezzék. De én, doktor úr, én felemelhetem a fejemet, én kinyithatom a szememet, én élvezhetem, igenis, ne gondolja, hogy megőrültem, én élvezhetem ezt a páratlanul érdekes kort, amelyben évezredes megingathatatlanságok omlanak össze! Én páholyból nézem ezt a borzalmas, grandiózus élet-halálharcot, melynek minden el nem bocsátott tisztviselő, minden családos, gyerekes ember megsebezhető, halálradőfhető frontkatonája!

Barnabás alig tudott lélegzethez jutni ettől az ördögi szóáradattól, ettől a vitriolos mérget csöpögő kábulattól.

Este volt, a gyári laboratóriumból igyekezett hazafelé.

Öt esztendő mult el Felsenburgból történt eluta-

zása óta. Nem változtatott rajta semmit ez az öt esztendő, csak talán a halántékán őszült kissé a haja. Aki sohasem volt hangos, azon nem látszik meg, ha elcsendesedik. És Barna életének talán csak egyetlen hangos korszaka volt. Ott a Felsenburgok kastélyában. Ekkor egyszer kilépett a laboratórium csendjéből és úgy megégette magát, hogy most is lángbaborult az arca, ha eszébe jutott. Mint a csiga, visszabújt védő házába, a munkába, kutatásba. A laboratórium fehér falai közé.

Csodálatos tökélyig vitte ezt a visszavonulást. Környezete néha elszörnyedt, mennyire nem vesz tudomásul semmit, ami a laboratórium falain kívül történik. Néha szinte nevetségesen gyámoltalannak, naívnak hatott.

A gyárban évek óta végezte munkáját. Alighogy hazaérezte Budapestre, megkapta ezt az állást.

Volt pénze abban az időben. Wahlen professzor gyakran bízta meg munkái fordításával, sajtó alá rendezésével. Barnabás a pénzt eltette, nem költötte el. Nem is tudta volna elkölteni Felsenburgban. Az intézetben úgyszóván minden szükségletéről gondoskodtak.

Hazaérkezve, első dolga volt feleségül venni azt a bizonyos Erzsí nevű lányt, akivel minden lángolás nélkül, éveken át rendszeresen levelezett s akinek egyszer még orvostanhallgató korában megígérte, hogy el fogja venni feleségül.

Nem volt izzó szerelem köztük. A felsenburgi kalandot Barnabás nem felejtette el. De meleg barátsággal szerette a lányt és szüksége volt valakire, életének ebben a nehéz korszakában. Erzsinek a tanári

dipomáján kívül nem volt semmije s a diploma állás nélkül egy filért sem ér. Budapesten pedig akkoriban mérnöki, tanári diplomával villamoskalauznak mentek a fiatalok.

Erzsinek művészettörténeti diplomája volt és Barnabás megtakarított pénzéből önálló régiségkereskedést nyitott a feleségének.

— Nézze Erzsi — mondta — én kutatómunkát végzek, csak a laboratóriumban érzem jól magam, kérem ne kényszerítsen arra, hogy rendelőt nyissak és torokfájásokkal, gyomorrontásokkal foglalkozzam, Odaadom magának ami pénzem van, csinál egy régiségkereskedést és meg fogunk élni belőle. Én pedig keresek egy laboratóriumot, ahol folytathatom a munkámat.

Erzsi boldog volt, izgatottan nézett helyiséget, Barnabás pedig elkezdett állást keresni. Állami, tudományos intézményeknél jelentkezett. Nevét ismerték mindenütt. Oh, a híres Wahlen professzor magyar asszisztense. Kezét szorongatták, de hely sehol sem volt számára.

Végül egy kis gyógyszervegyészeti gyár alkalmazta. Fogpépeket, arckrémeket, uniformisba öltöztetett gyógyszereket kellett variálnia, havi egymillió-ötszázezer koronáért, ami később, mikor áttértek az új pénznemre, százhusz pengő lett. De jól érezte magát, mert a laboratóriumban a saját munkáját is végezhetette.

Az első időben néhány meglepetés érte. Külföldön sok mindent megszokott, amit itthon nem talált meg. És sok mindent megtalált, amiről azt remélte, hogy már régen a múlté.

Egyszer egy vendéglőben ült, amikor megállt valaki az asztala mellett. Kedves öreg úr, apjának volt iskolatársa, földbirtokos.

— Szervusz Barna öcsém!

— Tóni bátyám!

Örömmel fogtak kezét. Régi nyarak emléke jutott eszébe, amikor olyan jól érezte magát az öregúr birtokán.

— Tóni bátyámék Pesten vannak?

Lassankint mindent megtudott. A birtok eluszott, most egy pesti mellékutcában laknak, két szobában, a negyedik emleten. Valami homályos eredetű nyugdíj minden jövedelmük.

— Az éhenhaláshoz is kevés öcsém.

— De azért csak megvagytok valahogy bátyám?

Az öregúr bölintott.

— Vagyunk, vagyunk, persze hogy vagyunk fiam. Nézd, nincs értelme, hogy ne legyek őszinte hozzád. Bizony előfordul néha, hogy egy fillér sincs a háznál.

Bort hozatott, odaütötte poharát az övéhez, — No, szervusz pajtás, szervusz! Persze ez se olyan bor, mint akkor ittunk, amikor édes apáddal lentjártál Debrecenben, oszt a Bikában az öreg Magyary húzta! Dehát azóta sok minden megváltozott!

Megtörölte a bajuszát.

— Tudod kérlek alássan, ahogyan mondtam, huszadika táján elfogy az a vacak kis nyugdíj, oszt nincsen pénzünk! Hiszen édes pajtás, nem mondom, előfordult ez nálunk máskor is, akkor is, amikor olyan jó frebli csatákat vívtunk a dzsentrikaszinóban. Kerty Feri most is tartozik háromezer forintommal, ferblin nyertem tőle. Dehát az más volt! Az ember csak

szólt valamelyik cimborának, oszt kisegítettek. Aratás után meg az ember úgyis visszaadta. De most nem úgy van kérlek. Itt nincs senki a régi cimborákból, aki meg van, az maga is kódis! Hanem van egy szerencsém! A szomszédom!

— Ki az? Ismerem?

— Mondhatom neked, hogy kitünő ember! Kereskedő ugyan, de kitünő polgári család, igen rendes emberek! Dolgozik reggeltől estig, a városházán is tekintélye van, városi képviselő, vagy micsoda, tudod, ami nálunk a megyebizottsági tag volt. Hát szóval ez a szomszédom, kérlek alássan. A felesége is rendes asszony! Jótékony egyesületek elnöke. Tekintélyük van! Az!

Lelkesen magyarázott:

— Látod, ez a helyes út! Ezt az utat kell követnünk nekünk is! Hohó, barátom! Az az idő elmult, amikor az ember nyugodtan ült és várta a sült galambot! Ma dolgozni kell, mint ezek a tiszteletben megöszült emberek. Nem szégyen az már, kérlek szépen, ha valaki kereskedő!

Újra koccintott.

— Szóval kérlek, ez a szomszédom szokott kisegíteni. Igazán lekötelező szivességgel siet a segítségemre, pedig majdnem minden hónapban igénybeveszem. A visszafizetéssel pedig, izé, tudod, hogyan van az ember! A megélhetésre is kevés a nyugdíj. Adósságot nem lehet visszafizetni belőle. Szóval eddig még nem igen fizettem vissza öcsém. De ez a kedves ember még soha, soha nem figyelmeztetett, hogy fizetni is kellene. És ha holnap kérek tőle,

úgy fog adni, mintha én lennék a világ legpontosabb fizetője.

Barnabás bölintott.

— Igazán rendes emberek lehetnek. Persze özszejártok, Tóni bátyám?

• Az öregúr megütközve kapta fel a fejét. Felállt.

— Csak nem gondolod komolyan, kérlekalássan? Fejébe vágta zöld vadászkalapját.

— Azt már nem! Ott még nem tartunk, hogy boltosokkal kelljen összejárunk.

És sértődötten elsietett.

Barnabás döbbenten bámult utána. Hát ezeken az embereken nem lehet segíteni?

Anna Veronika jutott eszébe. Aki a köztársaság kellős közepén királyosdit játszik. Egyformák az emberek mindenütt. Felsenburgban a nagyhercegnő és Budapesten a tönkrement földbirtokos.

Lassankint családi életében is kellemetlen meglepetések érték. Valami megváltozott otthon. Az első időben tekintélye volt az asszony előtt, tisztelte a munkáját. Később ez a munka veszíteni kezdett értékéből.

Halk célzásokkal kezdődött. Ha valami eredményt ért el, haladást a kutatásban és örömmel mesélte el otthon, közömbös választ kapott, vagy nem is kapott választ. Egy idő múltán eljutottak oda, hogy az asszony úgy tekintette munkáját, mint valami léha passziót. Mint a kártyát, vagy italt. Erzsi ideges lett, kesernyés és Barnabás már csak aludni járt haza.

Ezen az estén is meglehetősen későre járt, mikor végre megszabadult leépített könyvelőjüktől. Elgondol-

kozva ment a lakása felé. Lehet, hogy ennek az elke-
seredett fiatalembernek igaza van? Lehet, hogy csak-
ugyan egy egész világ haláltáncot jár körülöttük?

*

Király Béla doktor tragikus lezüllése azon a na-
pon kezdődött, amikor minden pénze elfogyott, min-
den ruhája zsibvásárra került s nem maradt sem-
mije, csak azok a rongyok, amelyekben hazajött
Szibériából. A kopott, rongyos muszkablúz, a foltos
csizma és az a keserves kucsma, amit még útközben
kapott egy jószívű orosz paraszttól. Akkor történt.
Élni kell, kiment a Keleti pályaudvar elé, a falat tá-
masztotta száz és száz hasonló rongyossal és amikor
megérkeztek a vonatok, velük együtt rohamozta az
utasokat, hogy „szabad az a kosár, viszem a villa-
mosig”. Ekkor történt. Egyik délután idősebb asz-
szony csomagját cipelte. Az asszony beszélgetni kez-
dett vele és ő, Isten tudja, hogyan volt, talán az édes
anyjára hasonlított ez az asszony, egyszerre csak
beszélni kezdett. A szája kinyílt és mint a láva rob-
bant ki rajta egész keserősége, sorsa, baja, nyomoru-
sága. Az asszony csak hallgatott. S amikor megérkez-
tek, odaadott neki egy névjegyet, menjen el ide.

Így kezdődött. Ő másnap elment. Tiszta, rendes
iroda volt, fehér falakkal, világos ablakokkal. Állt az
egyik szobában, amíg bevitték a névjegyet és hall-
gatta a kiszűrődő hangokat. Az ajtó nem volt egé-
szen becsukva, belátott, az íróasztalnál határozott
arcú fiatalember ült. A hangja száraz volt, rövid.

— A Korovácz ügyet kérem.

Idősebb tisztviselő sietett elő és recitálva olvasott

a fiatalembernek. Béla az előszobában minden szót hallott.

— Korovác Péter, Budapest, V. Korall utca 115 sz. ingatlan tulajdonosa ajánlatot tett a 36547895a/19205 helyrajzi számú ingatlan megvásárlására, A kiküldött bizottság szemléje alapján...

— Röviden kérem — hallotta a fiatalember csattanó hangját — A bizottság véleménye?

— Romhalmaz, nem megvenni.

A fiatalember, a főnök, kimutatott az ablakon.

— Ez az?

— Igen

— Ár?

— Tizenhétmillióhatszázhuszonnyolcezer.

A fiatalember bólintott.

— Megvásárolni. Köszönöm.

Egy pillanatra még felnézett az íróasztalától.

— Egy ember keresni fog. Bejöhet.

A sápadt, kopott ember, Király Béla, az ajtóban állott már.

— Itt vagyok kérem.

Nagyon csendes volt a hangja, megtört, fáradt. És végzetlenül reménytelen.

A fiatal főnök egy pillanatra felpillantott, aztán az irataiba mélyedt. Anélkül, hogy ránézett volna, monoton szürke egymásutánban kopogtak a kérdései.

— Neve?

— Király Béla. — Doktori címét már régen nem tette a neve mellé.

— Kora?

— Huszonnyolc.

— Mit tud?

— Orvosi diplomám van.

— Nem érdekel. Azt kérdeztem mit tud!

Zavartan nézett az erélyes fiatalemberre.

— Mit tudok? — dadogta — Azt tetszik kérdezni, hogy mit tudok?

— Nem érti? — csattant újra a hang s a fiatal ember ránézett. Király Béla csak hallgatott. Mit tud? Úgy befelé megrántotta a vállát. Ez a fiatalember már nem az én generációm. Más, új, meg sem ért.

A fiatalember, így kellett neveznie magában, pedig alig néhány év lehetett a különbség közöttük, nézte. Aztán azt kérdezte:

— Hogyan került maga az édesanyámhoz?

Lehajtotta a fejét.

— Podgyászárt vittem a Keletiről.

— Gavallériából?

Feje még mélyebbre konyult. Most szégyellette, hogy erre a látogatásra kölcsönkért egy jobb ruhát. Gavallériából? Mit feleljen? Csendesen mondta.

— Pénzért...

A fiatalember felkapta a fejét.

— Hordár?

Halkan mondta:

— Éhes voltam.

Pillanatnyi csend után a főnök felállt.

— És a diplomája?

— Éhen halok mellette.

A fiatalember egy aktát forgatott, odaszólt

— Családi állapot?

Grimaszra szaladt az arca.

— Elhagyott vőlegény.

A főnök csengetett s egy leány lépett az íróasztala elé.

— Király Béla huszonnyolc éves, nőtlen, főiskolát végzett magyar állampolgár. Alkalmaztam. Vezesse be az ügyvitelbe.

Aztán mégegyszer egy rövid pillanatra ráemelte szemét.

— Menyasszonyt úgy tekinteni, hogy nincs, nem is volt. Ami volt, elfelejteni. Ha elfelejtette, jelentést kérek. Jó napot.

Igen, így kezdődött. Azután hat hónap múlva a fiatal főnök újra ott ült az íróasztala előtt, a hangja ingerülten csattant, mint szöges ostor meztelen hátakon. Előtte pedig meggörnyedt tisztviselők.

— Ezt nem vagyok hajlandó tovább tűrni — kiáltotta — Vegyék tudomásul az urak, hogy nekem energia kell, nekem hit kell, nekem munka kell! Köszönöm! Elmehetnek. Király Béla úr itt marad!

Görnyedt hátú pondrók tolongtak ki az ajtón, ő pedig csendesesen megállott az íróasztal előtt.

— Hat hónappal ezelőtt utasítottam, hogy a multat felejtse el.

— Igenis.

— Az utasítás teljesítéséről eddig nem kaptam jelentést! Ezzel szemben — csattant a főnöki hang — az irodában a munkakedv csökkent, az energia minimális, a munka hasznavehetetlen. Nem csak az öné. Mindenkié. Ön megmételyezte a szellemet!

— De kérem — ámult el ajkán a meglepetés — Én igazán nem tettem semmit ami...

— Hallgasson! Miről szokott ön a kollégáival beszélgetni?

— Én igazán nem lázítottam senkit kérem —
tette kezét a szívére — Amiről én beszéltem nekik,
az csupa ártalmatlan, békés dolog volt.

— Nem frázist kérek! Konkrétumot! Miről be-
szélt ön?

— Istenem, a szép régi időkről!

— Az állását tekintse felmondottnak!

És a fiatal főnök sápadt dühvel elfordult tőle.

Ő pedig csak állt, elborult szemmel, értetlenül.

Csak nagysokára nyögte ki lassan, tétova nyelv-
vel:

— De miért? Főnök úr, miért?

A fiatalember ránézett, aztán kurta mozdulattal
az ablakhoz intette:

— Mit lát maga ott?

Ő homályos szemével kinézett az ablakon.

— Egy... egy összeomlott épületet látok. Ro-
mokat, kérem.

A főnök most hirtelen feléje fordult.

— Nos! — mondta — Ezért mondtam fel magá-
nak!

— Ezért? Ezért, főnök úr? Nem értem.

A főnök hangja pattogott.

— Mert én ott nem romokat, hanem kitűnő alap-
építményt látok, amelyen olcsó építkezési anyag
fekszik kihasználatlanul. És látom azt, hogy a kitűnő
alapépítményre a kihasználatlan anyag segítségével
különb épületet emelek, mint a régi volt.

A hangja most már egészen magas volt és éles:

— Nagyobbat! Erősebbet! Monumentálisabbat!

Befejezésül hozzátette még:

— No, Isten áldja!

A többi már gyorsan következett.

Egy este csunya néember előtt állott, aki bizalmatlanul nézegette.

— Olvastam, hogy jobb iparost lakótársnak felvesznek.

Az asszony végigmustrálta tetőtől-talpig. Az arcába világított.

— Maga iparos?

— Nem vagyok iparos, de csendes ember vagyok.

— Na, gyűjjön!

Bevezette a konyhába. A tűzhely tövében két egymáshoz tolt ágy. Öreg, szakállas ember húzódott meg az egyik ágy sarkában. Mellette két gyerek és egy szép leány. Már alig jutott neki takaró. Két meztelen karjára nyugtatva fejét, érdeklődve nézte, kit hozott az anyja.

Az asszony kis szobába vezette. Egy pamlag, két ágy és két szalmazsák a földön.

— Hát, ez az. Egy vasúti lakik itt, — mondta — aztán egy szabó a két fiával, elvált ember, meg én. Ha tetszik, magának az a szalmazsák jut.

Király Béla szemébe könny szökött.

— Köszönöm, — mondta halkán — majd meg-gondolom.

Kint állott újra a sötét folyosón. Egy gyufa mellett megnézte a cédulát, amire a címeket írta.

A Rózsa utcában egy ágy éjszakára kiadó.

Már elmúlt tíz óra, amikor elérkezett a Rózsa utcába. Alacsony, egyemeletes ház előtt nyomta meg a csengőt. Rekedt csilingelés szaladt végig a hosszú kapuszínen. Azután csend. Később távolról károm-

kodás, kulcscsörömpölés, végre nyikorogva kitérült a kapu.

Alig állt a lábán. Halálosan fáradt volt már.

— Ágyat szeretnék éjszakára.

A cerberus becsapta a kaput.

— Első emelet öt, hátul.

Felbotorkált a sötét lépcsőn, számolta az ajtókat, aztán az egyiket taláломra megzörgette.

Az asszony, aki kinyitotta, a fejét rázta.

— Nincs hely. Mindent elfoglaltak.

— Nézze! — kérte kimerülten — Nincs hova lehajtani a fejemet! Szívesen fizetek, csak adjon valami zúgot, ahol lefekhetem.

A szobából női hang hallatszott.

— Naccsád! A Jancsi máma úgyse jön meg, odaadhatja az ágycát!

Az asszony gondolkozott. Látszott, hogy szeretné a pénzt. De félt. A Jancsi szigorú ember.

— Hát — mondta aztán — nem bánom. De ha jön a bérlő, akkor menjen el, mert igen gavalléros finom úr és nem szeretném elveszteni!

Mint súlyos zsák zuhant az ágyra. Aludni, aludni, nem tudni semmit, semmiről.

•

És másnap reggel nyolc órakor ismét ott állott a Keleti pályaudvar érkezési oldalánál. Legalább hatvan hasonlóan rongyos fiatalember támasztotta már a falat. Gyanakodva mustrálgatták.

Roszul érezte magát. Valami undor fogta el, nyúlós, keserű undor.

A pályaudvarról özönlenni kezdtek az utasok.

— Urrak, urrak! Szabad az a kosár! — viharzott a lárma és nekirohantak az utasoknak.

Ugy érezte, hogy ólom van a lábában. De mégis elindult. Kővér vidéki úrhoz lépett. Az szó nélkül kezébe nyomta a kosarát, majd öblös hangon kiadta az utasítást:

— A villanyoshoz!

A többiek rohantak, rohant ő is. A szuszogó kővér kezébe nyomta a pénzt. Az emberek még mindig özönlöttek. Most egy asszonyhoz szaladt. Két hatalmas utazókosarat, három kalapskatulyát és egy kézikoffert kapott.

— Kocsihoz?

— Gyalog!

Megindult a Rákóczi úton. Elöl ő, Király Béla, az orvostudomány doktora, megterhelve, mint egy igavonó barom, mögötte a nő.

A szíve a torkában lüktetett. Erőlködnie kellett, hogy férfi létére el ne sírja magát. Hát ezért! Ezért?! Ezért vágyódott úgy haza? Ezért tette kockára szökve az életét? Ezért járta meg a félvilágot? Ezért?! Ez várta itthon?!

Amikor végre egy bérkaszárnya negyedik emeletén letette a csomagokat, megnézte a pénzét és nem tudott visszamenni. Inkább nem fog húst enni.

Nem ment vissza.

Délre járt. Beült egy kis vendéglőbe. Meleg levest evett és főzeléket.

Korán este hazament a Rózsa utcába. Csak most nézett körül először. Csak most látta meg, hogy hol, kikkel lakik. Nyolc lépés hosszú, négy lépés széles

volt a szoba. Egymás mellett négy ágy állott s előttük a földön három szalmazsák sorakozott.

Amikor hazament, a fal melletti ágyban fekete fiatal leány könyökölt. Határozottan csinos, alig tizennyolc esztendő. A szomszéd ágy üres volt, a többiben dühösen mozgolódó emberek. A leány ágya mellé papírspárgára valami rongyot szoktak akasztani, mert ugye, szemérem is van a világon. Most félrehúzta, kíváncsi volt új szomszédjára.

Király Béla megköszönte a lánynak, hogy pártfogolta lakáskereső kérését és bemutatkozott.

A lány odanyújtotta csupasz karját.

— Örvendek. Én Mancsi vagyok. Kávéházban dolgozom.

A többiek morogtak, el kellett oltani a gyertyát. Álomtalan szemmel feküdt az ágyban. Beszélgetni próbált.

— Kisasszony már régen itt lakik?

A leány készséggel felelt.

— Nem. De elhatároztam, hogy most már itt maradok. Amíg nagy nő nem leszek, itt maradok.

— Nagy nő?

— Igen! — mondta a leány — Nagy nő. Persze maga nem tudhatja, hogy mi az. Hát az bizony nem könnyű munka és nem is megy olyan gyorsan! Tudja, hogyan van az? Az embernek be kell jutni a színházhoz, ott meglátják, lehet ismerkedni, a többi aztán magától adódik. Nincs egy cigarettája?

A sötétben átnyújtott egy cigarettát. Rágyújtottak mind a ketten. A leány folytatta.

— A képviselő megígérte, hogy betesz a Királyba.

Ahogy szívtá a cigarettát, a parázs megvilágította az arcát, szép formájú karját és a vállát. Arra fordult, nézte.

— Képviselő ismerőse van?

— Igen! — csicsereggett a leány — Ott fekszik maga mellett. Képviselő. Békebeli. Igen finom ember, most éppen nagy beszédre készül, mert ha megtartják a választásokat és ő megint képviselő lesz, akkor el akarja mondani. Arról szól, hogy a kormány adjon jobb fizetést mindenkinek. Tegnap elmondta az egész beszédet. Nagyon szép beszéd. Hónignak hívják. Csak az a kár, hogy nagyon sokat iszik, most is részeg.

De ő már nem hallotta a szavakat. Nézte a leányt. A nőt. Milyen furcsa, hogy eddig bírta. És most ez itt fekszik mellette. Karcsú, szép fekete lány. Milyen szép a karja. Igen, határozottan szép. És a válla! A nyaka! Látszik még, hogy egészen fiatal, ruganyos.

Óvatosan kinyújtotta a kezét és a leány karjára tette.

A lány elhúzta.

— Na! — mondta — Nem nyughatik?

— Milyen finom a bőre!

Most a lány is símogatni kezdte. Érdeklődve kérdezte:

— Finom? Tényleg finom! Mondják a kávéházban is.

Király Béla keze egyre feljebb csúszott. Már a vállát simogatta. Akkor ellökte a lányt.

— Nyughasson már! — és elfordult. De hallatszott a hangján, hogy nem haragszik.

Körülöttük fáradt, kimerült emberek horkoltak. Nehéz, áporodott levegő súlyosodott a kopott szobára.

A sűrű, rosszszagú sötétségben, Király Béla doktor egy kis kenyereslány testében először ölelt nő magához, mióta hazaérkezett Magyarországra és minden összeomlott körülötte.

*

A hajnali szürkület ébresztette fel. Felült az ágyban és nézte a lányt. Nyugodtan, békésen aludt kibomlott hajával. Két karját összefonta a feje felett, arcán végtelen nyugalom ült. Szép volt. A takaró lecsúszott a derekáig. Telt, kemény keblén feszült a könnyű ing.

Király Béla csillogó szemmel súgta.

— Az enyém vagy! Dolgozni fogok érted!

Azután a szomszédja mozogni kezdett.

Megfordult.

A „képviselő” ébredezett. Háromnapos szakállal forgolódott a párnán.

— Képviselő... — húzódott el a szája — Iszákos vén díjnok lehet szegény feje, aki itt élvezzi a tekintély talmi örömeit.

Érdeklődéssel figyelte a hajnali szürkiségben lakótársait. Mancí már informálta. Tudta, hogy Jancsi, a gavalléros finom úr, kisegítő pincér, a többiek iparos legények. Tudta, hogy ebben a kis szobában összesen kilenc „éjszakás” és nyolc „nappalos” bérlő van. Tudta, hogy amint felkel, kisemhült helyére már másik fáradt ember fekszik.

Lassan felkelt és öltözködni kezdett.

Kis kávémérésben evett egy tányér rántott levest és megindult a Keleti pályaudvar felé.

•

Ezen a napon olyan jókedvű volt, mint egy kis diák. Friss erőben érezte magát és amint egy-egy vonat megérkezett, ő volt a legfürgébb, a legfáradhatatlanabb. Egy-egy érkezésnél négy-öt utas kosarával is elrohant a villamoshoz.

S amikor két vonat között ráért, hogy a lépcsőkre üljön, jókedvűen számolta a pénzt. Csak egy vágya volt most: pénzt, pénzt, sok pénzt, minél több pénzt szerezni. Arra gondolt, hogy este megint hazamegy a Rózsa utcába, a Rózsa utcában a szomszéd ágyban fekszik Mancsi, a kis fekete lány.

Társai is barátságosabban néztek rá, mint az első napon. Az egyik megkérdezte, hogy hol „dolgozott” azelőtt. Barátságos eszmecsere közben közölte vele, hogy Coki névre hallgat és kétszer ült már betöréseslopás miatt.

Este sietett a Rózsa utcába, ahol a szomszéd ágyban egy Mancsi nevű leány fekszik.

Szinte ruganyos volt a lépte, amint felment a rozoga lépcsőkön az emeletre. A meglepetés akkor érte, mikor nem nyitottak ajtót, hanem csak úgy kiabáltak, hogy a Jancsi megérkezett, nincs hely éjszakára.

Úgy állott ott az ajtó előtt, mint akit fejbevertek. Mikor magához tért, dörömbölni kezdett, hogy a Mancsit küldjék ki. De senki sem jött az ajtóhoz.

Nem tudta, mit csináljon. Csak állt. Várt. Hátha

jön valaki, hátha kinyílik az ajtó, hátha, hátha történik valami és ő láthatja a leányt.

Semmisem történt. Közben késő este lett. Aztán éjszaka.

Lement a kapu alá és leült a küszöbre.

Elzavarták.

Csakúgy vaktában nekiindult az éjszakának. Átment a Margithídon és egyszerre csak a Délivasutnál találta magát. Akkor visszafordult. Éjfélután egy óra volt, amikor újra ott állott a Rózsa utcában.

Nem múlik az idő, nem múlik!

Újra nekilendült, Most egészen Újpestig eljutott. Amikor visszatért, még mindig csak négy óra volt.

Óvatosan körülnézett, nincs-e a közelben rendőr, aki elzavarja, és hogy nem volt, leült a küszöbre.

Öt órakor a csoszogó kövér házmesterné kinyitotta a kaput.

Hat órakor a lépcső felől vidám kacagást hallott.

Felugrott.

A kapun Mancsi lejtett ki. Egy fiatalemberrel karonfogva.

A Jancsi.

Egészen hozzásimult. Öt meg sem látta.

Irtózatossá keserűség öntötte el.

A házzal szemben volt egy lebujs. Bement, fáradtan ült le egy asztal mellé:

— Pálinkát!

Király Béla doktor, egyetemes orvostudor ezen a napon jegyezte el magát az alkohollal. Járt a

kocsmákat, és már eszébe se jutott, hogy ő még valaha fehér köpenyben állhat egy orvosi rendelőben.

Volt csapos, züllött lebuajokban, volt hólapátoló kegyetlen téli éjszakákon, hált ligeti padokon és éjjeli menedékhelyeken és támogatott részegen utcai gázlámpákat.

Igy támolygott át öt esztendőt.

Voltak néha józan pillanatai. Ilyenkor próbálta két hétig tartani magát, összeszedett valami rongyot, megpróbált felöltözködni, azután megint visszasülylyedt előbbi állapotába.

Ezerkilencszázhuszonöt februárjában végre történt valami.

Ugy kezdődött, hogy az öntudatlanságig leitta magát. Valahol egy utcai padon aludta ki mámorát. Hirtelen arra ébredt, hogy egy fiatalember rázza a vállát.

— Ki maga? Honnan ismerem én magát?

Később úgy rémlett Király Bélának, hogy az a fiatalember egy taxiba tuszkolja, halványan emlékezett, hogy megálltak egy nagy ház előtt, lépcsőkön mentek felfelé, azután végigzuhant egy pamlagon. Este volt, mire magáhozért. A fiatalember ott ült vele szemben egy karosszékben. Szédülten ugrott fel.

Régi hadifogolytársa.

— Csara László!

A szembenülő férfi csendesen bólintott.

— Dehát... dehát, hogy kerülök ide?! Hol vagyok?!

Csara László nyugodtan felelt:

— Nálam vagy, a pesti lakásomon. Tökrészegeen találtak meg.

Megfogta a kezét és szeretettel kérdezte: — Mi van veled édes cimborám?

Király Béla szemén kibuggyant a könny. Olyan rég nem hallott meleg szavakat. Csara László ijedten ült mellé, megfogta a kezét:

— Pajtás! Én szeretlek! Rendbehozunk mindent! Nézd, a szomszéd szobában fürdő van! A székre kitettem neked ruhát! Mindent megtalálsz, amire csak szükség van!

Kitárta a fürdőszoba ajtaját, azután kiment. Ő pedig ott állott a fürdőszoba ajtajában. Ragyogó, csempés falak, porcellán kád, kristálytisza langyos vízzel, szappan, fehér törülközők. Csak nézte. Lehet?! Igaz?!

Valami láz kapta el. Le, le, levetkezni a mocskot, bele a vízbe, a tiszta vízbe! Leszórt magáról mindent és belemerítette magát. Elkínzott tagjait körülölelte, nyaldosta a jó meleg víz, jó tiszta víz s ő fogta a szappant, dörzsölte magát, hogy kivörösödött a bőre, dörzsölte, mintha most egyszerre akarta volna ledörgölni magáról azt a sok szennyet, kint, ami ezekben a hetekben, hónapokban hozzátapadt. Mintha ezt az egész keserű valóságot el akarta volna hessegetni magától, mint valami rossz álmot.

S aztán újra ott állott a szobában, frissen borotválva. Nézte a széket, rajta a vasalt, tiszta fehérneműt, a ruhát, mindent. Valóságos félelem fogta el, hogy az ingnek szűk lesz a nyaka, a nadrág rövid lesz és nem fér bele az új kabátba.

Végül ott állott habfehér ingben, szép fényes gallérral, rendes nyakkendővel, tiszta ruhában, ami

dukál neki, aminek nem is szabadna örülni, hiszen természetes.

Csara László odanyújtotta a szivarosdobozt és komolyan beszélni kezdett.

— Nézd pajtás! A régi vagyonból nekünk sem maradt sok. Odaát Erdélyben földreformot csináltak, hogy a magyar birtok román kézre jusson. De azért van még valami. Velem jössz pajtás! Beszélünk az apámmal és majd kitalálunk együtt valami okos dolgot.

Csara László napokig szaladgált, míg Király Bélának megszerezte az útlevelet. És néhány nap múlva ott állott egy vidéki, fehérre meszelt kúria tornácán. Csara László belekarolt.

— Gyere, pajtás, bevezetlek az édesanyámhoz, édesapámhoz.

Fehérre meszelt nagy szobát nyitottak neki. Bublikemence állott az egyik sarkában. A nagy ablakon kilátott a hegyekre, amelyek békességet sugároztak. A vacsoránál a háziasszony mellé ültették. Pirosarcú parasztcseléd hozta a vacsorát. Puha, omlóshúsú pulykapecsenye, pirosra sült vajaskrumpli, áldott, jó meleg túróscsusza tepertővel. Ugy előntötte a forróság, hogy az öregasszony keze után kapott és megcsókolta.

— Egyél, fiam, rádfér a mihaszna városi kosztod után.

Ó, ez új élet volt, új élet, újra élet... Reggel vidám hang keltette:

— Ifiur, mindjárt reggeli lesz!

— Persze, városi ember! — mosolygott rá az

öregasszony, mikor belépett az ebédlőbe. — Mi ilyenkor már fele munkának a nyakára hágtunk!

Bevezette egy szobába. Elszorult a lélegzete. Orvosi rendelő. Csillogó műszerek, üvegszekrény. Az öregasszony szeme könnyes volt.

— A másik fiamé volt. Ravaruszkánál esett el. Maradj itt, legyen a tiéd!

Csendesen kiment.

Király Béla valami földöntúli örömet, boldogságot érzett. Az ablakpárkányon borosüvegek álltak. Csillogó szemmel, — nem, nem lehet elviselni ezt a boldogságot, — töltött magának egy pohárral. Hiszen most minden előről kezdődik! Páciensek jönnek, ő dolgozni fog, gyógyítani és tanulni, tovább, előre, igen, előre fogja vinni a tudományt! Istenem!

Mámorosan dobta magát egy karosszékre. Élet! Élet!

Döntötte magába az italt. Egyik pohár a másik után.

Az ajtaján kopogtak. Hihi, nevetett csendesen és mekegve. Béla! — hallotta a kérdést — hol vagy? S ez olyan mulatságos volt, hogy még jobban kellett nevetnie. Aztán kinyílt az ajtó és ott állt Csara László, Ő pedig, Király Béla doktor, a karosszék előtt ült, a földön felborzolt hajjal, szétterpesztett lábakkal és mekegve nevetett részegen.

Arra ébredt, hogy fekszik az ágyban, a feje rettenetesen nehéz.

Egyedül volt. Egy pillanatig gondolkodnia kellett, hogy mi történt. Aztán egyszerre mindenre emlékezett. Az arca fáradt mosolyra, keserű mosolyra

torzult. Ólmos tagokkal lépett ki az ágyból, magára kapkodta a ruháját. És lábujjhegyen, hogy senki észre ne vegye — kilopózkodott a házból.

Csara László nem volt otthon. Sürgős levéllel kihajtott az állomásra. Mikor visszafelé porzott az országúton, találkozott vele. Király Béla fáradtan vonszolta magát az árok szélén.

— Béla! kiáltott riadtan. — Béla! Hova mégy? Megrántotta a vállát.

— Ahova való vagyok. A kocsmában!

Csara leugrott a kocsiról, megragadta a karját.

— Ne okoskodj! Erős volt a bor. Gyere vissza!

Nem akart. De Csara László erős volt. Feldobta a kocsira és a lovak közé csapott.

Csara László csak akkor ment be Kolozsvárra, ha már nem lehetett elkerülni. Sehogyse bírta a természete, hogy a pályaudvarról leszédtek a „Kolozsvár” táblát, tíz év alatt sem tudta megszokni, hogy „Cluj” került a helyébe.

Ő hamarabb hazakerült Szibériából, mint Király Béla és 1918 Karácsony szombatján egy kapualj mélyéről nézte végig az elképzelhetetlent: bevonultak az első román csapatok Kolozsvárra. Szólt a katonazene, karcsúra fűzött tisztecskék parádéztek, mint diadalmas hadvezérek a fáradt, rongyos csapatok élén és ő reszketve, megalázottan nézte a felvonulást. Egy név kitörölhetetlenül megmaradt emlékezetében ebből az időből. Neculcea tábornok neve, aki minden plakáton, hirdetőményen, parancson, mint aláíró szerepelt.

Döbbenetes percek, órák, napok voltak.

— Nem értem, nem értem, nem értem, — járt fel-alá izgatottan a nagybátyja szobájában. — Kolozsvár román város? Hiszen az egész lakosság magyar. Azt a néhány románt mind személyesen ismerem, a tíz ujjamon megszámlolom. Isac, Francu, Ratiu, Hatengen, Giurgiu, Socol, Dragomir, Amos, Porntiu, nincs is több! És még néhányan vannak Monostoron.

Mérhetetlen keserűséget érzett. Öt esztendő alatt ötször sem járt Kolozsvárott. Egyszer azért kellett bemennie, mert a nagybátyját temették Házsongárdon. Másodszor beidézték és elvették tőlük az ősi földet, ahol hat generáció élt és halt. Harmadszor az apját látogatta meg a börtönben. Az volt a vád ellene, hogy „irredenta”. Szegény, misét hallgatott Pestről rádión. Közben édesanyja kihívta, hogy keresse meg a padláskulcsot. A mise végétért és Pesten mise után a himnuszt éneklék. Kihallatszott az utcára. Ezért volt „irredenta”. Negyedszer beidézték a katonasághoz.

Most ment be ötödször Kolozsvárra, hogy felkeresse Giurgiut. Együtt jártak iskolába, jó fiú, segített az apját is kihozni a börtönből. Nagy potentát mostanában.

— Emlékszel Király Bélára Traian? Tisztársam volt, kedves, jó fiú. Orvosdoktor, az apja innen származott Pestre Lugosról, csinálj valamit az érdekében. Talán el lehetne helyezni orvosnak, valamelyik faluba.

Giurgiu jó fiú. Felírja az adatokat.

— Mindent megteszek, amit lehet. Ittmaradsz éjszakára?

— Sietek haza.

— Ne bolondozz. Mire jó az. Maradj itt, összeülünk beszélgetni.

Csara Lászlónak nem sok kedve van hozzá. De arra gondol, talán használ valamit Király Bélának, ha megiszik pár pohár bort Giurgiuval.

— Nem bánom. A New Yorkban szálltam meg.

— Nyolc órakor érted jövök.

Déli tizenkettő, amikor Csara eljön Giurgiutól. Március van, de már melegen süt a nap, kivirul a déli korzó. Végigmegy a Híntz patika során, azután a Lepage oldalán. Diákokat lát, katonatiszteket, repülőket, elegáns Rosier huszárokat, leányokat, asszonyokat. Szavak, mondattöredékek ütik meg fülét: szervusz Géza, buna ziua, salut, adjon Isten. Megáll a Cell sörház kapujában. De megváltozott ez a város! A Törökvágás, a Donáth út, ahol első szerelmével sétált diákkorában, házrengeteg lett, a Renner bőrgyár környéke is beépült, a régi villanegyed tízszer akkora, mint volt valamikor. Mostanában Grigorescu útnak hívják. Csak itt a Fötér körül nem változott semmi. Talán csak a görögkeleti székesegyház idegen.

Egész délután a várost járja. Keresi a régi vilámost. Eltűnt. Ma autobusz rohan helyette. Eltűnt a kis gőzvasút is, ami a pályaudvarról pöfögött Monostor és a Szentpéteri templom irányába.

Megy az utcán, feliratokat olvas, utcaneveket. Banca Ardeleana. Ez volna az Erdélyi Bank. Piata Unirii, Celea Regele Ferdinand, Star. I. G. Duca, Galea M. Foch. Utcanevek Kolozsvárott. Foch marsallról utcát neveztek el Kolozsvárott. Megérde-

melte, ő szerezte meg a románoknak a várost. Ők maguk csak a bukaresti békéig jutottak el.

Piata M. Viteazul. Ez a tér Vitéz Mihályt örökíti. Viteazul!

Megáll Mátyás király szobra előtt.

— No, te szegény magyar király, te is román nemzeti hős lettél.

Fáradtan ér vissza a szállodába. Nyolc óraker kopogtatnak az ajtaján. Domnul Giurgiu a hallban várja. Lemegy, Giurgiu meleg kézfogással fogadja. Látszik rajta az öröm, hogy ismét együtt lehetnek. Csak úgy árad belőle a szó:

— Te, emlékszel? Az iskolában, ötödikben... Jön az a hülye Platko Miska és azt mondja...

És mesél, mesél, valami jelentéktelen diákkori szamárságot, hogy krajcárt a katedra elé, meglazította a fogast és amikor a tanár bejött, emlékszel, az öreg Borcsa...

Csillog a szeme az emlékezés örömeiben. Lehetett elnyomott rabszolga az a fiú, aki ilyen csillogó szemmel emlékszik vissza arra a régi világra?

Összekocintják poharaikat, Csara László is felmelegszik kissé.

— Mondd csak, — kérdi Giurgiu — mit csinál az édesanyád? Milyen finom kalácsot kaptam nálatok, Azóta se ettem jobbat.

„Tényleg! Ez a Giurgiu sokat járt hozzánk. Hát persze! És én is az ő házukba.”

— És a te édesanyád?

— Megvan, megvan, totyog, csoszog, elszöszmötöl, öregszik bizony.

Csara László csak nézi a fiatalembert. Giurgiu-nak hívják, román potentát és azt mondja: „elszösmötöl”! Ilyen magyar szavakat tud!

— Pincér! — kiált Csara László hirtelen jókedvűen. — Pezsgőt hozzon!

Már a nyelvén van, hogy magyar pezsgőt, de idejében észbekap. Koccintanak. A cigány érzelmes román dalokat játszik. Giurgiu odainti:

— Azt játszd, hogy „Ki tanyája ez a nyárfás...”
Meleg lesz a Csara Laci szívetája.

— Szervusz Traian, ilyen rendes magyart románban még nem láttam!

A cigány húzza, a két férfi halkán dudolja a nótát. A harmadik asztalnál tejfelesszájú katonatiszt berzenkedik, csavargatja a nyakát szűk gallérjában. Csara idegesen néz felé, de Giurgiu csak legyint.

— Ne törődj vele. Regatból jött.

Igaza van, látszik rajta. Lerí róla a bukaresti Capsa cukrászda.

Odainti a pincért, de mikor megmondják neki, hogy domnul Giurgiu huzatja a magyar nótát, megnyugszik.

A cigány egyik nótát a másik után játssza. Az asztal alatt már három üres pezsgősüveg sorakozik. Csara László most hirtelen megragadja Giurgiu karját.

— Traian, te! Ki ez a nő?

Gyönyörű, harminc év körüli asszony lép be az ajtón. Olyan mint egy királynő. Disztingvált, finom. Senkire nem nézve megy a kiválasztott asztal felé, leül, a pincér tiszteletteljesen áll mellette.

— Ki ez a nő?

— Nem ismered? A magyar primadonna.

— De szép asszony!

A cigány új nótába kezd: „Édes rózsám, ha meguntál szeretni...” Giurgiu már részeg kissé, hangosan éneklí a cigánnyal:

„Adjon Isten szebbet, jobbat nálamnál,

De énnékem csak olyant mint te voltál...”

Csara nézi az asszonyt, a magyar primadonnát. Hogyan ül, hogyan eszik, milyen finoman fogja a kést, villát. Nagy belső melegséget, büszkeséget érez. Ezt nézzétek meg, ezt az asszonyt. Ilyen a magyar primadonna!

Régi emlékek élednek fel benne, békevilág, Arad, jönnek a színészek. Pezsgős vacsorák, virágkosarak, könnyű, vidám szerelmek.

Lángbaborul az arca.

— Te Traian! Ha törík, ha szakad, ma éjjel ez az asszony a szeretóm lesz!

— Alig hiszem! — rázza a fejét Giurgiu.

— Miért? — Kérdezi szinte dühösen Csara.

— Nem olyanfajta asszony ez.

Csarának fejébe szalad a vére, lángol az arca tőle.

— Mindegy! Mégis a szeretóm lesz!

Már maga is szégyenli, amit mondott, de ital van benne, hajtja tovább.

— Ismered? Mutass be neki.

Giurgiu megjátssza, mintha véletlenül látná meg az asszonyt. Átmegy az asztalához, kezecsókol, beszélgetnek. A színésznő az órájára mutat, későre jár. Giurgiu könyörög, a nő kényszerű mozdulattal végül ígent int. Giurgiu odafordul Csara László felé.

— Gyere Laci.

Bemutatkozik, a pincér újabb üveget bont, három poharat hoz. Gyönyörű az asszony. Van az arcában valami szívfájdító halk szomorúság. A hangja meleg, simogató. Csara megrugja Giurgiut az asztal alatt, azt jelenti férfinyelven: „Eredj már, hagyj egyedül velem!”

Giurgiu tényleg elmegey nemsokára. Éjfélre jár már. Csak két-három asztal mellett ülnek a kávéházban. Fizet a regati hadnagy is. A cigány halkán, finoman játszik. Az asszony egyre gyakrabban néz az órájára. Csara hirtelen, szinte átmenet nélkül mondja:

— Szerelmes lettem magában!

Az asszony ránéz, szótlánul mosolyog. Csara megfogja a kezét.

— Engedje meg, hogy feljöjsek magához.

A színésznő még mindig mosolyog, de furcsa keserűség van a mosolyában. Szótlánul nemet int. A férfi beszél, beszél, forrón, egyszerre riadtan elhallgat. Két nagy könnycsepp csordul végig az asszony arcán.

„Mit susog a fehér akác” játssza a cigány.

— Kérem ne bántson, — szólal meg végül az asszony. — Ugyis annyi baj szakad rám. — És újabb könnycsepp perdül végig az arcán.

Csara László megszégyenülten kap a keze után.

— Kérem! Bocsásson meg! Nem akartam bántani, ha tudtam volna...

— Nincs semmi baj, — mondja most már mosolyogva.

Csara Lászlónak hirtelen nem ízlik a pezsgő.

— Ki bántotta? Megölöm, aki magát bántja! Mondja el, mi baja van, hátha segíthetnék...

— Semmi. Ne beszéljünk róla, — rázza fejét a színésznő.

— De beszélnünk kell róla! — mondja a férfi határozottan. — Miért nem akarja megmondani? Kérem mondja meg!

— Semmi, mondtam már — mondja az asszony, de újabb könnyecsepp jelenik meg a szemében.

Csara már teljesen kijózanodott.

— Bántotta valaki?

— Nem,

— Szerelem?

— Nem.

— Gondok? Pénz?

Kis szünet után szótlanul bólint.

Csara László hallgat. Az asszony gyönyörű és ő évek óta él elzárkózva a világtól. Lassan a zsebébe nyul. Pénzt tesz az asztalra. Halkan kérdi:

— Feljöhetek?

A színésznő szeme kétségbeesett vággyal, sóvárgással tapad a pénzre. Remeg a keze, halkan, szinte könyörögve mondja:

— Nem!

Csara nem mozdul. A pénz ott fekszik az asztalon.

— Kérem — könyörög az asszony. — Tegye el azt a pénzt.

A cigány halkan játszik a terem másik sarkában. Csara rekedten kérdi:

— Olyan rettenetes volna magának, ha egyetlen éjszakán én ölelném?

— Nem tudom megtenni — sűgja az asszony. — Nem bírom pénzért!

A férfi hirtelen ötlettel fordul feléje:

— Itt van a pénz. Kettétörünk egy gyufaszálat és húzunk. Ha én húzom a gyufa fejét — feljöhetek. Ha maga húzza — nem jöhetek. A pénz mindenképpen a magáé!

Az asszony hallgat, csak a szeme rebben idegesen.

— Itt a gyufa, kettétöröm, fogja meg.

A színésznő nem mozdul, remeg a keze. Egyszerre csak a kettétört gyufaszál felé kap, két ujjá közé szorítja, rekedten mondja:

— Húzzon.

Most a férfi keze is remeg. Egy pillanatig nem mer odanézni. Azután kinyitja a tenyerét — a gyufa fejét húzta! Egy éjszakát nyert ezzel a gyufaszállal. Csendesen odatolja a bankókat, begyűri az asszony táskájába.

Csend. Csak nagysokára szólal meg az asszony rekedten.

— Hívja a fizetőt.

Csara fizet, azután szótlánul indulnak kifelé.

— Hol lakik édes? — kérdi végül a férfi.

— Grigorescu út 23 — de riadtan teszi hozzá, szinte kiáltva: — Hozzám nem lehet! Menjünk magához!

Elindulnak a szálloda felé.

— Hányas szobában lakik? — kérdi az asszony és erőltetten nyugodt a hangja.

Csara felelni akar, de ekkor látja, hogy a színésznő szeméből csendesen hullanak a könnyek. Elvörösödik, most úgy szégyenli magát, mint egy megvert kutya.

— Kérem bocsásson meg nekem. Komisz voltam. Nem tudtam, mit csinállok.

A színésznő riadtan néz rá.

— Azt akarja, hogy visszaadjam a pénzét?

— Nem, nem, — kiált Csara László.

Az asszony hitetlenül nézi.

— És nem kell érte felmennem magához?

— Vegyen egy kocsit és menjen haza!

A nő rohanni kezd. Igen, rohan. Egy pillanat alatt eltűnik a szeme elől. Csara felmegy a szobájába, lefekszik, de sokáig nem tud elaludni. Idegesen forgolódik. „Szamár vagy”, korholja magát. „Micsoda gyerekes ostobaságot csináltál? Bedöltél egy komédiásnak? Odaadtad a pénzedet?!” Végre elalszik.

De reggel idegesen, rosszkedvűen ébred. „Marhaság volt”, gondolja és egyre a gyönyörű asszonyt látja maga előtt.

„Grigorescu-út 23” cseng a fülébe a színésznő hangja.

— Nem fog kinevetni! — mondja hirtelen indulatosan. — Meg akarom kapni, amit megfizettem.

Taxiba ül és hamarosan ott áll egy bérvilla előtt. Az első ajtón névjegy: „Mayor”. Ő az.

Csenget.

Néhány percnyi csend, majd lépések hallatszanak és egy ápolónő nyit ajtót.

— Kérem... talán tévedés... én Mayor művésznőt keresem...

Az ápolónő suttogva válaszol.

— A művésznő próbán van. De hamarosan hazajön, nagyon rosszul van a kislánya.

Csara Lászlónak lángbaborul az arca.

— Beteg... a kislánya...

— Nagyon beteg.

— És... és... dehát a művésznő tegnap este...

— Igen. Követeltük, hogy menjen el. Már két hete éjjel-nappal a betegágy mellett ül. Talán rokona a művésznőnek?

— Igen, a... az unokahugom...

— Rettenetes — beszél tovább a lány, — ez a betegség és a színháznál is... Ki megy ilyenkor színházba? A magyar színészek persze csak ilyenkor játszhatnak. A magyar közönségnek nincs pénze... nem tudnak gázsit fizetni... Szegény művésznő már az egész ruhatárát eladta. Rengetegbe kerül az orvos, gyógyszer... nem is tudom honnan szerzett pénzt szegény asszony.

A szobából gyenge gyerekhang hallatszik.

— Jaj Istenem, felébredt a kis Katinka — mondja ijedten az ápolónő.

Csara László tétova lépést tesz.

— Szabad bemenni?

— Tessék.

Elsötétített szobában, láztól rózsás arcú gyerek fekszik az ágyban. Lehet vagy tíz éves.

— Anyu... — suttogja — édes anyu...

Csara remegő kézzel nyul a zsebébe, kimarkolja minden pénzét.

— Adja át kérem a nagyságos asszonynak. És mondja meg, nagyon kérem, bocsásson meg nekem.

Az ápolónő csodálkozva néz rá.

— Mit mondjak kérem, ki volt itt? Talán a nevét...

— Nem fontos! Csak az a fontos, hogy Katinka meggyógyuljon!

PALOTA A WERBÖCZY-UTCÁBAN —
— PALOTA A HEGYEK ALJÁN.

IX.

Pusztay Barnabás doktor, egyetemes orvostudor, Wahlen professzor egykori hírneves asszisztense, keservesen sóhajtott, amikor kilépett a kapun. Az óbudai templomban deket harangoztak, ismét reggel óta talpalt egyik gyárból a másikba. A válasz mindenhol ugyanaz volt:

— Sajnos, a gazdasági viszonyok...

Ezen a délelőttön három gyárban járt állás után, ezzel teltek el a napjai immár hatodik hónapja. Éppen félesztendeje, hogy a Geréb és Kuhl gyógyszervegyészeti gyárban elbúcsúzott laboratóriumától. Mikor elhagyta a gyárat, hathavi fizetés volt a zsebében. Ezenkívül egy levél, amelyben a gyár magas igazgatósága egekig magasztalja kiváló képességeit és nem győz eleget sopánkodni a sívár gazdasági viszonyok miatt, melyek arra kényszerítik, hogy ilyen kiváló munkaerőtől kénytelen megválni.

Most a gyár kapujában úgy érezte, hogy nem bírja tovább. Az ereje elfogyott, a reményei elfogytak, minden hiábavaló. Fáradtan vonszolta magát vé-

gíg a Szentendrei-úton, hogy a Fő-téren felüljön egy hetes villamosra.

Visszautasításoktól kóválygó feje fáradtan kókadt le, mintha nem is ereje teljében lévő férfi lenne, hanem megtört öreg aggastyán.

Valami összesűrített keserúséget érzett, sírni szeretett volna. Sírni a dühtől, a tehetetlenségtől.

— Hát neked mi bajod van?

Már a Fő-téren volt. Mosolygó fiatalember állott mellette.

— Úgy lógatod az orrodát, mitha nem tudnád, fogsz-e ma ebédelni.

Egy iskolatársa volt.

Barnabás csendesen mondta:

— Kár viccelni az ilyen dologgal. Az ember sohesem tudhatja, hogy a tréfa nem jár-e nagyon közel a valósághoz. Nálam például közeljár.

Az iskolatársa nevetni kezdett és szemrehányó hangon mondta:

— Amikor emberek ezrei éheznek és állástalan diplomások problémáival vannak tele az ujságok, akkor hallgasson az, akinek jólmenő üzlete van.

Pusztay arca kipirult.

— Az a bolt a feleségemé!

— De a te kenyered is kikerül belőle! És utóvégre orvosi diplomád is van!

Pusztay Barnabás keze ökölbe szorult és a magasba emelkedett. Egy pillanatig úgy látszott, hogy vak dühében menten leüti iskolatársát, de azután csak legyintett keserűen és szó nélkül hátat fordított.

— Barna! Pajtás! — kiáltott az meglepetten utána. — Én igazán nem akartalak megbántani...

De Barnabás válasz nélkül felszállott a villamosra.

Olyan keserűség tombolt benne, azt hitte, nem lehet elviselni. Behúzta magát a villamos sarkába, behunyta a szemét, csak nem gondolkozni, nem gondolkozni, mormogta maga elé.

Nem gondolkozni. Milyen könnyű mondani. Milyen rettenetesen nehéz megvalósítani!

Amíg a hetes villamos lassan döcögött a Lajos utcán, Pusztay Barnabásné régiségboltját előkelő vevő látogatta meg. Báró Kapper Marcelné, a híres iparmágnás felesége alkudozott egy kehelyre.

— Legyen meggyőződve méltóságos asszonyom, — beszélt Erzsi — mi csak valódi műkincsekkel kereskedünk.

A méltóságos asszony lorgnonján át nézegette a kehelyt.

— Ez XV. Lajos?

— XVI., méltóságos asszonyom! Sajnos, ebben a pillanatban...

A méltóságos asszony kegyesen intett.

— No nem baj! Ha XV. Lajostól nincs, jó lesz II. Vilmos is.

Pusztay Barnabásnének művészettörténeti diplomája volt. Mikor elhangzott ez a meglepő kijelentés, egy pillanatra elállt a lélegzete. Da Kapper báróné az első vevő volt reggel óta. Egy jelentéktelen színes üveg pohár állott az egyik polcon. Átnyújtotta a bárónénak.

— II. Vilmostól? Nagyszerű, méltóságos asszonyom! Éppen itt van, amit kíván. Parancsoljon!

Báró Kapper Marcel felesége gyanakodva nézegette a poharat.

— Ez csakugyan II. Vilmosé volt?

— Igen méltóságos asszonyom.

— És ivott belőle?

— Nagyon gyakran — nyugtatta meg Erzsi. — Ez történelmi tény.

De öméltósága nagyon alapos volt, mindent akart tudni.

— Tehát ivott belőle. Nem tudná megmondani, hogy hol?

Most mit mondjon neki? Habozva felelt:

— Hát... hiteles adataim vannak, hogy egy ízben a Marnenál is!

— Ott egy nagy csata volt?

Erzsi nagyot nyelt.

— Igenis, méltóságos asszonyom! A németek ott veszítették el a háborút!

A méltóságos asszony ajka csalódottan biggyedt le.

— Olyan helyen nem ivott belőle, ahol győzelmet aratott?

Erzsi egy kétségbeesett fejmozdulat után mézédésen mondta:

— De igen, hogyne, méltóságos asszonyom! A Mazuri tavaknál!

De tévedett, ha azt hitte, hogy most már kielégítette báró Kapper Marcelné érdeklődését. Felhangzott az újabb kérdés, hogy vajjon mit ivott belőle. Egy pillanatig arra gondolt, ez nem lehet igaz, nem lehet valaki ilyen műveletlen, de aztán bájos mosolylyal csak ennyit mondott:

— Ha méltóságos asszony hallgatni kíván szerény izlésemre, ezt vásárolja meg!

Öméltósága azonban aggodalmasan forgatta a poharat.

— Nem tudom, hogy a színe beillik-e a szalónomba. Vigyáznom kell, mert a lányom...

— Ó, a Lili bárónő! — áradozott Erzsi.

— ...nagyon kényes az ilyen dolgokban.

Erzsi bizalmasan közelhajolt öméltóságához.

— Ebben a pillanatban — mondta — egész Európa Lili bárónőről beszél.

Öméltósága elégedetten bólintott. A tokája duplára nőtt.

— Na igen! Most egy kicsit világhírűek vagyunk! Úgy-e, ez a belga petróleumkirály...

— Lili bárónő királyné lesz!

— Lehet mondani! A vőlegény ma érkezik.

— Ó! — Erzsi most érezte is, amit mondott: — Ha ez a két hatalmas vagyon egyesül! A belga petróleumművek és méltóságos asszonyék hatalmas vállalatai! — Hirtelen eszébejutott az üzlet és így fejezte be a mondatot: — A vőlegény el lesz ragadtatva ettől a pohártól!

Öméltóságának még aggályai voltak. Mindenekelőtt mégegyszer megkérdezte, biztos-e, hogy II. Vilmos ivott belőle, azután érdeklődött, hogy látta-e ezt valaki s az igenlő válaszra kiadta végső utasítását:

— Majd egy pár nevet lesz szíves felírni nekem. És azt is, hogy a neveket hogyan kell kiejteni. Az ilyesmire nagyon kényes a lányom!

— Mellékelni fogom a névsort! Ami pedig a hitelességet illeti, méltóságos asszonyomnak olyan a tör-

ténelmi jártassága és szakismerete, hogy nem is mérésznék valami silányságot felajánlani.

Óméltósága elégedetten bólintott, kiadta az utasítást, hogy a pohár egy órán belül a lakásán legyen, aztán kegyesen bólintott és távozott.

— Rettenetes! — tört ki Erzsi elgyötörten, mikor becsukódott mögötte az ajtó. — Rettenetes! És ezek az emberek képviselik ma a társadalom elitjét.

— Tele van pénzzel! — legyintett a kisasszonya. — És ez a fontos, nagyságos asszony!

Pusztay Barnabás felesége már nem volt olyan édes, mint mikor a poharat akarta mindenáron eladni. Ingerülten mondta:

— Gondoskodjék, kérem, hogy ez a pohár egy óráig a lakásán legyen.

— Nem tudom, lehet-e! A Jánost inkasszálni küldtem! — mondta a kisasszony.

Erzsi ijedten nézett rá.

— És még nem jött vissza?! A Goldschläger váltót egy óráig be kell váltani. Mennyi van a kasszában?

A kisasszony megnézte.

— Háromszáznegyven pengő.

— Hatszázhatvan hiányzik!

— Hoz annyit a János!

— De ha nem hoz! — Az asszony egyre ingerültebb lett: — Vegye a kalapját és vigye ezt a poharat. Kapperéknél legalább biztos, hogy pénzt kap! De rohanjon kérem!

Egyre ingerültebb lett. A Goldschläger váltót már kétszer prolongálták. Nincs tovább, ma délben, ha törik, ha szakad, fizetni kell.

Barnabás ebben a pillanatban lépett be a bolt ajtaján. Az arcán halálos fáradtság ült. Alig hallatszott a hangja.

— Jó napot, Erzszi!

A fáradt hang, mintha még nagyobb dühre ingerelte volna a feleségét. Pulykavörös lett.

— No! Végre! — mondta gúnyosan. — Megérkezett a nagyságos úr!

A kisasszony részvétellel nézte a fáradt férfit, miközben öltözködött.

— Kisétálta magát? — hangzott újra az epés kérdés.

Pusztay Barnabás értetlenül nézett rá.

— Tudja, szívem, hogy nem sétáltam! A Schlickgyárban voltam, azt hallottam, hogy...

Felesége ingerülten legyintett. Pusztay fáradtan nézte.

— Mi van magával, szívem?

Még ez hiányzott.

— Hogy mi van velem? Az van, hogy itt állok reggel óta a boltban, dolgozom, mint egy állat, kibeszélem a tudómet, szétpattan a fejem a gondoktól s ezalatt a nagyságos úr sétál!

— De drágám, — a férfi arca vörös lett — maga nagyon jól tudja, hogy...

— Úgy van! Tudom! Nagyon jól tudom! Tudom, hogy félév óta egyetlen fillért sem hozott a házhoz, tudom, hogy a Goldschläger váltó ma esedékes és ha egy órán belül ezer pengőt nem viszek a bankba, óvatolják! Tudom! És azt is tudom — itt felcsattant a hangja, — tudom, hogy az uramnak új ruhát kell

csináltatnom, tudom, hogy naponta nyolcvan fillért kell adnom az uramnak cigarettára és...

— Erzsi kérem!

Az asszonyt azonban már nem lehetett megállítani.

— Tudom, hogy nekem kell ebből a nyomoruságos boltból eltartani az uramat is. Ahelyett, hogy ő tartaná el a feleségét!

Barnabás hangja elcsuklott a szégyentől.

— Erzsi! Hát én tehetek róla?

— Maga! Mert ha már egy nyomoruságos állást nem tud kitalálni magának, hát legalább ne sétáljon nekem, hanem legyen itt, hogy ha szükségem van magára, megtaláljam! — egy pillanatra elhallgatott, aztán érdesen mondta: — Most pedig vegye a klapját és menjen!

Pusztay meglepetten nézett rá.

— Hová?

— Kapper báróékhoz. Ezt a poharat elviszi a lakásukra. Kisasszony, nem maga megy!

Pusztay Barnabás egyetemes orvostudor egy pillanatra nem jutott szóhoz, csak sápadtan nézte az asszonyt.

— Hogy mit csináljak?

— Valamit maga is dolgozhat! A háziszolgát inkasszálni küldtem!

Ezt már a kisasszony sem bírta.

— De nagyságos asszony! — lépett közbe. — Erre a szolgálatra talán mégsem kellene a doktor urat...

— Maga hallgasson! — s újra a sápadtan álló férfi felé fordult: — Villamossal átmegy Budára!

Villamossal és nem autobusszal! Ezt a csomagot átadja. A pénzzel, amit kap, bemegegy a bankba és...

A sápadt férfiből most egyszerre kitört az elfojtott keserűség. A pultra csapott.

— Sehova se megyek! Vegye tudomásul, hogy elég volt már, torkig vagyok!

A felesége két karja egyszerre felszaladt a csipőjére.

— Úgy! Maga van torkig! Én dolgozom, én tartom el, én keresek magára és maga van torkig?

— Igen! — A férfi szeme most lázban égett. — Én vagyok torkig! Tisztázzuk végre a helyzetet!

— A helyzet az, hogy én tartom el magát!

— Úgy van! Mert jött a gazdasági válság, a racionalizálás, a leépítés és engem, aki dolgoztam, minden örömet megfeszítettem, egy szép jelszóval kivettem az utcára és félév óta a bolt tart el. Az a bolt, amit én rendeztem be valamikor. És ennek ellenére nem vagyok hajlandó táblát akasztani a kapura, nem vagyok hajlandó három és öt között légszűrőket és savanyú gyomorbetegeket kezelni. Nekem a kutatómunka a hivatásom, az én helyem a laboratóriumban van, nem a rendelőben. A laboratóriumban van a helyem, ahol a napi kötelesség mellett rendelkezésemre áll minden eszköz a munkám folytatásához. Ezt a munkát még Wahlen mellett kezdtem el és ha sikerül befejeznem, többet adok az emberiségnek, mint... Eh!... Maga pedig úgy bánik velem, mint egy dologtalan csavargóval.

A kisasszony könnyörögve lépett közéjük.

— De nagyságos asszony kérem, az idő mulik, ha nem váltjuk be egy óráig a váltót, óvatolnak.

— Nem fognak óvatolni! Én most ezt a csomagot el fogom vinni a Várba! Alázatosan be fogok csengetni a báróékhoz, le fogom nyelni, hogy borraivalót löknek oda nekem! Aztán kifizetem a váltót! De ez lesz köztünk az utolsó érintkezés! Ezért a háziszolgái munkáért kapott két pengő borraivaló lesz az a megingathatatlan alap, amire ráállok! Lehet, hogy egy héten csak egyszer eszem, de legalább nem lesz tőle keserű a szájamíze! Hol az a csomag?

— Hagyja! — A felesége piros volt, szégyelte magát. — Majd elmegy a kisasszony!

De Barnabás határozottan megrázta a fejét.

— Nem, kérem! Most én megyek el!

Azzal bevágta maga mögött az üvegajtót.

II. Vilmos pohara egészen kicsi volt, de ez a csomag most úgy húzta a karját, nintha mázsás súlyokat kellene cipelnie.

Átvágott a Párisi utcán, kiment a Váci-utcára és vonszolta magát az Erzsébet-híd felé a villamoshoz. Ami keserűség délelőtt felgyült benne, az most mind hatványozottan dörömbölt az agyán. Hát ez kellett, hát ide jutott, hát ezért volt minden. De most vége! Megrokkant gerincét egyengetni kezdte a düh. Hát jó, rendben van! Így is jó! Amikor a villamoshoz ért, nagy csoportosulást látott. Egy embert vettek körül, aki részegen ült a járdán. Körülállták, röhögtek rajta.

A Dunába akarta vetni magát, de annyira részeg volt, hogy a lábát nem tudta a korlátig felemelni. Most kiröhögtek.

— Hát igen — mormogta magában Pusztay Barnabás. — Tegnap egy magyar író, utána egy vámtiszt,

ma ez a szerencsétlen. A tegnapi ujság jutott eszébe, az egyikről, aki nem merte megcsókolni a gyereket mielőtt elment, mert félt, hogy akkor nem lesz elég ereje s a másikról, aki maga elé tette gyereke képét, a mosolygó gyerekarc vonásait szívta magába, amikor elsütötte a revolvert. Egy magyar író — morogta — és egy magyar vámtiszt. Öngyilkosságuk, megdöbbentő távozásuk oka „ital és anyagi lezüllés”. Nem barátaim, motyogta magában, a riportok mindezt sokkal színesebb szavakkal, meghatóbban írják le, de annak, aki nem az eseményt akarja érzékeltetni, hanem az okokat kutatja, nem szabad elfogadni ezt a megállapítást. Mert ez a két ember nem azért lett öngyikos, az író és a vámtisztet nem a bor és az anyagi összeomlás ölte meg. Fordítva! Előbb az anyagi romlás és csak azután a bor. Mert a kettő nem ugyanaz.

Várt a villamosra a röhögő tömeg mellett és hangosan beszélt, hogy az emberek kezdtek odafigyelni.

— Ha régi esztendőök világában élnénk — mondta — el lehetne fogadni ezt a megállapítást, hogy az ital következtében bekövetkezett anyagi romlás volt az ok, de ma meg kell fordítani a dolgot. Akkor régen volt ember, aki ivott, nem dolgozott, tehát tönkrement. Ma emberek vannak, akik dolgozni akarnak, de nem lehet, tehát tönkremennek. S hogy meneküljenek az önmardosás és a szemrehányó tekintet elől, következik a bor. Akkor a bor miatt éhezett a gyerek. Ma az éhező gyerek miatt isszák a bort. S amikor már sehogy sincsen tovább, a magyar író a Dunába veti magát, a vámtiszt revolvergolyóval lyukasztja át gyerekéért reszkető szívét. Tessék csak jól

megnézni, a különbség szembeötlő. Akkor élvezeti cikk volt a bor s az alkoholizmus ennek tulságbavitt élvezete. Ma a bor narkotikum s az alkoholizmus kétségbeesett menekülés a valóság elől. Az elmúlt generáció ivott, mert szerette a bort. A mai iszik, mert szereti a gyereket. És nem tud neki kenyeret adni. S az alkoholizmusnak ez a formája szörnyűbb. Szörnyűbb, mert intézményes.

Hirtelen magára eszmélt. Észrevette, hogy hangosan beszél. Gyorsan továbbindult.

— No ostoba — mondta dühösen, — már az utcán is megbámulnak.

Egyszerre csak a kisasszonyt pillantotta meg a tömegben, aki segítségére sietett a felesége üzletében.

Elkerülte, átment a tulsó oldalra és onnan leste a villamost.

Végre megjött. Gyorsan felszállt és attól félve, hogy a lány is felszállt, makacs csökönységgel kinézett az ablakon, egész úton nem volt hajlandó az utcától elfordulni.

II. Vilmos pohara majd összeroppant a hóna alatt.

*

Amíg a kis belvárosi régiségboltban II. Vilmos poharán egy házasság robbant szét, fent a Várban Kapper Marcel báró palotájában tetőpontra hágott az izgalom. A báróné elegáns, de kissé feltűnő fogadóruhájában izgatottan suhogott teremről teremre. „Társalkodónője”, egy elszegényedett bárónő, fáradtan loholt a nyomában és megadással válaszolgotott szünni nem akaró kérdéseire.

— Szóval bizonyos benne bárónő, hogy minden
rendben van?

— Minden, méltóságos asszony!

Öméltósága felszisszent.

— Már megint bárónő? Amíg a vöm, illetve a le-
endő vöm itt tartózkodik, legyen szíves tegezni és
„édes szívemnek” szólítani! Nagyon kérem, ne feled-
kezzék meg erről!

A következő izgatott kérdés már Vencelnek szólt,
az arisztokratikus megjelenésű lakájnak.

— Az ebéd? Az ebéd, Vencel?

— Méltóztassék nyugodt lenni!

— A menü?

A bárónő közbevágott.

— Ne izgasd magad édes szívem. Ahogyan meg-
beszéltük. Minedenekelőtt Oeufs pochées á la Po-
lignac.

— Bravó! És aztán?

— Branzino nápolyi módra, borjudió Choiseul
módra és belga roulade.

A délamerikai petróleumművek belga származású
főrésvényesének és vezérigazgatójának látogatása
ugyancsak felkavarta báró Kapper Marcel várbeli
palotáját. Kapperné egyetlen széket sem hagyott a
helyén és egy hétig azt is megfontolás tárgyává tette,
a magas vendég iránti tiszteletből a villanyvilágítást
ne cseréltesse-e ki petróleumra. Ez a terv azonban
Lili lánya derűjén és férjének kissé rusztikus állás-
foglalásán megbukott. Lili ugyanis egyáltalán nem
volt hajlandó megtiszteltetésnek venni a „petróleum-
császár” látogatását és anyja tartott tőle, hogy ha a
„császár” nem nyeri meg tetszését — nem is lesz a

felesége. Az öregúr pedig igen józan üzletember volt. Ha sikerül a dolog, jó. Két ilyen hatalmas vagyron egyesülése nem rossz. De az sem baj, ha nem sikerül. Ami pedig a várbeli palotát, a „társalkodónőt” és a többiekét illeti, hát ezt nem neki találták ki. Az ő eleme a gyár volt, az üzem és a várbeli bridzs helyett sokkal szívesebben járt volna huszonegyezni egy kávéházba, mint a háború előtt, mikor nem volt gazdag, nem volt báró, de ha akarta, ingujjban ülhetett vacsorához.

Az izgalmat tehát egyesegyedül öméltósága fejtette ki. Mialatt ő megbolondította az egész házat, ura igen nyugodtan várt a pályaudvaron, Lili pedig, a leendő petróleumcsászárnő, korán reggel kilovagolt. Anyja őszinte rémületére még mindig nem volt itthon, holott alig húsz perc hiányzott a vonat érkezéséig.

Lilit sikerült az anyjának teljesen elrontani.

— Rettenetes vagy! — szidta sokszor Kapper báró a feleségét. — Itt van ez a lány! Milyen édes kis gyerek volt! Ha hazajöttem, futott elém, ölelt, csókolt, az ölembe ült! Könnyes lett a szemem a boldogságtól! Aztán jöttél tel Lovaspoló, golf, ez a bárónő, az a grófnő, bezártad egy üvegházba és most szegény azt hiszi, hogy tényleg királynő!

— Királynő is! — mondta büszkén, elégedetten a báróné öméltósága.

— Az! — mérte végig az ura. — Ma! De holnap? Mit gondolsz, mi lesz, ha egyszer jön egy krach és a Kapper vagyon összeomlik? Gondolod, hogy ebből a társaságból, lesz csak egy is, aki észreveszi? Aki szóba fog állani vele! Mit csináltál belőle? Sokszor

úgy szeretném megölelni, már nyújtom is a kezemet! És a végén kimegyek a szobából. Nem merem megölelni a tulajdon leányomat!

A becsületes, egyszerű, öreg üzletembernek igaza volt.

Tíz perccel a vonat érkezése előtt érkezett meg Lili, elegáns lovaglóruhában, ami még jobban kiemelte feltűnő szépségét, de tökéletesen alkalmatlan volt arra, hogy abban völegényjelöltet fogadjon. Kalapját egy kis asztalra dobta, aranyszőke haját szétrázta, azután lovaglóostorát a hóna alá csapva, cigarettára gyujtott.

Öméltósága ekkor már zokogott a fájdalomtól.

— Tíz perc mulva itt van a...

— ...petróleumtrónörökös — vágott közbe gúnyosan a lánya.

— És te lovaglóruhában vagy?

— Ne izgulj mama! Készen leszek!

Azzal eltűnt a szobájában.

*

Ez volt az a pillanat, amikor Barnabás, hóna alatt II. Vilmos poharával, megérkezett a Kapper palotába. Száját összeszorítva állt a hallban és egész teste remegett a szégyentől, megalázottságtól. Hát háziszolga! A diplomájával, a tudományával ennyire vitte. Háziszolga. Senki, akit a felesége tart ki. Háziszolga, aki most borraivalót kap majd.

Erzsi utána küldte a kisasszonyt. Ott állt mellette és félénken nézte a férfit, akiben minden kavargott. Ennek a házasságnak vége.

Először a szeretet tűnt el, azután a megbecsülés, a

tisztelet és végre idejutottak. Miért? Mert nem a pénzkereset volt az első gondja.

Mert hiába feminizmus, hiába nagy szavak, a nőnek nem kell az egyenlőség, a nő fel akar nézni az urára. És felnézni csak arra tud, aki neki az anyagi biztonságot szállítja. Az a férfi, aki „még a családját sem tudja eltartani“, az nem férfi többé, azt nem tudja szeretni, nem tudja becsülni.

Nem. És nem is a nő hibás, hanem a férfinem, mely ezredéveken át arra nevelte, szoktatta, hogy eltartja. És évezredek beidegződését egyik napról a másikra kiirtani nem lehet. Talán lelkesebben, lelkiismeretesebben dolgozik, mint a férfi, aki eddig eltartotta. Csak éppen egyet nem tud, egyet nem tanult meg: adni. Úgy adni, hogy abban az adásban szeretet legyen. Ad, de nem tudja még a gesztust, amivel adni kell, hogy öröm legyen az és ne megalázás és szégyenpír az arcon.

Hát így történt. Így jutott el idáig, legvégső fokon a mai napig, amikor betelt a mérték.

A kisasszony érezte mire gondol, mi jár az eszében.

— Kérem szépen! Tessék elhinni! Nem szabad! Nem szabad így elkeseredni. Tessék elhinni, lesz jobb! Úgy-e itt van ez az Opitz is, ez a futballista, hiszen tetszik ismerni a házból! Ennek se volt állása és most, úgy-e, hogy van és minden rendbejött. Majd a doktor úr is!

— Bravó kisasszony! Helyben vagyunk!

Forrt benne a düh. A zsebéből ujságot rántott elő.

— Hát nézze, olvassa! Mexikóban forradalom van s ebbe a forradalomba belekerül tizenegy magyar fiú,

tizenegy turázó magyar futballista! Olvassa kedves kisasszony! Olvassa az izgalmat, hogy mi lesz velük, itthon lesznek-e pontos időre, hazaérkeznek-e Cuba szigetéről, Havannából, Mexikóból a cipő-felsőrészkészítő műhelybe, a villanyszerelő boltba, a garázsba, asztalosműhelybe, itthon lesznek-e pontos időre és meg tudják-e tartani a kisorsolt mérkőzésüket, vagy mi lesz velük. Miután végigutazták Európát, miután úgy ismerik Spanyolországot és Portugáliát, mint én az utcát, ahol lakom, miután megjárták a Kanári szigetcsoportot és Madeirát, miután gyönyörködtek a világ összes városaiban, mi lesz velük, mi lesz velük!

A kisasszony csodálkozva nézte.

— Miért izgatja ez így fel doktor urat?

— Miért? Ne értsen félre. Derék fúk ezek, nekem nem az fáj, hogy szeretik őket és hogy látták mindazt, amit megjártak! Én nem irigylem tőlük Madeirát, Cubát, Havannát és Mexikót, én nem kérem tőlük számon azt az óriási élményt, amit most kaptak ezzel a mexikói forradalommal, én csak a kortól kérem számon, a kortól kérdezem meg: hát hol az igazság? Hol? Én azt kérem számon, hogy micsoda kor az, ahol a gyönyörűségre csak az predestinál, ha valaki jól tudja rugni a bőrbevarrt gummilabdát? Mert én, te és mi mindnyájan, akik az agyunk megfeszített munkájával, kisajtott agysejtjeinkkel vagy a kezünk törésével keressük a kenyeret, mi magyar középosztály, bírák, ügyészek, ügyvédek, orvosok, mérnökök, írók, festők, szobrászok, kereskedők, hivatalnokok és kétkézi munkások, mi egy élet hajszás munkájával, kínlódásával és küzködésével sem érhetjük el soha az

életben azt, amit a futballista a legnagyobb könnyedséggel megkap. Hát minden szellemi torna eltörpül amellet, hogy ki tudja jobban rugni a labdát? Lehetsz a legnagyobb tudós s megrothadhatsz négy fal között, éhenhalhatsz, ki nem jutsz soha a négy fal közül. De ha tudod a labdát rugni, tiéd a világ! Kitárul előtted Madeira és Havanna, kitárul előtted a mexikói öböl, kitárul minden szépség! És ez az igazságtalanság, kisasszony! Ez a rettenetes! Mert ezek a fiúk egyenkint megérdemlik mindezt a szépséget! Jól értse meg, megérdemlik, mert becsületes cipőfelsőrészeket tudnak készíteni, megérdemlik, mert biztos kézzel vezetik az autót, mert a munkájukkal, megfizetett munkájukkal gyarapítják a nemzeti vagyont! De ha kijár nekik, kijár nekem is és kijár mindnyájunknak ez a sok gyönyörűség. És mi mégsem juthatunk ki soha innen! Nem, kisasszony! Ma nem kell a tudomány, a szellem, a művészet, nem kell semmi, az egész nem ér egy fabatkát! Ha élni akarsz, tanulj meg futballozni és tiéd a világ. Erről van szó! Ha futballozni tudnék, ma már lenne laboratóriumom.

A leány csak nézte. -

— Én csak azt akartam mondani, — dadogta ijedten — hogy nem szabad a doktor úrnak elkese-redni, lesz még másképpen is. Úgy-e, a nagyságos asszony is szereti a doktor urat, csak...

Barnabás belefojtotta a szót:

— Nem kisasszony! Itt nincs szerelemről szó. Ha én hozok háromszázat, de az a centerhalf, aki nem tudja a száját kinyitni és nem olvasott el egy könyvet életében, háromszázegy pengőt hoz, ő az első és én lehetek a világ legnagyobb tudósa, művésze, or-

vosa, vagy mit tudom én mi, kutyát sem érek. Mert egy pengővel kevesebbet keresek. Ez az igazság!

A kisasszony ijedt szemmel állt mellette.

— Igazán ne tessék azt hinni — mondotta. — Olyan elkeseredettnek tetszik lenni! — Óvatosan a férfi karjára tette a kezét: — Miért nem tetszett néha az asztalra csapni? Miért nem tetszett néha nagyot ordítani, hogy „csend”, itt én vagyok az úr! Melyik asszony becsül meg olyan férfit, aki még csak rá sem ordít?

Pusztay Barnabás éppen mondani akart valami keserűt. De a vitriol hirtelen benneszorult. Toporzékoló rikácsolás hangzott a másik szobából.

— Mars, mars! Takarodjék!

Meglepetten kapták fel a fejüket.

— Mi volt ez?

Rémült, könyörgő férfihang hallatszott.

— Könyörgöm bárónő, én igazán nem szándékosan...

De a könyörgést elnyomta a féktelen toporzékolás.

— Mars, mars! Takarodjék!

Azután a nyitott ajtón át egy összetett kezekkel hátráló inast pillantottak meg, aki majdnem sírva könyörgött.

— Véletlenség volt! Véletlenség!

Pusztay meglepetten közelebb lépett az ajtóhoz.

— Véletlenül léptem a méltóságos asszony uszályára!

Barnabás fiatal nőt látott, aki dühösen, eltorzult arccal, mint egy furia, magasra emelt lovaglóstorral rohant a rémülten hátráló inas felé.

— Takarodik?

— Bocsánat...

A korbács a magasba lendült.

A vér hirtelen Pusztay Barnabás fejébe szaladt. A csomagot, számlát a kisasszony kezébe nyomta, egyetlen ugrással a szobában termett, durván megragadta karját, a lovaglóostort kitépte kezéből, azután akkorát rántott rajta, hogy az fájdalmasan felsikoltva, térdreerogyott.

A megrémült inas és a kisasszony pillanatok alatt eltűntek és ő kezében az ostorral, ott állott a térdreerogyott leány fölött. Undorral végigmérte.

— Szégyelje magát!

A leány, Kapper Lili, nem jutott szóhoz az ijedt meglepetéstől. Csak nézte a villámló szemű férfit. Az odadoba az ostort lábaihoz.

— Kótyagos hisztérika!

Lili csak nézte. Ilyesmit még nem tapasztalt.

— Mi volt ez? — kérdezte meglepetten.

— Szégyen és gyalázat! — jött a felháborodott válasz. — Megérdemelte volna, hogy azzal a korbáccsal térítsem észre, amivel egy szerencsétlen, védtelen szolgát akart megütni.

A leány felállt.

— Micsoda hangon beszél maga velem?

— Amilyent megérdemel. Hol él maga? Nem látja, hogy egy éhező, gondoktól réveteg szemű világ közepén él gyémántpalotában?

Kapper Lili hirtelen visszakapta a hangját.

— Maga kommunista! — kiáltotta.

— Nem vagyok az! De nem ártana, ha eszébe jutna, hogy — azok is vannak!

— Ki maga?

Nem is válaszolt a kérdésre.

— Nem érzi — kiáltotta, felháborodástól remegve, — hogy akinek Isten ilyen gazdagságot, gondatlanságot adott, ahhoz az alázat illik és hála, amiért nem kell azt a piszkot, megalázást végigcsinálnia, amit a többieknek? Maga még sohasem nézett ki az ablakon? — Félrerántotta a függönyt. — Odanézzzen! Látja azt a lányt ott, amint fáradtan vonszolja magát?

Lili ijedten lépett az ablakhoz.

— Nézze meg! Ugyanannyi jussa van az örömhöz, a boldogsághoz, mint magának. Talán van valakije, akit szeret, egy fiatalember, aki szívesen dolgozna, de nem kap munkát. És ez a lány el fog hervadni, pergament lesz a síma fehér bőre, karikás a szemelja és éjszaka a hideg rázza! Tudja miért? Mert hiányzik a havi száz pengő, ami nélkül nem lehet megalapítani a szobakonyhás kis boldogságot!

Kapper Lili egyszerre csak azt vette észre, hogy feszült érdeklődéssel hallgatja a férfit ott az ablaknál.

— Odanézzzen!

— Azt a férfit?

— Azt! A feje majd a földet éri! El tudja képzelni, hogy min gondolkozik?

Lili a fejét rázta.

— Azon, hogy dél van és odahaza a gyerekeinek nem tud kenyeret adni!

A lány száján riadtan csúszott ki:

— Nem igaz!

— De igaz! És tudja, miért nem tud nekik enni

adni? Mert talán ő is az uszályára lépett valakinek, vagy csak egyszerűen nem tetszett a képe és az utcára lökték!

— Kicsoda?

Barnabás végigmérte.

— Egy másik hisztérika! — Aztán csöndesebben tette hozzá: — Hol él maga?

Lili nézte, mint egy ismeretlen, érdekes állatot.

— Ki maga?

— Mindegy! Egy ember, valaki, egy a tizennyolc vigyorgó kölyök közül, akik tíz és egynéhány évvel ezelőtt kacagva léptek ki az iskola kapuján! Tudja, mi lett belőlük? A Schulteisz, aki patikusnak készült, villamoskalauz, a Balog dr., Balog Dezső köz- és váltóügyvéd bérlistát vezet egy újpesti gyárban és én... én...

— Maga? — kérdezte a lány.

— Én? — Barnabás hirtelen magára eszmélt. Mi történt itt? Mit csinált? A pohár? A pénz?

— Maga? — hangzott újra a kérdés.

— Semmi — mondta csendesesen. — Jó napot!

Megindult az ajtó felé. De ebben a pillanatban Kapper Lili ijedt hangja csattant.

— Megálljon!

Önkéntelen mozdulattal visszafordult.

— Tessék?

Lili egy pillanatig csak nézte, aztán hirtelen ki-nyujtotta feléje a kezét. A szeme csillogott.

— Köszönöm!

Pusztay meglepetten ránézett, azután megrántotta a vállát.

— Szívesen!

Lili elmosolyodott.

— Máskor is?

Keményen mondta:

— Nem! Jó napot!

A lány most már felszabadult.

— Alljon már meg! Hová siet?

— Nem érek rá!

— Hogy hívják magát?

— Mellékes!

— Mi a foglalkozása?

— Semmi!

— Magánzó?

— Mondjuk, hogy háziszolga. Mindegy!

— Hogyan került ide?

— Hogyan? — Keserűen elmosolyodott. Megrántotta a vállát, aztán gúnyosan mondta: — Alázatos főhajtással állást akartam kérni magától!

Lili bárónőt olyan nevetőroham fogta el, hogy a könnye is kicsordult. Pusztay csak nézte.

— Mi van ezen olyan multságos?

— Nem, barátom! — kacagta Lili. — Nagyon lebecsül engem, ha azt hiszi, hogy ezt elhiszem! Maga nem úgy fest, mint aki állást keres!

— Nem?

Lili jókedvűen nézte, méregette.

— Tudja mit? Én ki fogom találni, hogy kicsoda maga!

— Erre magam is kíváncsi vagyok!

Lili egy fotójbé dobta magát, két remekvonalú, hosszú, karcsú lábszarát egymásra rakta és derűsen tanulmányozni kezdte Pusztayt.

— Hát lássuk! — mondotta és fölényesen szembe fordult vele. — Mindenekelőtt elvetjük azt a mulatságos bejelentést, hogy állást akar.

— Helyes! — bölintott Pusztay. — Ezt a mulatságos bejelentést mindenütt el szokták vetni!

Lili szeme felcsillant.

— Ahá! Maga tehát ezzel a naív ötlettel már másutt is próbálkozott?

Pusztay szája keserű, gúnyos mosolyra huzódott.

— De mennyit!

— Nos, barátom, ezt vesse el! Magára csak rá kell nézni és az ember azonnal látja, hogy ilyesmire nem szorul rá!

— Gratulálok az éleslátásához — mondta Pusztay gúnyosan.

— Kitűnő fellépés! — mustrálta Lili. — Erély! Határozottság! Ha maga odaállana valahová és komolyan azt kívánná, hogy állást adjanak, kevés ember merné megtagadni!

Barnabásból vad erővel tört ki a keserű, torz kacagás.

— Mit nevet?

— Isten tudja! Nekem mindig ezekkel a bátrakal volt dolgom!

— Maga katonatiszt! — csapott le Lili.

— Huszárfőhadnagy! — duplázott rá a férfi.

— Több! Kapitány! — Hirtelen felugrott. — Nem! Maga úrvezető!

— Úrvezető?!

— Van egy remek versenyautója és nemzetközi versenyeken vesz részt! Hopp! Hát persze! — ka-

pott fejéhez a lány. — Hiszen én már láttam is magát! A múlt év őszén Sanct-Moritzban.

— Téved, kérem!

Lili szigorúan kiáltott rá.

— Most ne vicceljen! Egy remek Hyspanoval indult! Az első percekben a közönségnek az volt az érzése, hogy szégyenletesen lemarad, aztán egyszerre gázt adott és szinte berepült a célba! Emlékszik, hogy tombolt a közönség? — Elismeréssel mondta: — Tudja, hogy az gyönyörű gesztus volt magától?

Pusztay már csak mulatott a dolgon olyan groteszk volt.

— Miféle gesztus?

— Ne vicceljen folyton! Egy pillanatra akkor felvillant bennem, hogy ezzel az emberrel érdemes lenne egyszer elbeszélgetni! Ahogyan azt az ötvenezer frankos nagydíjat odaajándékozta az inségakciónak és továbbszáguldott!

— Hogy én miket tudok itt meg magamról! — kiáltott fel Barnabás.

Lili közelebb lépett hozzá. Kacéran a szemébe nézett.

— Tudja, hogy majdnem szerelmes lettem akkor magába?

— Tessék?

Lili mosolyogva ránézett.

— Olyan kellemetlen lett volna ez magának?

— No, a világért sem! — dadogta Pusztay. — De ez a szituáció itt?

— Csakugyan különös. — A lány nevetett: — Isten tudja hogyan, egyszer csak itt van, kis hijja, hogy meg nem ver...

— Megérdemelte volna!

— ...gorombáskodik velem és a végén majdnem szerelmet vallok!

Barnabás nagyot nyelt. No, most már legfőbb ideje, hogy menjen innen.

— Nem mondaná meg végre, hogy voltaképpen kinek néz engem?

Ebben a pillanatban ijedt sikoltást hallottak.

— Lili! — A méltóságos mama volt.

— Lili! — kiáltotta. — Te még mindig nem vagy készen?

Meglátta az idegen férfit, elakadt a hangja.

Lili nyugodt, derűs mozdulattal rámutatott.

— Régi barátom, anyus! Torday László, a világ-hírű úrvezető!

Pusztay Barnabás ijedten felkapta a fejét.

— Örvendek! — mondta gyorsan, idegesen ömél-tósága. — Lili, a vőlegényed megérkezett!

— Brávó! — hangzott a nyugodt válasz. Aztán Lili mosolyogva Pusztay felé fordult:

— Ebédre természetesen a vendégünk marad! — Derűsen a kezét nyújtotta: — Jöjjön, Laci!

Pusztay egy pillanatig szótlánul nézte, azután vállatvont:

— Köszönöm Lili.

*

1934-et írtak, december negyedike volt. Tizenöt évvel ezelőtt ezen a napon indult el a „George Washington” az Egyesült Államokból Európa felé, fedélzetén az Elnökkel, hogy Lloyd George és Clemenceau urakkal együtt megteremtsék a boldog békét.

Lehetséges, hogy szélhámost csinál ez a béke Pusstay Barnabás doktorból, az Attila-utcai ezredorvos fiából, Wahlen professzor egykori munkatársából? Pusstayból, aki évek óta küzd egy laboratóriumért, ahol egy bizonyos halálos kórokozót akar megkeresni és ezzel az emberek százezreit megmenteni. Lehetséges?!

Washingtonban megünneplik a tizenötödik évfordulót a boldogítók, „az emberiség jótevői”.

De a „boldogítottak”? Akikkel jót tettek? Ők mit csinálnak?!

OSZK

X.

Ugyanezen a napon kipirult arcú lány repül siléceken fenn az erdélyi havasokban, Lehet talán húsz éves. Szép, fiatal, erős, feszül minden izma, sugárzik belőle az akaraterő. A szeme csupa vidám derű, életkedv. Megáll a hegy peremén és lenéz a hegy lábához simuló kis falura. Vidáman kiált hátrafelé:

— Anyu! Anyu!

Karcsú szép asszony siklik mellé, szinte hihetetlen, hogy az édesanyja ennek a nagy lánynak. Negyven éves, de legfeljebb harmincnek látszik. Csak egy fájdalmas vonás árulkodik a szája mellett. Kedves, jó arca van. A lány lemutat a völgybe:

— Miféle falu ez itt a hegy lábánál?

— Tordaszakállas.

— Románok laknak benne?

— Magyar falu. Legalábbis azelőtt magyarok lakták.

— Maradjunk itt anyu. Szálljunk meg a faluban és onnan menjünk reggelenként a hegyek közé. Olyan szép lenne.

— Nem lehet szívem. Estére Kolozsvárott kell lennünk. Holnap délelőtt próbám van, este játszom.

A lány vágyakozva néz a falu felé:

— Úgy szeretnék ittmaradni.

— Maradj szívem.

— Nem félsz egyedül visszamenni?

— Dehogy félek — kacag az asszony.

A lány szeme csillog:

— Hétfőn reggel otthon vagyok. Szervusz anyul
És már repül lefelé a völgybe.

*

Tordaszakállas kis magyar falu ott az erdélyi havasok alján. Télidőben jeges szelek süvítenek felette, zúgó hóviharok záporozzák, nehéz ködök ereszkednek alá az égbenyúló havasokról az apró házakra. Sokszor még a grófi kastélyt is befödi a köd, a régi kastélyt, ami már vagy négyszáz éve áll a falu szélén.

Ebben a pillanatban autó kanyarodik a kastély elé. Túlzott eleganciával öltözött férfi ugrik ki belőle. Öreg inas siet elé és bevezeti az ódon előcsarnokba, onnan egy hatalmas boltíves terembe, telve sokszáz éves, történelmet lehelő bútorokkal. Hatalmas, régi, kovácsolt vascsillár függ a mennyezetről. Kissé félhomályos a terem, alig néhány égő világít a késő téli délutánon. A vendég hunyorogva körülnéz, azután megveregeti az inas vállát.

— Mi ujság, mi ujság?

— Semmi különöset nem tudok báró úr. Minden a régi.

— A méltóságos asszony? — kérdi a vendég.

— Már jelentettem, hogy megérkezett, méltóságos uram.

— S a gróf úr? Itthon van?

— Csak egy kis türelmet kér. Sürgős munkát kell

bevégeznie. Nagy szélvihar volt az éjjel, a disznószállás egyik oldalát ledöntötte. Most szögezi.

— A gróf úr?

— Ki más, báró úr? — mondja csendesen az inas. A báró megdöbbenve néz rá.

— Hát izé... hogy állanak maguk személyzetel?

— A kastélyban itt vagyok én, aztán az udvaros. A gróf úr nagyon szereti a testi munkát.

— No persze, persze — a báró leül. — Miért van itt olyan sötét?

— Bocsánat... — s az öreg inas sietve felgyújtja a villanyt. — Takarékoskodni kell — mondja mentegetődzve! — A villanyáram nagyon drága. Az ősszel újra felemelték az árát.

— Semmitem változott. A régi bútorok a régi helyen, a régi képek a régi falon. Illetve... ez nem volt itt! — mondja a báró és egy paravánra mutat.

— A tél elején hoztuk be — mondja az inas és félretolja a paravánt. Az ősi terem sarkában egy régimódi ágy áll.

— Ebben a teremben? — mondja a báró. — Ez az ágy?

— Igen, nem idevaló. Régen a tisztalakásban állott. Tél elején hozatta le a méltóságos úr.

— De ez az idéé... — csóválja fejét a báró. — Ebbe a terembe egy ilyen izé... Kinek kell ez?

Az inas halkán adja meg a felvilágosítást.

— Csak két szobát fűtünk... A méltóságos aszszonyét és ezt a szobát. Itt a gróf úr alszik.

Az egyik ajtó kinyílik.

— Ó, mon ami .. ez a kedves meglepetés!

Harmincöt év körüli, kissé már hervadt, de még mindig szép asszony siet a báró elé, kicsit felhőszerű, extravagáns ruhában.

— Mindig öröm, ha maga jön el, egy kis levegő, nagyvilág, udvar... — mondja lázasan kapkodva — Mintha kinyitnának egy ablakot. Mi ujság mon ami Bukarestben?

Az asszony lázas, ideges. Gyorsan beszél, szagga-tottan, határozatlan kiejtéssel, néhol kicsit idegenes akcentussal, valami légiesség veszi körül, valami ki-egyensúlyozatlanság.

A báró udvarias bókkal meghajol.

— Bukarestben nincsenek ilyen szép asszonyok!

— A! Maga mindig ilyeneket mond, kedves ember... — lelkesedik a grófné — Az ember felvidull! Lélegzik! Fellelegzik ebben az elátkozott kastélyban! Nem fogja elhinni, mon ami, három hónapja nem láttam embert a grófon, az inason, no és — az orvoson kívül!

A báró érdeklődéssel fordul feléje.

— Beteg volt?

— Ah, beteg! Beteg mindig vagyok. Valami úgy fojtogat itt. És az orvos... Ez a Király doktor... De az uram szereti.

A báró nevet.

— A javíthatatlan alkoholista?

A grófné kap a szón:

— Tudja, én nem is értem! Összeülnek a gróffal, ülnek, néha összeütik a poharukat, ülnek órák hosszat. Valahova néznek a levegőbe és egy szót sem szólnak. Maga érti ezt, mon ami? Én olyan ideges leszek mindjárt, ah, ez az élet! Tudja, ha elgondolom, hogy

én, aki a legelőkelőbb osztrák arisztokrata családból származom, akit tizennégy esztendősen koromban keresztnevének szólított der alter Kaiser, az öreg császár, Ferenc József... Rettenetes! Itt ülni, mikor az első bálom ein Hofball war, udvari bál, a wieni Burgban és... és azt a szoarét, amelyiken az urammal, a gróffal megismerkedtem, egy Windischgraetz herceg palotájában rendezték! Windischgraetz! Tudja, kicsit, wie sagt man, már az is olyan hogy is mondják volt, hogy egy erdélyi grófhhoz mentem feleségül. Bécsben Schönauék orrukat húzogatták. De mégis akkor még volt ügye egyik nap Bécs, másik Budapest, és itthon tízezer hold!

A báró gondtalanul felnevet.

— Hol van az már!

A grófné sebesen beszél tovább, mintha attól félne, hogy megakasztják és nem tud mindent elmondani.

— Na igen! Ügye jött az államváltozás, földbirtokreform, Bukarest és hát a tízezerből 500 maradt. S mikor boldogult apósom meghalt, a sógorom elvitt 300 holdat, maradt kétszáz és ez a kastély. Negyven szobás kastély kétszáz holdon! És a negyvenből két szobát fütünk! Én úgy irigylem magát, sokszor mondom is a grófnak! Maga okos volt, nem csinálta ez a passziv, ahogy mondják resistenz, amit a magyar urak, hanem okosan levonta a konsekvenzen! Neki se maradt több föld, de okosan eladta, pénzen csinált szeszgyár, miegymás! Nem őrzött tradíciókat, hanem elment Bukarestbe.

A báró nevet.

— Elég pofont kaptam érte!

— No de mon ami, igaza volt! Igaza volt! Ma persona grata udvarnál, a legmagasabb körök is szívesen látják, miniszterek a barátai, gondolom — gondolom magát már nem is tekintik magyarnak ott!?

A báró szerénykedik.

— Hát istenem ügye, szeretnek. A palotám Bukarestben mindig nyitva áll a...

— A! Palota Bukarestben... — a grófné sóhajt. — Sajnos a gróf makacs, csökönyös, csak a falu, hallani se akar Bukarestről. Vagy valami, utóvégre az nem szégyen, üzlet ügye, amit maga csinál, hogy kicsit több pénz legyen mozgásban. Ah, Bécs... — legyint, ismét sóhajt.

— Szervusz öreg. Mi szél hozott?

Negyvenes, derűs arcú férfi lép a szobába. Kezetszorít a vendéggel, azután szeretettel megsímogatja a grófné haját:

— Örül édes? Mindig felfrissül, ha ez a fiú néha elhozza ide a nagyvilág levegőjét. Tudod, — fordul a másik férfi felé — ideges szegényke. Az orvos azt mondja, többet kellene sétálni a hegyek között.

— Mit tudja ez az orvos... — mondja idegesen a grófné.

— Csak ne bántsa édesem. Király Béla nagyon jó orvos. Igaz, hogy néha iszik...

— Rossz orvos, — mondja a báró és cigarettára gyújt. — Én nem hegyi sétát rendelnék, hanem ellenkezőleg, nagyvárost. Egy kis életet, ragyogást, társaságot!

A grófné nem válaszol, csak legyint. A báró felhevülten folytatja:

— Öregem, amit ti itt, Erdélyben csináltok, az lehet, hogy romantikus, de egy társaságbeli hölgynek, aki Bécs, az udvar... — egy pillanatra elhallgat, aztán hirtelen feláll: — Dehát, éppen azért jöttem, hogy ezen változtassunk.

A grófné élénken fordul hozzá:

— Valami terve van? Valami jó gondolat?

— Igen. Úgy látom, hogy a méltóságos asszony, meg te magad is... ez az élet a kastélyban... mint egy medvebarlangban... ki kell törni! — keresi a megfelelő szavakat a báró.

— Hogy gondolod ezt? — kérdi derüsen a gróf.

— Ismered te ezt a Savut? Savu Traiant?

— A szeszfőzőt?

— Igen.

— Hogyne ismerném. Nagyon derék ember. Mi van vele?

— Mindjárt itt lesz. Meg akarja venni a kastélyt, a földet.

— Mi az, már ingatlanközvetítéssel is foglalkozol? — kérdezi derüsen a gróf.

— Ne tréfálj kérlek, ez nem rossz gondolat, — mondja indignálódva a báró. — Sok pénze van, nagyon szeretné a birtokot, annyit kaphatsz érte, amennyit akarsz.

— Én mit csináljak? Hova menjek? — kérdezi még mindig változatlan derüs nyugalommal a gróf.

— Mondhatnám azt is, hogy gyere le Bukarestbe, nagy ipari konjunktúra van, szívesen állnék én is a rendelkezésedre. De nem mondom, mert úgysem tennéd meg.

— Nem.

A grófné ingerülten pattan fel.

— Miért nem? Ott volna egy kis szórakozás, társaság. Miért nem akarja?

— Tudja szívem, hogy ezt nem teszem meg.

— Látod, ezt nem is erőltetem, — szól közbe a báró. — Én azt mondom, eredj Budapestre. Magyarországra. Sok rokonod lakik ott, miniszterek, államtitkárok, befolyásos emberek, az erdélyi gróf megbecsült fajta húsz év óta. Képviselő lehetsz, esetleg miniszter is, de vezérigazgató egészen bizonyosan, húsz igazgatósági tantiemmel.

A gróf csendesen, most már komolyan csóválja a fejét.

— Nem lehet. Tudom, hogy nehéz élet a mienk. Negyven szobás kastély összesen kétszáz hold földön, mikor száz hold a kastély fenntartására is kevés. De ebben a kastélyban lakott egyszer Bethlen Gábor és gyakran időzött Apaffy Mihály.

— Kriptaszag! — szól közbe borzongva a felesége, de a gróf tovább folytatja:

— És egy szomorú időben, Világos előtt, itt lakott Görgey Arthur. Nézd! Ezen a széken ült. A Bocskay hadjárat idején ebben a kastélyban ült össze a haditanács. Talán éppen ebben a teremben született meg a terv, amellyel győzelmet arattak. Ez a kastély nem eladó! Csak két napig volt másé Hora és Kloska idejében.

— De ez a Savu Traian nem Hora és Kloska, — szól közbe ingerülten a grófné. — Nem is tudom, kik voltak ezek az urak. Ez a Savu Traian igen derék ember, maga mondta az előbb.

— Derék ember, igen. De a kastély nem eladó. Nekem kötelességem szívem, hogy ittmaradjak.

— Én pedig nem maradok itt — kiáltja hevesen a grófné. — Nem birom. Én nem erre születtem, én nem ezt vártam, én húsz évig türtem, most itt az alkalom. Megint lehetne egy kis életem, Bécsben, Budapestben! Ha nem teszi meg, elutazom!

— Meg fog nyugodni szívem! — mondja a gróf és megfogja a kezét.

A grófné kitépi a kezét.

— Nem nyugszom meg! Ha ezt a Savut nem fogadja...

— Miért ne fogadnám? Nagyon szívesen látom.

— De el is adja ezt az öreg házat! És mi megyünk Budapestre!

A gróf komoly.

— Pihenjen kicsit, nyugodjon meg. Tudja jól, hogy nem tehetem!

A grófné felugrik.

— Hát ha maga nem teheti, én majd cselekedni fogok! — és felhevülten kirohan.

A gróf szótlanul néz utána. A báró szemrehányóan mondja:

— Rosszul bánsz a feleségeddel.

— Nem tudok nélküle élni, — mondja a gróf keserűen. — De én nem mehetek el innen.

— Hát kérlek, ha akarsz egy jó tanácsot...

A gróf megfogja a kezét, őszintén mondja.

— Károly! Inkább én adnék egy jó tanácsot. Vigyázz!

— Mire vigyázzak, kérlek? — húzza fel a báró sértődötten a szemöldökét.

— Az utóbbi időben sokat beszélnek. „Fekete szesz!”

— Mit akarsz ezzel mondani kérlek alásson? — kérdezi idegesen a báró.

— Egymásután fogják le a szeszeseket, mert olyan spirituszt csinálnak, ami után a kincstár nem lát illetéket! Valamelyik nap téged is a „fekete szeszesekek” között hallottalak emlegetni!

— Ugyan kérlek! — mondja a báró — Vagyok én olyan okos, hogy ilyesmibe nem esem! Ha az ember a legmagasabb körökkel tart nexust s miniszterek a barátai...

Az inas belép.

— Itt van Savu? — fordul feléje a báró, s lát-szik, hogy az előbbi kérdésről nem szeret beszélni.

— Igenis — mondja az inas.

— Engedd bel! — int a gróf s derűsen megy Savu elé, barátságosan a kezét nyújtja.

— Isten hozta, domnul Savu!

Savu köpcös, ötvenes, jólelkű, derék ember. Paraszti sorból jött, de már nadrágot visel, jól megszédte magát. Erős romános akcentussal beszél.

— Meltoságos gróf úr! — mondja s hajlong. — Alázatos tisztelettel! Hahaha! Rádióban hallottam, most köszönnek így Magyarországon. Alázatos tisztelettel!

A gróf helyet mutat.

Savu kómikusan bokázva leül, szeme a szemközti falon lévő képre esik, rémült tisztelettel felugrik, az ujjával odamutat.

— Bethlen Gábor! — meghajlik a kép felé, —

Erdeli fejedelem! Savu Traian van mindenkör tisztelettel! — leül megint — hat... méltóságos gróf ur, baro mondotta biztosan, mirül van szó!

— Mondta domnul Savu. — felel csendesen a gróf.

— Tetszik tudni... családi tragedia!

— Micsoda? — csodálkozik a gróf, de a báró már magyarázza!

— Önagységában rendkívüli művészi képességek vannak!

— Orriasi, miveszi kepessegek! — helyesel Savu — Ép ez a baj! Tetszik tudni, feleségem magyar asszon! Kolozsvári magyar leány, — büszkélkedik Savu. — Roman ember vagyok, de mondhatom gyönyörű lány! Régi világban, mikor még magyarok urak Erdelben, mindig en feleségem szavalta marcius tizenötödikén hazafias verset, mit irta féispan titkar! És most tehetség kitörni készül! Feleségem akarja itt hagyni engem és menni Budapestre Nemzeti Színház!

— Hát engedje fel egy hétre, — mondja a gróf — Hadd nézzen meg néhány előadást a Nemzetiben!

— Ő akarja nem nézni, hanem játszani Nemzetiben! Na de én határozta! Visszatartok! — mondja Savu büszkén. — Fogok venni ez a kastély és ő fogja lakni benne! Magyar leány magyar grófi kastélyban! Megfizetek!

— Hát domnul Savu, itt azután baj lesz! Ez a kastély nem eladó! — nevet a gróf.

— Gondold meg kérlek! — mondja a báró kelletlenül.

— Barmi kerül! — fogadkozik s a tárcájára csap Savu Traian.

A gróf mosolyog, de határozottan szól:

— Tegye csak el a tárcáját domnul Savu. Nem eladó. Majd keres egy másik kastélyt. Ez úgy is régi. Valami újabbat, modernebbet, nem ilyen öreg bagolyvárát!

Savu feláll, most nagyon szomorú, zavart.

— Hát akkor... bocsanat a zavarásért.

A gróf kezét nyújt.

— Dehogy haragszom. Kellemesen beszélgettünk. Savu erre felderül.

— Azt határozottan! — mondja — Méltóságos gróf úrral kellemesen beszélgettünk! De mindenestre, ha gróf úr meggondolna... én minden délután ilyentajban vagyok a nagyvendéglőben. Ugye intelligenciája falunak. Notár, tanító, patikus. Most is odamegyek.

És Savu Traian a havas utcán, a hegyek lábánál, indul a korcsma, az Arany Griff felé.

Az Arany Griffben együtt ül már az intelligencia.

Juon Ivéges, a notar, a jegyző, nem rossz ember és nem szívesen árt embertársainak. Kerékbe töri a magyar nyelvet, az igaz, nem forog rá a szája, de nem rossz ember. Ott ül aztán Györgye Sabau, a daszkal, tanító. Valamikor Szabó Györgynek írta a nevét és még most is emlegetik, hogy azelőtt október 6-án ő szokta szavalni az „Aradi tizenhármát”. Ma persze letagadja, tudni sem akar róla. Elsápad, ha emlegetik. Két különös gondja van: az egyik az,

hogy szerelmes a nagyvendéglő tulajdonosába, özvegy Asztalos Mihálynéba, de az a községi orvos után veszködik. Másik gondja a lánya.

No de ez már közös gondja Vasile Chivarival, a patikussal. Ugyanis a patikus fia orvos és jegyben jár a lánnyal. Szeretnék a fiut ide a faluba községi orvosnak kineveztetni. Ennek azonban ugyanaz az akadályja, mint a tanító szerelmének: az itt lévő orvos. Azt kéne előbb kispriccelni és mind a két probléma megoldódna. Szóval, ők ülnek az intelligencia asztalánál.

A kandalló oldalán egy asszony ül és kötöget. Ez az asszony özvegy Asztalos Mihályné. Nem paraszt, nem is uri. Gusztusos, jólelkű, harmincötéves asszony, csupa szíves jószág, kedvesség.

Téli este, az asztaloknál csendesen kérődző falusi intelligencia, kötögető fogadósné.

Savu lép a kocsmába. Harsogva üdvözli a társaságot.

— Jó esteket, jó esteket — mondja magyarul, mert itt délután magyarul szoktak beszélni. Özvegy Asztalosné ugyanis nem tud románul s a helyi urak tudják mi az udvariasság.

— No, szesztolvaj, megérkeztél? — köszön vissza a tanító tökéletes magyarsággal, aztán tovább olvas.

— Megérkeztél! — kiáltja Savu Traian és nagy robajjal, széles mozdulatokkal elfoglalja helyét az asztalnál. — Ááá! Jó meleg van itt! Kutyafajat!

— Örülök, hogy jól érzi magát nálunk! — hallatszik özvegy Asztalosné kedves hangja.

— Hat hogynel! Lathatja, minden este itt va-

gyunk! Hat űrakor jövünk, elolvassuk ujság, Univer-
sult, megisszuk forralt borát, jó meleg kandallo mel-
lett hallgatjuk, hogyan dudal odakünn a szél! Igaz-e
patikus?

— Igaz, hát! No? Kártyázunk kicsit?

— Kartya! Mindig csak kartya! Ember már be-
lebutul!

— Már a harmadik nap, szakadatlan esik a hó!
Hát te mit bujja azt az ujság.

— Nagy temetés volt megint! — mondja a tanító
— Azt olvasom!

— Ki halta meg?

— Hires tudós Zürichben. Kiváló ember volt!
Nagyon kiváló ember! Tegnap délután temették. Azt
írja az ujság, olyan temetése volt, mint egy király-
nak!

— Akkor nagy temetés lehetett! — hagyja rá
Savu Traian, — en latam király temetését! Regele
Ferdinand. Tizenöt katonabanda játszott a gyaszda-
lokat!

— No, de feledkezzünk meg az ívásról — nyul
pohara után a tanító.

Ebben a pillanatban öreg parasztasszony lép be.
Csendesesen szól:

— Adjon Isten jó estét az uraknak!

— Jóestét!

— Mi jaratban? — int a notár az öregasszony
felé — Csak nem az ura zavarta ki boritalért?

— Nem kívánja az, domnul notár, éppen hogy az
a baj! A hideg rázza.

— És kocsmába keresi orvosságat?

— A doktor urat keresem. Nincs a szobájában, gondoltam itt találom!

— Várjon csak! Az emberét itt láttam az imént!
— szól Asztalosné. — Janó! Mi van a gazdáddal?

Csoszogó, sztoikus emberke lép a szobába. Tótos akcentussal mondja: — Doktor úr csak később itt lesz. Fogok neki mondani, hogy menjen oda el.

A következő pillanatban magából kikelve az asztalra csap a patikus.

— Hát mindennek van határa! Azt mégsem lehet csinálni, amit doktor csinál! Szégyent hoz községre! Mégis csak gyalázat! Betegek is kocsmában keresnek, ha szükség van rá! Mégis csak kell belátni, hogy nem dicsőség falura! Hivatalos hatósági orvos egész kerületben, „pálinkás orvosnak” titulálják!

— Persze, persze — csattan fel egyszerre özvegy Asztalosné. — Már megint azt a szegény doktort rágja domnul Chivaril! Mintha bizony vétett volna valamit az uraknak!

— Maga is jobban tenné, Asztalosné asszony, — néz fel ujságjából a tanító — ha kevesebbet törődne a doktor dolgával!

— Asszonság elfogult doktor iránt! — int a patikus.

— Én kérem csak azt tudom, hogy jó ember! Meg azt, hogy rendesen elvégzi a dolgát!

— Rendesen? — indulatoskodik a patikus. — Hozzám patikában hétszámra se gyün senki recepttel! Mit tudom én, részegségében mivel kurálja betegeit? Házipatikát hagynak ilyen ember kezén! Megmérgezhet egész falut!

— Hogyan küldje a hegyek közül domnul Chivarinhoz a betegeit? — mondja méltatlankodva Asztalosné. — Az is baj, hogy maga viszi el nekik az orvosságot? Domnul Chivari haragosa a doktornak. Mert hogy a fia is doktor! És azt szeretné a helyibe ültetni! Ez az igazság! Meg az, hogy fáj a házipatika! Hogy a doktor úr személyesen is adhat orvosságot! Nem kell patikába küldeni a betegeket!

A tanító ránéz a szemüvege felett.

— No és ha így volna? — kérdezi. — Akkor is igaza van! A község nagy, a hegyek között messze vannak egymástól a házak, ide fiatal ember kell, aki bírja a fáradságot.

— Hallja? Hallja? — diadalmaskodik a patikus. — Ezt domnul Sabau mondja! A daszkal világot járt ember! Talán neki is a házipatika fáj?

— Nem! Ő azért beszél a fiatal orvos érdekében, mert... na, különben hagyjuk... — hallgat el Asztalosné.

— De csak mondja ki, csak mondja ki, ha elkezdte — ugrik fel a tanító.

— Hát azért erőlteti a fiatal orvost, a gyógyszerész úr fiát, mert a lányát akarja hozzá adni! Na!

A tanító indulatosan felugrik, de azután legyint:

— Különben okos ember szerelmes asszonnyal nem vitatkozik!

— Tanító úrnak is jó dolga van, hogy iyessmit kitalál! — mondja pirulva Asztalosné.

A tanító ünnepélyesen megigazítja szemüvegét, aztán nyomatékosan kijelenti:

— Én nem vagyok „tanító úr”! Én „domnul dascal” vagyok! Domnul dascal Gyorgye Sabau!

Asztalosnét egyszerre elfogja a méreg.

— Én pedig emlékszem, amikor nem volt daszkál, hanem tanító úr és nem volt Gyorgye Sabau, hanem Szabó György volt! És arra is emlékszem, hogy október hatodikán maga szavalta az „Aradi tizenháromat”!

A tanító piros lesz, mint a pulyka.

— Nem igaz, nem igaz! — kiáltja. — Ez...

— Ne izgulja! — nyugtatja a patikus. — Ne izgulja! Te mondtál, hogy szerelmes asszonnyal okos ember nem csinálja vitatkozás!

— Nem igaz, amit mond! Összetéveszt valakivell! Ez a hála, mert miatta magyarul beszélünk itt!

— Akarja másfelé terelni szót! Most doktor úrról van itt a beszéd!

— Azt tudják rágni! — mondja még mindig mérgesen Asztalosné.

— Talán nem igaz, hogy a múlt héten is maga, meg a Janó szedte fel az árokból a doktort? — kiabálja a tanító. — Erre feleljen!

Asztalosné elfordul tőle. Hidegen mondja:

— Az én dolgom, hogy kit szedek fel, kit nem szedek fel! Más emberrel is megesik, hogy többet iszik, mint kellene! Láttam én már a patikus urat is italoosan! Igaz-e?

— Engem? — csattan a patikus, de a mondatot már nem folytatja. Az ajtó nyílik s ismét megjelenik az előbbi öreg asszony.

— Még sincs itt kérem a doktor úr? — siránkozik. — Szegény uram haldoklik már!

A patikus ökle az asztalra csap.

— Nahát! Öreg Áron halódik, doktor meg valamelyik árokban részegen fekszik!

— Ne beszélj annyit, — morogja a notár — eredj, nézd meg az öreget! Hátha segíthetsz valami! — aztán az aszonyhoz fordul. — Talán nem lesz olyan nehéz betegség! Nyugodja meg! Megy már domnul!

— Na, Asztalosné! — szólal meg a tanító. — Hát ezt az embert védi maga?

— Persze, hogy védem! — mondja csöndesen. — Mikor domnul notár kivételével mind ellene vannak!

— Én? — kapja fel a fejét Savu Traian. — Nagyan szeretem a doktor! De ha egyszer mindig részeg!

— Nem volna vele annyi baja a tanító úrnak, ha nem volna magyar az a szegény doktor! — legyint az asszony.

— Ezt már vártam! — bólint a tanító. — Hát ide hallgasson! Itt van a faluban ez a kolozsvári újságíró! Ez a „falukutató“. Ismeri jól, hiszen magánál lakik! Az magyar?

— Persze, hogy az! Sohasem tagadta!

— Nahát ennek a „falukutatónak“ szakasztott ugyanaz a véleménye a doktoráról, mint nekem! Pedig magyar. Nem is értem, miért tűröd itt ezt a fiatalembert? — fordul hirtelen a jegyző felé.

— Nagyon derék fiatalember az! — szól közbe Asztalosné. — Nem szaval, hanem dolgozik a népért! Csak hagyja békében!

— Nem csinálja semmi rosszat! — helyesel a notár.

— De egy nap majd megint bent lesz a pesti

ujságokban, hogy „elnyomják a magyarokat"! Különben, ha neked mindegy...

— Nem csinálja semmi rosszat! — ismétli a notár.

— Annyi biztos, hogy a doktorról neki is az a véleménye, hogy... részeg disznó!

Kinyilik az ajtó, a patikus lép be. Topog, lerázza magáról a havat.

— No! — mondja vigyorogva, — Ezt elintéztem!

— Mi történt? — kérdezi a tanító.

— Nem történte semmi nagyobb. Csak éppen öreg elpatkolta. Orvosi segítség hiányában elpatkolta.

— Meghalt? — suttogja rémülten Asztalosné.

— Meg! — mondja elégedetten. — Mert hatósági orvos úr valahol pálinkázza!

*

Borizú hang csattan a dermedt csendben.

— Adjon Isten jóestét az uraknak!

Vállas, szinte garabonciás külsejű férfi lép a kocsmába.

— Doktor úr! — sikolt Asztalosné.

— Mit óbégat? — förmed rá Király Béla, aki derékig csuromvizesen áll az ajtóban. — Olyan hóvihar van kint, hogy ember legyen, aki megússza. Hát az uraknak mi bajuk van? Megnémultak valamennyien?

— Mi bajunk volna? — morog a tanító és elfordul. — Fizetek Asztalosné.

Egymásután fizetnek és sietve mennek ki a kocsmából.

— Mi történt a doktor úrral? — kérdezi rémül-

ten Asztalosné. — Csuromvizes derékig. Megint beszszelt valahol, úgy-e?

— Hátha a pataknak szesztartalma van, akkor derékig szeszben ültem. Beszakadt alattam a jég.

— Hogy került a jégre az Isten szerelmére.

Király Béla a kályha mellé húzódik melegedni.

— Kovács izent a hegyekből, hogy beteg a felesége.

— De hiszen Kovács már nem is a doktor úr kerületébe tartozik. A kerületi orvos jár arra a vidékre.

— Dehát a kerületi orvos beteg. Csak nem hagyhatom a Kovácsnét. Ne óbégasson lelkem, hozzon inkább egy kis forralt bort.

Asztalosné sietve megy ki a konyhába, Király Béla pedig, Tordaszakállas pálinkás orvosa a tűz mellé ül, behúnyja a szemét, kezét a lángok fölé tartja és halkán füttyüreszni kezd.

* /

Ugyanekkor Vasile Chivari gyógyszerész a postahivatalban Clujjal kér telefonösszeköttetést. A prefekturát keresi és az orvosi felügyeleti hatóságot.

— Kötelességemnek tartom jelenteni domnule, hogy ma este orvosi segítség hiányában...

— ...

— A hatósági orvos Béla Király. Alkoholista.

— ...

— Láttam. Részegen érkezett. A patakba is beleesett.

— ...

— Igen, magyar. Irredenta. Veszedelmes.

— Domnul Chivari... — mondja csendesen a postamester, aki végighallgatta a beszélgetést, — azelőtt másképpen írta a nevét. Nem Chivari volt, hanem Kővári.

Király Béla doktor ott ül a tűz mellett, kortyolgat a forralt borból és egy régi ujságban lapoz.

Fáradt, csendes férfi lép az ivóba.

— Jó estét doktor.

Király Béla meglepetten néz fel.

— A gróf úr itt? Ilyenkor?

A gróf szótlanul lép az asztalhoz, leül. Tanács-talanul néz maga elé, végre nagyon nehezen, halkan mondja:

— Doktor! A feleségem! Elhagyott... visszament... Bécsbe...

A doktor megértően bólint, tölt még egy pohárral és átnyújtja a grófnak.

— Inni kell gróf úr! Akkor felejt az ember!

Csendesen ülnek egymás mellett, mikor kivágódik az ajtó és egy magából kikelt férfi rohan az ivóba. Savu Traian!

— Doktor! Doktor! A feleségem!

Király Béla kérdés nélkül kikiált a konyhába:

— Asztalosné! Még egy poharat kérek! — Azután int Traiannak: — Üljön le.

Savu támolyogva megindul, azután hirtelen, átmenet nélkül, sírva roskad egy székre. — Méltóságos

gróf úr! El akarja hagyni feleségem! Budapestra megy! Színésznő lesz!

— Igyon Savu! — mondja csendesen Király Béla és tölt még egy pohárral.

Savu Traian vadul felugrik.

— Gróf úr! Nem lehetne Románia átvállalni március tizenötödikét?

— Megbolondult Savu? — kérdezi döbbenet a doktor.

— Ha feleségem egyszer szavalhatna! Március tizenötödike szavalhatna! Itt maradna! — És a hatalmas ember zokogva borul az asztalra. — Ha még egyszer szavalhatna!

A pikulás halkán játszik a sarokban.

A gróf egy fiatalembert lát a harmadik asztalnál. A kolozsvári ujságíró. A „falukutató”. Halkán köszön neki, a fiatalember visszamormog valamit. A gróf szelíd jóakarattal nézi. Milyen sovány ez a fiú.

— Sápadt — szólítja meg csendesen. — Pihennie kellene. Menjen ki síelni a hegyek közé. Kölcsönadom a síléceimet.

A fiatalember felugrik, szinte gorombán kiáltja:

— Én dolgozni jöttem ide, gróf úr, nem síelni!

A gróf csodálkozva néz rá, azután vállatvon és fáradtan elfordítja a fejét.

A pikulás halkán játszik, most a gróf mögé somfordál és alig hallhatóan elkezd: „Szól a kakas már...”

Hallgatnak. Savu Traian elaludt az asztal mellett.

Ekkor kinyilik az ajtó.

Egy lány áll a küszöbön. Karcsú, magas, síruhában,

lehet vagy húsz éves. Szép, fiatal, erős, vidám, derüs a szeme. Románul mond valamit.

— Jaj lelkem, — mondja Asztalosné, aki a vendég elé sietett — nem értek én románul.

A lány vidáman, mosolyogva szólal meg magyarul:

— Jó estét! Kaphatnék szobát három éjszakára?

*

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

X.

Ezekilencszázharmincnégyszázötven december négy. Ünnepeket Washington, London, Páris. Kőváriakból Chivari lesz, Szabókból Sabau, férjek elhagyják feleségeiket, feleségek férjüket. Király Bélának pálinkás orvos a neve, Savu Traian román ünneppé szeretné adoptálni március tizenötödikét.

Valami forrong a levegőben.

Felsenburgban Anna Veronika már nem reméli, hogy leánya tényleg uralkodni fog. Eltűntek mindazok, akik ezerkilencszázhuszban az egyetem előtti téren ünnepeltek. Ma már az a barna csoport tölti meg a tereket, melyet akkor rendőrkordon szorított vissza a kis utcába. Ez a barna tábor megnőtt, ők ülnek a hivatalokban, a lépésük döng, az öklük csattan.

Erősek, kemények, fiatalok.

Új generáció.

KÉT VILÁG.

XI.

Este hét óra volt, Pusstay Barnabás ott állott a Kapper palota kapuja előtt.

— No Torday László, világhírű úrvezető — mondta magának, — tegeződő viszonyban vagy az egész pénzarisztokráciával és vagy féltucat iparmág-nással. Együtt ebédeltél a petróleumkirállyal. Most már csak az a kérdés, hogy az éjszakát egy ligeti padon töltöd-e, vagy az Erzsébet-téren keresel helyet magadnak?

Eszébe jutott egy barátja. Ügyvéd. Agglegény. Felment hozzá.

— Édes öregem — mondta az ügyvéd — ez a két szobám van, ez négy hétig rendelkezésedre áll. Holnap ugyanis elutazom. Hozasd ide a ruháidat, rendelkez az inasommal. Négy hét alatt majd csak kitalálsz valamit. Ma éjszaka pedig megleszünk ketten. Az irodában van egy pamlag. Nekem most nemem kell. Érezd nálam otthon magad!

Az ügyvéd elment. Barnabás leült a pamlag szélére. Nem gyújtott villanyt, ült a félhomályban és gondolkozott.

A gyárat már végigjárta. Mégegyszer hiába

megy. Kár az időért, kár az energiáért. Az íróasztalon ujság feküdt. Fellapozta az apróhirdetéseket. Összesen hat állást kínáltak. Egy nagykanizsai fotográfus „elsőrendű fiatal segédet” keresett, aki „mindkét retusban perfekt”, a másikon egy szabómester közölte, hogy „szabótanonc felvétetik”. A harmadik ügynököt keresett. A negyedik is. Még kettő volt. Egy rádiókereskedés hirdetett „rádiómérnököt” és egy belvárosi villamossági vállalat keresett „szakembert”, nyilván jobb szerelőt. Egy sem őt kereste. Laboratóriumokban munkálkodó tudósokat nem keresett senki!

Végigfeküdt a pamlagon. Az izgalom délben, a szakítás és utána ez a délután a palotában, sok volt, megviselte kissé.

Nem hallotta, mikor a franciskánusok nyolc órát harangoztak. Feküdt a pamlagon és mélyen aludt. Álmodott! Mindenekelőtt kegyetlenül megverte a lovaglóstorral — nem Lilit, hanem — a feleségét. Vidáman, elégedetten mosolygott, az álom jól kezdődik.

Már világos volt, amikor felébredt. Egy pillanattig tétován nézett körül az ismeretlen környezetben, ruhájára tévedt a tekintete és felderült az arca. Egyetlen gyűrődés nem volt rajta, tehát egész éjszaka meg sem mozdult!

— Uristen! — ugrott fel frissen — félév óta az első nyugodt éjszaka!

Valami hirtelen könnyedséget érzett ezen a reggelen. Könnyűnek érezte magát, pedig egy rozszant pamlagon aludt, ruhában, nem a megszokott ágyában.

Az ablakhoz lépett, kitérta. Beáradt a friss, reggeli levegő, megfürdette arcát a fényben, tágult a melle, felszabadultnak érezte magát, mint sok-sok eszten-dővel azelőtt, amikor érettségi bizonyítványával kezében kilépett az István-úti főgimnázium kapuján.

— Hát veled mi van? — hallotta a barátja hangját. Ott állt az ajtóban. — Már fel is öltöztél?

— Le sem vetkeztem, este ruhástól nyomott el az álmom.

— No, eredj a fürdőszobába, addig én megcsináltatom a reggelidet. Aztán pedig megbeszéljük, hogy mi a tennivaló.

Egy órával később az utcán volt.

— Négy hétig semmi gond! Van lakás, ellátás, és négy hét alatt, ha kell, a pokolból is szerzek állást magamnak.

Nem emlékezett rá, mikor érezte magát ilyen erősnek, fiatalnak, acélosnak. Elröppent belőle minden keserőség. A feleségére harag nélkül gondolt, csak valahova, borzasztó messze távolodott tőle Arca, alakja, hangja elmosódott, mintha mindaz, ami történt, nem is valóság lenne, hanem távoli köd-kép, rossz álmom.

— Kapper Lili! — mondta félhangosan. — Határozottan érdekes lány!

Mindenekelőtt elment a ruháiért. Úgy intézte, hogy a felesége már ne legyen otthon. Percek alatt összecsomagolt, az asztalra letette a levelet, amelyben ügyvédbarátja megírta, hogy nem jön vissza.

Határozottan nyugodtabbnak érezte magát, hogy pontot tett a házassága után.

A Váci utcán átment a Vörösmarty-tér felé,

Eszébejutott egy kisebb gyógyszervegyészeti üzem irodája, oda indult. Hátha...

Hiszen neki olyan kevés elég. Az a fontos, hogy laboratóriuma legyen, műszerek, folytathassa a munkáját. És befejezhesse végre.

Nagy dolog lesz. Mielőtt nyilvánosságra hozza, előbb elviszi Wahlen professzorhoz. Ő ott volt az indulásnál. Megmutatja neki.

Autó suhant el mellette és hirtelen megállt.

— Halló!

Hol hallotta ezt a hangot?

Az autóból Lili keztyűs keze integetett.

— Jöjjön! Jöjjön!

Kényelmetlenül érezte magát. Veszedelmes játék folytatni ezt a tegnapi tréfát. Kényszeredetten lépett az autóhoz.

— Az Istenért, már megint valami bűnöm van? — kérdezte a leány. — Nem jön velem?

— Sajnos — mondta, — rengeteg dolgom van.

— Apához megyek a gyárba!

Barnabást megcsapta valami. Gyár! Ez a Kapper is dolgozik vegyészettel. Nem orvosi munka ugyan, de...

Megingott.

— A gyárba megy?

— Jöjjön velem!

Egy pillanatig még tétovázott. Nincs értelme. Mit kezd ő ezzel a lánnyal? Mi lehet ennek a vége? Kikiáltják szélhámosnak. De a szeme előtt laboratóriumi műszerek táncoltak, a fülében lombikok sise-regtek. Munka, munka! Amiben olyan régen nem

volt része. Ha ezt a szót hallotta „laboratórium”, minden más megszűnt számára.

Felszakította az autó ajtaját, odaült a leány mellé.

— Gyerünk!

És megindultak Újpest felé.

•

Künn a Váci-úti hatalmas gyártelepen, Kapper Marcel báró impozáns dolgozósobájának íróasztala mellett ült. Egyik igazgatóját hallgatta, aki vidéki kiszállásáról számolt be gazdájának.

— Amint az elaborátumból is látni méltóztatik, itt egyetlen teendő van. A mátrakövesdi kencetelep csak tehertétel a Vasműveken!

Kapper az iratokat nézte.

— Hány pavillonból áll a telep?

— Ötből, de csak kettő dolgozik már évek óta.

Kapper ránézett.

— Tehát?

— Szerény véleményem szerint a telepet le kell állítani.

Döntésig azonban nem jutottak, a titkár a báróné ömértóságát jelentette. Kapper meglepetten nézett rá.

— A feleségem?

— Igenis!

— A leányom itt van még?

— Torday László úrral a telepet járja végig.

Kapper az igazgatójára nézett s nagyot sóhajtott.

— Hát akkor később, kedves Witt! Kéretem a feleségemet!

Az igazgató hajlongva eltávozott és ömértósága

berobogott. Kipirult arcán látszott, hogy valami nagyon felizgatta.

— Lili — fujtatta, — megint itt van?

Az öreg úr csodálkozva nézte.

— Itt! De tudtommal itt jó helyen van, nem forog semmiféle veszedelemben!

— Ugy? — csattant fel öméltósága. — Azt mondd, hogy nem forog veszedelemben!?

— Azt, fiam! De kértelek, hogy az irodában ne zavarj...

— Nekem azonban a leányom fontosabb, mint a te rendelkezéseid. Az én anyai szívem...

Ez már sok volt a derék öreg Kapper Marcelnek.

— Azt hagyjuk fiam, a te anyai szívedet! Az anyai szíved óhajára kellett „méltóságos“ úrnak lennem, az anyai szíved miatt kell vendégül látnom embereket, akik lenéznek és kinevetnek! Az anyai szíved sokkal helyesebben tenné, ha arra kényszerítene, hogy megtanuld az idegen szavak helyes használatát.

Ezt viszont öméltósága nem bírta el.

— Ugy? — csattant fel. — Lenézel? Bezzeg a hozományomat, amiből ezt az egész Középeurópai Vasműveket csináltad, nem nézted le!

De Kapper Marcel nyugodt volt már.

— Tévedsz fiam! Én nem nézlek le, nekem jó vagy úgy, ahogy vagy! De ezeket a túlzott dolgokat elhagyhatnád! Amíg a gyár érdekli a lányodat, nem kell félned!

Öméltósága magán kívül volt.

— Hát te nem látod, hogy minden fáradtságom, minden munkám veszendőbe megy! Itt van ez az

André Fleury, ez a petroléumkirály, a leányod miatt van itt s a lányod folyton ezzel az úrlovassal máskál!

— Urvezető!

— Bánom is én!

— Ez az egész?

— Nem elég?

— Nem tudom, mi kifogásod van ellene!

Kapper Marcelné arca már lilába játszott.

— Az, hogy két nap óta, ahová lépek, ezt az urvezetőt látom! És ez még a kisebbik baj! De André Fleury is csak őt látja! Azt mondja a lányodnak, menjünk el az Operába? Beleütközik az urvezetőbe! Azt mondja, menjünk a szigetre? Ki van ott? Az urvezető! Azt mondja, menjünk fel a Svábhegyre? Tudod mit válaszol a lányod? Nem ér rá, mert gyárakat megy látogatni! És kivel megy gyárakat látogatni? Az úrlovassal! — Öméltósága nagyot fújt. — Hát ez az, amit nem bírok el! Ez az, amit nem vagyok hajlandó tovább nézni! Én tavaly egész nyáron dolgoztam Ostendében, hogy ez a petroléumkirály idejöjjön és...

— Te legyél a petroléum anyakirályné!

— Ne viccelj, kérlek! Különben majd azonnal elveszem a kedvedet a rossz viccektől!

*

Mialatt Kapper Marcelné öméltósága anyai szívének aggodalmaival rémítgette férjét, Pusztay Barnabás doktor, aki ebben az épületben Torday László néven szerepelt, Lilivel a gépek között járkált. És egyre a laboratóriumokat kereste.

A báróné öméltóságának volt valami igazsága. Amióta ott a Váci-utcán Lili autójával mellé suhant, úgyszólván állandóan együtt voltak.

Az öreg Kapper, akinek egyetlen szenvedélye a gyára volt, boldogan kalauzolta végig a telepein és amikor azt látta, hogy értelmes megjegyzéseket hall, sőt olyanokat is mond, amit esetleg érdemes lenne megszívlelni, kezdett szaporán pislogni rá. Ez volt nála a tetszés jele. A baj ott kezdődött, amikor öméltósága társaságában megjelent a belga petróleumkirály s azt proponálta, hogy ebédeljenek a Szigeten. Lili aggodalmasan Barnabás felé fordult:

— Van kedve hozzá?

Öméltósága ebben a pillanatban úgy érezte, elájul a méregtől.

Torday László úrvezető, alias Pusztay Barnabás doktor, ugyan öt deka vadászkalbászt tervezett ebédre, de minden gondolatát lefoglalta, amit a gyárban látott és nem tudta még minden észleletét közölni Kapperrel. Baj lesz, súgta valami, baj lesz ebből. Nem szabad. Igen ám, de a laboratórium. Egy pillanatig tétovázott. És ez volt a baj. Ha ugyanis tétovázás nélkül hallgat a belső hangra, mely azt súgta, hogy baj lesz ebből az úrvezetősdiből, akkor nem lett volna ideje az öreg úrnak belekarolni s az autóba tuszkolni. De volt ideje s így a Szigeten ebédelt.

Ennek viszont az lett az eredménye, hogy Kapper báró, az európai hírű iparmágnás, Budapest legnagyobb munkáltatója és Pusztay Barna kegyetlenül összevesztek. Valami vegyi anyagról volt szó, meg valami munkarendszerről. A végén szinte kiabáltak.

Öméltósága ájuldozott, a petróleumkirály, aki az egészből egy szót sem értett, kínosan mosolygott, Lilinek pedig csillogott a szeme.

Kapper báró a végén dühösen felugrott.

— Majd este — kiáltotta, — folytatjuk az Operában!

Barnabásnak melege lett. Lili azonban rendkívül helyeselte a dolgot és azzal búcsúzott, hogy viszontlátásra az Aidánál.

Barnabás érezte, hogy nem szabad ezt a játékot folytatnia. Szélhámosság. De folyton ott volt szeme előtt a laboratórium. Azzal nyugtatta meg magát, hogy a vitát akarja befejezni az öregúrral.

A vitából azonban semmi sem lett. Lili az operában kijelentette, hogy az Aida előadása erre a célra nem alkalmas, leghelyesebb, ha másnap délelőtt a gyárban igyekeznek hajbakapni. „Lacira” különben is neki van szüksége. Az csak természetes, hogy színház után együtt vacsoráztak.

Így következett be a második gyári látogatás, amelyet követőleg Pusztay Barnabás, vagy Torday László, ahogy tetszik, tíz deka párizsit ebédelt ugyan, de kitűnően vacsorázott, mert Lili ragaszkodott hozzá, hogy atyja és új barátja a délelőtt látottakat még egyszer és alaposan átbeszéljék.

Öméltóságának határozottan igaza volt, mert ezen a vacsorán a belga petróleumkirály hazautazásról és halaszthatatlan ügyeiről kezdett példálózni.

Öméltósága álmatlanul töltötte az éjszakát, de nem hiába. Reggelre kész volt a terve. Már a korai órákban magához rendelte a gyár egyik fiatal, de tö-

rekvő tisztviselőjét. Ezt a fiatalembert most bekérte az ura szobájába.

— A méltóságos asszony kegyeskedett megbízni — mondotta, — hogy Torday László úr előéletéről bizonyos információkat szerezzek.

Az öregúr felugrott.

— Bravó! Ügylátszik még párbajhőst akarsz csinálni belőlem!

— Hallgasd csak meg! — mondta elégedetten öméltósága. — Folytassa fiatalember!

A fiatalember meghajolt.

— Az általam beszerzett adatok, melyek a legmegbízhatóbb forrásból származnak, végtelenül elszomorítottak.

— Magát? — kérdezte Kapper.

— Még őt is! — válaszolta öméltósága. — Folytassa fiatalember!

— Torday László úrnak viszonya van!

— Az Istenért! — ijedt fel gúnyosan az öreg úr.

— Sőt viszonyail — mondta a fiatalember és elővett egy papírlapot. — Ezidőszerint egy füttyművésznővel, egy társaságbeli uriasszonnyal és egy sportladyvel folytat viszonyt.

Öméltósága elégedetten bólogatott.

— Füttyművésznő! Sportlady!

— És egy társaságbeli úriasszony! — egészítette ki az öregúr.

— Torday László úrnak, aki különben évek óta külföldön tölti az év legnagyobb részét és most is átmenetileg tartózkodik Budapesten, hogy úgy mondjam, veszett híre van!

— Hallod? — Csapott le öméltósága. — Folytassa csak fiatalember!

— Folytatom, méltóságos asszonyom! — hajolt meg az igyekvő tisztviselő tisztelettel. — Legyen szabad most áttérnem az anyagi viszonyaira. Torday László úr ezidőszerint még jól áll.

— Egyelőre! — intett Kapperné.

— De pontos számadatok birtokában állíthatom, hogy esztelen versenyzési szenvedélye, mely egész Európában közismert, oly összegeket emészt fel, hogy három-négy éven belül az anyagi katasztrófa elháríthatatlanul bekövetkezik.

Öméltósága kegyes, elbocsátó mozdulatot tett.

— Köszönöm!

— Szolgálatjára! — mélyen meghajolt. — Méltóságos asszonyom! Méltóságos uram! — és kihárta az ajtón.

Öméltósága fájdalmasan nézett az urára.

— Nos?

Az öregúr vállatvont.

— Szamárság! Viszonya minden fiatalembernek van.

— És nem gondolsz a leányodra?

Kapper báró most piros lett.

— Te pedig ezzel sérted a leányodat.

— Szóval szerinted minden rendben van!

— Amíg a gyártelepet nézik, nincs okom nyugtalankodni!

— És te elhiszed ezeket a gyárlátogatásokat?

— Nemcsak elhiszem, hanem egyenesen frappirozva vagyok. Ez a fiú kitűnő vegyész!

— Kicsoda?

— Az úrvezetőd! Tegnap megnézte a laboratóriumunkat és három perc alatt olyan hibákat látott meg, amik harminc százalékkal csökkentették a teljesítményt. Már meg is csináltattam!

— Mit?

— Amit proponált! Kitünő szeme van ennek az embernek!

Öméltósága azt hitte, megfullad.

— Talán még a lányodat is férjhezadnád hozzá? Kapper Marcel letette a szemüvegét.

— Mondd fiam! — kérdezte nagyon nyugodtan — mikor veszed végre tudomásul, hogy az a jó békebeli százezer korona kidobott pénz volt?

— Miféle százezer korona?

— Amin megvettem neked ezt a báróságot!

— Azt hazafias érdemeidért kaptad!

— Meg százezer koronáért! Okosabb szembenézni a tényekkel, fiam!

Öméltósága két vastag karjával olyan mozdulatot tett, mint a kacsa, mikor repülni akar, aztán sértődötten, köszönés nélkül vonult el az irodából.

*

Lili és Pusztay látták még, amikor autójával elrobogott. Éppen az öregúr irodája felé mentek.

Ezen a napon Barnabás előtt megcsillant a nagy lehetőség. Véletlenül történt.

Mikor beléptek az irodába, az öregúr ott ült az íróasztalnál. Mellette Witt direktor referált.

— A mátrakövesdi kencetelep — mondotta — mint tudni méltóztatik, nem tartozik szorosan a Középeurópai Vasművek komplexumába, de erős érde-

keltségünk van. Mármost a vállalat sehoggy sem prosperál. Vajda igazgató a gazdasági viszonyok minden figyelembevétel nélkül vezeti a telepet. Hiába szólitottuk fel, hogy racionalizáljon, redukálja a munkások számát, egyetlenegy sem bocsátott el. Ugyancsak megtagadta azt is, hogy a tisztviselők, mérnökök létszámát csökkentse. Ezzel szemben hónapról-hónapra nő a deficit és egyre többet vagyunk kénytelenek a vállalatba szivattyúzni. Legutóbb egy esedékes váltójukra már nem mertek tölünk kérni fedezetet, hanem áron alul eladták majdnem az egész készletet, hogy a váltót beválthassák.

Barnabás, maga sem tudta hogyan, de kirobbant belőle:

— Nagyon helyes!

Csend felelt a kiáltásra.

Odafordultak mind a hárman. Witt direktor magánkívül, az öregúr meglepetten, Lili csodálkozva. Egy pillanatig senki sem szólt.

— De kérem! — tört ki végül Witt. — Ez a hitelezők kijátszása!

— No és? — Pusztay arca piros volt. — S ha a váltót nem váltják be? Akkor a vállalat összeomlik és a hitelezők semmit sem kapnak!

Witt orrán táncolni kezdett a csiptető. Remegett a hangja.

— Bocsánatot kérek, ő azt adta el, amire a hitelezők hitelt adtak!

Barnabás arca egyre pirosabb lett, a hangja egyre ércesebb.

— Akkor is helyesen tette! Ezzel megmentette a gyárat és fennmarad a lehetőség!

Witt halálsápadtan nézett rá.

— És az üzleti tisztesség?

Witt és Pusztay párviadala egyre élesebb lett. Az öregúr és Lili feszülten figyelték.

— Üzleti tisztesség! — Pusztay hangja felcsattant. — Füttyülök rá! Ami az ön fiatalsága idején üzleti tisztesség volt, az ma ügyefogyottság! Ma az üzleti tisztességnek egy szabálya van: kitartani!

Az öreg Kapper feszülten figyelt.

— Új világnak újak a módszerei! Az urak felfogása ma nem alkalmazható, ártalmas és romboló! — A hangja egyre élesebb lett. — Kitartani! Ez a lényeg! Nyugodt tengeren a kapitánynak be kell tartani a szabályokat, de viharban csak egy szabály van: menteni, ami menthető! És ha elfogyott a szén, hát bele a kazánba asztallal, székkal, hajókoriáttal, bele mindennel, ami táplálja a tüzet és megadja a lehetőséget, hogy a hajó, ha tönkretépetten is, de megérje az időt, mikor a hullámok elcsitulnak s a fedélzetre huzódott életek megmenekülnek! Csak ez a fontos! Ha az az önök üzleti tisztessége, hogy meg kell szüntetni ezt a telepet, ha az a becsület, hogy dolgoz munkáskezeket, tanult tisztviselőket, mérnököket az utcára kell lökni, hát én füttyülök erre az üzleti tisztességre!

Senki sem mozdult. Lili szeme ragyogott, ahogyan a felhevült férfit nézte.

Az öregúr törte meg a csendet. Hangja nagyon komoly volt.

— Tehát a teendő?

Witt gyorsan közbevágott.

— Likvidálni!

Kapper Pusztayra nézett.

— Mi a te véleményed?

— Tartanám az utolsó leheletemig! — kiáltotta Barnabás összeszorított ököllel. — És ha kence nem kell, gyártanék mást.

— De mit?

— Nem tudom! De kinyitnám a laboratóriumokat, összegyűjtenék embereket, akiknek az agyában gondolatok teremnek, akik mániákusan szeretik hivatásukat, rászabadítanám őket a lombikokra és alkalmat adnék nekik rögeszméiket keresztülvinni.

Nagy csend.

— És azután?

— Azután? A sok mániából egy napon valamelyik áldást jelent majd az emberiségnek, elindítja a gépeket, pénzt, prosperitást hoz a vállalatnak. — Elhallgatott és halkán tette hozzá: — Lehet, hogy számárság, de én ezt tenném.

Witt kérdő pillantással nézett Kaperre. Az öregúr néhány pillanatig maga elé nézett, majd hirtelen felállt.

— Nincs döntés Witt! Gondolkozni akarok!

Az igazgató szótlánul kiment. Kapper lassan, elgondolkozva tett néhány lépést, majd hirtelen Barnabás vállára tette a kezét:

— Okvetlenül várlak ma este. Beszélni akarok veled.

Ugyanis estélyt rendeztek aznap a petróleumkirály tiszteletére.

Az estélyen mindenki megjelent, aki számít. Vagyontérő ékszerek, ruhák vonultak fel a Kapper-palota termeiben.

Ragyogóan sikerült az estély, megjelent a kereskedelmi miniszter is.

Mégis valami furcsa nyugtalanság feszült a levegőben. Szokatlan félszavak, félmondatok hangzottak, mikor két ipari nagyság, vagy bankvezér találkozott.

— Hiába, állnom kell! Ezzel a devizahiánnyal...

— ...én is. Naponta a börtön kapuja előtt táncolok, hogy nyersanyagot szerezhessenek.

— ...dollár, font, nemesvaluta...

— Kérlek, ez a pengőkiajánlási ügy voltaképpen...

— Az elnök úr mit mond?

De ha a kereskedelmi miniszter úr őexcellenciája arra sétált, akkor mindenki udvariasan, vidáman mosolygott.

Öméltósága idegesen járkált a termekben.

— Már megint itt van! Ha ez az úrlovás elrontja ezt a házasságot...

Barnabás körül éppen úgy kavargott minden, mint tizennégy esztendővel ezelőtt a felsenburgi várban. Csak akkor nem aktív petróleumkirály, hanem szolgálatonkívüli állományba helyezett fejedelem menyasszonyát óvták tőle.

Barnabást most nem a menyasszony érdekelte. Kapper Marcellel ült egy mellékszobában. Lili-vel nem is találkozott, Kapper báró azonnal lefoglalta.

Azzal az elhatározással jött ide, hogy többé nem teszi be a lábát a Kapper-palotába. Nem neki való ez a szélhámoskodás, nem órá vár az a laboratórium.

Az öregúr beszélni akart vele, rendben van, eljött, de ez a búcsúlátogatása itt.

— Örülök, — kezdte Kapper — hogy kettesben beszélhetünk. Ma délután sokat gondolkoztam felőled.

Csodálkozva nézett rá.

— Nem értem.

— Megmagyarázom! Fiatal vagy! Ambiciózus! Nagyon megfogott, amit az irodában mondtál!

— Meggondolatlan voltam...

— Nem! Nem! — tiltakozott az öregúr. — Nagyon figyelemreméltó dolgokat mondtál. A munkanélküliség mai mértéke mellett ismét leállítani egy gyárat...

Kapper hirtelen, átmenet nélkül megfogta a vállát.

— Nagyon nehezedre esne lemondani az autóversenyzésről?

Barnabás gúnyosan mondta:

— Igazán nem!

Az öregúr szeme felcsillant.

— Te! Vedd át ezt a mátrakövesdi telepet.

Barnabás az első percben azt hitte, hogy megbondult.

— Tessék?

— Nézd kérlek! Én régimódi üzletember vagyok. Huszonöt évvel ezelőtt vettem egy gőzkazánt és azt mondom, jó volt huszonöt évig, majd csak jó lesz ezután is. Pedig biztosan annak van igaza, aki azt mondja, hogy modern Diesel-motorra kellene kicserélni.

Pusztay csak nézte. A szíve a torkában vert.

— Én benne élek egy ideológiában — mondta az öregúr. — Én tisztelek közgazdasági tekintélyeket, törvényeket és nem tudok már megváltozni. De az új időknek új emberekre van szüksége! — Megfogta a kezét. — Menj oda! A központ részéről delegálnalak!

Barnabás még mindig azt hitte, hogy álmodik. Valami fátyolon át látta az öregurat.

— Nagyszerű terrenum lenne a te lendületedhez, — hallott egy távoli hangot. — Modernizálnád, a kezembe vennéd!

Most egyszerre, szinte állati durvasággal tört ki a szó belőle:

— Allást kínál nekem?

— No nem! — ijedt meg az öregúr. — Bocsáss meg, igazán nem akartalak megsérteni! Természetesen, mint teljhatalmú igazgató!

— Igazgató?! Én?!

— De kérlek, ha nincs kedved hozzá... nagyon sajnálnám...

Barnabás szeme előtt eszeveszett tempóban forgott minden, zakatoló gépek, gyárkémények, munka, igazgató! Ő!

— Hogy van-e kedvem hozzá? — megragadta az öregúr vállát. — Hogy kedvem van-e? Báró úr!

Kapper derűsen legyintett.

— Dehogy báró! Csak egy öreg kereskedő, aki azt mondja: nézd csak Kapper! Mikor jött a jelszó, hogy racionalizálni, minél olcsóbban minél többet termelni, mert ezt kívánják a közgazdaság törvényei, az egész világ megcsinálta. Tönkre is ment. Hátha ennek a fiatalembernek van igaza, aki fütyül a tekin-

télyekre, a közgazdasági törvényekre és azt mondja, hogy viharban csak egy törvény van: kitartani! Lehet, hogy nincs igazad és egy év múlva rengeteg pénzt fogok erre a gyártelepre ráfizetni. De hátha igazad van? És akkor talán egy év múlva minden elvész, csak ez a mátrakövesdi marad meg. Alapnak, amelyekre újra lehet építeni! Nos? — feléje nyujtotta a kezét. — Megegyeztünk? Hát akkor szervusz igazgató úr!

Lili lépett a szobába.

Szerelmes volt belé Pusztay Barnabás? Nem!

Mégis felkapta a levegőbe, magához szorította, olyan boldog volt.

— Lili! Lili! Laboratórium, munka, lehetőség!

Ekkor történt!

A mámoros hangorkánt női hang vágta ketté.

— Egy pillanat!

Ott állt mögöttük Kapperné.

Öméltósága elégedetten nézte a boldog férfit.

— Nagyon örülök, hogy ilyen jó kedvében találom!

— Olyan boldog vagyok, hogy szeretnék minden embert megölelni.

Kapperné megértően bólintott.

— Nem is csodálom! Ha valaki halottaiból támad fel...!

Az öregúr hangja hallatszott:

— Tessék?!

Öméltósága gúnyosan végignézte az urát.

— Csak azt mondom, minden oka megvan, hogy jókedvű legyen.

— Miket beszélsz te össze-vissza?

Mind a hárman értetlenül nézték. Öméltósága pedig összefogta két kövér, felgyűrűzött kezét.

— A mi kedves barátunk, Torday László, ugyanis ma délután hat óra huszonöt perckor Biarritzban → meghalt!

Egy pillanatig riadt csend volt.

— Tessék?!

A méltóságos asszony diadalmasan körülnézett.

— Torday László, a világhírű úrvezető, a biarritzi nemzetközi autóversenyen szerencsétlenül járt. Most mondta be a rádió.

XII.

Tordaszakállason mintha kovászt tettek volna a hétköznapba. Sítalpakon lesiklott a völgybe egy idegen lány és egyszerre minden körülötte forog.

Délután visszaérkezik a hegyekből, Asztalosné felderül, szeretettel fogadja.

— Isten hozta kisasszonyka. Jól mulatott?

— Mesés volt, — kacag a lány. — Csak úgy szikrázott a nap odafent, a hófehér havon.

— Mennyi öröm, jókedv, vidámság árad a kisasszonykából.

— Hát persze! Fiatal vagyok, repülök fent a hegyek között, minden okom megvan a vidámságra.

— Mintha napsugár költözött volna be magával ebbe a fogadóba. Nézzen már fel lelkem a doktorhoz, nem jött le egész nap a szobájából. Űgy szereti a kisasszonykát.

A lány csodálkozva nézi.

— Engem szeret? Ugyan! Olyan goromba mindig, mint a pokróc.

— Abból látszik, hogy szereti lelkem. Minél jobban szeret valakit, annál gorombábban bánik vele. Csak én vagyok kivétel. — mondja Asztalosné sóhajtván. — Velem a leggorombább, aztán engem mégse szeret.

— Dehogy nem szereti — mondja a lány. — Tudja ő nagyon jól, hogy maga milyen jó szívvel van hozzá! Különbén nem is értem, hogy honnan veszi maga, hogy engem itt mindenki szeret. Ez a maga újságírója, vagy falukutatója majd keresztül fúr a szeméivel!

— Pedig tessék elhinni, nagyon derék fiú az, áldott jó szíve van!

A lány gondolkozik.

— Nem mondom, érdekes fiú! — mondja. — Azzal a konok gyűlöletével, konok munkájával, ahogyan a paraszton segíteni akar!

Alig fejezi be a mondatot, nyilik az ajtó és a falukutató lép be. Jókedvűen fordul a fogadósnéhoz:

— Jó estét! — Mikor meglátja a lányt, elkomorul az arca, mordul.

— Jó estét!

A lány derűs grimaszt vág a fogadósné felé, aztán leplezetlen érdeklődéssel nézi a fiút, aki egyik asztalon iratokat rakosgat ki.

— Mondja, mi baja van magának velem? — kérdi egy idő múltán nyugodtan a lány.

— Nekem magával semmi dolgom, tehát semmi bajom, — mondja a fiú. — Nekem komoly munkám van, én nem érek rá hölgyekkel... enyelegni!

— De azért megmondhatja, hogy a hegy déli lába felé talállok-e jó síterepet?

— Nem tudom. Síproblémákkal nem foglalkozom.

A lány csak nézi.

— Mondja, maga állandóan a paraszton között él?

— Hála Isten! Állandóan!

A lány feje a szék hátára fektetett karjain nyugszik, derűsen mondja:

— Csodálom. Mert ilyen modortalant parasztban még nem találtam! Azoktól ilyen nem lehet tanulni! Szerencsére felhangzik Asztalosné hangja:

— Kisasszonyka, lelkem! Úgy-e bemegy a doktorhoz? Nem tudom mi van vele, egész nap nem jött le a vendéglőbe!

— Bemegyek.

A falukutató megvetéssel néz utána, dühösen mormogja: — „Kisasszonyka”!

— Ugyan már, mi baja van vele? — ripakodik rá az özvegy. — Olyan kedves teremtés!

— Ma nem kedves teremtésekre van szükség! — jön a válasz.

— Hanem?

— Apostolokra!

— Apostolnak itt van maga!

— Mindenki legyen apostol!

— Jaj, lelkem — mondja Asztalosné, — akkor nagyon unalmas lesz ez a világ!

*

Savu Traian ott ül vendéglőben a tanítóval. Tökrészeg, a tanító is kapatos. Asztalosné az asztalokat rendezgeti, abroszt cserél. A tanító bátorítva veregeti Savu hátát.

— Minden rendbejön! Fel a fejjel, minden rendbejön!

— Holnap reggel utazza mar Budapestre és te mondod, minden rendbe jön? — síránkozik Savu. —

Elköltözte már hazulrul! Itt lakja ezvegy Asztalosné fogadójában! Gyönyörű viragszalam elhagyja Trajankat, kicsi Trajankat!

— Igyál Trajánka! — biztatja a tanító. — Tudom én mi a bánat! Tudom én is mi a reménytelen szerelem!

— Az én gyönyörű Katinkám! Gyönyörű feleségem! Aki szemermes angyalka meg előttem is, soha csak parchet alsoba mutatkozta! Fogja szinpadra letvetkezni! Daszkál! Fogja Nemzetiben trikoban bájjait mutogatni! Trikoban Nemzetiben bájjait mutogatni! — zokogja részegen Savu.

— Így tesztek tönkre bennünket férfiakat csábos asszonyi állatok kísértő szépségtekkal! — szaval a tanító és fenyegeti Asztalosnét. — De a sorsa meg van pecsételve! És a doktoré is! Új fogadó lesz, román tulajdonossal és az intelligencia odajár majd! Vegye tudomásul! És ennek csak egy orvossága van! Ha hozzám jön feleségül!

— Van eszemben! — mérgelődik Asztalosné.

— Akkor az intelligencia elnézné, hogy kisebbség és az én kedvemért idejárna! Még kedvezményeket is kapna! — döngeti a mellét a tanító. — Ha valakinek az ura olyan jó román, mint . . .

— Október hat! Aradi tizenhárom! — felel csendesen Asztalosné.

— És ha szavaltam is azt a verset? Hát miért szavaltam?

Remek ötlet jut a tanító eszébe, kétszer is elmondja: — Hogy eltereljem a figyelmet a . . . konspirációról! A konspirációról! Tehát hazafiasságból,

tiszta román hazafiasságból! Államérdek volt, román államérdek, hogy én szavaljam az aradi tizenhármat.

— Inkább vigye haza ezt a boldogtalant! — mondja hidegen Asztalosné és Savura mutat.

Alighogy elmegy Savu a tanítóval, jön egy csendőr. Román csendőr.

— Adja Isten, adja Isten, — köszön széles vigyorgással.

Asztalosné csendesen fogadja a köszönést.

— Szép asszon, volna jó valami tüzes ital, — mondja a csendőr.

Asztalosné mosolyogva ad elő egy üveg pálinkát, megkínálja a csendőrt. A falukutató némán dolgozik egy asztalnál, a fejét se mozdítja. A csendőr titokzatosan fordul Asztalosnéhoz.

— Szép asszon segítheti hatóság. Én nyomozza nagy úr, magas személség. Bukarestbe barátai miniszterek.

— Ki az? Mit követett el a boldogtalan? — kérdezi Asztalosné.

— Aztat én nem mondhatok. Fekete szesz! — mondja a csendőr és a pohara után nyúl.

Ebben a pillanatban a patikus lép a kocsmába két idegen úrral. Domnul Grigore Campian, a prefektúra kiküldötte és Constantin Matei megyei főorvos az idegenek. Asztalosné rémulten nézi őket.

— Hol lakik kérem a hatósági orvos? — kérdi a főorvos.

— Házban kérem, itt a házban, — siet a válaszzal a patikus.

— Kérünk elsősorban szobát, azután majd intézkedünk — mondja a főorvos.

Asztalosné alig áll a lábán. Remegve, rémülten veszi a kulcsait és megindul a lépcsőn az idegen urak előtt.

*

— Uram Jézus! A doktor! Mi lesz vele?! — suttogja sápadtan Asztalosné néhány pillanat múlva, mikor visszatér az ivóba.

— Gyenge embernek pusztulás a sorsa, — mondja vállatvonva a falukutató.

— Hogy mondhat ilyet Mózes úr! — kiált könnyes szemmel az asszony. — Megint kevesebb lesz itt egy magyarral.

— Ilyen magyarokra nincs szükségünk, — mondja keményen a fiú és ismét írásai fölé hajol.

Asztalosné idegesen, türelmetlenül járkál a szobában, nem találja helyét. Hirtelen eszébe jut valami.

— Mózes úr, Pásztorék keresték a hegyoldalból. A legényfiuk nem akar bemenni katonának. Azt mondja, nem húz magára román mundért.

A fiatalember felugrik, felkapja a kalapját.

— Örültség! Be kell vonulnia! Megint eltűnik egy legény a hegyek között. Agyonkínozzák miatta az egész falut! — És kirohan a dühöngő hóviharba.

Vad szél hordja a havat, de ő konokul megy előre a hegyoldal felé. Mikor keserves küzködés után eléri az apró, hegyhez lapuló házikót, keményen megdönti az ajtót.

Gyenge, öreges női hang kérdi:

— Ki az?

— Nyisson ajtót! — kiált a fiú parancsolóan és

már ott is áll az alacsony szobában, feje a mestergerendát éri. Hatalmas termetű legény áll előtte.

— Be kell vonulnod katonának! — mondja a falukutató határozottan.

— Nem megyek! Nem leszek oláj! Magyar vagyok! — kiált a legény villogó szemmel.

— Én is magyar vagyok!

— Nem magyar ember, ha ezt akarja. Csellengő úrféle csak, mint a báró! — És nagyot köp.

A falukutató dühösen ugrik a parasztlegénynek. A vén asszony ijedten sikolt, mikor a két férfi ölre megy, rémülten topog körülöttük. Gurulnak a földes padlón, ökölcsapások reccsennek.

Végül elengedik egymást, felállnak, mogorván megszólal a legény:

— Kutya kemény ökle van az úrnak!

— A tied se lágyabb!

A legény nézi a falukutatót, amint a nadrágját porolja és mogorván folytatja:

— Nem igazság az, amit az úr kíván! Nem leszek román katoná! Nem megyek Besszarábiába!

— Azt akarod, hogy csendőr jöjjön az anyádhoz?

A legény felkapja a fejét.

— Már miért jönne?

— Tudod te jól. Vad leszel a hegyek között. Rosszabb sorod lesz, mint a román kaszárnyában. Az anyádat csendőr fogja faggatni. És a többi magyar legényen, az egész falun töltik ki busszújukat. Emlékszel, amikor a Küllő Márton fia...

A legény hallgat.

Az öregasszony félve nézi őket a sarokból.

— Ha becsületes magyar vagy, velem jössz az állomásra. Még eléred a vonatot.

Egy negyedóra múlva ketten viaskodnak a hóviharral.

— Az a fontos, hogy mindenről írj nekem, — mondja a falukutató. — Hogy bánnak veletek, mi történt az itteni legényekkel, kinek van valami baja. Megirod?

— Meg.

— Pénzed van-e? — kérdi Mózes úr, mikor az állomásra érnek.

— Van vagy tíz lej.

A fiatalember előveszi az erszényét, pénzt ad a legénynek.

— Miért adja ezt az úr? — csodálkozik a legény.

— Mert jó magyar vagy! Elmégy román katonának.

Hát nem furcsa?

Ez a fiatalember felkapaszkodik hóviharban a hegyoldalra, ököltre megy a faluért egy legénnyel és végül ugyanannak a legénynek odaadja a pénzét. Asztalosnének meg azt mondja, nem kár a doktoráért, hadd pusztuljon.

Nehéz ezt megérteni.

*

A gróf lép be Király doktor szobájába.

— Savu Traiannál voltam, — mondja halkán. — Nem találtam otthon. El akarom adni a kastélyt meg a földet.

A doktor megcsóválja a fejét.

— Eladja?!

— Pestre megyek. Nem bírok a feleségem nélkül élni. Budapesten két nagybátyám is miniszter. Azt ígérték, képviselőség... néhány igazgatósági tagság... Ott visszajön hozzám!

Nagy csend, csak nehezen szólal meg a doktor:

— Apaffy Mihály kastélyában Savu Traian...

Ebben a pillanatban kopognak és a síruhás lány lép be mosolygó arccal. Vidáman köszön a két férfinak, azután a grófra néz:

— Magának mi baja van?

— Nem tudja? — néz rá csodálkozva Király Béla.

— Ja úgy! A felesége, aki elment Bécsbe az ifjúságát megkeresni. Kár bánkódni! Hamarosan visszajön!

A gróf izgatottan felugrik.

— Honnan gondolja? Miért jönne vissza?

— Mert nem találja meg azt a Bécset, amit keres, — mondja a lány józanul. — Kár visszaneézni a múltba!

— Én csak oda nézek! — vágja oda Király Béla.

— Az a baj! Azért kell ennek a generációnak elpusztulni! — Szinte ingerült a lány. — Ezért kell a pálinka maguknak! Aki a múltban él, annak nincs jövője.

— Hagyja a pálinkát, — mondja halkán Király Béla, — jó az. Mit tudja maga, mi mindennek kell történnie, amíg az ember eljut a pálinkáig!

— Gyengéknek való! Gyávaság! — kiált a lány haragosan.

Király Béla doktor összekulcsolja két kezét a feje felett és halkán beszélni kezd.

— Ismertem egyszer egy fiatal orvost. Arról álmodott, hogy megmenti az emberiséget. Kutatott, dolgozott, míg talált valamit. De akkor kitört a háború. Őt is elvitték. A munkája eredményét borítékba tette, odaadta a professzorának, őrizze meg, míg visszajön. Négy év múlva jött vissza. Kinyitotta a borítékot, odaszórta tartalmát a professzor elé: „Professzor úr! Ugye nagy dolog? Becsületes munka?” Igen, mondta a professzor, nagy dolog, becsületes munka, de tavaly már egy másik orvos rájött.

A gróf hirtelen megfogja a doktor kezét.

— Ellopta?!

— Dehogyan lopta, — válaszol Király Béla helyett a lány, — Az idő nem áll meg, ha egy embert ki is kapcsol az élet. A tudomány tovább halad! Az élet megy tovább!

— Ugy bizony! Az élet megy tovább, — bólint Király Béla.

Hirtelen kopogás az ajtón és Asztalosné lép sápadtan a szobába:

— Doktor úr! A főorvos van itt, meg egy úr a prefektúráról! Félórával ezelőtt érkeztek, doktor úr után érdeklődtek. Most felmentek a szobájukba, de mindjárt itt lesznek.

— Kár az izgalomért édes fiam! — mondja nyugodtan Király Béla.

— Dehát doktor úr... Fegyelmi... — dadogja Asztalosné.

— Mi történhet velem? — Király Béla vállatvon.

— Gondolkozzék, mit mondjon az uraknak! — könyörög Asztalosné.

— Tudom én lelkem, de mennyire tudom, mit fogok mondani, — válaszol hideg mosollyal Király doktor. — Most csak arra kérem magukat, hagyjanak egyedül, hogy illően fogadhassam őket.

Egyedül marad a szobában. A „pálinkás orvos” arcán mérhetetlen keserűség, fáradság ül. De mikor kopogtatnak, felkapja fejét és kemény léptekkel megy az ajtóhoz.

— Uraim! Ez a szerencse! — mondja gúnyosan a két férfinak. — Megtisztelő látogatásuk...!

— Hivatalos ügyben érkezünk, kolléga úr! — felel a főorvos.

— Parancsoljanak velem! Miben lehetek szolgálatukra?

— Kolléga úr ellen évek óta érkeznek hozzám a panaszok. — kezdi a főorvos.

— Sejtettem, hogy előbb-utóbb lesz szerencsém! A főorvos közelebb lép.

— Kérem kolléga, nem ezt a hangot! Ez a hang...

— Bocsánat... Itt a hegyek között, ahol éjjelnappal gomolyognak a ködoszlopok és farkasok szolgáltatóják az éjjeli zenét... az ember kissé parlagi lesz!

Szünet Csend.

— Tudja kolléga, hogy miért vagyunk itt?

— Nyilván azt kívánják közölni velem, hogy hatósági állásomtól felfüggesztenek, vizsgálatot indítanak és ennek tartamára helyettesítéssel megbízzák községünk köztiszteletben álló patikusának orvos fiát.

— Eszerint bizonyosan tudja az intézkedés indokait is?

— Hogyne! — helyesel Király Béla doktor, — Orvoshoz méltatlan viselkedésem! Állandó tivornyázásaim!

— Igen, — bólint a főorvos — Ilyen jelentéseket, panaszokat kaptunk. Én sokáig vártam. Tudtam, hogy itt működik a hegyek között, ahol a magányosság, a zord körülmények enyhébb elbírálásra utasítanak. De most olyan jelentések érkeztek hozzánk, hogy az intézkedést nem lehetett tovább halasztani. Tegnap este nyolc órakor meghalt egy beteg, a neve, gondolom, Aron. Orvosi segélynyújtás hiányában halt meg!

— Mig ön valahol szokásos mulatozását folytatta és ittasan a patakba is beleesett, kétízben kereszték hiába! — teszi hozzá a prefektúra kiküldötte.

— Ezt jelentették? — kérdezi halkán Király Béla.

— Nagyon sajnálom, doktor úr, hogy idáig juttunk. Kérem kell, hogy a kézigyógyszertár szekrényét zárja be és adja át a kulcsot.

Király Béla doktor arca most nagyon komoly. A szekrényhez lép, bezárja, a kulcsot átadja.

— Parancsoljon.

— Sajnálom, hogy nekem kell átnyujtanom önnek a vizsgálat megindításáról szóló és felfüggesztését elrendelő végzést, — mondja a főorvos.

A doktor átveszi az iratot, belenéz. Aztán csendesen kettétépi.

— Kérem, ne minősítsék ezt tiszteletlenségnek. — mondja nyugodtan — Nagyon jól tudom, hogy az urak csak kötelességüket teljesítették. De erre az iratra nincs többé szükség. Lemondok az állásomról.

— Kolléga! — mondja riadtan a főorvos. — A vizsgálat esetleg megállapítaná, hogy ön nem vétkes!

Király Béla csak a fejét rázza, azután megszólal:

— Domnul főorvos, én a községet elhagyom. A hegyekből lemegyek a völgybe, vagy talán fel, magasabbra, egészen vad vidékre. Nem tudom még. De mindenkor rendelkezésükre fogok állani, ha a sajnálatos esetnek büntetőjogi következményei lennének.

A két férfi elmegy, Király Béla szótlanul, mozdulatlanul áll és üres tekintettel bámul maga elé.

Ismét kopognak Király doktor ajtaján. A síruhás lány jön vissza. Nyugodtan beteszi maga mögött az ajtót, leül, csak azután szólal meg:

— Most mi lesz, doktor?

— Elutazom.

A leány csak nézi egy pillanatig, aztán megnyomja a szót.

— Szóval... elutazik.

— Persze, hogy el. Mit csinálnék?

A leány ránéz, azt mondja:

— Például betegeket gyógyítana!

— Hallotta, hogy felfüggesztettek!

A leány bólint.

— Hogyne! Hatósági állásából. A „fixfizetéstől”!

A doktor durva.

— Mit akar kérem? Mondja ki!

— Magának kötelessége itt maradni!

A doktor gúnyosan végignézi.

— Szóval mégis kötelez a múlt?

A lány erélyesen nemet int.

— A jövő kötelezi!

— Nekem nincs jövőm!

— De ennek a falunak kell, hogy legyen! — feleli élesen. — A gróf Pestre szalad szerelmi bánata elől, nyilván képviselőházi szónoklatokba akarja önteni bánatát. Maga is megszökik? Ki marad itt? Mi lesz ezzel a néppel? Odadobják a románoknak?

És ebben a pillanatban az ajtó kivágódik.

A falukutató. Nyugodtan mondja:

— Jó estét!

Az orvost felzaklatták a lány szavai. Ingerülten csattan a hangja:

— Mit akar kérem?

De a fiatalember nem riad meg, hidegen mondja:

— Önt ma felfüggesztették állásától, mondja el a részleteket, meg akarom írni a lapomban.

A síruhás lány arcát elfutja a vér. Szinte remeg a felháborodástól.

— Amit maga mond — kiáltja — az komisz és embertelen!

De a fiatalember kíméletlenül fordul feléje.

— Hagyjuk kérem a szentimentalizmust! Rajta nem segít, ha nem írom meg! De ha megírom, pénzt kapok a cikkért és ez a pénz lehetővé teszi, hogy továbbra is itt dolgozzam! Ez fontosabb, mint a doktor úr érzékenysége!

A doktor nem tud szólni. Csak nézi ezt a kegyetlen fiatalembert.

Aztán azt mondja s a hangja szokatlanul halk:

— Rendben van barátom. Most el kell mennem, hogy egy beteget meglátogassak, de amint visszajöttem, rendelkezésére áll a szenzáció! — Azzal ki megy.

A szobában most csak ketten vannak. A leány és a fiatalember. Villogó szemmel állnak egymással szemben.

— Eddig azt hittem, hogy csak neveletlen és mordotalan. Most bebizonyította, hogy komisz is! — mondja indulatosan a lány.

A fiú vörös, dühösen válaszol.

— Maga engem ne neveljen emberségre! Vegye tudomásul, hogy gyűlölöm magukat mind! Gyűlölöm ezeket a pusztulásra ítélt gyengéket, a pálinkás orvosát, a szerelem után nyögdcicsélő grófját, gyűlölöm a maga léha, sielő, tangózó urifajtáját! Gyűlölöm! Gyűlölöm ezt az egész társaságot, amelyik uraskodott itt s amikor jött a baj, hanyatthomlok rohant Budapestre, képviselőnek, méltóságos úrnak, igazgatósági fagnak s a népet magára hagyta. Gyűlölöm őket, érti? A grófját, a doktorát! Magát! A sídreszével és a léceivel. Maga nevel engem? Mit tett maga? Kicsoda maga? — Megáll a lány előtt. A hangja fojtott.

A lány egyszerre elindul feléje.

— Egy vidéki színésznő lánya vagyok. Egy színésznőé, aki Kolozsvártól Csikszeredáig hónapról-hónapra más albérleti szobában hajtotta le a fejét. Érti? — Egészen behajol az arcába. — Egy vidéki színésznő fattyú lánya vagyok! Aki hónapról-hónapra

más iskolába ült be rosszindulatú idegen gyerekek közé! Aki korgó gyomorral, szédülő fejjel állott ki ellenséges vizsgabizottságok elé! Egy színésznő lánya, aki többet volt éhes, mint jóllakott, de megtanult franciául, angolul, németül, megtanult gyorsírni, gépírni, könyvelni, megtanult mosolyogni, amikor sírni szeretne! Fattyú, sőt, egy magyar fattyú, aki tízéves korában tisztában volt már azzal, hogy kétszer annyit kell tudnia, mint másnak, ha egy falat kenyeret akar! Érti? S kiverekedte a kenyerét! Az állására hiába pályázott harminc férfi! Juon Traian, Oktavián! Hiába pályázott harminc olyan férfi, akinek nem volt kompromittáló neve, mint a Katinka név. Egyik se tudta a vizsgán azt produkálni, amit a Mayor Kata! S ez a Mayor Kata, aki most eljött ide három napra sielni, ott ül egy nagy bank titkári szobájában, amit harminc Juon Traian elől ragadott el! Nem gyűlölködéssel, hanem a tudásával. Az energiájával, akaratával, hogy megmutassa: őt nem lehet félretolni, nem egy pusztuló fajta lánya! — egy pillanat csend, aztán: — Nekem jogom van magát megtanítani, hogy... nem a gyűlölet az élet titka! Hanem a tudás és az akarat! — Hevesen elfordul és az ablakhoz lép.

A fiú egy riadt mozdulatot, egy tétova lépést tesz a leány után. De belép a doktor.

— Kérdezzen kérem. Rendelkezésére állok. — fordul a falukutatóhoz.

A fiú lehajtja a fejét, a hangja halk:

— Kérem... bocsásson meg nekem! — És gyorsan elmegegy.

A doktor csodálkozva néz utána. Aztán a lány felé fordul.

— Mit csinált ezzel a fiúval?

A leány fáradt.

— Semmit. — mondja — Megyek aludni.

Egy asztal mellett ketten ülnek a nagyvendéglő uriszobájában. A gróf és a báró. A báró nagyon csendes ember lett az utóbbi napokban.

— Tegnap délután tudtam meg. A csendőrök végigjárták az egész környéket, itt is voltak. — mondja halkan.

A gróf csendesen bólint — A fekete szesz...

— Egyik telefon a másik után. Kolozsvár, Bukarest, mindent megmozgattam.

— És?

— A miniszter letagadtatta magát, a hercegnő dadogott, az udvar köréből rideg elzárkózás. Egyik percről a másikra egyedül maradtam, barátom. Végre Domescu államtitkár hajlandó volt segíteni.

— S az eredmény?

— Eljárás nem lesz. — A báró sóhajt — De a törvényes büntetési illetéket huszonnégy órán belül önként kell lefizetnem. Oda a szeszgyár, oda a bukaresti palota, oda minden. Mindenem elúszott a fekete szeszen! Ti kirúgtatok magatok közül, mert „okos” voltam és Bukaresthez csatlakoztam. Most Bukarest is megtagadott. Te okos voltál — kesereg a báró — ráültél a földre és nem adtad ki a lábad alól. Akármilyen kevés is, ami megmaradt, de megvan.

A gróf csendesen megrántja a vállát.

— Most mit érek vele?

A báró védekezik.

— Remélem az én szerepemet ebben az ügyben nem érted félre. Itt igazán nem arról volt szó, mintha én talán elő akartam volna segíteni a felséged szökését!

A gróf legyint.

— Ugye, ha odajön hozzám, hogy vigyem ki a kocsimon az állomásra, dolga van... megtagadhatam? Sejtelmem sem volt...

— Tudom, kérlek...

Csend.

A báró zavart, többször nekikezd, míg végre megszólal.

— Megkérnélek valamire...

A gróf ránéz.

— Parancsolj.

— Engem ti kitagadtatok, mert Bukaresttel...

— Én azért mindig szívesen láttalak.

— De egyedül te. Pedig nem volt igazatok. Engem nem az vezetett, hogy talán érvényesülés, üzleti lehetőségek... Én éppen a magyarság, a ti érdekekben tettem...

A gróf csendes, kicsit keserű mosollyal ránéz.

— Tudod, arra gondoltam, — magyarázza a báró — okos dolog, ha valaki a magyar urak közül persona grata az udvarnál, a bukaresti kormánykörökben. Sokat tud segíteni. Én nem akarok hancegni, sohasem beszéltem róla, de — rengeteget segítettem. Éppen a földbirtokreform idején. Hányan vannak, akik nekem köszönhetik, hogy nem fizettek még jobban rál

Éppen, akik legjobban megvetnek...

A gróf ezt nem akarja hallgatni. Azt mondja:

— Mondd meg, hogy mit akarsz?

— Ugy gondolom, hogy talán most, amikor én így jártam és hidd el kérlek, nem a fekete szesz miatt, az csak ürügy volt... illene, hogy segítsenek rajtam. Hiszen voltaképpen a magyarság mártírja vagyok.

Itt a gróf már az asztalra csap.

— No, öregem, ezt aztán nem!

— De kérlek ez így van, ahogy mondom — védekezik a báró.

— Hagyjuk a magyarságot! Te csak ne légy az erdélyi magyarság vértanúja! Maradjunk meg a fekete szesznél. — kiált indulatosan a gróf.

A báró kínosan dadog. — Kérlek, én megmagyarázhatnám neked, iratokat, leveleket mutathatnék, hogy...

— Egyet mutass!

— Százat kérlek. Csak persze az ember ilyesmit nem hord magánál. És a hely sem alkalmas...

— Sajnálom. — most rideg a gróf — Mert nekem maradnom kell. A doktor utazik és nem akarom, hogy búcsú nélkül...

— Mindenesetre megkérnélek. Ha tudsz valamit, ha valami kínálkozik...

— Szólok kérlek.

— Hát akkor nem zavarlak. — A báró feláll — Kézcsókomat. — Észbekap — Hja, igaz, a feleséged... Ne haragudj...

Elmegy

A gróf kis undorral elfintorítja az arcát.

De rövidesen újabb meglepetés éri.

Egyszerre a falukutató áll az asztalánál.

Köszön csendesen, általában nagyon csendes.

A gróf csodálkozva nézi.

— Mi történt? Maga előre köszön nekem?

A falukutató azt mondja halkan:

— Kérem ne szégyenítsen meg.

Melegség futja el a grótot.

— Dehogy fiam. — Már tegezi is — Gyere ülj az asztalomhoz.

A fiú leül, hallgat. A gróf nézi, aztán megszólal:

— Sok minden történt itt tegnap óta...!

— Sok, nagyon sok.

— A báró... a doktor...

A fiú feszeng, aztán kinyögi.

— Pár nappal ezelőtt a gróf úr felajánlotta nekem, hogy ha kedvem volna sielni...

— Odaadom a siléceket!

— Nagyon hálás lennék, ha megkaphatnám!

— No látod! — örül a gróf — Ez már beszéd! Természetesen át fogom küldeni neked!

— Köszönöm szépen. Becsülefszavamra szégyenlem magam!

A gróf csodálkozva ránéz. — Miért?

— Hát ugye, az én eddigi modorom után...

— Ugyan fiam! Ez a fiatalság hangja, a magabizásé! Jó hang az! Addig él az ember, míg bízik magában!

— Csak ugye mégis... aztán idejövök, kérem a siléceket, amiket olyan fölényesen elutasítottam és...

— Mondom, hogy ne is beszélj róla!

— ... és jövök még egy másik kéréssel is.

— No! Kivele.

Azt mondja a fiú:

— Fent az irtásnál, a hegyoldalban, ott van a gróf úr régi vadászkastélya.

— Kastély! Ugyan!

— Hát kérem, huszonkét szoba... Bizony kastély!

— Hat esztendeje nem is láttam. Voltál fenn? Nagyön romlik?

— Nem, igazán nem! Jó fából épült, kitünően tartja magát!

— Csak azt tudnám, hogy mire tartja? Mert mióta elvették az erdeimet s új világ van, semmi szükség rá. Már gondoltam is, hogy lehordatom. A fája jó lesz tüzelőnek!

— Kár volna, igazán kár volna! — mondja a fiú

— Olyan stabil, olyan jó helyen van, én éppen arról szeretnék beszélni, hogy... — zavartan keresi a szavakat.

— Mondd csak fiam! — biztatja a gróf.

— Bizonyos körülmények között... ha bizonyos dolgok úgy alakulnának, ahogyan én gondolom, én szeretném... bérbe venném!

— Dehát mit akarsz vele csinálni?

— Turistaszállót! Sielőknek! — Most igen gyorsan beszél. — Egyre többen jönnek ide, kitünő helyen van, ha az ember ügyes reklámot csinálna, huszonkét szoba, egyiket-másikat még ketté is lehetne választani, egészen jó üzlet lehet. A falunak is!

— Hát kérlek... én sajnos nem igen maradok itt...

A falukutató megdöbbenve néz rá. — Gróf úr!

— Eladom a kastélyt, a földet!

— Gróf úr! Ezt a kastélyt? Ezt a földet? — re-
meg a hangja. A gróf siet megnyugtatni.

— Nem számít, hogy az a vadászház benne van-e a komplexumban. Egy fillérrel sem kapok többet, ha benne van, fillérrel sem kevesebbet, ha nincsen benne. Hátha megengeded — neked adom! Sok szerencsét!

A falukutató meghatva mondja: — Gróf úr...

— Semmi fiam. Legalább ennyi megmarad a mi fajtánknak.

A falukutató lassan ráemeli a tekintetét:

— Gróf úr!

A gróf ránéz, int, hogy mi az.

— Ne menjen el! Ebben a faluban ez az öreg kastély... meg a gróf úr... a történelem! A mult! Az ezerév!

A gróf lehajtott fejjel ül.

— Ne menjen el!

A gróf felnéz rá.

— Nézd, én a magam ura vagyok. Csak magamnak tartozom számadással. Nem is magyarázkodnék senkinek. Eladom, punktum, az enyém. Senkinek semmi köze hozzá. Más is elment. Te nem is tudod, ki mindenki!

A fiú keserűen felkiállt:

— Én nem tudom? Az én apám is!

A gróf ránéz.

— Ki volt a te apád?

— Szeliczey Péter!

— A főispán?

A falukutató bólint.

Csend, aztán a gróf:

— Hát az most Magyarországon bankelnök vagy micsoda! Államtitkár is volt! Vagy miniszter?

— Államtitkár.

— Hát akkor... hogy kerülsz te ide?

— Hazajöttem — Piros az arca. — Szégyeltem magam. — Könyörögve néz a grófra. — Ne menjen el gróf úr! Nem szabad elmenni innen!

A gróf nézi.

— Őrök fiú vagy te! De fiatal vagy. Sok mindent nem tudsz még. Nem tudod mi az, amikor egy asszony, egy lány, egyszer csak elkezd hiányozni!

A falukutatóból kitör a friss szerelem.

— Én nem tudom!? — kiáltja.

A gróf elmosolyodik.

— Nem arra a szerelemre gondolok én! Az gyönyörű! Őrizd meg, vigyázz rá! De mikor már az ember összeszokott, mikor húsz év baja, gondja kötöz össze két embert. Aztán egyik napról a másikra... nincs többé! Kész halál! Bele kell tébolyodni! Aztán most még a doktor is — felugrik. — Nem bírom, te! Nem bírom ki!

Igen. Ekkor történt!

Kivágódik az ajtó és lihegve berohan a grófi inas.

— Gróf úr! Gróf úr! A méltóságos asszony, a mé!...

A gróf felugrik, megrázza, ordít a rémülettől:

— Mi van veled?

Az inas végre boldogan kinyögi: — Itt van, megjött!

A gróf alig tudja kimondani.

— Itt van? Megjött? — Kitör. — Hol van?
Otthon?

— Itt van, itt vár — az inas szeme könnyes. —
Az ajtó előtt!

— Krisztin! Krisztin!

A grófné ott áll az ajtóban.

A gróf hangja megcsuklik.

— Krisztin... — odalép, megfogja a kezét.

S a grófné csendesen mondja: — Hazajöttem.
Nincs más haza...

A gróf meghatottságában nem tudja mit csináljon. Szorongatja a kezét, forgolódik. A szeme találkozik a fiúéval.

A falukutató el akar fordulni, hogy ne zavarja.

S a gróf kitör:

— Te! Fiam! Szeliczey Péter fia! Tied a ház!
Küldöm a síléceket! Sídresszet is! Akarsz még valamit? Csak szóljál fiam, szóljál, szóljál, én most...

És ekkor Savu belép.

A gróf meglátja, kiabálni kezd:

— Nem adom el! Semmit, semmit nem adok el!
Kivéve a vadászházat. Az a fiué! Jöjjön Krisztin!

*

Az ivóban Savu Traian jajong.

— Nem marad itt, nem marad itt, kisasszonka, a feleségem nem marad itt. Színészné lesz a Nemzetiben.

A síruhás lány, Mayor Katinka szeretne már tisztán látni.

— Mondja, domnul Savu! Van neki valami szerződése? Meghallgatták Budapesten?

— Mit kell ötet meghallgatni! Kisasszonka nem látta még! Legszebb asszon! És a hangja! Az a szép hang!

S ekkor, mint ágyúlövés dördül egy mély női hang.

— Kocsis! Kocsis!

Hatalmas, erős nő robotg át az ivón, legalább negyven éves.

Savu feljajdul utána:

— Viragszalam!

A lány elhülve nézi.

— Ez a maga felesége?

Savu rohanni akar a felesége után, de Katinka elkapja a kabátját.

Savu kétségbeesetten kiáltja:

— Eresszen el a kabátomat, elmegy, látja!

— Itt marad! — mondja a lány, lenyomja a székbe, a nő már kint van az ajtón.

— Egy lépést se! Csak utazzon el!

Savu ugrani akar de a lány erélyesen rákiált:

— Akarja, vagy nem akarja, hogy visszajöjjön?

— Akarom, akarom!

— Hát akkor engedni kell! Két nap múlva vissza is jön!

Savu kétségbeesetten:

— Vissza is jön, vissza is jön! Miért jönne?

— Visszaküldik! Idehallgasson! Ha maga ezt az asszonyt visszatartja, holtáig nem lesz nyugta! Maga akadályozta meg az érvényesülésben. Hadd menjen el! Holnapután csendesen fog hazajönni, a bocsánatát fogja kérni!

Savu nem akarja elhinni.

— Bocsánatát fogja kérni? Tőlem fogja kérni bocsánatát?

— Magától!

Savu kihuzza magát, a kalapját félreigazítja. — Kérdés — mondja, — fogok-e én adni bocsánatot! Kisztihand kisaszonka!

A lány még utána szól.

— De nem megy most az állomásra!

Savu megáll, önérzetesen visszafordul.

— Majdha fogja kérni térden állva bocsánatot! Hoho! Majd Savu Traián megmutatja!

Pöckösen megbillenti kalapját és elmegy.

*

A doktor vonata egy óra múlva indul. Asztalosné bekopogtat. Hatalmas csomagot cipel. Király doktor nézi.

— Mi az? — kérdi, — Maga is utazik?

— Nem doktor úr — nagyon csöndes, — nem utazom. A... a doktor úrnak hoztam.

Az orvos nézi a hatalmas csomagot.

— Na ne tréfáljon!

— Nem olyan nagy dolog kérem... Éppen csak egy kis utravaló!

— Ezt a mennykő nagy csomagot maga kis útravalónak nevezi?

— Ó, kérem... Alig van benne valami! Gondoltam, sokat ül majd vonaton, megéhezik. Hát levágtam egy kis csirkét.

Az orvos méregeti a csomag nagyságát, aztán bólint.

— Egy kis csirke...

— És hát úgy-e... van benne más is... Tudom, hogy mindig igen szerette doktor úr a pulykamellet... Meg a mákoskalácsot. Aztán gondoltam, hideg van a vonaton, betettem egy üveg diópálinkát is. Magam főztem. Doktor úr mindig kedvelte...

Az orvos komolyan ránéz.

— Asztalosné lelkem!

— Haragudni tetszik?

— Mikor jön meg már az esze? Hát én egészen hiába beszélek magának?

— Ó, kérem, én olyan jó szívvel...!

— Nem érti, hogy szamárság, amire gondol? Látja, hogy elutazom! Már kint vannak a kocsin a csomagok.

— Látom...

— Negyedóra mulva felülök a vonatra és soha többé a tájékára se jutok talán ezeknek az öreg hegyeknek! Hát mondja! Mi értelme van?

— Én csak arra gondoltam, hogy — úgy-e, messzi az út...

— Nézze, maga itt marad! Ezek az emberek itt, patikus, új doktor, nem fogják elfelejteni, hogy hozám jószívvel volt! Nézze csak! Mennek is az állomásra, fogadni az új orvost! Nézze, hogy szedi a lábát a tanítól!

— Ők az okai mindennek! Ők csinálták!

— Hagyja lelkem, ne bántsa őket. Először is nem ők csinálták. Másodszor pedig — ha csinálták is? Az embereket lelkem meg kell érteni. Csodálja, hogy a regátból jött notáron is túl tesz jó románságban a tanító úr? Hát hogyan tenne! Neki el kell felejtetni, hogy azelőtt Szabónak írta a nevét! Tudja, hogy mit

álmodik ez az ember olyankor, mikor a legfélelmetesebbet álmodja? Azt, hogy október hat van s ő szavalja az „Aradi tizenhármat”. Nem szabad rá haragudni! Azért különösen nem, hogy a leendő vejének az én állásomat akarta megszerezni. Tudja, ha ezeknek a regátbelieknek eszük volna, erről egymagában megállapíthatnák, hogy a tanító úr nem igazi román!

— Hogyan?

— Fixfizetés! Nyugdíjas állás! Magyar átok! No, hát jól van lelkem!

A fogadósné a csomagra mutat. — Elfogadja doktor úr? Ezt a kis utravalót?

— El. Abban a reményben, hogy most már okosabb lesz! — mondja Király doktor és gyanúsan krákokog. — Maga is így jár jól.

Menni akar, de visszafordul a szomorúan álló asszony felé. Tétován a keze után nyul, megfogja, megveregeti.

— Nézze csak, én az idők folyamán itt kicsit vesztettem a fogékonyságomból. Keveset foglalkoztam érzelmi dolgokkal. Most kaparászik valami a szemem körül. Köszönöm, hogy ilyen jó volt hozzám. Ha magának örömet szerez, azt is megmondhatom, hogy szeretettel fogok mindenkor... magára gondolni. No! Nem szabad lelkem! Törölje meg a szemét!

— Igenis.

— És most menjen szépen. Amíg én itt vagyok, lehetőleg ne is dugja be a képét ide!

Asztalosné elmegy.

De még egy vendéget kap Király Béla doktor.

A síruhás lány.

Most nem csilog a szeme, nem kedves. Sápadt és komoly.

— Doktor úr, nem gondolta meg?

— Mit?

— Magának nem szabad innen elmenni. Itt kell maradnia. Akkor is, ha más a hatósági orvos.

Nézi az orvost. A szeme konok fényben ég. Mint azé a fiúé, a falukutatóé.

— Magának ezt a népet nem szabad magára-hagynia! Ketten vannak, akik vezethetik! A gróf és maga!

Király Béla arca lila lesz. Ordít.

— És én? Az én életem? Velem ki törődik. Megyek vissza Magyarországra! Most ott új intézmények vannak. OTI! MABI! Állást kapok!

— Doktor úr!

— Élni akarok! Hagyjon kérem.

Király Béla doktor ledübörög a lépcsőn. Mellette elrohan a lány. A haja lobog, mint a szélvész.

Mire a doktor leér, újra szemben áll vele.

Egy paraszt kezét fogja s odaállítja az útjába. A hangja éles.

— Itt a doktor! Mondja meg neki!

Király Béla ingerülten megáll.

— Mit akar?

A paraszt ráemeli szomorú, tiszta tekintetét.

Azt mondja:

— A... Lajoska!

Az orvos kiabál.

— Ki az a Lajoska?

— A fiam.

— Gyorsabban, gyorsabban, a vonat indul! Mi van vele?

A paraszt ránéz.

— Orvos kellene.

Az orvos már nyul a csomag után, amit letett,

— Menjen át a patikába. Ott lakik az új orvosuk.

Éppen most érkezett, megtalálja.

Indul.

A paraszt nem mozdul.

Az orvos megáll.

— No, miért nem megy!?

A paraszt felemeli a fejét és azt mondja:

— Nem értjük a nyelvét!

Az orvos áll. Nézi.

A paraszt szeme könnyes. Rettenetes. Síró paraszt. Sír a gránit.

— Azt se tudjuk megmondani, mi, hol fáj a Lajoskának.

Az orvos áll, aztán a hangja ellágyul, nehezen forgó nyelvvel mondja:

— Hát... mi, hol fáj... a Lajoskának?

— Kirázta a forró hideg. A láz dobálja.

A doktor áll. A szája hangtalanul ismétli a szavakat:

— Kirázta a forró hideg. Lajoskát a láz dobálja.

— Nem értjük a nyelvét az új doktornak.

Szája hangtalanul mozog.

— Nem értik a nyelvét sem az új orvosnak...

A bőre lassan kicsúszik a kezéből.

Asztalosné hangja hallatszik.

— Doktor úr... a vonat...

Egyszerre ordítani kezd.

— Mit akar a vonattal? Nem érti, hogy Lajuskát a hideg rázza?

Mayor Katinka csillogó szemmel egy lépést tesz a doktor felé.

— Mit bámul — üvölt Király Béla doktor. — Mi vagyok én? Új kapu?

Aztán a parasztra förmed.

— Mit áll itt! Gyerünk, gyerünk! Egy-kettő a Lajuskához!

S. O. S.

XIII.

És a végeleáthatatlan jégmezőre leszáll az éjszaka.
Csend. Halotti, sötét csend.

Halk, gyors kopácsolás.

Az egyetlen hang, ami hörgésen kívül felsír még az éjszakában. Valami kis kopácsolás, ami azt kiáltja kétségbeesetten, elgyengülten, alig reménykedve:

— S. O. S.! S. O. S.! Mentsétek meg lelkeinket...

Az északi szél átsüvit az emberek felett.

Kacagva, zúgva kapaszkodik a rongyruhákba, megragadja a csapzott üstököket és vihorászik.

— Kellett ez, hé? Kellett?

És bömbölve, búgva, tele gúnnyal zúgja:

— Haha! Kellett ez ember? Én kellettem? Észak sarka kísértett álmaidban? Le akartad győzni északot? Haha! Most itt vagy, itt! De zúgva bömbölkös felettetek és reggelre jön a hóvihar, a fenséges, a fehér és eltakar. Azután vége. Aki a titkot felfedi, annak pusztulnia kell!

Az emberek gémberedetten, hörögve bújnak össze.

— A szél... az átkozott szél...

És bömböl a szél.

— A titkom kísértett? Észak titka kellett? No lám! Az ember! Felül a gépmadárra, azt hiszi, legyőzte géppel, parancsszavával a természetet. Jön, repül a levegőben, ahol nincs mit keresnie, mert a keze, a lábanyoma földhöz köti. Repül! Álmodik! Az ember! A hódító! Észak kell neki! Haha! Hé, ember, itt van a titok, itt van, cibáld le a leplet róla! Küzködj. Küzködj, kopácsolj csak kis gépeden!

És fergetegbe fuló kacagással rántja fel a jégről a rongyot, amit tegnap még léghajónak hívtak. Repül a rongy, újra repül, haha.

S az apró kis gép kopácsol az éjszakában:

— S. O. S.! — S. O. S.!

— . . . — . . . — . . . — . . . —

Az irtózatos éjszakában felnyög egy ember. Egy ember most a párjával álmodik. Ha igazság van, most mellette kellene ülnie szeretetben, békességben, mert ez a természet rendje. Egy ember most a párjával álmodik, aki odahaza az ágya mellett térdepel talán és imádkozik:

— Csak még egyszer Uram! Csak még egyszer és soha többé el nem eresztem.

S az ember kint a hóiharban, fergetegben összehúzódik. A szomszédjából bús nyögés szakad.

— Anyám! — a hangja sír már. — Anyám! Édes anyám!

Egy lépéssel odébb fiatal férfi. A karja tegnap még izom volt, ma fagyott húscafat. Álmodik. Lidércnyomásos vészes álmot.

— Szerelmem . . . nem . . . nem . . .

A hang sírva énekel.

— . . . — . . . — . . . —

Azután újra csend.
Csak a jeges hóvihar.
A tábor rongyvackán alszik.
A legutolsó éjszakán.

— . . . — . . . — . . . —

A tagok lassan gémberednek.
Előbb a kéz. A láb.
Mindig feljebb. A kar. A comb.
Mindig feljebb.

Az ember már majdnem mosolyog.

— Olyan jó... pszt... Most hagyjatok, most jól alszom, pszt...

Már nincs is hideg. Nem, nem. Egyre melegebb.
De szép... álom. Pszt...

Az ember alszik.

A gép még egyet kopácsol. Csend.
A kopácsolás elhallgatott.

— . . . — . . . — . . . —

Valaki áll a roncs gép mellett.
Megrándul.

— Mi az? A rádió elhallgatott?

Hárommérföldes lépés. Aztán döbönt csend.
A távirász ráborul a kis ládára és nem kopácsol.
Megrázza a vállát.

— Hé, ember! Hé, mi az?

Az ember nem mozdul.

A keze jég.

— Hé, emberek! A távirász megfagyott! Hé, emberek! Te legény, hé!

Csend.

— Miért nem felelsz?

Csend.

— Hé, emberek! Ébredjétek! Emberek, a távirás megfagyott! Hé, emberek, miért nem feleltek?

Csend.

Viharászva kacag a szél, a dermedtő északi szél. A férfi haja lobog. A szemében vész.

A géphez zuhan. A gép újra kopácsol keze nyomán:

— S. O. S.! S. O. S.! Segítség! Emberek! Segítség! Magam vagyok!

— — — . . . . .

A szél bömbölve tovaszáguld.

Hajnalodik,

A magasból lassan, nyugodtan, békésen esik a hó.

A gép egyre lassabban kopácsol. Fáradt. Még egy utolsó:

— S . . . O . . . S . . . ! S . . . O , , ,

Aztán egyszerre valahonnan erős jelek.

Jégtörőkön, hajókon, repülőgépeken távirások dolgoznak.

— Kitartás! Kitartás!

— Segítség jön!

— Útban érted!

A végeláthatatlan, fagyasztó jégmezőn a kicsike gép jelez. J e l e z m á r.

D e n i n c s , a k i h a l l j a .

Csak a szél. Kacagva még egyszer elsüvít az egykori élet felett.

Azután már síma minden. Szép, szűz, fehér és egyenletes.

És ki tudja majd, mi van a hó alatt.

Tordaszakállason minden csendes. De Király doktor hiányzik.

Özvegy Asztalosné ül az asztalnál, szemén ókularé, kezében ujság. Igen, valahol már jelez a gép.

— Útban érted, kitartás!

De már nem lesz, aki hallja.

És ki tudja, mi van a hó alatt?

Az oradeai állomáson — Istenem, régen volt, mikor még Nagyváradnak hívták — egy asszony rohan a perron egyik sarkától a másikig. Az arca sápadt, minden ajtón benéz, szeme lázasan kutat.

Valaki megemeli a kalapját.

— Kezét csókolom, művésznő! Tegnap este megint olyan gyönyörűen játszott, hogy...

A művésznő sápadtan az utcára kémlel. Ki a havas téli éjszakába. Aztán a főnökhöz megy, ismeri, nem rossz ember.

— Domnule, mikor viszik őket?

Az állomásfőnök körülnéz és halkán mondja:

— A tizenkettő huszas személlyel. De nem én mondtam!

Még másfél óra.

A színésznő behúzódik a sarokba. Hideg van. Ezerkilencszázharminchét. Este a színházban a Vig özvegy ment. Úristen, hányadszor ezerkilencszáztizennégy óta, mikor először volt Glavai Hanna. Most ezerkilencszázharminchét van, negyvenkét éves. Még mindig ő játssza, azt mondják, mintha harminc volna, de ki tudja, meddig megy még. Alig voltak a nézőtéren. Évről-évre fogynak, szegényednek a magyarok.

Ujra az állomásfőnökséghez siet.

— Domnule! Hova viszik őket?

A domnul főnök körülnéz.

— Valahol a határmentén átteszik majd őket, nem kell félni.

*

Ezerkilencszázharminchét van. Hideg téli éjszaka.

A felsenburgi várban egyedül ül termében Anna Veronika. Egyenes háttal, büszkén. Nem mutatja, hogy fázik, pedig hideg van. Nem lehet ezeket a termeket átfűteni.

Azelőtt lehetett. Mikor a fát a királyi erdőkből számolatlan szállították. De most, hogy vásárolni kell. Mi is a kandallófa ára? Tegnap megint emelkedett.

Az arca büszke, tartása királynői, számára IX. Gottfried még mindig dicsőségesen uralkodik.

Lent a völgyben mosolyognak rajta. De nem bántják. Hadd álmodjon.

Pedig Anna Veronika már nem is álmodik.

De titokban tartja. Senkinek sem szabad tudni, hogy már ő sem hiszi. Ki tartaná akkor a dinasztikus gondolatot?

Szorosan összezárt ajkakkal jár-kei termeiben. Néha pedig már némi elismeréssel gondol az új urakra is, akiknek zászlói lobognak a házakon. Azt például nagyon snájdígnak csinálták, amikor szó nélkül bevonultak a Saar-vidékre. Bravó, ez germán dolog volt!

De odáig nem megy el, mint a kisebbik lánya, Friderika. Hány éves is már az az asszony? Persze, harminckettő. Friderika férjhez ment egy polgári egyénhez. Foglalkozása: szociális tanácsadó. Anna Veronika még ma is összevonja a szemöldökét,

ha erre a foglalkozásra gondol. És Friderika gyűlésekre jár. Állandóan politikai gyűlésekre jár. Ha néha felszalad Anna Veronikához, nincs ideje, mindig siet, öt perc múlva már fut.

— Fontos gyűlésem van anyu. A pártbizottság... És olyanokat mond, hogy „volksgeossen”.

Immaculatáról a kastélyban úgy beszélnek, mint királynéről. Címe: felséges asszony. IX. Gottfried felesége.

Anna Veronika erről sem beszél. De értetlenül néz egy fényképet, gyorsfénykép, amit Immaculata Párizsból küldött. Dicsőségesen uralkodó IX. Gottfried ugyanis Párizsban él. A kép egy párizsi kávéház terraszán készült. Immaculata kartonruhában, őfelsége IX. Gottfried pedig ingujjban ül egy kávéházi bádogasztal mellett. Ugyanennél az asztalnál még egy férfi ül ingujjban, szájában szivarral — minden tisztelet nélkül — belenevet a fényképezőgéphe és szemelláthatóan polgári elem.

Anna Veronika szemöldöke összehúzódik. Ő megszokta, hogy királyokat katonai díszszemléken vagy zászlószögbeverések alkalmával fényképeznek. Természetesen a kabinetiroda gondos elővigyázati intézkedések után kiadott engedélykirata alapján. S a felségek ilyenkor uniformist, illetőleg tiszteletparancsoló, kissé divatjamult, nyaktól lábfejig takaró toalettet viselnek. De így? Ingujjban, kartonruhában, sőt ugyanannál az asztalnál egy szivarozó polgárral?

Johannának néha ki is fejtí ezt. De Johanna, sajnos, egyáltalán nem törődik ezekkel a dolgokkal. Csak a boltja érdekli s olyanokat mond, hogy „de-víza”, „kiviteli engedély”, „konjunktúra” és leg-

utóbb valami olyasmit mondott, hogy nem jöhet, mert nagymosás van nála és ha nincs otthon, kétszer annyi szappant használ el a mosónő.

Anna Veronika tehát inkább hallgat és teljesen magára hagyva, de egyedül is töretlenül őrzí a tradi-
ciót s a dinasztia méltóságát.

Wahlen professzor, akit annak idején nem engedett Immaculata betegágyához, mert a detronizáló rezsim emberének tartotta, New-Yorkban van. Akkor ment el, amikor az a csoport vette át a hatalmat, amelyet 1920-ban a köztársasági ünnep alkalmával rendörkordon szorított vissza, nehogy az ünnepséget megzavarja. Ezt mindenesetre elégtétellel veszi tudomásul Anna Veronika. Ügylátszik ezek a gondolatok másoknak sem voltak rokonszenvesek. A Saarvidéki bevonulás mellett ez is határozott tetszését nyerte meg.

Anna Veronika olyanokat hall, még azoktól az emberektől is, akik látszólag az őt megillető hódolat-
tal közelednek, hogy most következik a Németbirodalom legdicsőségesebb korszaka. Csodálkozva néz rájuk. Egy birodalom dicsőséges korszaka mindenkor egy dicsőségesen uralkodó császár nevéhez fűződik. Hogyan képzelik ezt császár nélkül?

Ezerkilencszázharminchetet írnak.

Az oradeai pályaudvaron egy még mindig szép, de már negyvenen felüli színésznő kémlél be minden ajtó mögé.

Nyirkos hideg lopakodik a kabátja alá, megbor-zongatja. A pályaudvaron már bent áll a személyvo-
nat szerelvénye, mely a magyar határ felé indul.

Milyen messze van már az a tavasz ott Szombathelyen, amikor Mayor Mili és Gergely Géza kartkarba öltve álmodtak boldog békességről. Mennyit megélt azóta. Minden város színházának szagát megismerte, minden kopott öltözöt, nyaktörő csigalépcsőt megjárt. Hányszor volt, hogy hiába várta a gázsít, hányszor volt konzorcium, hányszor állott a rettentő nap előtt, amikor nem tud a kislányának ebédet adni! Kicsi Katinka. A nyolc gimnáziumot tizenhat intézetben végezte el. Sohase ott vizsgázott, ahol az évet kezdte, mert a társulat tavasszal mindig új városba ment.

És mégis levizsgázot. Felnevelte. És most...

Bundában izgatott úr rohan a perronra, hozzásiet. — Mili! — megcsókolja a kezét, a hangja meleg, aggódo. — Rohantam, amint megkaptam a sürgönyét. Mi van vele?

Csara László.

A színésznő arcán eszelős félelem.

— Most fogják vinni őket. A személlyel. A tizenkettő huszassal.

Már 12.15 van. Az utasok mind beszálltak.

Csara László azt mondja:

— Jegyet vettem. Amíg lehet, elkísérjük őket.

12 óra 19. A kalauzok már ott állnak a vonat mellett, egy perc múlva indulás. Akkor egyszerre csendörök közt vagy harminc ember. Férfiak, nők, gyerekek, keserves csomagokkal a nyirkos éjszakában. Egyetlen hang nélkül.

Vezetik őket a vonat felé.

A művésznő felsikolt:

— Katinka.

Igen. Ott van Katinka. Az egykori síruhás lány. Ott áll a sorban. Mögötte egy férfi. Ő is odanéz a kiáltó színésznő felé.

De ismerős arc! Persze! Hiszen ez Király Béla doktor Tordaszakállasról.

A csoport sápadtan, némán, morcosan, szótlán csendőrsorfallal közt a vonatra kapaszkodik. Aztán a csendőrök is.

Csara László megfogja a színésznő karját.

— Jöjjön édes!

Felsegíti a vonatra. A vonat indul.

12 óra 22 perc.

Rövid idő múlva, ami mégis végtelennek látszik, a vonat megáll.

Kis falu, elhagyott állomás. Havas eső esik.

Túl az állomáson, pislákoló lámpás, egyetlen ház. Aztán végeláthatatlan, sáros hó alá temetkezett göröngyök.

A csendőrsorfallal között némán szállnak le a sápadt emberek. Asszonyok, gyerekek, férfiak. Magyarok.

A menet elindul.

Lábtörő göröngyökön, úttalan utakon viszik a csoportot. Az állomás pislákoló fénye se látszik.

Csara László erős kézzel karol Milibe, mennek a némán bukdácsoló csoport után.

Kiutasítottak. Vétettek a román hatalom ellen. Átteszik őket a határon. Egy óra van éjfél után. A színésznő megbotlik. Csara László elkapja.

— Édes! Vigyázzon.

Suttog. Elöl meg ne hallják.

Úttalan utakon mennek. Egyszerre a csendőrök a csoportot megállítják.

— Idehallgass mind — mondja a csendőr —
Ott van túl a patakon Magyarország. Előre! Aki
visszafordul, fogjuk lelőni, mint kutyát.

A csapat áll.

Valaki azt kérdi:

— Hol a híd?

— Nincs van híd! Keresztül vizen.

Egy pillanat tétovázás.

Aztán egy asszony ölébe veszi a gyerekét és
belegázol a patakba.

Utána egy férfi. Király Béla doktor.

Azután Mayor Katinka.

A színésznő feljajong.

— Kislányom! Édes!

Csara László azt mondja:

— Csend!

A csoport partot ér a tulsó oldalon.

És ekkor egyszerre egy férfihang belekezd. A
hontalan csoport ott a tulsó parton megmerevedik és
zengeni kezd: „Isten áldd meg a magyart.”

Az egyik csendőr harsány szitkozódással a pus-
káját kapja. De a másik megfogja a kezét, legyint.
Mit bánja? Már odaát vannak.

A színésznő és Csara László állanak. Láthatat-
lan, feszes vigyázzban. A tulsó partról még mindig
zeng: „Megbűnhődte már e nép, a multat s jövődöt.”

*

Pusztay Barnabás, aki tudósnek készült, aztán
fagyantát gyártott gyógyszertárakban, Pusztay Bar-
nabás doktor, aki a végzetlen vágyakozásban,
hogy laboratóriumhoz juthasson és kincset adhasson

az emberiségnek, majdnem szélhámos lett, ugyanezen az estén egy házaspár háromszobás lakásában ült. Vendégségben.

A vendéglátók ezen a napon ezüstlakodalmukat ünnepelték.

Félórával a vendégek érkezése előtt hárman ültek a kis szalonban. A feleség halkszavú, finom úri-asszony, a férfi a háború idején eleinte parancsnoka, később tisztjárta volt a fronton. Egyébként mérnök. Csendes ember, egyszerű polgár, aki sohasem politizált, nem vett részt mozgalmakban, nem voltak kalandos tervei, elérhetetlen álmai, csak egyet szeretett volna — a munkájából megélni csendesen. Szürke polgár, egy a milliók közül.

Most háromszobás polgári lakásában az ezüstlakodalmát ünnepelte.

Az ebédlőből belátszott az ünnepélyesen terített asztal, már ünneplőben voltak, a vendégek minden pillanatban megérkezhetnek. Csendes mosollyal ránézett.

— Mondd, emlékszel te az édesapámra?

— Hogyne! Ott laktatok a Bicikli térnél, az utca nevét már elfelejtettem.

— Igen. Most ő jutott eszembe, meg az ő ezüstlakodalma. Mikor felköszöntötték azt mondta, hogy az idő mulását észre sem vette. Miről tudta volna, hogy elmúlt huszonöt év, hiszen közben — semmitem történt...

Egy pillanatig hallgatott.

— Semmitem történt! Hallod ezt? Az isten szerelmére mint mondjak most én!? Mit mondjak az én huszonöt esztendőmről? Micsoda huszonöt év!

És csendesen, ott a szalonban, félórával az ezüstlakodalmi vacsora előtt, beszélni kezdett. Elmondta egy szürke kispolgár huszonöt esztendejét. Nem egy hősét, politikai vezérét, mártírét, hanem egy szürke kispolgárét.

Ime:

— Ezerkilencszáztizenkettő volt, — mondta — amikor megesküdtünk. A nyolcvanhármasokhoz rukkoltam be önkéntesnek és az ezred Komáromban átlomásozó zászlóaljához osztottak be. Ott ismerkedtem meg a felségemmel. Fiatal mérnök, éppenhogy végeztem s az apósom, aki Komárom környékén befolyásos ember volt, ott juttatott álláshoz.

— Ma huszonöt éve volt az esküvőnk, ott a komáromi öreg templomban. Emlékszem még a pap szavaira: „És egyet ne felejtsetek el soha. Az otthon minden vihar ellen védelmet nyújt. A négy fal közé nem juthat el a világ ezer eseménye, baja, a négy fal között mindig megtaláljátok békességeket”.

— Akkor azt hittem, a papnak igaza van. Hát hogyan! Hiszen béke volt! Nagymagyarország! Monarchia! Ferenc József! Tavasz! És béke, béke...! A nászutunk első állomása Bécs volt. Este a Sacherben vacsoráztunk. Éppen valami közös tanácskozás volt, talán delegáció, nem tudom már.

— Egyik asztalnál Stürgh osztrák miniszterelnök ült Apponyi Albert gróffal, néhány lépésre tőle Berchtold, közös külügyminiszter Tiszával. Te, úgy emlékszem mintha tegnap lett volna! Egyik asztalnál Károlyi Mihály. Nagyon sovány fiatal ember ment el mellette, odaköszönt. Kérdeztem, ki az. Egy fiatal magyar képviselő, mondta a pincér, Bethlen István

gróf. Aztán izgatottan mutogatott a bejárat felé. Az öreg Paar gróf jött. Ferenc József legjobb barátja! Ott láttam magam előtt a megváltozhatatlan, megdönthetetlen hatalmat! Ott ült a Sacherben a — monarchia! Ausztria-Magyarország! Arra kellett gondolnom, hogy nagyon jó nekünk! Minket nem is érhet baj! Van biztos állásom, a feleségemre egy kedves kis családi ház vár ott, Komáromban, a feleségen szeret, én szeretem őt és felettünk örökdik ez a hatalmas, örökéletű monarchia! Mi történhetik velünk?

— Aztán jött Velence, a lagunák, a San Marco, gondola. „O sole mio” és amit akarsz. Hát így kezdődött.

Elhallgatott. A felesége a zongora előtt ült, úgy hallgatta.

— Ez volt a kezdet. És nem telt el két esztendő, a feleségem már egyedül volt. Sarajevo, Ferenc Ferdinánd, ultimátum, hadüzenet és az „O sole mio”-t új dal váltotta fel. „Mikor az est mesélni kezd...” Meg az, hogy „Ágyúcsőre tábornóz világít, rajta írom ezt a kis lapot...” Világháború.

— Ezerkilencszáztizenöt telén derékig érő hóban a Kárpátokon álltam. A hágókon, az uzsoki szorosban jöttek az oroszok. Egyszer átlőtték a karomat, egyszer a combomat. Akkoriban sajnáltam, hogy egyik golyó sem ért csontot. Pár hétre hazamehettem volna. De így csak a front mögött feküdtem és tíz-tizennégy nap múlva úgy álltam megint a tűzvonalban, hogy közben nem láthattam a feleségemet.

— Ezerkilencszáztizenhat. Bukovina, Galícia, Zlocov, Batkov, Zvycin! Egyszer előre, máshor hátra. Közben

idehaza fiam született. Féléves lehetett, amikor először láttam. Aki ötszáz korona hadikölcsönt jegyzett, három napra hazamehetett. Az apósom jegyzett, hogy hazamehessek. Sohasem fogom elfelejteni azt a vasárnap délelőttöt, amikor Homonnán megállt velem a vonat. A kis állomáson a sok katona között fehér nyári ruhában egy kis urileány állott. Csak úgy álldogált, kijött nézni a vonatokat. Azt hittem, odarohanok és összecsókolom. Az első nő volt! Hónapok, majdnem egy év óta az első nő, akit láttam! Nyári este érkeztem haza. Az aszony, a gyerek, barátok. Három nap, aztán vissza. Amikor újra ott állottam a lövészárokban, mindenki a vállamat veregette és ölelgetett.

— Mi bajotok van? Megbolondultatok?

— Nem. Csak amíg én odahaza voltam, egy orosz gránát becsapott a fedzékembe és szétrombolta. No látod! Folyton szidjátok a hadikölcsönt! Nekem az életemet mentette meg.

— Ezerkilencszáztizenhétben felpakolták az ezredet és vittek bennünket az olasz frontra. Ősz volt. Szüret ideje. A Balaton mellett robogott velünk a vonat s az asszonyok kosárszám dobálták fel a szöllőt a robogó vonatra. Talán arra gondoltak, hogy valahol másutt, más asszonyok, ugyanígy gondoskodnak az ő fiaikról.

— Ezerkilencszáztizennyolc. Összeomlás, forradalom. Handabandázó, örjögő, lövöldöző tömeg a Píavetől Komáromig. Tépett vonatok. Egyik pillanatban másodosztályú kupéban, melynek üléséről a bőrt bajonéttal vágják le, a másokban ütközőn, megint máskor a vonat tetején.

— Ezerkilencszáztizenkilenc volt, amikor Komá-

romba megérkeztem. Kábultan, elgyötörten, elvadtan, rongyosan. Kopogtam a kapun, a csengő nem szólt. Hallottam a cseléd hangját, hogy „nagyságos asszony, egy katona. Nem merem beengedni”. De ő megérezte, hogy én vagyok, rohant elém. Aztán a szoba, a kis fiam, az apósom, anyósom és egyszerre az ablak alatt ütemes lépések, katonazene, de valami furcsa, idegen. Mi az?

— A feleségem nem tudott rám nézni. Te, úgy látom ezt az estét! A hangját hallom

— A csehek most vonulnak be Komáromba, Komárom nem Magyarország többé.

— Csak álltam. Hogy-hogy nem Magyarország? Ez lehet?

Most visszaemlékezve csendesen szívta a cigarettát és hallgatott. Félórával az ezüstlakodalmi vacsora előtt.

— És aztán?

— Aztán egy régi jóbarát. Hogy a magyarok szervezkednek, kiverik őket. Mivel? Hiszen puskánk sincs. Magyaráztam, hogy nem szabad, nekünk itt kell maradni. Tűrni és maradni, amíg majd eljön az igazi alkalom. Mert különben az alkalom eljön majd, de nem lehet élni vele, mert — nem lesz itt magyar!

— Ezt nem azért mondom neked, hogy jóstehetséggel kérkedjek, vagy bölcsnek akarjam feltüntetni magamat. Csak azt akarom megmondani veled, hogy nem voltam összeesküvő, nem hangoskodtam. Csak egyszerű polgár voltam, aki dolgozni akar a változott körülmények között is és a hazafisága abban áll, hogy — magyar marad. Este már kézbesítet-

ték a csehek a végzést. Két órán belül áttesznek a határon. A feleségemmel, gyerekekkel együtt.

— Éjszaka volt, amikor áttettek. Vad, szélviharos éjjel. A kisfiam lázas volt. Nem nagyon, csak éppen egy kis influenza. Ha ágyban maradhat, azt hiszem, harmadnap elvihettem volna sétálni is. De nem maradhatott az ágyban s mi négy nappal később a Farkasréten álltunk.

— Csendes, rideg temetés volt. A pap mormoló hangon mondta a latin szavakat. „Circum dederunt me — genitus mortis dolores infernis — circum dederunt me.”

— Nem volt már gyerekem.

— Késő délután temették. Nem volt pénzünk. Gyalog jöttünk be a Farkasrétről.

— Tiszát megölték, Károly király nem ült már a trónon. A rikkancsok Vyx francia ezredes nevét ordították. A Várban Károlyi Mihály presideált. A népköztársaság elnöke.

— A kávéházakból, mulatókból mindenünnen egy slágert ordítottak:

*Gere te niemand,
Gyere pofám . . .*

— Ezerkilencszáztizenkilenc volt. És ez volt Magyarország. De csak nagyon rövid ideig. Márciusban minden megváltozott. Kommunizmus.

— Abban az időben a Császárfürdő előtt, lent a Dunaparton hosszú sorokban vaggónok álltak. A vaggónokban pedig vaggónlakók. Egy ilyen vaggónban laktunk mi is. Egyik végén ott állt, mint otthon, egymás

mellett a két ágy, két éjjeliszekrény. Közepén a két szekrény, egy kis asztal és néhány szék. A másik végében pedig szalóngarnitúra. Amit el tudtunk hozni magunkkal!

— Tőlünk jobbra a másik vaggónban egy ezredes lakott a feleségével. Balra egy táblabíró... Jó társaság. Egyik napon, már jól bent voltunk a nyárban, átmentem az ezredesék vaggónjába. Emlékszem, azon a délutánon az ezredes kapott dohányjegyre húsz cigarettát és megígérte, hogy megkínál. Amint szívtuk a cigarettát, egyszerre az ezredes megkapja a karomat és azt mondja:

— Odanézz! Monitorok!

— Néhány perc múlva Budapest közepén már dörögtek az ágyúk. Ez volt a monitoros ellenforradalmi kísérlet!

— Dörögtek az ágyúk és közben a másik vaggónban — az enyémben — megszületett a második fiam.

— Ott álltam a síró kölyök előtt, valami szorongatta a torkomat. Én erős, békés családi ház melegében születtem, nyugalom, béke, mosoly, öröm vette körül a bölcsőmet. A fiam egy félretölt marhavaggonban jött a világra ágyúdörgés között. Vajjon milyen lesz az élete?

— Elmúlt a nyár is. Ősz volt. Ott álltam a menekültügyi hivatalban. „Mindent el fogunk követni, de ugy-e, hol kell most mérnök? És tisztviselők ezreiről van szó... Egy kis idő eltelik addig.”

— Egy-két hónap?

— Esetleg egy-két év. De remélik, hogy lakást hamarabb tudnak kiutalni... Addig is próbáljak elhelyezkedni a magángazdaságban...

— Ezerkilencszázhusz és a következő évek. „Legszébb tánc a shimmy“... Infláció. Tőzsde. Egy millió, két millió, tíz millió, Zürich. A korona esik. Adok veszek! A feleségem sír, egyre ingerültebb. A gyerek enni kér, a gyerekek enni kell, a gyerekek nem lehet magyarázni, hogy Zürichben a korona esik, infláció van. Közben örjögő dervistánc, „Valencia“... Kis állásom volt. Elsején megkaptam a fizetésemet, másodikán a korona zuhant egyet Zürichben és az egész havi fizetésem nem volt elég arra, hogy két kiló kenyeret vegyek.

— De ez nem volt elég. Egy reggel ott álltam a főnököm előtt... „Kérem, igazgató úr, én tisztességesen dolgoztam, én...“

— Mit csináljak, kérem? A gazdasági viszonyok...

— De miért? Mi történt, igazgató úr?

— Kanadában óriási volt a búzatermés, a búzárák nullára estek. Magyarországot blokád alá helyezték, bojkottálják. Boldog béke.

— Ezerkilencszázhuszonkettő. A városban tombolt a tánc. „Valencia“...

— Rohanás, könyörgés, megint kis állás. És aztán megint ott álltam egy másik főnök úr előtt.

— Főnök úr! Én egyszerű kis ember vagyok! Tucatember! Sohasem akartam mást, mint dolgozni! Én nem tudom, mi a politika, mi a világgazdasági kapcsolat, mi a valuta, deviza, Zürich, mi a mentalitás! Én nem akartam vezető lenni, hadvezér lenni, nekem minden vágyam az volt, hogy békés kis állásban dolgozhassam és vasárnap délben ott sörözsek a városi urak asztalánál a vendéglőben! És kiruhtak. Az egyik gyerekem meghalt, a másik marhavággónban szü-

letett. Az első állásomat elveszítettem, mert Kana-
dában nagy volt a búzatermés és most a főnök úr is
elküld, mert Cubában annyi kávé termett, hogy a ten-
gerbe kellett önteni? Főnök úr! Micsoda világ ez,
hogy nekem, semmi kis hivatalnoknak el kell veszíte-
nem az állásomat, a feleségemet, a gyerekeimet, mert
... no, mindegy!

— Már ott tartottunk, hogy elválunk egymástól.
Nem bírjuk a nyomorúságot. Ennyi minden történt
velünk! S az apám az ezüstlakodalmán azt mondhatta,
hogy úgy mult el felettük huszonöt év, hogy közben —
semmi sem történt... Nekünk még át kellett élni a sza-
nálást, a bélistát és az ezerkilencszázharmincegyes
válságot. Atéltük! Te! Még nem vagyunk ötven éve-
sek! S amikor megszülettünk, még csoda volt a —
telefon! Amikor megszülettünk, még nem volt — au-
tó! — Már iskolás gyerek voltam, amikor az elsőt
láttam. Egy huszárönkéntesé volt. Az egész város
körüállta...

— Már legényke voltam és még nem volt — mo-
zi! Nem hangos mozi, néma mozi sem volt! Mikor a
Mátyás-téren felállították a vászonbódét és annak
mélyén a fehér lepedőn mozogni kezdtek a képek,
azt hittem, ez a világ teteje, itt már nincs tovább!

— Matura előtt álltam, amikor még nevettünk azo-
kon a bolondokon, akik mindenféle szárnyas masi-
nákat szerkesztettek és hittek abban, hogy az ember
egyszer majd repülni tud! Micsoda marhaság —
mondtuk — még csak gondolni is ilyesmire! És most
itt van az asztalon egy kis doboz, benne néhány
lámpa, pár centi kusza drót! Ez a doboz idehozza
nekem Berlinből Hitler, Rómából Mussolini, London-

ból Chamberlain hangját! Ez a doboz ledöndötte lakásot négy falát! Tudod mi a legmegdöbbenőbb? Ez! A világtörténelem elhagyta a csatateret, a diplomaták párnázott szobáit! A világtörténelem betört a kispolgári családok négy fala közé!

Egy percig hallgatott, aztán azt mondta:

— S a jövő évben már húsz éves lesz ez a boldog békevilág...

— Húsz év az én házasságom huszonöt esztendejéből. Ilyen volt az én huszonötévesem, aki nem vagyok hős, nem vagyok politikus, nem vagyok rendkívüli ember, csak egy a milliók közül.

Az előszobában megszólalt a csengő.

A háziasszony csendesesen felállott:

— Az első vendég megérkezett az ezüstitakodalmi vacsorára. Menjünk elébe öregem.

*

És ismét ugyanaz a nap, csak nem Magyarországon.

Párizsban intézkedések történtek bizonyos ünnepek rendezésére. Egy év múlva húsz esztendeje, hogy a compiegnei erdőben egy vasúti kocsiban Weygand tábornok Foch nevében a németek elé tette a fegyverszüneti feltételeket.

Londonban a munkáspárt szónoka interpellál. Van-e tudomása róla a miniszterelnöknek, hogy Középeurópában veszedelmes agitáció folyik a békeszerződésekben véglegesített határok megváltoztatása érdekében? Hajlandó-e intézkedni, hogy ez a világ békéjére oly káros mozgalom haladéktalanul megszüntettség?

Bécsben komolyan beszélnek róla, hogy Schuschnigg császárrá koronáztatja Habsburg Ottó főherceget.

Prágában a Wilson kávéházban nagy diáktársaság ül egy asztal mellett. Hangosak, vidámak, poharaznak, sok minden szóba kerül. Hans Bauer, aki Aschból jött az egyetemre azt mondja:

— Nem vagyok cseh, német vagyok. Benes úrnak nincs joga a szudétákhoz. Unser Führer...

Egyszerre egy boros üveg emelkedik, Eduard Novak lecsap reá. Felugrálnak, még egy üveg emelkedig s nagy erővel Novak felé repül.

Csak diákok, inni jöttek. S két halott fekszik az asztal alatt. Hans Bauer és Eduard Novak.

*

Ugyanaznap késő éjjel a Tátrában egy sürgőnyhordó kapaszkodik. Elégedetlenül mormog magában. Sok bolond ember. Éjszaka is sürgőnyöznek, elrontják a szegény ember pihenését.

Elmocarog a nagy szanatóriumok mellett.

— Hajjaj, akik itt élhetnek! Gazdag ember valamennyi. Dologtalan gazdag ember. Csak egyszer kellene nekik így éjszaka a havas úton kapaszkodni.

Kerítés előtt áll, mögötte nagy fehér épület.

Nem olyan nagy, mint a Grand vagy a Palace, de szép épület. Van benne vagy harminc szoba.

„Sanatorium Novak” hirdetik az arany betűk. Csönget és a rácson bedugja a sürgőnyt.

Totyog visszafelé.

Az épületben pedig kopognak egy ajtón.

— No mi az?

— Sürgöny.

Ajtó nyílik. Hatvanas férfi áll a nyílásban hálóingben, a lábán papucs. Novak doktor. A főorvos és tulajdonos.

— Ráértetek volna reggel — mormogja — miért kell éjjel?

Kelletlenül kibontja a sürgönylapot.

Egyszerre a szeme nagyra tágul, a szájaszéle remegni kezd.

„Eduard Novak orvostanhallgató szerencsétlenség áldozata... Intézkedést...”

Egy pillanat az egész. Nem. Pontosán harminc másodperc.

Mint megbomlott film, gyorsított felvétel. Eduard. Három éves, mikor a csehek jönnek. Dr. Novák a gyerekéért reszket, a szanatóriumát félti. Belekapaszkodik a nevébe. Novák. Gyorsan letörli az „a” fölül az ékezetet, a keresztnevét előre teszi és elkezdi a mellét verni.

— Novak vagyok. Szlovák vagyok! Éljenek a felszabadítók, éljen a csehszlovák köztársaság.

És most már azért remeg, hogy senkise beszéljen az édes anyjáról, aki született Pereszteghy. Még ott-hon, a négy fal között is tilos a magyar beszéd. Novak doktor letagadja családját, multját, magyarságát.

— Egy jó csehszlovák — magyarázza a fiának éveken át és mindig a Benes-pártra szavaz.

Hát sikerült. Eduard Novakból jó csehszlovák lett. Lám leütötte Hans Bauert is. S végül őt is leütötték. Pereszteghy Amália unokáját a szudétákért.

— Pan főorvos, pan doktor! — sikolt az öreg cseléd.

De pan doktor nem hallja már. Fekszik a szőnyegen.

Jön az alorvos, Prágából hozta Novak doktor. Letérdel hozzá, vizsgálja, aztán feláll.

— Szívszélhűtés.

EGY KAKAS KUKORÉKOL.

XIV.

Néhány héttel később Pusztay Barnabás hazafelé megy ügyvédbarátja lakására. Holnap költözik. Allást kapott. Egy gyógyszerész primitív laboratóriumában kell különböző abdacsokat készítenie. „Fejfájás gyötri? Vegyen be egy Piro-Cal labdacst. Gyártja Szent Anna gyógyszerüzem.”

Befordul a házba, gyalog megy fel, miért fizessen liftért. A pénzre vigyázni kell. A levélszekrényből levélboríték vége áll ki. Előhúzza, nagyon piszkos. Idegenül nézi, pedig neki írták. Bélyegzők, áthuzások a borítékon. A levél volt már a feleségével közös lakásban, volt a régiségboltban, volt a régi gyógyszergyárban.

Éppen két hete hányódik, most megérkezett.

Hivatalos boríték, a bélyegző Bratislava, valami csehszlovák hivatal nevét nyomták a tetejére.

Forgatja, kibontja. Csehül van a levél. Pusztay Barnabás nem tud csehül, se szlovákul. Honnan tudna?

De az egyik segéd bent a patikában tud szlovákul. A levelet zsebreteszi. Majd a segéd holnap lefordítja.

Fáradt. Belenéz a tükörbe.

— Hamar megöregedtél Pusztay Barna. Mindössze negyven esztendő vagy, s a fejed öszül, a hátad előre görnyed, arcodon fáradtak a vonások. S a szemed is. Riadt, bizonytalan.

Igen. Barnabás már bizonytalan, riadt, megtört ember.

Másnap egészen elfelejtkezik a levélről.

Megy lassan a patika felé.

Hunyorogni kezd. Egy férfi jön vele szemben. De ismerős arc. Ezt láttam egyszer fiatalon.

— Király Béla!

— Pusztay Barna!

Uristen! Ennyi idő után! Király Béla, Pusztay Barna az Attila-utcából.

A Nemzetinél felnéz az órára. Legfeljebb félórát késni fog.

— Gyere, beülünk az Emkébe és...

Félóra mulva szaporán pislogva, szótlanul ül.

— Hát Király is. Király Béla is idejutott.

Bólogat. De az óra tízre jár már, egy órát késett. Megkérdi még, hogy hol lakik most, aztán kicsit bizonytalan lépésekkel indul a gyógyszertár felé. „Fáj a feje? Vegyen be egy Piro-Cal labdacsot.”

Kotyvaszt a laboratóriumban este hatig. Akkor véletlenül megzörren a zsebe, odanyul, hogy mi van benne. Hja, a levél!

Kimegy a patikába, a szemüvege felett körülnéz a segéd után.

— Hradek úr — mondja, — volna szíves lefordítani ezt a levelet.

— Adja ide, doktor úr!

„Értesítem, hogy dr. Robert Novak elhalálozása

folytán, egyenes örökösök hiányában, a hagyaték önre, mint dr. Robert Novak egyetlen nővérének, született Anna Novaknak fiára... A hagyaték áll: 1. Sanatorium Novismokovec; 2. értékpapírok és pedig részletezve a következők...

Barnabás szédül.

— Na, na, — veregeti a hátát Hradek úr — most meg ne üsse a guta, itt egy pohár víz, nyeljen le gyorsan egy Piro-Calt és mindjárt jó lesz.

Egy hajlotthátú, bizonytalan járású férfi szalad az utcán, kezében kis cédula, rajta egy cím. Itt lakik Király doktor.

Az izgatott ember kétszer is elszalad a ház előtt, mielőtt végre megtalálja. Aztán sötét lépcsőkön börtorkál, csenget, bizalmatlan tekintetű cseléd nyit ajtót.

— Király Béla doktort keresem...

A lány egy ajtóra mutat.

— Itt lakik a szobaúr.

Bekopog, zavartan megáll.

Szép fiatal lány áll az ablak mellett. A tekintete biztos, tiszta, határozott.

— Bocsánat — dadogja Barnabás — én Király Béla doktort...

— Itt vagyok, na!

A kályha mellől elébe lép.

— Béla! — mondja, nem is mondja, kiabál most: — Ide nézz te!

Lobogtatja a levelet.

— Laboratórium! Munka! Az embriségért! Most be tudom fejezni majd! A pénzből intézetet alapítunk! Négy emeleteset! Szép, széles folyosók lesz-

nek, minden emeleten hall! És minden szepszist meggyógyítunk! Mindenkit ingyen! Fizetést sem fogadunk el! Megyünk vizitre, benyitunk minden terembe és minden ágyból hálás, boldog arcok néznek majd ránk! Akiket meggyógyítottunk, akiket visszadtunk az életnek!

Király Béla doktor sápadt. A hangja rekedt.

— Nem igaz!

— Igaz! Jössz velem! Te leszel a helyettesem.

— Én?

Király Béla felugrik. A kezében üveg. Pálinkás üveg. A szeme az örület határán mozgó boldogságban csillog. Az üveget megcsóválja a feje felett, az üveg repül, csattan a falon, millió szilánkra törik. Király ordít:

— Többé nincs pálinka!

A lány, Mayor Katinka, szótlanul áll az ablak mellett. Most félreugrik, mert a pálinka fröccsen.

Pusztay Barnabás doktor zavartan eszmél.

— Bocsánat, én...

De Király ordít.

— Ez a lány velünk jön! Ez a lány lesz a gazdasági vezető!

Barnabás hevesen bólogat.

— Igen, igen, legyen szerencsénk.

Fogalma sincs róla ki ez a lány.

S a lány megszólal. Józanul, nyugodtan, megfontoltan.

— Akkor egyelőre hagyjuk a négyemeletes intézetet. Maradjunk a tátrai szanatóriumnál. — Papírt, ceruzát vesz elő és tárgyilagosan kezdi:

— Az első teendő, hogy a csehektől tartózkodási

engedélyt kell szerezni. Melyiküknek van összeköttetése a követségen?

Csend. Aztán Pusztay kérdi:

— Kisasszonynak van?

— Nincs. — mondja nyugodtan — Szóval nekem kell elintézni. — Felírja — Meglesz. Ezen az értesítésen kívül mit tud a szanatóriumról?

Barnabás zavartan nézi.

— Mit kellene kérem tudni?

— Hogy aktiv-e vagy passzív. Érdemes-e átvenni az örökséget, vagy sem. Hogy hány betegszoba van, hány beteg, hány orvos és milyen a szerződésük. Milyenek Csehszlovákiában a hagyatéki illetékek, az örökség komoly megterhelését jelentik-e, vagy...

Pusztay Barnabás doktor és Király Béla doktor zavartan egymásra néznek.

— Pusztay doktor úrnak tehát mindenekelőtt el kell utaznia oda és — ...

— Nekem? — riad meg Pusztay doktor.

— Ha nem ön, akkor Király doktor utazzon el.

— Én? — néz rá ijedten.

A leány bólint.

— Rendben van, majd utazom én. Utánanézek annak is, nem kell-e Prágában nosztrifikáltatni a diplomájukat. Kérem igazgató főorvos úr — fordul Pusztay felé, aki vörös lesz — nem szeretem a tisztázatlan dolgokat. Amennyiben kapcsolatunk realizálódik, figyelmeztetem, hogy én fillérékért nem dolgozom. Tisztességes munkát végzek, de tisztességes fizetést követelek. És ragaszkodom olyan hatáskörhöz, mely lehetővé teszi az önálló gazdasági irányítást és fegyelmezést.

Aztán Király Béla doktor felé fordult.

— Mennyi pénzt tudott magával hozni?

Zavartan pislog Király.

— Szóval nincsen pénze. Nekem van. Négy heti szanatóriumra elég lesz.

— Miféle négy heti szanatórium?

— Doktor úr előbb bevonul egy szanatóriumba — mondja határozttan.

— Én?

— Igen. Négy heti elvonókúrára. Alkoholistákat nem használhatunk.

A falra mutat, mely még nedves a falhoz csapott pálinkásüveg tartalmától.

— Ez a gesztus ugyanis egymagában nem megnyugtató. És arra is figyelmeztetem, hogyha a ruhámból nem jönnek ki a pálinkafoltok, úgy új ruhát kell, hogy vegyen nekem.

Pusztay Barnabás doktor, a tátrai Novak-szanatórium igazgató-főorvosa ezerkilencszázharmincnyolc januárjában vonult be a szanatóriumba. Király Béla doktor és Mayor Katalin gazdasági vezetőnő, már egy hónappal előbb megkezdték működésüket.

A poprádfelkai állomáson Király Béla doktor várta.

— Katinka? — érdeklődött kicsit félénken Barnabás.

— Nem ér rá — mondta gúnyosan Király doktor — a hölgynek fejébe szállt a hatalom.

Kérdően, kicsit félve nézett rá Barnabás. Már a megérkezés percében kellemetlenség?

Király morózus volt, dörmögött.

— Ez nem szanatórium, ez nyilvános ház. A prágai tacsó, aki eddig vezette, szélhámós.

— Cseh?

— Lengyelbe ojtott. A csehek prepotensek, de nem szélhámósok.

— Hát... hát mi van tulajdonképpen? Elriasztja a betegeket?

Király doktor keserűen legyintett.

— A betegek tűzbe mennek érte.

— Hát akkor?

Kitört:

— Tönkreteszil!

— A szanatóriumot? — mondta riadtan Pusztay.

— Azt! Gyógymasszázs! Zeileis! Lilasugár!

— Az én szanatóriumomban?

— Ott! Tele van hájas vénasszonyokkal! Egyetlen üres szoba sincs! Ugy kell elkergetni a betegeket. Kitalált egy új gyógy módot. Besugárzás barnafény-nyel.

Pusztay Barnabás doktor értetlenül nézett rá.

— Barnafény? Mit tud az a barnafény?

— Kis hasat csinál.

— Dehát... mi az a barnafény.

Király Béla doktor undorral mondta:

— Svindli! Két acetilen biciklilámpa mahagontokban.

Pusztay szédült.

— És... és ettől jól megy a szanatórium?

Király keserűen legyintett.

— Mintha motorbicikli volna. Az ember várja, mikor fordul az árokba!

— És... és te mit csinálsz ott?

— Én fogom a biciklilámpát.

Kicsit sok volt ez Barnabásnak.

— És... — kérdezte — tényleg fogynak a nők?

— Persze hogy fogynak. Hetenkint egyszer kapnak enni.

— És... és fizetnek ezért?

— Előre! Amíg nem fizetnek, nem kapnak kosztot. Se biciklilámpát.

— És Katinka?

— Nevet rajta. Azt mondja, hogy remek ötlet, csak így tovább!

Barnabás felugrott a szánkóban.

— Amint megérkeztünk, vedd át a dolgot. Az egész svindlit megszüntetni.

Király doktor arca kiderült.

— Megtehetem?

— Követelem!

— Kidobjuk a biciklilámpát! Enni adunk a betegeknek! Nincs lelkifürdő, nincs gyögymasszázs, csak rendes mérgek!?

— Csak rendes mérgek!

Egy óra múlva Király Béla hatalmas íróasztalnál ült, előtte ápolónő egy listáról a leltárt olvasta fel.

— Harmincnégy ágy és éjjeli szekrény.

— Tovább!

— Negyven szekrény, nyolcvanhat szék, harminc pamlag, háromszáztíz törülköző.

— Igen. Nézzük az orvosi felszerelést.

— Egy röntgen készülék, hat kvarclámpa, műtőfelszerelés.

— Igen.

— És általában az apróságok, amik a változás előtt megvoltak.

— Mind megvan?

— Igen.

— És itt vannak, amit a helyettes főorvos úr szerzett be az elmúlt hónapokban.

Király doktor kajánul hátradőlt a karosszékekben.

— Halljuk!

— Egy Zeileis készülék.

— Kidobni!

— Két barnafény sugárzó.

— Kidobni!

— Egy arcmasszázs készülék.

— Kidobni!

— Hat biciklilámpa, két besugárzó, huszonhat punktroller, hét kis Zeileis, nyolc Trolle-Meiss...

— Kidobni, kidobni, kidobni! És most kimegy a konyhába, megmondja, hogy süssenek, főzzenek, estig a tűz ki ne aludjon és mindent bele a betegekbe.

Az ápolónő ijedten nézett rá.

— De kérem, hát... a fogyókúrák?

— Főtt tésztát nekik — ordított Király doktor — tortákat nekik, mindenből dupla porciót. A Pusztay-szanatóriumban nincs fogyókúra! A Pusztay-szanatórium nem kozmetikai szalón, nem szalonnaaszaló, a Pusztay szanatóriumban nincs barnafény, nincs biciklilámpa, nincs gyögmasszázs!

— De doktor úr kérem... az összes betegek elfognak menni!

— Akkor elmennek! Semmi szükségünk rájuk! Ez komoly szanatórium, ahol komoly betegeket akarunk gyógyítani! Akiknek nincs szüksége szanató-

riumi kezelésre, azokat mind elküldöm! Ez nem kéjtanya, hanem egészségügyi intézmény.

Király Béla doktor buzgalma határozottan aggasztó volt. Mayor Katinkát már a megérkezést követő héten érte egy kis meglepetés.

Utrakészen, csomagokkal felszerelve lépett irodájába egyik női vendég.

— De asszonyom? Hova?

A hölgy boldogan repesett.

— Haza! Haza!

— Haza? A férjéhez? — csodálkozott Katinka.

— Igen! — rajongott a kis nő.

— De hiszen... úgy tudom családi tragédia! Idegösszeomlás! Legalább három heti pihenést rendelt el a helyettes főorvos úr!

— De nincs már rá szükség! — ragyogott a vendég arca — Tökéletesen rendben vagyok. Hála Király doktor szavainak.

Katinka rögtön valami gyanusát érzett.

— Nagyságos asszony Király doktorral beszélt?

— Igen. Egy angyal! Megmagyarázta!

— Az istenért, mit?

— Hogy nem is olyan komoly a dolog. És nem minden házasságtörés, ami annak látszik. És hogy az uram tulajdonképpen imád engem! Imád! Dehát szüksége van ilyen pajkosabb kiruccanásokra. Ugye író és impressziókra van szüksége! Király doktor a legédesebb ember! Repülök és meglepem a kis uramat.

Ezen már nem lehetett segíteni, de a nagy tisztogatásnál, amit most rendelt el Király doktor, már résen volt Katinka.

Igy is valóságos forradalom tört ki.

Másnap reggel szédülten kapkodta fejét Pusztay Barnabás a lázadók gyűrűjében. A fogyókúrájukban, tehát legszentebb érzéseikben megsértett nők fellázították az összes betegeket, vendégeket.

Hisztérikus jeleneteket produkált a színművésznő, extázisban szavalt a kassai költő és a tábornok, aki már tíz éve van nyugalomban, de még mindig nem tudott belenyugodni. Egyszerűen ordított:

— Én tábornok vagyok, a háborút végigcsináltam, én elöttem százezer baka reszketett. Én azt mondtam állj és százezer baka állt meg, én azt mondtam, indulj és százezer baka indult, én azt mondtam előre és százezer baka rohant! Én azt mondtam reggelire habot kérek és nem adtak habot! Vegyék tudomásul az urak, én nem vagyok ideges ember! Nekem nincsenek idegeim, de ha holnap reggel nem lesz hab, szapperlott... kivezéneyelek egy ezredet és a szanatóriumot rommá lövetem!

Barnabás kétségbeesetten integetett jobbra-balra, könyörgött. De művésznő! De tábornok úr, de költő úr kérem!

Végre a tábornok dühösen elrohant.

— Istenem — mosolygott a kassai lírai költő.

— Elmeháborodott. Erről egy költeményt fogok írni professzor úr.

— Méltóztassék — törölgette verejtékes homlokát Barnabás és arra gondolt, milyen nehéz dolog egy szanatóriumban igazgató-főorvosnak lenni.

— Ha visszajövök, felolvasom önnek!

— Boldoggá tesz!

— Gyönyörű — csapott le a brünni színésznő —

gyönyörű, hogy hova kerültem én! Ezt nem lehet elviselni! Kérem a számlámat, én csomagolok és megyek! Itt mindenki megbolondult!

Katinka mézédés hangja csendült ebben a pillanatban.

— Csoda-e, ha a művésznő szépsége megigézte őket?!

A színésznő rögtön szelídülni kezdett. Azonban még nem engedett.

— Az eddigi főorvos metódusa igen kitűnő volt és nagyon sajnálom, hogy — . . .

— Még kitűnőbb — csacsogott Katinka — Pusztay főorvos uré. Éppen az előbb mondta, hogy a gyógymasszázs alkalmával bekukkantott és el volt ragadtatva a művésznő vállaitól.

Pusztay rémülten nézett rá.

— Én?

De már sokatigérően mosolygott a brünni sztár.

— Ugy? Maga igen kedves, professzor úr!

Már professzor volt.

— Nagy bámulója a művésznőnek — folytatta Katinka — És ugye csodákat értünk el a gyógymasszázs-százssal! Két kiló, művésznő!

— Két kiló és tizennégy deka!

— Pláne! Ugye a kis toka teljesen eltűnt és . . .

A művésznő őszinte aggodalommal fordult a „professzor” felé.

— És mi a véleménye a hasamról, professzorom?

Pusztay rémülten nézett rá.

— Tessék?

— Javult, nagyon javult — vágott közbe Katinka.

— Mintha nem is volna! Ugye professzor úr?

— Nincs, nincs! — adta meg magát Barnabás.

— Pá, pá, kis professzor! Viszontlátásra az esti gyögymasszázsnál! Akkor majd a csípőimről fog véleményt mondani!

— Hát nem... — tört ki Pusztay — Ezt én nem birom! — Hogy mi a véleményem a hasáról! Hát mi vagyok én? Ez nem nekem való! Igaza van Király doktornak! Ez a rohanás, szemfényvesztés, a fogalmaknak ez az átértékelődése! Én nem tudom megérteni, hogyan lehet ma gyógyeszköz, ami annak idején szédelgés volt, hogyan lehet tudós, akit mi sarlatánnak ismertünk.

Jazz szólalt meg valahol a mélyben. Elképedve hallgatta.

— Mi ez?

— A bár.

— Micsoda?

— A bár. Mixerrel, koktéllal, jazzel, hangulatvilágítással.

— És ez... ez az én szanatóriumom?

Az interregnum orvosa és Pusztayék között Katica volt a híd. Az orvosnak, „barna fénynek” menni kellett. De verekedett a bárért, a fogyókurásokért, „lelkeklinikáért”.

— Dehát hogyan akar „lelkimasszázsokkal” gyógyítani? — kérdezték kétségbeesetten.

— Ugy, hogy azok mellett adagolnak nekik komoly orvosságot is. Mi élni akarunk, keresni akarunk, hát hagyjuk meg a játékukat. Én majd nyujtom a svindlit, amire vágyakoznak, maguk adják az orvosságot, amitől meggyógyulnak.

Király doktor arca vigyorgásra húzódott.

— Magának mennyi esze van!

Barnabás pedig napról-napra több csodálattal nézte.

Már rajtakapta magát, hogy a laboratóriumban is rágondol.

Tavasza olyan szerelmes volt, mint egy öreg ágyú.

De hallgatott.

Egyszer megégette magát Felsenburgban. Egyszer a házasságban. Egyszer egy várbeli palotában. Most ne égetné meg magát, amikor kettőjük között ekkora a korkülönbség?

•

Erdélyben is őszi szelek járnak. Éjszaka elindulnak a hegyek körül, végigsöpörnek a lábaikhoz lapuló városkákon. De reggel kisüt az aranyló nap, még egyszer végigpásztazza a hulló sárga leveleket. Ez már nem nyár, de nem is ősz még. A magyar színház társulata kisvárosokban játszik, egyszer itt, egy-két hét múlva ott. Két hét Marosvásárhelyen, rövid vendéjáték Nagyenyeden. Mayor Mili évek óta járkal erre, ahogyan járt már azelőtt is, amikor Nagy-károly volt, nem Carei-Mare és Szalonta nem Salonta. Szeme előtt változtak meg.

Látta a kis városokat a világháború lázában, állott sápadtan tereiken, amikor a főispánoktól, alispánoktól prefektusok vették át az uralmat és egy ostoba jelszó hatása alatt, a magyar tisztviselők nem tették le az esküt, hanem megrohmozták a Magyarország felé induló kopott vonatokat. Látta helyi hatalmasságok zsarnokságát, vezetők nélkül, elveszett

nyájként tévelygő magyarok kallódását s járt utcáikon amikor megkezdődött a „konjunktúra”, a gazdasági fellendülés. Mintha öblös csövet függesztettek volna a városok fölé, amiből szakadatlan ömlött a pénz. Az ottrekedt, állását veszített magyar dzsentrí hanyatt-homlok rohant „közgazdasági” szakembernek. A volt főispán fésűgyárat alapított, az alispán óragyárat létesített, a volt magyar rendőrkapitány „tabarint” nyitott és „táncszámokat” vásárolt Bukarestben. Sisters Kennedy originál táncművésznők a Tabarinban. Rossz volt nézni. De a színház minden este zsúfolva volt, hangos tapsokban fürdött Mayor Mili primadonna. Vitustánc volt. Azt persze a kasszagyárosok, mulatótulajdonosok, pénzügyi kompasszerkesztők, volt főbírók nem vették észre közben, hogy az átmenet rövid ideje alatt a megnövekedett tákolmány, Románia eresztékeiben az enyv megszilárdult s ők a vezetésből kimaradtak.

Mikor egyszerre megállt minden, a gépek dübörgése elhallgatott s be kellett csukni tabarint és fésűgyárat, arra ébredtek, hogy minden állami, városi, vezető pozícióban, idegenek ülnek színmagyar városokban is.

Vagyonok pukkantak szét mint színes szappanbuborékok, táblabírókból, adóvégrehajtókból lett fezőrök táncoltak az ismeretlen idegen büntetőtörvénykönyv paragrafusainak labirintusában s egyszerre mindenki románul kezdett tanulni. Mert a legsoványabb kenyérnek is vizsga volt az előfeltétele. A nyelvvizsga.

Aztán végérvényesen megkezdődött a magyarok proletarizálódása.

Most Szatmárnémetiben játszik Mayor Emilia. Satu-Mare. Bizony, megváltozott a város. A régi harmincezres lakosság megduplázódott, közel hatvan-ezer. A poros piac helyén park van, a régi megyeház helyett új épült s a színház mögött, ha kinéz az öltözője ablakán, az épülő sugárutat látja. A Pop Valérról elnevezett sugárutat. Igen bizony. Strandja is van a városnak, a Sportklub Olimpic kezeli. És új sporttelep. Persze, leginkább azok használják, akik a harmincezret hatvanra duzzasztották.

Uj gazdagok feszítenek, akik rongyosan jöttek a regatból. Közel a határ, jó üzlet a csempészet. Nem mindenki fizet rá a fekete szeszre, mint a báró Tordaszakállason. Neki bizony egy banija sem maradt. A grófnál intézősködik, mintha ahhoz a kétszáz holdhoz intéző kellene. Dehát a gróf puhaszívű. Azután boldog is nagyon. Megváltozott a felesége, mióta úgy jött vissza, hogy ott volt Bécsben és mégsem találta meg amit keresett. Satu-Mareban sokan vannak, akik meggazdagodtak. Hiszen van fekete selyem is és fekete szarvasmarha. Sőt, fekete valuta is.

De a magyar mind szegény lett. Kong a színház. Csak a Kölcsey kör előadásain van zsúfolt ház. Az ingyenes. De oda mind elmenni magyar verset hallgatni, magyar nyelvet pallérozni. A gyerekre átmenteni.

A színházba már évekkkel ezelőtt beköltözött a román Astra kultúregylet. Mozit játszik benne. Csak négy hónapig lehet a magyaroké. És ez az engedély is lejárában van, lehet, hogy jövőre már ez a pár hónap sem lesz.

Eltűnik a magyar színház, ahogyan eltűnt a Pe-

tófi emléktábla, a Kölcsey szobor, a szatmári béke emlékműve s az egykori rendőrkapitány, Kis Gedeon szobra. Most Vasile Sucacim szobra áll a park közepén, az új megyeház előtt Romulus és Remus s az egykori Kossuth kertben Marasesti emlékműve néz a csöndes magyarokra.

Mayor Mili huszonöt-harminc ember előtt játszik s amikor vége az előadásnak, hazasiet. A leánya leveleit olvassa.

Néha ketten olvassák, ott van nála Csara László.

— Mili — kéri már évek óta — gondolja már meg magát, legyen a feleségem. Rendben van, a régi földbirtokból nem sok maradt, de még mindig többet ér, mint ez a színészkedés üres nézőterek előtt!

De a színésznő a fejét rázza.

— Nem lehet még. Új magyar színészt nem engednek szerződtetni. Én itt voltam, hát maradhatok. Ki áll a helyemre?

Máris baj van. Sok helyen azt mondják öreg a primadonna.

Bizony elmúlt már negyven éves. De nem igaz, hogy öreg, még mindig szép asszony. Karcsú, kemény. Olyan a figurája mint egy lányé. Tömör, kemény combja, szép karjai, fehér válla, két kis melle. Nem öreg még!

— Majd ha nyugodt lélekkel mehetek el — mondja Mili. — Akkor László. Tudja, hogy nagyon megszerettem. Én is sokszor gondolok rá, hogy jó volna már ott a zsalugáteres kúriában!

Csara László szomorú, de őszinte csodálattal csókolja meg a kezét.

Hogy Mili a szeretője-e?

A szeretője. Önálló ember, nem kér és nem fogad el senkitől semmit. Csara Lászlót szereti, Csara őt imádja, miért kínlódnának a vágyaiktól. A szeretője.

S egyszer majd a felesége lesz.

Ha majd lehet.

De már is olyanok, mintha férj és feleség volnának.

Együtt olvasgatják a Tátrából érkező leveleket. Katinka gyakran ír Király Béla doktorról. Sokat nevetnek a leveleken. Hogy az egykori pálinkás orvos milyen dühös tudós lett, hogyan írta a szélhámos lengyelbeojtott régi doktort.

És érdekes, se Király doktor, se Mayor Mili nem is sejtik, hogy jól ismerik egymást, az Attila utcában együtt játszottak és Király Béla és Pusztay doktor volt Mayor Mili első közönsége.

Persze, persze, régen volt ez. Annyi minden érte mindhármukat, nem is gondolnak arra, hogy egyszer gyerekek is voltak.

Minden esztendő új izgalom, új bukás és megint csak új reménykedés.

Most a reménykedés órái élnek megint. Csehszlovákia körül sötét felhők gyűlnek. Mintha távolból már valami morajlana, villámlana.

S ha egyszer kitör a vihar, talán eljut idáig is, rohamával elhajtja a nyomott, fülledt, fullasztó rossz levegőt s visszahozza azt a régit.

Ha nem is egészen úgy, ahogyan volt.

Fent a tátrai szanatórium falai közé bújva Barnabás szinte nem is látta, hogy odakünn a levegő egyszerre csak megsűrűsödött. A laboratórium és Katinka volt számára a világ. Néha kezébe vette az ujságokat, címeket olvasott, „Hitler nagy beszéde a csehszlovák kérdéstről“, „Runciman lordot Anglia Prágába küldte, hogy közvetítsen“, de a szeme elszaladt a betűk felett, nem jutottak el az értelméig.

Ujságcímek, rádióhírek dörömböltek a világ dobhártyáján, szemgolyóján. „Prága bizik a tárgyalások folytatásában“, „Államtanács Prágában“, „Örömnép a szudétavidékeken“. Barnabás ült a laboratóriumban görcsövek, lombikok, savak között s Katinkára gondolt. Istenem, mit is csinálna nélküle! Milyen erős kis ember ez a lány, milyen okos, hogyan megveti lábát a földön. Ezt a lányt nem lehet megingatni.

Igen, Mayor Katinka lába a szilárd földön állt s a szeme nem álmokat kutatott. A valóság képeit sorakoztatta logikus rendbe okos fejében. „Henlein, a szudétanémetek vezére hatóság ultimátumot küldött Hodzsa csehszlovák miniszterelnöknek“. Ő számon tartotta az órákat, kinyitotta a rádiót és várta, lesz-e válasz. Hogy a szudétanémetekért izgatta volna magát? Szó sincs róla. Az ő agya már a következményeket látta. Mi jelent a Csehszlovákiába kebeleztetett magyarságnak, ha válaszol Hodzsa, mit, ha nem válaszol. Nos, nem válaszolt.

A hírek jöttek s az agya jegyzett. Benes statáriomot rendelt el. Lövések az égeri piactéren. Véres összecsapás Krumbaiban, sortűz Tachauban. Egy cikk az

angol Evening News-ban: Hajtsák végre békés úton a változtatásokat.

Aztán egy délután Pusztay Barnabás is robbant. De ennek semmi köze sem volt Runcimanhoz, szudétanémetekhez... Egy színész miatt történt, pesti filmszínész miatt. A szanatórium vendégeinek kilencven százaléka, mint a Tátrában általában, Magyarországról került ki.

A színész nem a betegek közé tartozott, látogatóba jött.

És folyton Mayor Katinka körül forgolódott.

Barnabás egy ideig csak kapkodta a fejét, aztán azt mondta:

— Nem bírom ezt a filmamorózót. Ez magára vetette ki a hálóját! Mit akar ez itt? Ez a filmkirály, ez a szívkirály, ez a lepedőlovag!

— Istenem... a feleségét látogatja, betegünk.

— Úgy? — mordult Pusztay doktor. — Akkor miért lábatlankodik folyton ott, ahol maga van?

— Ne törődjék vele — mosolygott Katinka.

Megjelent a filmszínész, fölényesen odaintett.

— Jó reggelt, jó reggelt főorvosom! Mit csinálnak a paciensek? Mi van a lelki fürdőikkel?

— Azt hiszem, egy kis lelkimosdatás — mordult vissza — önnél sem lenne felesleges!

— Nem főorvoskám — veregette meg a vállát a filmszínész. — Csak rám kell nézni! Engem nem fog a paciensei közé besorozni!

Barnabás szeme megvillant.

— Nem? — mondotta fenyegetően. — Azt hiszi? Maga abban a tévhitben él, hogy egészség?

Katinka elképedt pillantásától kísérve fenyegetően közeledett a színészhez.

— Mit gondol? Miért van magának ilyen egészségtelen piros színe? Miért csillog úgy a maga szeme?

A színész rémülten hátrált.

— Mit gondol, miért remegnek a maga lábai? Maga azt hiszi, hogy hosszú életű lesz? — Rámordult. — A pulzusát!

A színész sápadtan nyujtotta a kezét.

— A nyelvét! Jobban! No tessék! Behúzhatja! A színész dadogva, rémült szemekkel állott.

— De professzor úr, én . . .

— Azonnal utazzék haza Pestre és tíz napig maradjon ágyban!

A színész halálos rémületben rohant el.

Katinka maga is ijedten nézte.

— Áz Istenért, mi baja van ennek a fiúnak?

Barnabás kimerülten ült le. Fáradtan törölgette a homlokát.

— Semmi. Semmi a világon. De undorodom tőle! Katinka nevetve csapta össze a kezét.

— Hiszen maga kezdi levetni a régi jó erkölcsöket! Mi van magával?

— Nem tudom — mondta. — Nem tudom.

Aztán kicsit szégyenkezve elkullogott a laboratóriumba.

Ezen az estén történt, hogy szokatlan időben csengettek a kapun. Csendőrség.

— Vagyom itt — mondta — kutatnyi radio után! Szedünk össze minden radio, hallgatnyi tilos!

A szanatóriumban sok rádió volt. Az orvosi szobákban készülék, a betegszobákban fülhallgató.

Barnabás kitérte az ajtókat.

— Tessék kérem, szedjék össze.

Katinka is készséggel állott rendelkezésükre, de egy készüléket elrejtett.

A hallban ülők tánczenét hallgattak Londonból. Egy foxtrott közben hallgatott el a hangszóró.

De Katinka szobájában, elbujtatva, halkán, minden este megszólalt. Közölte a híreket. „Henlein bejelentette, hogy fegyverhez nyulnak“, „Szudéta szabadcsapat alakult“.

Ezen az estén történt, hogy a híreket hallgatva Katinka szeme megrebbent.

„A Magyar Távirati Iroda jelenti: A szeptember 18-án vasárnap, Prágában megtartandó csehszlovák-magyar válogatott labdarugó mérkőzés elmarad. Minthogy a labdarugó mérkőzés megtartása nem látszott időszerűnek, hivatalos helyről intézkedtek aziránt, hogy a magyar csapat Prágából visszatérjen. Az erre vonatkozó értesítés Böhmisch-Trübau állomáson érte szombaton délután két órakor a csapatot, mire az a legközelebbi menetrendszerű vonattal visszaindult Budapestre“.

A szanatórium egyik napról a másikra kiürült.

Barnabás most eszmélt fel. Bekopogott Katinka szobájába. Ott ült Király is.

— Mi történik itt?

Katinka és Király éppen a rádió fölé hajoltak, amikor kinyílt az ajtó, gyorsan lehalkították. Válasz helyett a lány csavart egyet a rádión.

A hangszóróból mindent elsőprő erővel százezer ember torkából ütemesen egy mondat visszhangzott:

— Min-dent vissza! Min-dent vissza! Kassát vissza! Pozsonyt vissza!

— Katinka...!?

A lány már lehalkította gépét. Mint távoli visszhang hallatszott tovább a mondat:

— Kassát vissza! Pozsonyt vissza! Mindent vissza . . .

Éppen huszadik évfordulóját élte a compiegne-i erdőben kötött fegyverszünet, mely ezt a „béke" korszakot elindította.

Szinte egyedül voltak már a szanatóriumban. Minden szoba üres. Sehol vendég. Mélységes csend. Lépéseik visszhangosan kongtak a folyosó kőkockáin. Sugdolózásokat hallottak. A magyarok betörték csehszlovák területre. Szabadcsapatok.

A prágai rádió még mindig köpte a markát. A köztársaság területi épségét Anglia, Franciaország és a Szovjet garantálja. El a kezekkel a határokról. Egy talpalatnyi földet sem adunk vissza. Aztán egyszerre a hír, mely a hazugságban tartott ország népét vilámcsapásként érte: Chamberlain Godesbergben Hitler-nél. Chamberlain esernyőjével hóna alatt először életében repülőgépre ült. S aztán újra a hír: Anglia és Franciaország feladta Csehszlovákia területi integritását.

És még egy hír, amit remegve vártak, egy hivatalos jelentés: Berchtesgaden, szeptember 20. Imrédy Béla magyar miniszterelnök ma Kánya Kálmán külügyminiszter kíséretében Hitler vezér és kancellárnál az obersalzbergi kastélyban Ribbentrop birodalmi külügyminiszter jelenlétében látogatást tett. A látogatás célja az volt, hogy megbeszéljék a tarthatat-

lan csehszlovákiai állapotokat. A magyar miniszterek behatóan ismertették az egész magyar népnek elnyomott csehszlovákiai néptársai önrendelkezési joga iránti rendíthetetlen követelését."

Arany János szebben írta volna meg, érthetőbb, tisztább, egyszerűbb mondatokban. De a tény volt a fontos. Mindez egy nappal Chamberlain és Hitler második találkozása előtt történt.

Másnap a hír: Hodzsa lemondott, a köztársaság új miniszterelnöke Sirovy tábornok.

Azután ismét egy hír:

„A Magyar Távirati Iroda jelenti: A magyar királyi kormány diplomáciai lépést tett a prágai kormánynál, melyben felhívta figyelmét arra, hogy azonos elbánást vár a német probléma megoldásakor a magyar nemzetiség részére.”

És Prága még mindig konokul szemben áll.

Ideglázban rángatózik az egész világ.

„Londonból jelentik: Az angol főváros lázas készülődés izgalmas perceit éli. Az elmúlt éjszaka fényező megvilágítása mellett fedezékeket ástak a nyilvános kertekben. Az élelmiszertőzsde hivatalosan jelentette, hogy a háborús élelmezési hivatal kívánságára a legfontosabb élelmicikkek árait tizennégy napig nem szabad változtatni. A húskereskedők nemzeti szövetsége birminghami értekezletén a háborús húsellátásról tanácskozott. Háború esetén azonnal életbelépne a húsadagolás. A londoni dokkokban felállítják a légvédelem eszközeit: ágyúkat, fényezőrokat, tűzoltóállomásokat. A londoni rendőrség személyzetének szabadságát törölték.”

„Párizsból jelentik: A kormány gyors és messze-

menő intézkedésekkel igyekszik gondoskodni a főváros meglehetősen elhanyagolt állapotban lévő polgári légívédekezésének megszervezéséről.

A hatóságok minedenekelőtt Párizs polgári lakosságának szükség esetén való gyors eltávolításáról intézkedtek. A polgári kiürítést különvonatokon fogják lebonyolítani, amelyeknek menetrendjét már pontosan kidolgozták. A fővárosból szétsugárzó nagy műútak közül tizenegyet a kiürítés tartama alatt kizárólag a gépkocsikon távozó menekülők részére fognak fenntartani. A lakosságot az ország középső és délnyugati megyéiben helyezik el, ahol már előzetes hatósági intézkedéseket hoztak a menekülők elszállásolása s étellemezése céljából. A közszolgálati üzemek Párizsban és környékén egyaránt tovább fognak működni, a központi vásárcsarnokok s az élelmiszerelosztó vállalatok gondoskodni fognak a Párizsban maradt lakosság ellátásáról."

„Rómából jelentik: A Duce legutóbbi nagy beszédében kijelentette, hogy a fasizmus katonai szervezete lehetővé teszi, hogy Olaszország úgyszólván néhány óra leforgása alatt nyolcmillió férfit állítson fegyverbe."

Aztán egyszerre fellélegzik a világ: Münchenben összeül a világ négy ura: Hitler, Mussolini, Chamberlain, Daladier. Négyhatalmi értekezlet.

Ezerkilencszázharmincnyolc szeptember harminc!
Barnabás a laboratóriumban ül lombikjai között, de egyik a másik után törik. A keze remeg, kihullik az ujjai közül valamennyi.

Király Béla doktor sápadtan kóvályog az üres szobákban, aztán nem bírja a kriptai csöndet, kimegy

az utcára, szaglászva jár a Grand körül, a Höpfner-nél, a Palace-nál. De mindenütt csend. Halálos csend. Kérdezősködni nem mer a kollégáknál. Csehek, szlovákok s az ember annyi mindent hall. A Grand igazgatóját most talán tizedszer hurcolják el.

Mayor Katalin mint egy bakaörmeser úgy ordít a mosónőkkel, szakácsnőkkel és semmi sincs a kedvére. Az étel sótalan, a fehérnemű szürke, a tüzelőanyag-gal pazarolnak, ez így nem megy.

Délben hármásban ülnek a rádiónál. Illetve csak ketten, mert egy mindig az ajtónál áll és arra figyel, hogy valaki meg ne lepje őket. De a rádió nem mond semmi jelentőset. Se London, se Páris, se Berlin, se Budapest, se Prága.

Aztán végre este lesz. Katinka szobájában bújnak össze. Barnabás úgy szeretne beszélni, úgy szeretné megmondani Katinkának, hogy szerelmes, nem tudja többé nélküle elképzelni az életet és azt is szeretné megkérdezni, hogy lenne-e a felesége.

De ilyen napokban hogy lehet ezekkel a dolgokkal előállni? Az ő kis egyéni ügyeivel? Hogy Jancsi, Juliska, szeret, nem szeret?

Már éjjél és az utolsó híradás sem mond mást: még tart a tanácskozás.

Az összes rádióállomásokon himnuszt játszanak már, a rádiók aludni mennek. Katinka Berlinre állítja a gépet és azt mondja, várjunk.

Éjjel egy óra huszonöt perckor megszólal a rádió:
„Mint a Német Távirati Iroda értesül, péntekre virradó éjjel félegykor Hitler, Mussolini, Chamberlain és Daladier megegyezést írt alá a szudétavidék átengedésének feltételeiről és módozatairól.”

A rádió elhallgat. Három ember sápadtan egymásra néz.

— És mi? És Magyarország?

Talán csak húsz másodperc, talán csak egy mélyebb lélegzetvétel ez a szünet. És mint a megsemmisülés: végtelen. De akkor újra a hang:

— A négy hatalom kormányfői kijelentik, hogy a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbségek problémája, amennyiben három hónapon belül az érdekelt kormányok között megállapodással nem rendeztetik, a négy hatalom további összejövételének tárgya lesz.

Egyszerre tör ki belőlük a kiáltás:

— Három hónap.

XV.

Mintha ez kis csillapodást hozott volna. Az idegek feszültsége enged, Pusztay professzor keze biztosabb, már nem ejti el a lombikokat. Király Béla doktor levelet ír. Vajjon kinek ír és hova? Bizony Tordaszakállásra Asztalosnének. Készül a grófnak is írni, már két hete nem válaszolt a levelére, de ezt elteszi holnapra.

Mayor Katalin is megenyhült a konyhában. Ha sötlet a leves, nem kiabál, hanem utána sózza.

A szanatórium továbbra is üres. Egy szál vendég sincs.

Délben azzal a hírrel jön az egyik ember, hogy a Grand Hotelbe vendégek érkeztek. Csodálkoznak, de lám, egyszerre megszólal a telefon. Kosice keresi a szanatóriumot.

Hogy van-e szoba, Mert többen jönnének.

És egy hét múlva vendégek érkeznek rengeteg csomaggal, családotól, cselédestől. És mind csehek. Kassáról, Komáromból, Ungvárról, Rozsnyóról.

— Katinka — kérdi sűgva Király doktor — lehet, hogy ezek mind menekülnek?

A szeme felcsillan:

— Katinka! Ezek már tudják, hogy Kassa és Ungvár is magyar lesz! Azért menekülnek.

Szalad a laboratóriumba Pusztayhoz, megmondani.

Katinka leinti.

— Ne kombináljon. A dolgokat ki kell várni.

De nagyon nehéz.

Egyik este azt mondja Barnabás.

— Én nem vagyok hangos ember, a frázisokat se szeretem. Én ebben a húsz esztendőben tízszer sem mondtam ki azt a szót, hogy „haza”. Pirosfehérvöld szalagot is akkor viseltem utoljára a gomblyukamban, amikor 1914-ben a frontra mentem. Magyar-ságomat belül viselem és szavak nélkül. Most ülök a rádió mellett, csendes, szürke kis ember s a négy fal egyszerre leomlik körülöttem. A szobámba betör a történelem! Betör, mint az orkán! A rádió gyomrából kifordul a jövő, Hitler, Mussolini, Chamberlain, Daladier, halló most ez a beszéd, halló most az. Sieg heil! Duce! Tömeg! És azután Berchtesgaden, Varsó, London, Róma, Páris, München! A szobámban katonaindulók pattognak, masirozó lábak dübörögnek! A németek vonulnak már a Szudétákba! Aztán új mars és újabb dübörgő lábak, mennek már a lengyelek is! Dübörög a szobámban a világtörténelem. Mondom, én sohase a számon és a gomblyukamban viseltem a magyarságomat, nem is beszéltem. De úgy érzem, hogy ezt tovább nem lehet elviselni. Este menekülök az ágyba a dörömbölés elöl, mely az agyamat kalapálta reggeltől estig, hogy Kassa, Komárom, Kassa, Komárom, mi lesz, mi lesz, mi lesz? És nincs mentség! Amikor hajnaltájt elalszom, hát álmomban viaskodom tovább! Én, a szürke kis ember, a kis hétköznapi semmi doktor — Csehszlovákiával!

Igen. Ennek a huszonöt esztendőnek ez a legnehezebb nyolc hete! Mert ennek kellett elégtételt adni! Mindenért, ami elmúlt! Különös, gyanakvással teli napok. A szanatóriumban négy család lakik, különben üresek a szobák. A négy család szótlanul jár-kei a kongó épületben.

Az egyik Kassáról menekült. Komoly, szótlan hivatalnok a férj, prágai. A felesége magyar lány. Még senki tőle magyar szót nem hallott. Katinka megdöbben, szinte gyűlölet van a szemében, mikor a várakozásukat látja.

Az ungváriak őscsehek. Húsz évig éltek a magyar városban, de egy szót sem tanultak meg a nyelvéből. Éltek az újonnan épített villavárosban, az ugyancsak általuk épített óriási hivatalpaloták tözsomszédságában, mely úgy élte külön életét az ősi város mellett, mint Sanghaiban a nemzetközi negyed angol-francia kormányzói, vagy Indiában a fehérek, szeparáltak, idegenül. De van egy gyerekük. Tíz esztendő. Úgy beszél magyarul, hogy az összes jasszkifejezéseket is tudja. Ez a gyerek tombol.

— Menjünk haza Ungvárra, én nem akarok Prágába menni! Én Ungvárott akarok maradni.

Ennek a gyereknek Ungvár a „haza”.

Sokszor az orvost kell hívni, Király doktort, mert a szülők nem tudják megnyugtítani. Király doktor aztán magyarul beszél a gyerekekkel, pedig tud már dőcögve szlovákul is és a gyerek lassan megnyugszik.

A következő rohamig.

A rozsnyóiak is telivér csehek. Sovány, fekete ember a férj, nagyon rokonszenves. Kitűnően megtanult magyarul, csak az akcentuson érzik egy kis idegen-

ség. A felesége szlovák, nagyon szép asszony. Ízes magyarsággal beszél. Az asszony, aki így beszél magyarul, sőt az urával is csak magyarul beszél, sokszor még négy fal között is, szívvel-lélekkel cseh. Nem szlovák, hanem cseh. Az ura viszont bekérekdedik Pusztayék társaságába és ő maga kezd politikáról beszélni. Legyint.

— Kérem én már tíz évvel ezelőtt megmondtam. Benesnek le kellett volna ülni a zöld asztalhoz és a magyar részeket visszaadni. Massaryk akarta.

Hát ilyenek az emberek.

A negyedik család szürkén, szótlánul járkál s a csehekkel se érintkezik.

Furcsa, különös napok ezek.

Mayor Katinka ül az irodában, tárgyal, levelez, verekszik. Pusztay Barnabás nem tud róla, Király doktor sem, mennyi gondja van.

Szeptember elején kiürült a szanatórium, megszűnt minden bevétel. Ezzel szemben az elmúlt hetek bevásárlásairól nap-nap után jönnek a számlák. És fizetni kell.

De miből?

Barnabás igénytelen ember, ül a laboratóriumban, eszi a konyha kosztját, lakik a főorvosi lakásban, csak filléreket költ, Katinka könyveiben alig szerepel. A megállapított, főorvosi fizetésre beállított öszszegeket sem vette fel. Most már nem is veheti. Katinka kifizette számlákra.

De most itt van ez a számla, Kulhanek kötszergyár számlája és nincs miből kifizetni.

Mayor Katalin két napig húzza, halasztja a kifizetést, a harmadikon behívja Király doktort.

— Baj van! Nehéz viszonyok, pénztelenség, gondok. A szanatórium anyagi zavarokkal küzd. Természetesen csak átmeneti zavarokról van szó, amint a dolgok rendeződnek s újra jönnek a betegek, minden rendben. De most volna egy számla, ki kell fizetni. Kölcsönözze.

Király doktor egyszerre elsápad.

— Kölcsönözsem? Miből?

Mayor Katalin azt mondja:

— Pusztay Barnabás doktor, amint értesült róla, hogy ez a szanatórium az övé, magához rohant. Felkapaszkodott a negyedik emeletre. Csillogott a szeme a boldogságtól, hogy magának békességet, nyugalmat, kenyeret, jövőt adhat! Kötelessége, hogy segítsen rajta.

Király doktor rettentően ideges. Kiabál.

— Miből? Nekem nincs pénzem! Miből adjak?

— Van! — mondja Katinka. — Maga nyolc hónap óta tizedrészét sem költötte el a fizetésének!

— Elköltöttem! Nincs!

Mayor Katinka szeme szikrázni kezd.

— A szekrényében van, az ingei alatt. Takarékkönyv!

— Nekem nincs semmiféle takarékkönyvem!

— Van. Láttam!

— Az nem az enyém! Csak rámbízták! Nekem nincs pénzem!

— Van!

Most Király doktor egyszerre kitör. Hadonászik. Az arca vörös.

— És ha van is! Az az enyém! Én öreg leszek! Öreg! Nekem senkisésem fog segíteni! Én nem megyek

vissza az utcára! Én nem akarom még egyszer a pálinkát. A pénz az enyém. Nem adom. Senkinek sem adom.

És elrohan.

Katinka látja délben az asztalnál. Nincs étvágya, piszkálja az ételt, mormog.

Szobája éppen az iroda felett van.

Katinka hallja, amint jár fel s alá. Egy-kettő-három. Egy-kettő-három.

Többször szekrénynyitást hall, szekrényajtó csukódást. Király doktor topog ott fent.

Hat órakor nyílik az irodaajtó.

Király doktor. A kezében kis könyv.

Egy pillanatig még szorongatja, aztán odadobja. A takarékkönyv.

Katinka kifizeti a Kulhanek-számlát.

•

Végre aztán jön egy vendég. Szép, elegáns, fiatalasszony. Prágai lány, de jól beszél magyarul is. Budapestre ment feleségül egy ügyvédhez. Most keresztülverekedte magát a határzáron.

Olyan nagy cseh? Ezekben a napokban nem tudott megmaradni Magyarországon?

Szó sincs róla. Egy este Katinkának elmondja, miért jött ide. A jó étvágya tette tönkre.

A dolog úgy kezdődött, hogy az ügyvéd úr egy délután üzenetet kapott. Önagysága azt közölte vele, hogy fent van a Svábhegyen barátnőjénél s ha nincs ellene kifogása másnap délig kint is marad.

A férj először méltatlankodott, aztán hirtelen belenyugodott. Miért ne maradhatna? Legalább lesz

egy görbe estéje. Gyorsan ledobta magáról savanyú hétköznapi arcát, az íróasztal fiókból kikereste monokliját, fehér flanellruhát húzott s amikor benézett a tükörbe, úgy érezte, hogy megint huszonkét éves ügyvédjelölt és semmi köze ahhoz a házsnak induló belvárosi ügyvédhez, akinek az utóbbi esztendőiben tudta magát. Ahogy így állt az utcán, visszafiatalodva, már indult is a budai kiskocsmá felé. De aztán nyilván eszébe jutott, hogy ennyire mégsem megy a dolog azzal a visszafiatalodással. Az az ifjú hölgy, akinek a kedvéért oda szokott járni, már régen tisztes családanya és mély megvetéssel sújtja azokat a könnyűvérű teremtetéseket, akik azt csinálják, amit — ő csinált annak idején.

Így jutott eszébe a Margitsziget.

Elegánsan andalgott a sziget útjain, mikor megpillantott egy menő párt.

A nő ragyogó volt hátulról. A lábai! Az alakja! Az a figura! Valami remek.

Megnézte a férfit is.

— No, nézd csak! — képedt el. — Hiszen ezt az embert jól ismerem! Tavaly rugtam ki az irodámból, mert havi százhuszért rosszul látta el a munkát!

Közben pedig megérkeztek a tejcsarnokhoz. A szerelmesek befordultak.

És ebben a pillanatban úgy érezte, hogy valami nincsen rendben. Hogy ő bolondult meg, vagy a világ.

Mert az ifju tényleg az volt, de a nő viszont, a nő — bizony a felesége. A tulajdon felesége. És amint tudnivaló, fogkefét és feleséget az ember nem ad kölcsön.

Először is magasba lendült a botja!

— Hohó! Hát így vagyunk? No várj!

Azután leeresztette a botját.

— Szárazon ugyan nem viszed el barátocskám,
de előbb megnézzük ezt az idillt!

És óvatosan leült. Hogy ő ugyan mindent lásson,
de őt meg ne lássák.

Nézte a feleségét, éppen az étlap volt a kezében.
De ahogy szeme a lovagra tévedt, kínos feszengést
látott rajta. Mintha reszkető ajakkal figyelte volna,
hogyan a nő mit rendel.

Később hozták a vacsorát. Jól megnézte.

A feleségének kaszinótojást. Előételt.

A lovagjának — yoghurtot.

Csak nézte őket.

A lovag óvatosan evett. Hogy jó sokáig tartson.
Nem a vacsora. A yoghurt.

A felesége annál mohóbban. Ez nem tetszett neki.
Ugy eszik, mintha koplalna otthon.

Azután újra a pincért látta. Az asszony rendelt
valamit. Hogy mit, azt nem hallotta, de látta, hogy a
lovag felkapta a lábát.

Mintha a lábára léptek volna.

A férj kezdte a fejét csóválni.

Aztán a pincér hozta az ételt. Jól kinyújtotta a
nyakát, hogy lássa mi az.

És ő is felszisszent. Kitért belőle.

— Ez ő! Ez igen! A legdrágább étel! Mintha lop-
nám a pénzt.

De rögtön eszébe jutott, hogy ezt a vacsorát nem
ő fizeti.

Ránézett a lovagra. Sápadt az arca és verejtékes.
Látta, hogy ő se!

Egyszerre sajnálni kezdte.

— Szegény fiú! Kellett ez neked?

S egy perccel később elöntötte a felháborodás pírja.

A pincér ott állt újra a felesége előtt. A krémet hozta.

— Krémet! — tört ki belőle. — Krémet eszik! Neki még krém kell!

A lovag sápadtan ült. A feje imbolygott szegénynek. Mint a kirakatokban az a vigyorgó úr, aki a ceruzájára bólogat.

Remegett az indulattól.

— Igen! Igen! Ez ő! Ezzel a szegény fiuval is szakasztott azt csinálja, amit velem szokott. Bestial!

A lovag szegény a yoghurtját keverte szélütötten.

A pincér dinnyét hozott.

A férj remegett a dühtől.

Azután egyszerre a felesége hangját hallotta:

— Fizetni!

A lovagon látszott, hogy most lesz, ami még nem volt. A szeme elhomályosult.

A főpincér odaállt a ceruzával:

— Méltóztassék.

A lovag egy szót se szólt. Csak megingott a széken.

A következő pillanatban valaki megkapta a válát. Hogy le ne essen. És harsány hangon diktált:

— Én fizetek! Volt egy kaszinótojás, volt egy szüzsült, volt mogyorókrém, cukrászsütemény, dinnyé. Volt — felemelte a hangját — volt egy yoghurt.

Fizetett.

Azután az asszonyra nézett.

— És volt egyszer egy — feleségem. Volt szerencsém!

Hát ő a vendég most a szanatóriumban. Remek vendég. Katinka róla egymagáról annyit húz le, hogy ügyyel-bajjal elevickél a számlák, gondok között. Szanatóriumban így van ez már.

Aztán egyszer újra kezdődik az idegesség.

A németek bent vannak a szudéta vidéken. Teschenben ott vannak a lengyelek is. S magyar részről nincsen semmi. Mi lesz már itt?

Megint semmi? Marad minden?

Aztán a hír: Komáromban összeülnek.

Olvassák, hallgatják a híreket. Most utaznak, hajón laknak a Dunán. Egy nap, két nap, három. Semmi, semmi.

Nagy csalódás. A tárgyalások megszakadnak. Csak egy kis mezővárost, Ipolyságot és Sátoraljaújhelyen egy öreg állomásépületet csatolnak vissza Magyarországhoz. Egeret szülnék a vajúdó hegyek?

Egyik nap a másik után. A pesti ügyvédné hisztérikus. Levelekkel bombázza az urát, bár tudja, hogy a határzár, felvonult katonaság a levelezést majdnem illuzórikussá teszi. Talán egy sem jut el Pestre.

Az egyik cseh család elköltözik. Pontosan, rendszeren kifizet mindent, aztán elmegy.

Király doktor ideges, megkérdezi, hova utaznak.

— Még nem tudjuk.

Király doktor velük megy le Poprádfelkára. Azt mondja, vár valakit. Ott furakszik mellettük a pénztárablaknál, mikor jegyet vásárolnak. Mindenáron hallani akarja, hogy hova kérnek jegyet.

Rettentő sok mássalhangzót hall.

Kő esik le a szivéről.

Tehát nem Kassa.

Nem visszamennek, hanem messzebb innen.

Ez egy kicsit megnyugtatja.

*

Tordaszakállason izgalmas napok vannak. A környék gyáraiban minden szombaton munkáselbocsátás. Az üveggár, a cementgár, egymás után adja ki a munkakönyveket s az a hír jár, hogy a tordai Sarmasgár bezár. Aranyosgyéresről is ilyen hírek jönnek. A cserépgyárból százötven, a szeggyárból nyolcvan munkást küldöttek el.

Sügdolozás járja:

— A csehek sorsától félnek!

Csakugyan behívások vannak, csoportostól viszik a parasztot katonának. A magyarokat Beszarábiába. Erdélybe meg a regátból hoznak csapatokat.

Ezt a kolozsvári ujságíró, a falukutatót is vexálni kezdik. A tanító fúrja a jegyzőt. Domnul dascal Sabau veri az asztalt az Arany Griffben.

— Mind kém az ilyen!

Be is idézte a notár. De hát gyenge ember, a falukutató még mindig itt van.

Özvegy Asztalosné azonban hiányzik a fogadóból. Ágyban fekszik. Még jó, hogy életben maradt. A doktornak „Cseh-be” nem írta meg, de bizony nagy eset volt. Gyilkos merénylet. Juon csinálta, Juon a bakter, aki szintén a regátból jött ember, mert még a bakteri hivatalt is elvették a magyaroktól.

Úgy volt, hogy Juon az utóbbi időben rászokott az

ivásra. Akkornap is bejött az ivóba, reggel volt, állt a söntésnél és ivott. Csöndesen álldogált ott. Özvegy Asztalosnének még könnyes is lett a szeme, úgy sajnálta szegényt. Eszébe jutott Juon nagy-nagy baja, ami még akkor esett, amikor Király doktort vitte el a csendőr. Kegyetlen hidegek voltak. Özvegy Asztalosné szinte maga előtt látja azt az éjjelt.

Igen. Szinte látja. A tordaszakállasi kis templomban felzeng az esteli harang, bim-bam, s Juon, a bakter, magára húzza a rongyos bundát. A tordaszakállasi templomban zeng az estharang, bim-bam, ember, fordítsd szemed az ég felé Uradhoz s a bakter földes szobájában a vaskályha toroka feketén ásit. Zeng a harang s két cérnahang csilingel, özvegy Asztalosné szinte hallja:

— Hideg van, fázunk. Maradj itthon, feküdj le mellénk.

Juon odamegy a sötét sarokba, megsímogatja mazatos két szép dermedt gyerekét. Ó, Juon sokszor elmondta itt álldogálva, kezében a pálinkával.

— Itthon maradjak? Nem lehet ám! Sötét az éjjel, nem ég a lámpa, sötét utcákon árny suhanna, s amire itt lesz újra a hajnal, ellopnák disznóját domnul Chivarinak, tüzelőfáját domnul dascalnak, megdézsmálnák a sarki boltot s cserepes házában rémülne ágyában domnul notár. A bakternek menni kell, hogy a faluban nyugodt legyen az álom.

Igen. Özvegy Asztalosné emlékszik, akkortájt kegyetlen hidegek jártak. A sötét sarokban, nyirkos kis vackon fekszik a két gyerek. Apró kezüket Juon imára összefonja és didergő, szederjes szájacskával mondják az imát.

Juon megigazitja két kis magzatán a vékony takarót s aztán kifordul az ajtón.

Csend van közel és távol és nem hallatszik semmi hang. Özvegy Asztalosné jól el tudja képzelni az éjszakát Tordaszakállason, itt született, itt nőtt fel, ismeri minden hangját. A fehér utcákon senki sincs ébren, senkisé jár. Csak Juon a bakter. Fütyül a szél, Juon megy az utcán, hóbaburkolt, álmodó házak között. Motyog magában. Igen, ez a ház, négy ablak szolgál az utcára, három a tornácra, ez a ház, jó kis ház, a Németh Ároné. A domnul báró lakik most benne, mióta a csendörök a fekete szeszt keresték. Sötét az ablak mindahány, alszik már. Vagy fönt van a kastélyban a grófnál? Ott világos egy ablak.

Juon jár. Füstöl egy kémény.

— Az a ni! Domnul Savu háza, füstöl a kémény, meleg a kuckó, nem úgy mint nálam. Hat hízó az ólban hátul. Mióta megjött Magyarországról az aszszony, többet néz a háza tájára.

Süvit a szél, Juon lekanyarul a kertek alá, hátul a kerítésnél Savu fája, nehogy egy beste megdézsmálja. Azután megy tovább.

Kutya ugat az éjszakában.

— A hideget ugatod? Á á á! Regátban nincsenek ilyen hideg éjszakák, mint itt a hegyek között.

Hosszú bajuszán jégcsapba fagy a füstölgő lehet. Juon jár. Mindenki alszik. Elmegy a vendéglő mellett, lyukas ködmönén bedudál a szél.

— Dutye la dracu! Átkozott hideg! — Csikorog a hó, ahogyan lép.

Özvegy Asztalosné, amint sajnálkozva nézi, szinte hallja. Egy-kettő, egy-kettő, csikorog a hó.

— Az a, ni! Már domnul notar is alszik. Két kémenyből száll a füst. A fata ott a szélső szobában álmodik, tyhü, az ám a paplan! Az aztán meleg! Még a szoba is fütve!

A szürke égen kivillan két apró csillag. Mennyit tud Juon motyogni róla!

— Két pici csillag, alig hogy pislog. Mintha a két kis pulya lenne. Remegnek az égen. Ejnye, hát a csillagok is fáznak?

Éjfélre jár. Minden csendes. Domnul Savu disznaját nem lopják el, senki sem bánthatja a tűzifáját, pihen a bolt, a sarki bolt és domnul notar házában dunnák között álmodik a fata. Alhatik, ébren Juon. A lába jár, a feje jár. Mozog a szája is, hogy meg ne gémberedjen. A lába az utcát járja, az esze otthon van az anyátlan két gyereknél, tavaly temette az anyjukat.

A bakter megdermedt szemhéja alól vízcsepp perdül s a szeme alatt jéggé válik a csillogó gyöngy.

— Átkozott hideg!

És egyre hidegebb. A lába fázik. Lyukas a bocskor. Az ujjai nem igen mozognak, alig tudja megtömní a repedt pipát. Fáznak bundájukban a házőrző kutyák. Panaszosan üvöltenek.

— Fáztok? — beszél velük a bakter — Ni csak, milyen csendes a Takusék kutyája.

És odanéz a kutyaház felé.

Üres. Juon bólínt.

— Bevitték a dögöt a tűzhely mellé.

És járja tovább az utcát. Már nem is fázik a lába. A keze se igen. De nem is hajlik. Már reggel lehetne, hajnal, mert nagy a fagy.

És jár a gondolat. Ó, özvegy Asztalosné úgy tudja követni a gondolatot. Tudja, akinek magának is fájdalma van.

— Az a két gyerek is otthon — gondolja Juon — a hideg szobában. De hiszen majd másképp lesz az. Tekő Aron odaigértte az elszakadt lótarakót. Jó meleg az! Holnap elkérem, aztán reájuk borítom. Az lesz csak a jól!

Az utca végén fázósan, összegémbereedve jön végre a harangozó.

Özvegy Asztalosné olyan tisztán látja most a hajnali találkozást. A kulcsot hallja, amint csikorog a templomkapu. Aztán a kis templomban felzeng a reggeli harangszó. Bim-bam, a hajnali harang. Juon lábujjhegyen lép be a kunyhójába. A harangok nyelvén a hajnali üdvözlet zeng, ember fordítsd szemed az eget Urához, új napot adott. Zeng a harang, Juon rekedt hangja duruzsol:

— Aludjatok, aludjatok... Öreg Juon lábujjhegyen jár, hogy álmotokat ne zavarja.

S odabent a sötét sarokban megsímogatja két szép maszatos gyereket.

— Itt vagyok! Dereng az utca, nem suhan árny, itt van a hajnal és jól vigyáztam. Domnul Savu díznaját nem lopták el, tüzelőfáját senki sem dézsmálta meg, nem járt senki a sarki boltban és nyugodtan alhatott a domnul notár.

Ejnye! Hát ez meg mi?

Juon szava eláll.

Ssss, hahó, az ajtórepedésen befú a szél.

Apró kezüket összetéve, szederjes szájacskával mozdulatlanul fekszik a két megfagyott gyerek.

Igen. Asztalosnénak könnyes a szeme, amikor erre gondol: Juon csak térdel ott és nézi. Meg van Savu disznaja, a tűzifa, nincs baj a boltban, nyújtózkodhatott meleg szobájában domnul notar, ő mindent megtett! Járt egész éjjel! Egy pillanatra félre nem nézett! Ő mindent megtett! Hát — hát hogyan lehet?

Hogyan lehet?

A két kis megfagyott gyerek hétfőre virradóra, egymást átkarolva feküdt a vackon s kis szájuk mintha most is mondta volna a gyerekimát. Bim-bam, csengett a hajnali harang, a faluban minden megvolt, lába semminek se kelt, csak Juon ült szótlanul, szivárgó szemmel a kis kuckóban.

Juon. Aki azóta minden nap belép özvegy Asztalosné kocsmájába, fénytelen szemmel áll a söntés mellett és a harmadik kupica után motyogni kezd. Mindig ugyanazt. Ennek az éjszakának a történetét.

Akkor nap is beáll reggel az ivóba.

— Jó reggelt Juon — köszön Asztalosné.

Tisztelettel süvegel Juon, tisztelettudóan meghúzódik a sarokban és remegő, bütykös ujjai között tartja a vastag poharat.

A harmadik kupica után történik a baj:

Juon tekintete egyszerre elborul, ordít egyet, hogy hallgatni is szörnyűség, aztán pusztán két öklével zúzni kezdi a poharakat.

Asztalosné ijedten fut hozzá.

— Juon! Mit csinálsz!

De akkor már kés csillog a kezében.

Mikor a falukutató az ordításra lerohan szobá-

jából, Asztalosné már a földön fekszik. S a vállából dől a vér.

Már Juon sem ordít. Tisztelettudóan áll a sarokban és alázatosan megsüvegezi a falukutatót.

Délután viszik el valami furcsa ingben, aminek olyan hosszúak az ujjai, hogy hátracsavarják a derekán és ott kötik meg.

Chivari patikus orvos fia ül mellette a szekéren, amivel a kórházba szállítják.

Özvegy Asztalosné ágya mellett a falukutató fiatalember segédkezik.

Megkérdezi, hogy írjon-e Király Béla doktornak a tátrai szanatóriumba.

Özvegy Asztalosné a fejét rázza.

— Minke . . . — mondja s elfordítja az arcát. S ezt mondja a grófnak, a grófnénak is, aki meglátogatja.

A báró nem jön el, de beguríttat az udvarára egy hordó pálinkát ajándékba.

Lehet, hogy még a szép bukaresti palotás, fekete szeszes világból maradt?

De a Pusztay szanatóriumba mégis eljut a hír, a fiatalember írja meg Katinkának.

Igaz, hogy nem gyűrűzik tovább Király doktor felé. A szanatóriumban minden ideg feszül és Katinka az egészséget elfelejti.

XVI.

A szanatóriumba csendőrök érkeznek. Házkutatás. Ott állnak a nagy hallban, a bejárat mellett és olvassák a végzést, amely ezt elrendeli.

Pusztay Barnabás doktor, igazgató-főorvos izgatottan kapkodja a fejét. Király Béla doktor nem izgatott. Ő már megszokta ezt Tordaszakállason. De rettentően dühös. Mayor Katinka pedig nyugodtan mosolyog.

A csendőrőrmester intézkedik.

— Minden ajtóhoz egy csendőr.

Megtörténik.

A terem közepén szuronyospuskák között áll Pusztay, Király és Katinka. S mögöttük a személyzetük.

Az írásban egy szó sem volt róla, hogy a házkutatás miért is van.

De már kezdik. Mennek szobáról szobára, mindent felhánynak, beletúrnak az ágyneműbe, kiszóráják a szekrényeket.

Barnabás egyre izgatottabb. Minél közelebb érnek Mayor Katinka szobájához, annál jobban kapkodja a fejét.

A rádió! Ott áll a tilos készülék.

De Katinka nyugodtan mosolyog.

Pusztay főorvos nem érti. Ez a házkutatás egé-

szen hirtelen jött, senkisem sejtette. Katinkát a hallban érte, se ideje, se módja nem volt, hogy a rádiót esetleg eltüntesse.

Már csak egy szoba van hátra. Ott is feltúrnak mindent, aztán az őrmester intézkedik:

— Következő.

Belépnek Katinka szobájába. Katinka mosolyog, Király doktor káromkodik, Barnabás homlokát kiveri a verejték.

— Ha ennek a lánynak valami baja esik...

A csendőrök már ott állnak a szobában.

Pusztay egyre a szobasarkát nézi, az ágy fejénél, ott húzódik a rádió.

Először a szekrényt nyitják fel.

— Tessék holmi kiraknyil! — parancsol az őrmester.

Katinka mosolyogva nemet int.

— Ha kutatni akarnak, rakják ki maguk. Én egy lépést se teszek.

Azzal leül.

Vajjon mire?

Hát az ágy fejénél a rádióra. Csak éppen egy rongyot dob rá.

Cigarettára gyújt, derűsen nézi a kutató csendőröket.

Még a csipkéket is felszedik, amik a polcokat szegélyezik.

Jön az asztal. Kihúzzák a fiókjait. Seholy semmi. Az éjjeli szekrény, aztán az ágy. Katinka ül a fejénél. A rádióján. Szájában cigaretta, arcán szemtelen, gúnyos mosoly, lóbázza a lábait.

Király is sápadt. Pusztayról vastag cseppekben hull a verejték.

Már a matracoknál tartanak. Alatta sincs semmi. Katinka szemtelenül a csendőrre néz.

— Keljek fel? Nem kíváncsiak rá, mi van a szék alatt?

Az őrmester majd keresztül szúrja a szemével, figyelmeztetően mordul:

— Jó lesz nem viccelnyi! Kisasszonka!

Azután a csendőrök felé:

— Tovább szoba! Házkutatás!

Király Béla doktor arcán vigyorgás. Pusztaynak le kell ülni, mert remeg a lába.

Katinka feláll, megy utánuk.

— Jövök őrmester úr! Nehogy házkutatás közben valaminek lába keljen!

Hihetetlenül szemtelen ez a lány.

Két órai munka után a csendőrök csalódottan, de hivatalos komolysággal tovább állnak.

Pusztay rohan Katinkához.

— Hogyan volt ehhez bátorsága! Micsoda leány maga!

Király a vállát veregeti.

Katinka most már nem nevet, most tör ki rajta az idegesség, de igyekszik nem mutatni.

— Még nem láttam a postát — mondja — megyek az irodába.

A levelek között van a fiatalember levele is Tordaszakállasról. El is olvassa, de ma elszalad az értelmé mellett, félre teszi. Majd nyugodtabb órákban.

Óvatosan kinyitja a rádiót. Meghallgatja Pózsont. Köpköd Magyarország felé. Meghallgatja

Budapestet. Vitatkozik a köpködéssel. Mi az? Hát már semmi sem lesz?

Este, éppen terített a vacsorához, belép Pusztay doktor.

Szótlán, tipeg-topog, a keze minduntalan megindul a leány felé, de nem meri megsímogatni.

Katinka rámosolyog.

Akkor azt mondja:

— Úgy féltém! Olyan jó, hogy itt van! Hogy nincs semmi baj.

Ülnek a vacsoránál.

Vad csengetés.

Mi az megint?

Ujra csendörök a kapu előtt.

Az őrmester diadalmasan villog:

— Ismételten házkutatás!

Kezdődik előlről. Pusztay doktor levegő után kapkod, Király doktor káromkodása kopog mint a jégeső.

Katinka vidáman nevet. Pedig a rádió most is ott van.

Hihetetlen ez a leány.

Minden kezdődik előlről. Minden szoba, minden szekrény, minden fiók.

Aztán megint Katinka szobája.

Katinka derüsen visszaül a rádióra.

— Ismételten megkérdezem, nem akarják megnézni a széket, amin ülök? Hátha rádió?

Barnabásban megfagy a vér. A háttérben Király keze rémült pofonra emelkedik, fenyegetve hadonászik a lány felé.

— Nem! — ordítja a csendőr. — Ne tessik csinálni bolondot hatóságból!

Dühösen kiált.

— Végeztük hazkutatás, haza indulj!

Dühösen robog le a lépcsőn. A csendőrök utána. A kapu csakúgy durran.

Egyszerre egymásra néznek és mind a három remegni kezd.

Fent a szobában bömböl a rádió.

Bömböll!

Mikor Katinka felkelt róla, a lábával megbillentette a tárcsát, begyújtotta.

Pusztay rohan az emeletre.

De már vadul szól a csengő, a csendőrök a kaput verik.

— Radio szol! Meg van vigrel!

És rohannak fel a lépcsőn.

Most már csend van. Pusztay lihegve áll a szoba ajtajában mikor odaérnek.

Az őrmester megtorpan. Dühösen rámutat.

— Nem fogják becsapni minket! Radio nem itt van. Mi majd fogjuk megtalálni!

És minden szobát átkutatnak.

Katinka szobájának a tájára se néznek.

— Látja — mondja Katinka, mikor tanácstalanul állnak. — Maguk mindenhol valami tilosat keresnek és ott is rádiót hallanak, ahol nincs! Az egész napjukat sikerült elrontani.

Megszégyenülve vonulnak el.

*

Visszaülnek a vacsorához, de senkisésem eszik. Nem történt baj, de nyilvánvaló: most már figyelik őket.

Az éjjel, vagy holnap minden kezdődhetik előlről. A szomszédos Grand Hotel direktorát tegnap vitték el, ki tudja hányadszor.

Mikor Katinka tizenegy óra tájt a szobájába megy, nem találja a rádiót.

Szalad Király doktorhoz. Nem tudja, mi van vele.

Bekopog Pusztayhoz. Ott van a rádió.

— Kérem — mondja — nem túrбетem, hogy veszélyeztesse a szabadságát. Ha hallgatni akarják, itt van nálam.

Király ránéz, aztán csöndesen kimegy a szobából.

Katinka sem szól. Az arca kicsit piros, a szemében rengeteg szeretet van.

— Jó éjszakát főorvos úr — mondja nagyon halkán és lefekszik.

Éjfél után öt perccel az ajtaján dörömbölés.

— Ki az?

— Pusztay! Jöjjön gyorsan a szobámba.

Pongyolát kap, beszalad. Már ott van Király is. A rádió szól. A budapesti bemondó hangja hallatszik:

— A magyar kormány felkérte az érdekelt nagyhatalmokat, Németországot és Olaszországot a csehszlovák-magyar kérdésben a döntőbíráskodás elvállalására. További magatartás felett való döntését fenntartja magának, amíg a nagyhatalmak döntése megérkezik. A csehszlovák külügyminiszter közölte a magyar követtel, hogy Csehszlovákia hasonló lépést tett. Híradásunkat befejeztük, minden hallgatóknak jó éjszakát.

Még Breslaun át elkapják a német bejelentés végét:

— ... elhatározta, hogy elfogadja a döntőbíró szerepét. Ribbentrop birodalmi külügyminiszter és Ciano gróf külügyminiszter e célból szerdán, november 2-án Bécsben összeül.

Ugyanebben az időben Tordaszakállason egy fiatalember ül a rádió mellett. A hangszórót egészen halkra állította, mert Asztalosnének láza van. Juon kése piszkos volt és az orvos azt mondja, szepszistől is tartani lehet.

Ül a rádió mellett, a szeme lángban lobog.

— Ott már virrad! Egy kakas már kukorékol! De Uramisten, velünk mi lesz?

Sápadt a fiatalember. Harmadik éjszaka virraszt már Asztalosné betegágyánál. Az egykori főispán fia ott ül reggelig minden éjjel.

Reggel a gróf jön le. Délben pedig a báró tart ügyeletet. Szaladgál fel-alá az ágy mellett.

— No mi az lelkem — mondja, ha megmozdul Asztalosné. — Minden jó lesz.

Idegés. Idegés a báró. Kényelmetlenül érzi magát a kis szobában. Bizonyosan arra az időre gondol, amikor még bejáratos volt az udvarhoz Bukarestben s palotája volt, szeszgyárakat igazgatott. De azért pontosan jön minden délben s pontosan érkezik leváltására két órakor a grófné is, akit Bécsben az udvarnál bemutatnak, akit egyszer megsimogatott Ferenc József, az öreg császár s aki egy Windischgrätz herceg bálján ismerkedett meg a gróffal.

Így váltják egymást egy kocsmárosné beteg-ágyánál, aki pedig még csak nem is martir, nem is nemzeti hős, hogy dicsőség lenne a virrasztás, hiszen szegény Juon nem azért szúrta le, mert ő román, az asszony meg magyar, hanem azért, mert beleőrült gyerekei elvesztésébe. Szegény Juon.

Lehet, hogy ez a hús esztendő „boldog béke”, amit a paralitikus professzor, a vérengző tigris, a felületes angol bohém zúdított a világra, valamit mégis használt? Használt vajjon a „tigrisbéke”?

•

Mayor Katinka gondjai egyre sűrűsödnek. Most már mind a négy család elment.

A sovány fekete gyárdirektor, akinek magyarul gyönyörűen beszélő szlovák származású felesége olyan kemény cseh lett, sokáig rázza Katinka, Király doktor s Pusztay főorvos kezét.

— Remélem még találkozunk — mondja. — Én nagyon megszerettem az urakat. Ha az idők megnyugszanak, megpróbálom, hogy áthelyeztessem magamat Budapestre. Van ott egy leányvállalatunk.

Már csak a pesti ügyvéd felesége hisztériázik a szanatóriumban. Katinka szemérmetlen számlákat nyújt be szombatunkint, az asszony, akinek szülei Prágában élnek, fizet is szorgalmasan, de mindhiába. Már két hónapja üres minden, üres az egész Tátra. Ki mer ilyen időkből a Tátrába menni üdülésre?

És Katinka nem álmodik, ő pontosan tudja, hogy a Tátrát — legalább is most — nem fogják Magyarországnak visszaadni. Tehát még az átmeneti zava-

rokra sem lehet hivatkozni, mikor a számlák kifizetését megtagadja.

Még szerencse, hogy ezekben a napokban a hitelezők is mind Bécs és a Belvedere felé néznek. Egy hűszesztendő s kaoszt felidéző korszak felett mondanak ma ítéletet.

November másodika van. 1938 november kettő.

Mindhárman ülnek a rádió mellett. Már reggel kezdték. Délelőtt ügyeletes rendszerrel, déltől fogva együtt mind a hárman.

Tordaszakállason is mindenki rádió mellett ül.

Domnul Sabau is, a daszkál. Izgatott. Gondterhelt. Délfelé felveszi az ünneplő ruháját, egypár szál őszi virágot tép a kertben és megindul özvegy Asztalosnéhoz. Most először. Bekopogtat. Éppen váltás ideje van, a grófot váltja a báró. De ott van a fiatalember is, hiszen itt lakik a házban és rádió csak Asztalosné szobájában van.

Domnul Sabau kopogtatására ő nyit ajtót.

— Hohó! — örvendezik kitünő magyarsággal. — Derék fiatalember, nagyszerű fiatalember. Itt ül és ápolja a kedves Asztalosnét. Alázatos tisztelettel méltóságos uram — mondja a grófnak, akit eddig alig köszöntött. — De régen voltam ilyen kedves, úri magyar társaságban.

Csak nézik. Ezzel mi történt?

— Isten hozta domnul daszkál — üdvözlí Asztalosné, aki már a gyógyulás útján van, még sem lett szépszis.

— Úgyan már na — hahotázik Sabau, — domnul daszkál! Én már csak itt tanító úr vagyok! — A grófék felé fordul. — Tetszik tudni, mindig évödni szoktunk

ezen Asztalosnéval! Kedvesen emlékezik vissza gyermekkorára, amikor az októberi ünnepen én szavaltam az Aradi Tizenhármatot! Hát bizony, az szép vers is volt. Most is tudom!

Asztalosné nézi, nézi. Mi van ezzel?

Persze a rádió. Ki tudja, mit mond be, ki tudja, az a bécsi döntés mit indít el.

A tanító úr ott is marad.

— Már ha megengedik az urak, szeretném én is meghallgatni a bécsi döntést! Együtt az urakkal! Nagy esemény, nagy esemény! Kérem annak a Kánya külügyminiszter úrnak nincsen párja. Én váltig mondtam ezeknek a regátból jött embereknek...

Délután két óra van. Középeurópában ötven millió ember ül a rádiónál. Csehek, szlovákok, románok, jugoszlávok, bolgárok, magyarok. Temetés és feltámadás.

Barnabás szobájában csendben vannak. Nem beszélnek. Barnabás arca rángatózik. Király Béla komoran néz maga elé. Katinka egyik cigarettát a másik után szívja. És idegesen dudol, énekel, fel és alá jár.

Az óramutató alig mászik.

Fél három. A budapesti rádió híreket ad. — A bécsi döntés — mondja — hat órára várható.

Most egy kis mozgás keletkezik. Barnabás bemegy a laboratóriumba. Tesz-vesz a szondák, lombikok között. Király doktor leül levelet írni a grófnak Tordaszakállásra. Katinka a konyhában veszekszik.

Asztalosné ágya mellett domnul daszkál, illetve a tanító úr döngeti a mellét.

— Kérem az a névelemzés! Mire kellett?

A falukutató legszívesebben megmarkolná a gal-

lérját, felemelné és kirúgná. De nem szól semmit. Azt mondanák, a dzsenti rúgta ki a nép gyermekét, a román parasztivadékot. Holott csak egy tisztességes ember rúgna egy rongyemberbe. Amilyen rongy volt magyarnak, olyan rongy most románnak. Lám az első szellőcskére megtagadja azt is.

A báró ideges. Nem tudja mi lesz vele, ha csakugyan idáig gyűrűzne a bécsi döntés és néhány hónap vagy esztendő múlva egyszer Erdély felett dönténének így. Megbocsátaná-e neki a konjunktúras esztendőit, mikor hát ő...

Asztalosné fekszik közöttük és a „pálinkás doktorra” gondol. Nem iszik már, szép szanatóriumban lett előkelő orvos. Parasztok helyett elegáns, uridámákat gyógyít. Hogyan gondolna ide, őreá.

Pedig éppen rágondol.

Még csak öt óra van, de ott ül már a rádió mellett. S ott ül vele Katinka is. Éppen most jön Pusztay főorvos. Ő sem tudja a rádiótól távol elviselni. Hátha éppen akkor mondják be az eredményt, mikor az ember nem hallgatja.

Az óramutató mászik. Végre hat óra.

A rádió zenekara játszik. Keringők, régi operettek. Semmi hír. Hét óraker előadás.

Hét óra tíz, hírszolgálat.

Még mindig semmi!

A bécsi hír egyre késik.

Ismét szalonzenekar. Megint egy előadás. Aztán egyszerre a szívek megdobbannak. A budapesti rádióban felharsan Hunyadi László indulója.

De semmi. Csak indulók. Egyik a másik után.

Remeg a kezük, még Katinkáé is. Sápadt, ugrál a szájaszéle.

Félnyolc. Háromnegyed. Nyolc óra!

Semmi, semmi. Csak indulók. Egyik a másik után. Aztán még az sem. Csak a rendes esti műsor.

Király Béla doktor szeme riadtan néz Katinkára:

— Kedvezőtlen a döntés! Nem merik bemondani!

Ebben a pillanatban megszakítják a közvetítést. Pillanat szünet, utána a szpiker hangja:

— A magyar rádió néhány perc múlva a miniszterelnök úr szavait közvetíti.

Izgalmas percek. Végre megszólal a magyar miniszterelnök:

— A döntés megtörtént.

Pusztay Barnabás sápadtan felemelkedik helyéről.

— Komárom — hangzik a komoly hang — Galánta, Érsekújvár, Léva, Losonc, Fülek, Rimaszombat, Jolsva, Rozsnyó, Beregszász, Munkács, Ungvár, Kassa ismét a miénk. Szombaton indulnak katonáink és néhány nap múlva az új határokon fog lengeni a magyar zászló.

— Katinka!

Pusztay hangja csuklik egyet.

— Katinka! Kassa.

— Minden magyar szív újjongó örömének adok kifejezést, amikor ünneplő lélekkel köszöntöm a hazába visszatérő drága testvéreket, akik húsz hosszú esztendő szenvedései közepette hőiesen küzdöttek magyarságukért és akik ezentúl velünk együtt fognak dolgozni és küzdeni azért, hogy ez az ország minél szebb, minél boldogabb, minél erősebb legyen.

Király doktor szeméből könny buggyan ki:

Egy pillanat szünet, aztán újra:

— Köszönjük a két nagyhatalomnak, amiért a döntés nehéz és kényes munkáját magukra vállalták és nem tértek ki a felelősség elől, hanem a célt tartották szem előtt, hogy Európának a csehszlovák köztársaság újjárendezésével érintett részén megteremtsek a békés együttélés feltételeit. Becsületes, felelősségteljes és minden magyar embert hálára kötelező munkájuk nem juttathatta vissza valamennyi magyart az országhoz, maradtak véreink, maradtak drága történelmi helyek az új határokon kívül. Ez a müncheni határozatok alapjául szolgáló népi elv alkalmazása mellett elháríthatatlan volt. De ha a két nagyhatalom vállalta a döntéssel járó felelősséget, nekünk is vállalnunk kellett a döntés elfogadását.

Tordaszakállason száraz fényben égő szemek merednek a hangszóróra.

A miniszterelnök szava hangzik:

— Hűsz esztendő gyásza után itt az első nagy magyar nap. Örvendezzünk. Adjunk hálát a Gondviselésnek. Megjutalmazta a törhetetlen hitet, amely a magyar Hízkegyből szüntelenül áradt feléje. Töltsön el bennünket bizalommal ez a gyarapodás. Ahol ész, erő és szent akarat találkozik, eljő a feltámadás!

A hang elhallgat.

Aztán áradni kezd: Isten áldd meg a magyart.

Majd a másik: Hazádnak rendületlenül.

S az emberek állnak a rádiónál. Budapesten, Pózsonyban, Kolozsvárott, Léván, Rozsnyón, Ungvárott, Kassán. A Tátrában és Tordaszakállason. Zokogás ráz milliókat.

Hús esztendő s lidérnyomás után az első sírás,
amitől könnyebb a szív.

Szól a kakas már...

*

Igen, igen, a kakas szól már. De a kakas korán ébred, alig hogy távolban az első derengés megjelenik. A hajnalig még hosszú az út de a kakas már kukorékol. Nem a kisütő napot jelzi, csak azt adja tudtul: az éjszaka mulóban van.

Igen, a kisütő napig még hosszú az út, nehéz az út. Csak éppen az: most már nem reménytelen. Ha várni is kell, tudjuk már, hogy nem hiába.

Lám az ember, alig hogy dereng, alighogy meglátja az utat kifelé a sötétségből, már is kutat, jobb dolgát mivel kúszálhatná össze.

Itt van mindjárt Pusztay Barnabás doktor. Figyeltük az életútját. Most végre itt ül egy finom kis szanatóriumban. Tulajdonosa, igazgatója, főorvosa. Kitünően berendezett laboratóriuma van. Dolgozik hús éves studiumán. Már nem érheti olyan ostoba helyzet, mint annakidején Anna Veronika udvarában, egykori felesége sem sérthetné az önérzetét. Már nem állástalan senkiember. Az sem történhetik meg vele, ami megtörtént Kapper Marcel házában, mikor öméltósága úgy kezelte, mint egy szélhámost és valljuk be, két napig csakugyan majdnem szélhámos volt, hogy — laboratóriumhoz juthasson, hogy dolgozhasson.

Mindez elmúlt, nyugodtan dolgozhatik már jelentős studiumán s ha nem is tart még éppen eredménynél, határozottan megy előre, halad szépen.

És lám gondokat csinál magának. Hát nem házasságra gondol!? Hallottak ilyent? Fiatal lányra gondol, pedig negyvenkét esztendő.

Vagy ez az ember sorsa, élete formája? Mint a biblia mondja, rossz az embernek egyedül lennie.

Ezen a reggelen is izgatottan szaladgál. Lehet, hogy keres valakit, akitől tanácsot kérjen. Szalad le a lépcsőn a hall felé, mintha bizony tele volna s csupa bölcs, jó tanácsokkal bővelkedő ember ülne az asztaloknál.

Végül mégis bekopog Katinka szobájába és eldobja szerelmét. Aztán félénken a lányra néz, várja, hogy kinevesse.

De Katinka nem nevet, a tekintete melegen simogatja Pusztay főorvost. Megfogja a kezét:

— Milyen boldog vagyok, főorvos úr! Ilyen tudós méltat arra, hogy maga mellé akar emelni!

Barnabás jó meleget érez a szíve táján.

A lány hirtelen megcsókolja a kezét.

— Köszönöm!

— Katinka!

— Kérem — mondja a lány — tartson meg ebben a szeretetben akkor is, ha nem lehetek a felesége.

Pusztay riadtan néz rá.

— Ha nem lehet a...?

Ennek a lánynak olyan becsületes, olyan nyílt a tekintete.

— Nem, főorvos úr. Nekem van már vőlegényem.

Nem azt mondja, hogy „mást szeretek”. Azt mondja: „van már vőlegényem”.

Pusztay doktor feje lassan lehajlik. De Katinka keze felemeli a fejét.

— Nagyon elszomorítana, ha most ezért elveszíteném! Úgy-e, nem?

Könyörgő szemmel mosolyog rá.

És lám, kicsit nehezen, de mégis: Pusztay doktor is mosolyogni kezd.

— Úgy-e, nem? Nekem olyan jó, ha ilyen férfi szeretetét, megbecsülését érzem!

— Igazán? — kutat a főorvos. — Igazán... jó? Hát akkor...

— Köszönöm — mondja Katinka és csillogó szemmel megrázza a kezét.

Lám, mi minden múlik a hangon, a szavakon. Pusztay doktor mosolyogni tud és nem érzi magát megalázottnak. S amikor később belép Király doktor, azt mondja neki, őszintén:

— Gratulálok, kolléga!

Király doktor gyanakodva nézi.

— Mihez?

— Menyasszonyodhoz.

A doktor egészen elhül.

— Honnan tudod? Hiszen még a menyasszonyom sem tudja! Legkorábban holnap kaphatja meg a levelemet!

De Barnabás mosolyog.

— Nem kell titkolózni kolléga. Nekem nem fáj. Csókold meg a menyasszonyodat! No.

Katinka sem érti. Király doktor dühös lesz.

— Csókoljam meg! Először nem vagyok csókolózó természet. Másodszor hogyan nyújtsam ki a számat Tordaszakállasig?

Katinka felsikolt.

— Doktor! Maga elveszi Asztalosnét!

Most Pusztay nem érti.

— Igenis, elveszem — nyelvel Király doktor. — Akinek nem tetszik, hogy elveszek egy falusi kocsmárosnét, nem néz majd ránk. Az az asszony akkor se hagyott el, amikor elveszett „pálinkás orvos” voltam.

Pusztay csak hallgat, hol az egyikre néz, hol a másikra.

— Bocsánat... kérem... én azt hittem, hogy maguk ketten...

— Ugyan menj már — förmed rá Király doktor. — Vén számár vagyok én ilyen csitrihez!

— Hát akkor? — dadog Pusztay.

— Az én vőlegényem — mondja Katinka és csillog a szeme — huszonhat éves! Mogorva, figyelmetlen fickó, utálja a könnyen élő uracskákat, de lejárja a lábát egy parasztért.

— A falukutató! — kiált fel diadalmasan Király doktor.

Lám, ilyen az ember. Alighogy dereng, alighogy meglátja az utat kifelé a sötétségből, máris kutat, jó dolgát mivel kuszálhatná össze.

S e célra van-e alkalmasabb a házasságnál.

Bizony hogy nincs.

TISZTÍTÓ VIHAR.

XVI.

Ebben az esztendőben gyönyörű az ősz. Már november van, amikor Mayor Mili megérkezik Kolozsvárra. Késő délután fut be a vonat, de még mindig napsugár aranyozza a Cluj szót a homlokzaton.

Azzal fogadják régi ismerősök:

— Mili lelkem, enyhébb szellő fujdogál már Kolozsvárott! Félnék már, hogy ők is Prága sorsára jutnak, kedveznek a kisebbségnek.

Lehet, hogy a novemberi napfény teszi, csakugyan, mintha derüesebb volna az égbolt. Persze, azért most is csak a szinkörben játszhatik a magyar színház. A mult század elején épített öreg színház helyén a román egyetem kultúrháza s az utca neve is megváltozott az idők során. Cogâlniceanu utca. A Nemzeti Színházban a román nemzeti és opera játszik.

Ezerkilencszáztizenkilenc szeptember harmadikán volt benne az utolsó magyar előadás.

A Hamlet ment. Jövőre már húsz éve lesz.

Tudták a színészek s az egész város tudta: utolszor csendül magyar szó a falak között.

Hét óra volt. A nézőtéren tele minden szorongásig. Egy páholyban tizen álltak, a széksorok közt

száz és százan. És hátul is minden nyitva. Ezren szorongtak az előcsarnok falai közt. Hangtalanul, mozdulatlan. Búcsúzkodtak. Szentgyörgyi István volt a király, Laczkó Aranka a királyné, Pór Lili Ophelia s az igazgató, Janovits játszotta Hamletet.

De Shakespearet is cenzurázták.

A nagy monológból egyetlen mondat maradt:

„Lenni, vagy nem lenni ez itt a kérdés.”

Fortinbras bevonulását is törölte a cenzura. Az utolsó nagy szavak, melyek elhangzottak:

„Én meghalok. Te élsz! Győzd meg felőlem
És igaz ügyem felől a kételkedőket.”

Másnap délelőtt tíz órakor az egész társulat a színpadon állt.

Katonai és polgári kísérettel megérkezett a prefektus Porutiu s Pop Julian polgármester.

— Felszólítjuk önöket, adják át önként a színház épületét.

Az igazgató válaszolt.

— Nem adom.

Pop Julián hangja hallatszott:

— Úgy a színház épületét erőszakkal veszem át a román színház céljaira — azután a színészek felé fordult. — Lesznek szívesek tudomásul venni, hogy az épületben többé magyar előadás nem tartható.

Milyen rettentő régen volt ez. 1919. S most 1938 van. Húsz évet élt meg Mayor Mili Kolozsvárott.

Most is itt van. Döcögő, rosszszagú autobuszokon rázatja magát, délelőttönként próbára jár, este játszik. Csakugyan, az idén mintha kevesebbet hallaná a felvonuló, tüntető diákkórus örök jelszavát:

— Jos cu unguri! România al Românilor! — Idén sokkal több a repülőtiszt. Sárgászöld uniformisban, szárnyas jelvénnel díszített, lapos sapkában korzóznak, a színésznőt szentelenül nézegetik, ha véletlenül útjukba kerül. Megjegyzések, nevetések hangzanak el, de Mayor Mili úgy tesz mintha nem hallaná, elmegy mellettük.

Már ha lehet. Mert az egyik kétszer is kivált közülük és utána ment. Ajánlatokat sugdosott, aztán, hogy nem válaszolt, nevetett és lemaradt.

— Excusati!

Mayor Mili kerüli őket. Ha látja lapos sapkájukat, átmegy az „Egyesülés“-tér másik oldalára.

De észreveszi, hogy a repülő még mindig nem adja fel a reményt. A túloldalról is előrelép és ránevet. Hiába, no, szép asszony még.

Mayor Mili sokat gondol Katinkára. Lám, azt hitte, mikor áttették a határon, vége van már a leányának. Mindenkitől elhagyatva mit kezd Pesten? S állása van, jól megy dolga, vidám leveleket ír, azt írja, nyáron jöjjön el hozzá, pihenjen fent a Tátrában. Ingyenes lesz.

De mehet-e? Ha egyszer kilép a román határon, ki tudja visszaengedik-e. Hiszen magyar állampolgár. Maradni kell.

Majd tavasszal elmegy Csara László. Őt nem lehet vissza nem engedni. Román állampolgár. Majd meglátjuk.

Csara László szombatonként jár be Kolozsvárra. Évek óta utazik utána szombatonként, akárhol van. De esküvő?

Sóhajt a színésznő.

— Mikor lesz az, hogy Erdély is visszakerül mint Kassa, Komárom! Talán soha.

Asztalosné újra fent jár. Nincs már semmi baja. Király Béla jó doktor. Lám a helybeli hatósági orvos, domnul Chivari mindenféle medicinával traktálta, hiába. Király doktor meg egyetlen levéllel meggyógyítja.

De hallgat róla. Csak Mózes úr tudja, a falukutató. Igaz, hogy azért ő sem tud mindent. Így például fogalma sincs róla, hogy ő Mayor Katinka vőlegénye. Katinka éppen vele felejtette el közölni. Vagy nem feledékenység? Attól tart, hogy otthagyná Tordaszakállast, hozzáutazna és ezt nem akarja?

Ki láthat be Katinkába?

Hát a fiatalember csak járkál a falu, meg a turista szállodája között.

Mert a gróf állotta a szavát, odaadta a vadászlakot és Mózes fiatalúr ugyancsak kipucolta. Hétközben maga járkál a hoteljében, de szombaton egyre többen keresik fel.

Ir is gyakran Katinkának, ez van, az van, ez kellene, az kellene, mit csináljon.

És Katinka meg is mondja. Szép komoly, máskor tréfás levelekben ad tanácsot.

Hétköznapon dolgozik. Ágyakat ácsol, asztalokat, székeket. Bizony mindent maga csinál. Először öt szobát rendez be, aztán hatot. Karácsonyra minden szobában van már ágy. Még így is kevés. Szilveszterre annyian jönnek 1938-at búcsúztatni s 39-et üdvözölni, hogy már a padlóra is szalmát hint fel.

Csupa jókedvű fiatal jön, sítalpakon siklanak le. Asztalosné megy fel hozzá, hogy a vacsorával baj ne legyen. De meg is vannak elégedve.

Hoteljének hire van már. A városokban gyakran emlegetik.

— Szombaton felkötjük a léceket és kirándulunk Tordaszakállásra a turistába.

Ujév után kasszát csinál.

Pénze van már. Nem sok persze, de pénze van. Karácsony és Szilveszter jól fizetett.

Néha eljár a grófékhoz is.

Lám, hogy kivirult a grófné! Kellett neki, hogy megtudja... az a régi világ már csak az emlékezetben él.

Savu Traian feleségének is használt a budapesti kirándulás.

Domnul Savu még ma is csóválja a fejét, ha az az ördögös síruhás lány az eszébe jut! Nem megmondta jó előre? Hogy kell, hogy elmenjen, akkor szépen szerényen, csendesen jön haza. Meg is történt.

Bizony, Tordaszakállason sokan emlegetik Katinát, meg azt a téli estét, amikor egyszercsak kivágódik a kocsmajtó és ő állott ott sílécekkel síruhában.

— Szobát kérek éjszakára!

És sokan emlegetik Király doktort.

Mózes, a falukutató néha már arra gondol, hogy egy kis szanatóriumot lehetne csinálni a vadászlakból. Persze, nem súlyos, nagy betegeknek, hanem lábadozó üdülőknek. Ő meg Katinka vezetné a gazdasági irodákat, Király doktor lehetne a főorvosa.

Csakhát, persze, egyelőre nem jöhetnek. Csend-örökkel tették át őket a határon, mégégszer nem engedik vissza egyiket sem.

Pedig szép lenne. A vadászkastélyt vastag fatönkökből építették, grófok, hercegek, bárók háltak benne, szilárd jó épület. A szobák is tágasak, világosak, csak úgy szikrázik a nap az ablakon. Van hallja is. A sarokszobában és még kettőben ők laknának Katinával, a másik sarok két szobája Király doktoré lehetne.

Dehát egyelőre csak turisták jönnek. Igaz, Szilveszter óta egyre többen. Már közönséges szombaton is alig marad üres szoba.

A pénzecskéből most vásárolt rádiót. Szép nagy készülék, mindent behoz. Remek pajtás hétköznapra. Muzsikát hoz, meg világot. Március elején is éppen azt hallgatja, mikor egészer zörgetnek kint.

Vajjon ki az? Hát a legény, akivel régebben öltre mentek, mert nem akart katonának bevonulni.

Uniformisban van, vigyorog az arca, csoda történeteket mesél Besszarábiából. Most ott szolgál. Uramisten, hova mindenhova vetette el ez a béke a magyarokat! Felsőöri magyar legények német uniformisban az Északi tenger partján, tordaszakállasiak a Dnyeszternél meg Kisenevben!

Farkasordító hidegekről mesél a legény, befagyott folyókról, csonttáfagyott katonai őrszemekről a kaszárnya kapujában. „Szentemberekről”, akik megvadítják a falut, hogy nekik kell vasárnap a parasztokba löni. Katonákról, akik csak eltűnnek és soha többé senki sem látja őket. Furcsa világ.

Aztán egyszerre megint katonaindulók dübörögnek a hangszóróban. Megint Csehország. Magyar honvédek rohannak a Kárpátok felé. Régi nevek hangzanak. Uzsok, Verecke, Körösmező, Tatárszoros.

Ülnek megint a rádiónál és sápadtan várják mit mond. Tordaszakállason és Kolozsvárrott, a Csarakúrián és a Tátrában.

Domnul daszkál megint kezd hangosan köszönetni.

— Hohó tisztelt Mózes úr, már csak legközelebb megnézem a szállodáját! Nagyszerű ez a magyar virtus! Szállodát a vadászlakból! Bravó, bravó!

Lent a faluban, egyik napról a másikra, sok dolga lesz a póstásnak. Százával hozza a behívókat.

Van megint dolga az erélyes fiatalembernek. Házról házra rohan.

— Emberek! Pontosan bevonulni! Nem szabad alkalmat adni, hogy belénk kössenek! Majd eljön a mi időnk is!

És hallgatnak rá. Már régen minden magyar órá hallgat Tordaszakállason. Ő a falu vezetője. Hozzámennek minden bajjal és Mózes úr mindig jó tanácsot ad.

Eleinte kételkedtek benne, mert nem úgy gondolkozik mint ők. Ők például azt hitték, hogy akkor jó magyarok, ha megszöknek a katonáskodás elől. Most már tudják, hogy tévedtek. Nem szabad alkalmat adni, hogy pusztítsák őket. A jó magyarságnak egy törvénye van: Kitartani, pozíciót, egyetlen talpalattnyi földet sem feladni. Mózes úr megmagyarázta.

Hát most megint izgalom van.

A báró ebéd után átszalad a grófhoz.

— Hallottad? Nagyváradot üritik már!

Bizony igaz, sok mindennel hurcolkodnak. Gyá-
rakkból gépeket visznek el.

De ugyanakkor katonák jönnek a regátból.

S az Universul köpi a markát. Uj jelszót üvölte-
nek.

— Egy talpalattnyi földet sem! Egy barázdát
sem! Jos cu unguri! România al Românilor!

Két hétig reménykednek. Aztán csöndesen bólin-
tanak.

— Megint semmi...

A rádiókban indulók helyett újra jazz és bécsi
keringő hangzik.

*

Eljön a május.

Mayor Mili csomagol már. Itt a tavasz, egy-két
nap még, új állomás.

A repülőket egész télen kikerüli.

S az utolsó napon mégis megtörténik a baj.

Igen, az utolsó napon. Másnap indulnának. Ter-
mészetesen bejön hozzá Csara László. Délben érte
megy a színházhoz, azután együtt mennek hazafelé.
Beérnek a Fötérre, a Hintz patika előtt átvágnak a
Lapage oldalára, valamit venni akar Csara László.

Megy Csara Lászlóval, egyszerre csak ott vannak
a repülőtisztek. Csara megy Milivel, a művésznő ma
a szokottnál is szebb és fiatalabb. Csara jókedvű,
büszke.

— Ugye nézitek — gondolja. — Nézitek! Ez
nem olyan mint a tiétek, nem olyan kimázolt, félre-
sikerült párisi baba!

És ekkor egyszerre ott van előttünk az a bizonyos

repülőtiszt. A szeme szögletében monokli. Amikor meglátja a színésznőt, hirtelen megáll. Nyilván azt hiszi, hogy Csara jelentéktelen színészecke. Megáll, s mintha Csara ott sem lenne, szentelenül fixirozni kezdi.

— Salut, salut — mondja nyeglén.

Csara László keze ökölbe szorul. Nem azért, mert román, hanem mert szentelen az asszonyához. Megtorpan, aztán dühtől remegve elébeugrik.

— Akar valamit?

A tisztecske hátralep, megigazítja a monokliját, aztán göggel legyint.

— Félre! — mondja.

Csara felhördül.

— Micsoda? Ezt nekem mondtad?

Mili sikolt. De már késő.

Csara szeme egyszerre vérbeborul, nekiugrik, megkapja a nyakát.

A tisztecske pedig mint a pehely repül a levegőbe. Aztán újra a kezébe kapja, elborult szemekkel meglendíti s a falhoz vágja.

Az emberek megdermedve nézik, a repülők ugranak, Csara Lászlót már öt tiszt fogja.

Mayor Milit polgári ruhás detektív kíséri be s este a színházban műsorváltozás van.

Egész télen át kerülte a repülőket.

S ime, az utolsó napon mégis ez történik.

*

A Tátrában a kedélyek csillapodni kezdenek. Már vendégek is vannak a szanatóriumban. Pünkösdre majdnem telt ház.

Mayor Katinka a telet átvészelte. Szerencse, hogy az ügyvédné férje nem akart megbékülni, még nagyobb szerencse, hogy végül itt voltak és elnyúltak a béketárgyalások. De Katinkát főként az menti meg, hogy mindkét tárgyaló fél népes szakértőbizottságot vonultat fel.

Előbb a mama érkezik Prágából, aztán megérkezik a papa is. Budapestről ügyvéd jön, a férj barátja, kollégája, rendkívüli meghatalmazott minisztere. Aztán egy hölgy, a férj nővére, végezetül maga a férj.

Visszhangzik a szanatórium. Főképpen német szótól, mert a prágaiak nem tudnak magyarul, a pestiek nem beszélnek a cseh nyelvet, hát diplomáciai nyelv szükséges.

Pusztay doktor nem tud dolgozni, mert a laboratóriumba hallatszik a vitatkozás. Király doktor viszont állandóan injekciós tűvel jár, mert félóránként ájul el valaki. Legtöbbször önağysága, de igen szép ájulásokat produkál már az ügyvéd úr is, határozottan fejlődőképes. Kétízben a mama is elájult már abból az alkalomból, hogy az ügyvéd úr bizonyos nevelési elveket emlegetett, melyeknek diszes produktuma önağysága.

Katinkát határozottan mulattatja a cirkusz. A család élete úgy fekszik előtte, mint mikor egy zsák tartalmát kifordítják. A papa brünni mellékutcából indul. Jön a háború. A szűk mellékutcát elegáns, kicsit nagyon is elegáns lakás váltja fel Prágában s a papát rövidesen vezérigazgató úrnak szólítják. Hatalmas uszályok szállítják a Dunán áruit. Aztán jön a boldog béke, a tigrisbéke, Páris felől Csehországba árad a pénz. A papa közigazdasági tekintély, a

tőzsdén fogalom a neve. Mikor önágyása kezdi a szemét nyitogatni, már villájuk van. A villában új barátok. Nők ékszerekkel, káprázatos toalettekben, férfiak csontkeretes pápaszemmel. Új ismerősök, hangosak járnak a lakásba.

Ebben az időben sokat hall börzéről, konjunktúráról, papírokról és néha észreveszi, hogy egy-egy csontkeretes szemüveg elmarad az estélyekről. Új életbe kerül, sokat utazik, új barátnők új szavaira, témáira nyílik ki eddig ártatlan kis szeme. A rontás gyors munkát végez.

Az apja látja, észreveszi. Végtelen viták vannak, az apja nem tud csendesen beszélni, áthallik az ajtón. Róla van szó és arról, hogy ez a társaság elrontja a gyereket.

Ilyenkor az anyja védi.

— Mit akarsz, — hallja az anyját — legyen meg ennek a lánynak mindene! Társaság, pénz, toalett, ékszer!

Tizenhárom éves korában nőnek számít. Látott már mindent, ami másnak egy egész élet öröme, élmenye kell, hogy legyen.

Tizenhárom éves és izgatottan várja a husvétot, amikor Abbáziába mennek és egy olasz fiú meghívja majd moscónézni!

Száz és száz estélyt hentereg át és gyerekkorban csak azt látja, hogy a pénz minden. Hogy ha pénz van, mindent szabad.

Gyerekkorban hallja a félmondásokat, félszavakat, alig rejtett viszonyokat s apja hiába emeli a vértót. Ez a társaság, az üzlet, nem lehet visszavonulni, mert akkor azt hiszik, hogy tönkrementek.

Az anyja egyszerre látja a veszélyt és egyszerre vak. Egyszerre óvja a lányát és ugyanakkor taszítja az állandó kísértésbe. Vakítja az arany, nem látja a mocskot tőle.

Már nem gyerek. Megnyúlt, a termete királynőin magas és ha nyáron a tengerparton trikójában megjelenik, minden férfiszem feléje fordul. Remekvonalú combjai, karcsú dereka, gyönyörű vállalai lázítanak. A szemétől, buja, vágyakozó tekintetétől megőrülnek a férfiak. Tizenhét éves korában már csak a legszűkebb értelmezéssel lehet szüzeknek nevezni. Egyébként már mindent ismert. Nincs fürdője a Földközi tenger olasz partjának, amelyikhez valami emlék ne fűzné.

Ekkor már az anyja is megijed. Kezdi észrevenni, hogy valami baj van.

Az esztendők során, míg az alulról jött emberek vágyával, mely gyermekeiben kívánja kiélni mindazt, ami nekik nem jutott, mindent a gyerekére aggatott, elfelejtette megtanítani arra, hogy az életben akadályok is vannak és nem minden akadályt lehet átugrani. Van, amelyiket fáradságosan, talán kínlódva is, meg kell kerülni. Mert másként nincs továbbjutás.

Mint a megváltás tűnik fel az ügyvéd úr Lovránában. Eszük nélkül adják hozzá. Önagysága pedig folytatja a kis flörtöket, nyári kalandokat. Csoda, hogy az ügyvéd úr csak most tudta meg. De most aztán mindent alaposan kinyomozott. S amit tud, azt nem is rejti véka alá.

Ezért kell kétszer is ájulásból előinjekciózni a mamáját.

Katinka még sajnálja is az asszonyt.

— Nem lehattél más! — gondolja. — Nem volt,

aki megfogja a kezedet. Új volt a talaj, amin jártál, új volt az anyádnak is, nem ismerte az útat, merre kell téged vezetnie. Azt hitte, akkor szeret, ha mindent nyújt. És tizennyolc éves korodban már nem volt, aminek örülhess, mert már mindent megkaptál. Kellett a narkotikum. Mind így vagytok, gazdagok, szépek, újak, szépasszonyok! Ismerlek benneteket! Ismerlek, sajnállak benneteket!

Igen, Katinka közbe is lép az érdekében. Igaz, hogy óvatosan, mert fontos, hogy minél tovább maradjanak.

Igyekszik a dolgot úgy intézni, hogy a kibékülés után második nászútjukat itt töltsék el, a Pusztay szanatóriumban.

Igy a telet átvészelik. Márciusban kicsit nehéz, Szlovákia hirtelen önálló lesz és egyideig nem bír túlaradó önérzetével. A nemzeti újjászületést a szanatórium néhány ablaka is megsínyli, de nagyobb baj nincs.

S ennyit megér az öröm, hogy ugyanekkor a honvédek is elmennek a Kárpátokig.

Májusban azután nélkülözni lehet már az ügyvédekét. Jócskán vannak vendégeik. Király doktor visszkapja a pénzét.

Május végén Katinka Budapestről levelet kap. Csodálkozva nézi. Az édesanyja írása.

Kinyitja.

Igen, a színésznő Budapesten van. Csara László börtönben ül, ő pedig végzést kapott, hagyja el huszonnégy órán belül Románia területét.

Katinka azonnal vonatra ül. Pusztay Barnabás doktor igazgató főorvos elkíséri Poprádfelkára es még az induló vonatra is utána kiabálja, hogy a kedves mamát okvetlenül hozza magával.

Azután visszamegy a szanatóriumba és Király doktort rendkívül morózus hangulatban találja. De maga sem jobbkedvű. Jönnek-mennek, ténferegnek, sehogy sem találják a helyüket. Pusztay főorvost nem vonzza a laboratórium, Király doktornak sincs kedve, hogy egy-két betegét meglátogassa. A szanatórium ugyan tele van, de nem betegekkel, hanem pihenőkkel.

A vacsoránál ketten ülnek az asztalnál és egyikük se néz az asztalfőre, ahol kettőjük között Katinka szokott ülni.

Másnap egész nap a kaput lesik, nem jön-e sürgöny.

De nem jön. Még szerencse, hogy Rehak úr az első emelet 11-ből kificamítja a lábát. Enélkül Király doktor borus kedélye elbírhatatlan lenne. De így dolga van s a nap könnyebben múlik.

A sürgöny csak másnap reggel érkezik és jelzi a vonatot, mely Katinkát és anyját hozza.

Király doktor kijelenti, hogy neki semmi köze hozzá, ő ugyan ki nem megy ezért az állomásra. De Poprádfelkán ő az első, akibe Pusztay főorvos beleütközik.

Katinka már messziről lobogtatja a zsebkendőjét. Végre leszáll és egy nagyon szép asszonynak nyújtja kezét.

Pusztay doktor szeme nagyra tágul:

— Mili! — kiáltja.

— Mayor Mili! — dupláz rá felcsillanó szemmel Király doktor. És a színésznő szeme is az öröm fényében ragyog.

— Barna! Béla! Istenem! Attila utca...

Katinka értetlenül áll közöttük, nézi, hogyan ölelkeznek, hogyan nézegetik, tapogatják egymást. Nézi Király doktort, Pusztay főorvost. És nézi az anyját, aki kacag, kacag, Istenem! Úgy kacag, mint egy gyerek.

— Katinka! Te ezt nem mondtad nekem! Istenem, újra együtt három gyerekkori pajtás!

Végigemlékezik az egész utat, egymás szájából kapkodják a szót és csodák csodája, Pusztay főorvos és Király doktor, akik egész gyerekségükben tegeztek egymást s a szomorú összetalálkozás óta magázódtak, most egyszerre megtalálják megint a régi hangot, azt mondják:

— Te Barna, emlékszel, egyszer a Kolovrátné...

— Téged meg Béla az iskolában...

S a színésznő is:

— Béla, Barna, emlékeztek? Mikor a budai szinkörben az öreg Krecsányi direktor...

Csak akkor lesz csendes a vacsoránál, mikor a beszélgetés Csara Lászlóra fordul.

Bizony szegény Csara László börtönben ül.

Hiába magyarázta:

— Ami történt nem merénylet. Egy úr fixírozta a hölgyet, aki hozzám tartozik, összeverekedtünk, az ilyesmit nem rendőrség intézi el, hanem egy erdőszélen feláll két úr és két lyukat lő a levegőbe.

Igen, ha az a másik úr zakóban lett volna. De az a román repülőflotta egyenruháját viselte.

Csara László ellen tehát komplikált vádat konstruálnak, szó van benne hadseregről, nemzeti érzés meggyalázásáról és sok zavaros irredenta kapcsolatról.

Mikor a színésznő megérkezik Budapestre, az újságokból már az ítéletet is olvashatja. Négy és félév.

Katinka ül az asztalnál, hallgatja s aztán azt mondja:

— Kettőt sem fog leülni belőle!

XVIII.

Az idő múlik. Tordaszakállason özvegy Asztalosné Mózes úrral tárgyal. A falukutatóval, helyesebben a turistaszálló tulajdonosával. Király doktor ugyanis sűrgeti már.

Hallja-e, — írja, — amíg ott voltam, nem hagyott élni! Minden dolgomba beleütötte az orrát. Hát most miért nem jön, mikor mondom, hogy elment az eszem és feleségül akarom venni! Siessen, mert ha elmúlik ez a pillanatnyi elmezavar, hát józanon nem állom, hogy megnősülök és pont magát veszem el!

Özvegy Asztalosné tehát Mózes úrral tárgyal, aki megvenné a fogadóját. Persze, nem a maga neve alatt. De talált a faluban egy igen használható legényt, azt a bizonyosat, akivel pár év előtt ököltre ment, mert nem akart bevonulni. Itthon van már a fiú, az ő nevére szólna Asztalosné fogadója.

De sehogyse tudnak megegyezni.

Csara Lászlót valahova Kisenevbe vitték el, hogy leülje az esztendőit.

Nincs rossz dolga. A fogház gondnok ide szakadt görög ember, rettentően unatkozik, hát úgy örül Csara Lászlónak, mint vak a garasnak. Nem is lakik a fogházban. Bevette a lakására, szobát rendezett be neki,

minden jóval ellátja, eteti, itatja csakhogy legyen, akivel leülhet a kártyát ütni.

„Mili drága — írja a Tátrába — én már magát mind örökre elveszítem. Ugy hídom, hogy rossz rám nézni. Mikor egyszer minden két hónapban jön a komité, hogy felülvizsgálja a fogházat és nekem félnapra be kell ülni a cellámba, nem győzők elég bánatos képet vágni. Hát ilyen vonatkozásban nem volna baj. De hazulról jönnek egyre rosszabb hírek. Szegény anyám nagyon öreg már, nem tudja kézben tartani a gazdaságot. Legutóbb megint el kellett adni húsz holdat, hogy feje felett a ház össze ne dőljön. A multkori huszat is románok vették meg, ezt is. Így szalad ki lassan lábam alól minden földem...”

De ő is felfigyel a rádióra. Mikor heteken át folyton azt hallja, Danzig, Danzig, Danzig — fülelni kezd. Ebből háború lesz. S ha egyszer az elindul, ki tudhatja, hogy hol áll meg. Manapság ha Kinában lőnek ki egy golyót, az is koppanhat Erdély földjén. És ép úgy lehet, hogy románt talál.

A Pusstay szanatóriumban akkor eszmélnek a valóságra, mikor egy reggel — augusztus utolsó napjaiban azt látják, hogy biciklikkel, ijesztő masinákkal német katonák kapaszkodnak a lengyel határ felé.

Egy óra mulva felbolygatott hangyaboly az egész Tátra. Minden vendég csomagol, telefonál.

Estére már egymagukban vannak.

Másnap pedig messziről ágyúzást hallanak.

Háború van.

Katinka megint egyedül marad a rázúduló számlarengetegben. De most nincs baj. Van miből fizetni

s mire a tartalék elfogy, jönnek majd az új vendégek, vagy katonák, üdülő tisztek a német hadseregből. Hát ez persze nem nagy üzlet, de át lehet vele vészelné a rossz időket.

S ő is arra gondol, amire Csara László. Repül a nehéz kő, ki tudja hol áll meg, ki tudja hol áll meg, kit hogyan talál meg. Valahogyan így van ez a Tol-diban. Igaz sorok!

S így is alakul az élet.

Aztán egyszerre megindulnak a hegyek. Nyugaton megdördülnek az ágyúk, egyszerre jelentéktelen minden kis egyéni gond, törekedés, jelentéktelen lesz a laboratórium, a szanatóriumi számlák, a turista-szálló, a gyözködés Asztalosné fogadója felett, még a görögből szakadt fogházfelügyelő is leteszi a kártyát és nyugatra néz. Figyel Pusztay, Király, Katinka és Mayor Mili. Figyel Kisenevben Csara László. Figyel a gróf, a grófné, figyel Asztalosné, turistaszállójában rádiója mellett ül Mózes úr és négy fala között moz-dulatlanul, hangtalanul de figyelve ül Anna Veronika. Johanna dolgozik, Friderika lőt-fut, lelkesít, Immaculata pedig Gottfrieddel együtt tudomásul ve-szi, hogy az idő eljárt álmaik felett.

Az Apokalipszis lovasai indultak el, patájuk dű-börög és eresztékeiben recseg az a tákolmány, mely húsz év óta fojt meg minden életet, csinál mérnökből villanyos kalauzt, tudósból szélhámost, alkoholistát, vidéki primadonnából nemzeti hőst, magyarból ro-mánt, Szabóból Sabaut, főispánból fésűgyárost, rend-örkapitányból részletügynököt és suszterből pénzügyi kompasz szerkesztőt.

Az Apokalipszis lovasai elindultak és embermil-

liók remegve várják, friss levegőt kapnak-e vagy e tákolmány a világra szakad s mindent elpusztítva teszi termővé a talajt egy előlről kezdődő új világ számára.

Az Apokalipszis lovasai elindultak.

Közben nyár lesz. Országok omlanak össze. Megingathatatlanak hitt hatalmakról derül ki, hogy betonváruk kártyavár és egyszerre a szemek megrebbennek.

A Városban, ahonnan ez a húsz esztendő borzalom elindult, idegen lábak dübörögnek. Győztesként menetelnek Versailles felé, akiket Versailles a gyehennára vetett.

A mozikban filmhíradókat mutatnak be s mutatják a kastélyt, Versailles, Trianont, Neuillyt s a három kastély ormán azok lobogóját, akiket megaláztak.

Tordaszakállason, fenn a Tátrában és messze Kisenében szívek dobbannak össze. Most nincs politikai ellenszenv, rokonszenv, mindenki csak egyet lát:

A megalázott feltámadott.

Lehetetlen, hogy az igazság csak ott legyen igazság s itt ne legyen feltámadás! Lehetetlen, hogyha nyugaton lehullottak a bilincsek, itt tovább béklyózzák az életet.

Csara László ül a nagy ebédlőasztalnál a görög-ből szalajtott fogházgondnokkal s a kártyát verik. Dél van, a konyhából már érzik a készülő ebéd inycsiklandozó illata. Csapkodják a zsiros kártyát, szól a rádió. Cigányzene. A görög egészen megszerette, Csara folyton Budapestre állítja a rádióját. Csara

László szája szögletében cigaretta lóg, most sodorta, éppen adut vág ki, amikor a kártya megáll a kezében.

— Mi az? — néz rá a fogházgondnok. De Csara int. Csend. A cigányzene véget ért, a pesti rádió híreket közvetít és azt mondja:

„A Stefani-iroda jelenti Bukarestből:

Molotov külügyi népbiztos szerdán 22 órakor a moszkvai román követnek jegyzéket nyújtott át, amelyben a Szovjet-Unió azt kívánja Romániától, hogy adja vissza Szovjet-Oroszországnak egész Besszarábiát és engedje át Bukovina egész északi részét.”

— No, mi van — kérdi a fogház gondnok — gyerünk, gyerünk!

Csara gyorsan odamondja a görögnek, aki nem tud magyarul, nem tudja, hogy miről van szó:

— Szovjet ultimátum Romániának! Besszarábiát követeli vissza!

A fogházgondnok elsápad:

— Mi?

A fogház tele van kommunistákkal, megfagy benne a vér.

— Hogy a szovjet? Besszarábiát?

Most már Csara is sápadt. Gyorsan elmondja, miről van szó. Huszonnégy óra. A határon állnak már a szovjetcsapatok.

De ő nem attól sápadt, amitől a fogházgondnok.

Ő arra gondol, hogy a végzet végre elindult Románia felé. Most már Erdély következik.

A görög Bukaresttel próbál beszélni.

A központ mindannyiszor azt válaszolja:

— Minden vonal foglalt.

Most Bukarestre állítja a rádiót. De egy szót sem beszélnek, sem ultimátumról, sem Besszarábiáról.

Londonra tárcsáz. Német híreket adnak, érti:

Az ultimátum csütörtökön este 22 órakor jár le. A szovjetország követelések lényege Besszarábia és Bukovina északi részének átengedése a Szovjet részére. Ezenfelül a Szovjet Constanzában és néhány dunai kikötőben támaszpontot követel hajóhada részére.

A fogházgondnok elrohan a kisenevi katonai parancsnokhoz. A laktanyában izgalom, rohanás, sápadt arcok. A parancsnokhoz nem tud bejutni. A segédtsizzal beszél.

— Még semmit sem tudunk, időben meg fogja kapni az utasításokat. Mindenesetre tegyen meg minden intézkedést, hogy a foglyokat szükség esetén elszállíthassa.

— Kommunistákat?

— Azok vannak a börtönében?

— Majdnem mind az.

— Hát... — mondja a segédtsizzt és egy gesztust csinál.

A fogházgondnok hazarohan. Hét óra tizenöt.

Csara László megint Budapestet hallgatja.

Hírek vannak.

„Bukarest, június 27. A király személye körüli miniszter az alábbi közleményt adta ki:

1. Csütörtökön 12 óra 30 perckor őfelsége Károly király elnöklésével koronatanács ült egybe a bukaresti királyi palotában.

2. A tanács tárgyalta azt a jegyzéket, amelyet a

szovjet kormány június 26-án 22 órakor nyújtott át moszkvai követünknek és amelyben a szovjet kormány Besszarábiának, valamint Bukovina északi részének átengedését kéri és amelyre a szovjet kormány június 27. napjának folyamán kéri a román kormány választását.

3. Attól az óhajtól vezéreltetve, hogy a Szovjet-Unióval a békés kapcsolatokat fenntartsa, a tanács jóváhagyta a román kormánynak azt a határozatát, hogy kéri a Szovjet-Unio kormányától, jelölje meg a helyet és időpontot, ahol és amikor a két kormány kiküldöttei találkozhatnak a szovjet jegyzék megtárgyalása végett. A Szovjet-Unio választát várják a román kormány javaslatára.

4. A koronatanács ülésén részt vettek az összes királyi tanácsosok, közöttük Tatarescu miniszterelnök, Urdarianu, a király személye körüli miniszter, a kormány valamennyi tagja, valamint a vezérkar főnöke."

Mikor a rádió elhallgat, a görögre néz.

— Mit akar velem csinálni? Itt reggelre a szovjet az úr.

A görög csak ül, egyre sápadtabb, nem tudja, mit csináljon.

A rádió minden órában új értesülést közöl.

Éjfél után kopognak, menjen a telefonhoz.

Bukarest.

Rémülten összevágja a bokáját.

— A kommunistákat elbocsátani, a többiekkel elindulni.

— Különvonattal?

— Amivel tud.

— De ha a kellő ellenőrzés hiánya miatt szökések lesznek?

A bukaresti hang ordít.

— Mit gondol, a maga ostoba kérdései érdekelnek most bennünket? Három tolvajból csinálunk problémát magunknak?

Csara László mögötte áll, hallgatja.

Mikor a görög leteszi a kagylót, azt mondja neki:

— Hát én most szököm.

— Mit csinál?

— Nem értette? Szököm. Megyek haza.

A görög csak nézi.

— De engem felelősségre vonnak és...

— Akkor ír nekem és én jelentkezem. Azt mondom elvesztem a kavarodásban.

És egy óra múlva kint van az utcán.

Izgalom. Csoportok. Lótás-futás.

Megy a pályaudvarra. Egyenesen a pénztárolakhoz és jegyet kér.

A tisztviselő kiszól:

— De nem tudom kérem, hogy van-e vonat!

— Nem baj.

Nyugodtan kimegy a sínek közé. Ott áll egy szerelvény. Irtózatosan hosszú. Máris fűrtökben lógnak rajta a menekülők. Csara, mintha ez a legtermészetesebb lenne, felmászik a tetejére és kényelembe helyezkedik. Az utazásnak ezt a módját jól ismeri. 1918-ban is így érkezett haza.

Fekszik a vaggón tetején, odaszijazza magát s igen nyugodt.

Hogy a vonat hova megy? Csak befelé mehet, Erdély felé.

Ez a fontos.

Fekszik a vonat tetején, rendkívül elégedett és azt mondja:

— Most!

Halk szellő fúj az éjszakában.

A vonat indul. Ő fekszik a menekülő vonat tetején. A tátrai szanatóriumban, amikor Pusztay doktor, Király doktor és Katinka azt mondják, hogy „most”, hogy „most talán megszakad egy húszszten-dős lidércnyomás”, őrá, Csara Lászlóra gondol egy szép asszony és hangtalanul mozgó szájjal azt sutogja:

— Istenem, Kisenev. Ott van László, mi lesz vele...

Tordaszakállason domnul daszkál Sabau éppen a turistahotelbe kapaszkodik fel.

— Nézzé csak, mit találtam, — mondja Mózes úrnak, a tulajdonosnak — milyen kedves emlék! Maga nem tudhatja, nem is élt még akkor. Azok voltak a szép idők!

És egy tanítóképzőintézeti meghívót vesz elő 1910-ből. Március 15-i ünnepségre. Az ünnepi beszédet mondja: Szabó György IV. évf.-beli növendék.

Csara László fekszik a vonat tetején, melle tágul a remek, friss levegőt zuhogtató éjszakában.

Tordaszakállason azt találta ki a báró félelmében, hogy délben és éjfélkor, mikor a pesti rádió a himnuszt játsza, ki fogja nyitni az ablakokat és teljes erővel bömbölteti a rádióját. Míg csak le nem fogják a csendőrök. Lám a báró „mártir” akar lenni. Hogy feledtesse bukaresti multját. Ilyen is van.

Csara László mindezt nem tudja. Csak fekszik a

vonat tetején, a tüdeje tágul, a szeme csillog és érzi, hogy valami elindult most.

Csara Lászlóval robog a vonat. A tető utasa zsúfolt állomásokat lát, ijedt szemű rohanókat. Ugyanekkor a világ minden tájáról vonatok indulnak el. Vonatok, repülőgépek. Az egyik Budapestről indul és Münchenbe megy. Hatalmas tekercsben térképeket visznek rajta. Ugyanazok, akik húsz év előtt Trianonban hiába tekergették ki ezeket a térképeket. A vonaton szemüveges, komoly férfi. Sokat utazott már ezekkel a térképekkel. Ő is csinálta valamennyit. Teleki Pál.

Nagy tudós, a világ tudja. Mikor az angoloknak ott a török határszélen a térkép tudására volt szükségük, megtalálták Budapesten. Döntőbírónak hívták. Csak éppen akkor söpörték le az asztalról térképeit, amikor Erdélyt akarta megmutatni, meg Kassát, Pozsonyt.

Húsz évnek kellett elmulni, míg Bécsben mégégy-szer kitergegethette térképeit. Egy hét múlva magyar lett ismét Kassa. Most megy megint. Mellette alacsony, fekete férfi. Fiatalabb. Mozgékony, szeret vidáman nevetni. Ő is ott volt Trianonban, mint kis titkár. Most külügyminiszter, egy világ ismeri a nevét. Csáky István.

Két idegnélküli ember. Ülnek a vonaton, robognak München felé.

Egy másik vonat Salzburgba tart. Délkeletről jön, Bukarestből. Budapesten megáll félórára. Tétova tekintetű férfiak szállnak ki a homályos perronra, követségi urakkal beszélgetnek összebujva, aztán mennek tovább.

Másnap repülőgép zúg el Budapest felett. Pusztay Barnabás, Király Béla, Katinka és Mayor Mili az újságból olvassák, hogy a repülőgép leszállott Budaörsön. Nyílt tekintetű férfiak ugrottak ki belőle, melegen rázták a magyar urak kezét. Szófia. Aztán elzúgott a gép nyugat felé.

De Katinkáékat jobban érdekli, hogy Pozsonyból is vonat indul. Tiso főtisztelendő és Tuka professzor. A vonat ugyanabban az irányban roboog velük.

A tátrai szanatórium gazdái ismét egész nap rádió mellett ülnek. Nincs olyan lapos előadó, akit meg ne hallgatnának. Ez a rossz előadók eldorádója. Hátha éppen az ő előadásukat szakítják félbe, gondolják a Tátrában, Tordaszakállason, Kolozsvárott és Bukarestben, hogy a nagy eseményt bejelentsék.

Fent a turistaszálló magányában Mózes úr a naplóját írja. Mert Mózes úrnak vaskos naplója van. Most azt írja.

Tordaszakállas, 1940. júl. 27.

„Salzburgi tárgyalásuk után a román miniszterek ma érkeztek meg Rómába. A New-York Herald a magyar-román helyzetről ír és elismeri, hogy Trianonban hiba történt. A New-York Times londoni tudósítása szerint, ott számolnak a magyar-román határ megváltoztatásával. Asztalosné bent volt tegnap Nagyváradon. Minden vágány tele tehervonatokkal. Költözködik Váradról Románia. A színház előtti téren nem korzóznak már a román tiszték, elegáns regáti dámák. Villákat banikéért kótyavetyélnek. Lehet, hogy holnap megint magyarok lehetünk?”

Éjfél felé megzörgetik Mózes úr fogadójának ajtaját. Fogja a lámpát, kivilágít.

Csapzott férfi áll az ajtó előtt.

— Csara László vagyok — mondja — hallottam, hogy maga magyar.

— Az vagyok.

— Vállalja, hogy elbújtat engem?

A falukutató nézi, vizsgálgatja. Nem ismeri.

— Miért kellene rejtegetni?

— Magyar vagyok. A kisenevi börtönből szöktem.

Mózes úr kinyitja az ajtót.

— Ez szálloda. Itt az száll meg, aki akar.

Nem is sejti, hogy leendő apósával beszél. Fürdőt csinál neki, vacsorát ad. De semmit sem kérdez. Majd beszél, ha valamit mondani akar. Kissé gyanakodva nézegeti. Kém is lehet.

Csara sem beszél. Neki ajánlották ezt a fiút és eldugott turistaházát. De az ember annyiszor csalódott már. Lehet, hogy a magyar külső alatt kém rejtőzik. Ő is attól fél. A nevét, meg hogy szökevény, meg kellett mondania. De semmi többet.

Levélpapírt kér és hosszasan ír a Tátrába. Másnap reggel maga adja fel a levelet. De nem Tordaszakállason, hanem a szomszéd faluban. Lehetőleg eltüntetni minden nyomot.

Aztán ül egész nap a rádió mellett, de semmit sem hall.

Sem ő, sem Pusztay Barnabás, sem Katinka.

Egyszerre Bukarestből felviharzik a gyalázkodás. Király doktor a Tátrában tétován néz Katinkára.

— Hát ez meg mi? Nincs még vége?

Az idegek egyre jobban feszülnek. S egyik nap múlik a másik után. Semmi, semmi. Katinka szótlanul jár-keel a szanatóriumban, végzi a dolgát, de a lelke Erdélyben jár. Katinka nem szentimentális. De tényeket lát. Egykori barátnőket, iskolatársakat, gyerekkori ismerősöket, akiknek kompromittáló nevük van, akiket Szabónak, Kovácsnak, Csévynek hívnak és húsz esztendei megaláztatás után, most a kínpadon fekszenek. Nem mernek az utcára menni, mert a románok népgyűléseket hívnak össze s a gyűlések után habzó szájú diákok üvöltenek az utcákon. Hogy kúpusztítják a magyarokat. Megint Szent Bertalant emlegetik, olyan éjszakát rendeznek, hogy hajnalra nem lesz magyar. Mind kiírtják. Mind egy szálíg. Embereket lát, akiknek már évekkkel előbb nyelvvizsga címén ütötték ki a kenyeret a szájukból s most kicsit reménykedtek. Néhány napra. És most újra a régi hang. Melldöngetés. Nyálfröcskölés.

Aztán egyszerre, váratlanul jó hírek. A magyarokat Bukarest barátságos tárgyalásra hívja Turnu-Severinbe.

A Dunán méltóságteljesen úszik egy hajó Turnu-Severin felé. A fedélzeten Hóry András vezetésével magyar urak. Lehet, hogy most mégis csak megvalósul a régi álmom? Csara László nem bírja ideggel a várakozást. Egy reggel eltűnik Mózes úr turistaszállójából. És harmadnap ott tévelyeg Turnu-Severinben. Szentelenül megy el a román csendőrök mellett, külföldi ujságírók közé keveredik. Közöttük biztonságban érzi magát. Szaglászik jobbra, szaglászik balra. De semmi jó.

A románok nem akarják Erdélyt visszaadni, csak

a két millió magyarjukat kínálgatják. Vigyék őket. De föld nélkül. Erdély nélkül. Vaggonzállodákba.

Most a román urak utaznak utasításért Bukarestbe, most a magyarok Budapestre. Aztán végre megint együtt ülnek s délutánra itt van a hír: nincs eredmény. A tárgyalások megszakadtak.

Fent a Tátrában Pusztay Barnabás doktor egészen összetörik. Király doktor is szótlantul jár. Mayor Mili sem jön ki a szobájából. Katinka tartja a lelket bennük.

— Komáromban is így volt!

Aztán megint jönnek a hírek.

Románia a szovjettel akar szövetkezni Magyarországgal ellen.

A szovjet Magyarországgal együtt megy Románia ellen.

S végül a rádió: Románia mozgósított. A magyar határon ott állanak a román hadosztályok. Üvölt a régi jelszó: egy göröngyöt sem. A bolgárokkal ki-egyeznek. Dél-Dobrudzsát visszaadják és aztán az egész román hadsereggel, hajrá, neki a magyaroknak.

Mayor Mili Kolozsvárra gondol, a színházra, színészekre. Istenem, milyen keserves lehet most azoknak! Hétekre, napokra emlékeznek a régi esztendőkből, amikor az utcára nem tehetette ki a lábát magyar ember! Mert jött a bunkó. Üvöltő felvonulók az utcákon:

— Vesszenek a magyarok! Szent Bertalan éjszakát! România al Românilor Jos cu unguri!

Hogyan működhetik most a siguranca!

Anna Veronika is Erdélyre gondol. Nem igen

tudja, hol van, csak éppen valami halvány sejtés, de a napokban levelet kapott, a község nevét sem tudja elolvasni, Tordascákálás, vagy valami ilyen. Egy grófné írta, akinek az anyja valamikor régen udvarhölgy volt mellette. Ötkilós csomagot küldött neki, kolbászt, tojást, vaját. Mi ütött ebbe a grófnéba? Ja persze, biztosan hallotta, hogy Németországban az élelmiszerjegyek, mi egymás...! Dehát ez természetes! — mondja Anna Veronika. — Korlátozni kell a kényelmet, amikor a haza háborút vív. Der Führer... Igen, ezt Anna Veronika mondja. Der Führer, mondja Anna Veronika. Bizony sok minden történt azóta, hogy Pusztay Barnabás Anna Veronika álmokkastélyában járt.

Azóta már ki is lépett családi vatikánjából. Bécsben él most, olvassa a napilapokat és szorgalmasan köt érmelegítőt a katonáknak. Sőt még az utcára is kimegy.

Éppen hazafelé tart, mikor ütemes „heil” kiáltózt hall. Magyarok érkeztek Bécsbe! Mosolygó szemű fiatalembert lát egy autóban elrobogni. Az üdvözlésre lelkesen visszainteget.

— Ez a magyar miniszterelnök? — kérdi s közlik vele, hogy ez Ciano, az olaszok külügyminisztere. És a másik Ribbentrop volt. A magyar urak csak ezután jönnek.

Igen, igen. Teleki Pál és Csáky István a hatalmas térképekkel újra itt van. Mint két éve, mikor a Belvedere-ben Ungvárról és Kassáról folyt a vitatkozás.

Pusztay Barnabás doktor megint nem találja he-

lyét laboratóriumában. Király doktorral együtt egész nap a rádiót kerülgetik. De úgy múlik el a nap, ezerkilencszáznegyven augusztus huszonkilencedike, hogy a rádió semmit sem mond. Csak általánosságokat. Ha csak éjfél után öt perccel az a három mondat nem jelent valami jót:

„Illetékes helyről szerzett értesülés szerint lehetséges, hogy pénteken a Belvedere palotában együttes ülésre ül össze a Németbirodalom és Olaszország külügyminisztere a magyar és román külügyminiszterrel.”

Pusztay Barnabás már korán reggel csenget az öreg szolgának, hogy menjen le az állomásra a reggeli ujságokért.

De a szolga azt mondja, már 'tt van minden ujság. Meghozatta korán reggel Katinka kisasszony.

Csakugyan ott ül Király doktorral és Mayor Milivel az ujság fölött. A jelentést olvassák:

„Délelőtt 11 órakor Dörnberg protokollfőnök, a Bristol szállóba érkezett, hogy átkísérje a magyar delegációt az Imperial-szállóba. Az Imperial-szálló első emeleti fogadótermében Teleki Pál gróf miniszterelnök és Csáky István gróf külügyminiszter Ribbentrop német birodalmi külügyminiszterrel és Ciano gróf olasz külügyminiszterrel előzetes megbeszélést folytatott, amely két óra hosszat tartott. Ez alatt az idő alatt a magyar delegáció tagjai és a szakértők a szomszédos termekben tartózkodtak. Itt volt Erdmannsdorff budapesti német követ, Talamo budapesti olasz követ és a bukaresti olasz követ. Egy órakor megérkezett Bécsbe a román delegáció Manoilescu

külügyminiszter vezetésével. A delegáció tagjai között van Pop Valér, a turnu-severini román bizottság vezetője és Dragalina hadtesttábornok, Romalo berlini román követ, Bossy római román követ és meghatalmazott miniszter, akik tagjai voltak a turnu-severini román bizottságnak. A román bizottságot is Ribbentrop német birodalmi külügyminiszter fogadta és Manoilescu külügyminisztert elkísérte szállására a Grand Hotelbe. A német és olasz külügyminiszter, valamint a román küldöttség között lefolyt tájékoztató jellegű megbeszélés mintegy másfél óra hosszat tartott. A megbeszélés délután 5 óra (budapesti idő szerint 4 óra után ért véget). A megbeszéléseket pénteken folytatják, azonban a megbeszélések időpontjáról még nincsen döntés. Azt sem állapították meg, hogy a megbeszélések az Imperial-szállóban, vagy a Belvedere-palotában lesznek-e.

Azután egy másik jelentés:

„Bukarest, augusztus 29. Csütörtök este fél 12 (középeurópai idő szerint fél 11) órakor a király elnöklése alatt a királyi palotában koronatanács ült össze, amelyen valamennyi királyi tanácsos, a kormányelnök és a kormány több tagja vesz részt. A koronatanács a késő éjszakai órákban még tart. Hír szerint a koronatanács összehívása összefügg a bécsi megbeszélésekkel. A koronatanácsra Maniu és Bratianu ellenzéki vezéreket is meghívták.”

Hallják, hogy a rádió jelez. Odafigyelnek.

Hírek. De leginkább csak lapvéleményeket hangoztat.

Am egyszerre egy mondat:

„Illetékes helyen lehetségesnek tartják, hogy a

helyzet még a mai pénteki napon döntésre érik. Bukarestben hajnalig tartott a koronatanács, azután megszakították, amíg különvonatokon a fővárosba nem érkeznek vidékről is a királyi tanácsosok. A román külügyminiszter Bécsből az éjszaka folyamán s pénteken reggel is több ízben érintkezésbe lépett a román fővárossal távbeszélőn."

A szanatórium majdnem tele van, beteg is akad közöttük. Katinka előbb a konyhában intézkedik, azután megrendeléseket intéz el az irodában, Király doktor pedig a betegeket látogatja.

Pusztay Barnabás idegesen topog lombikjai között, ostorral kergetné az időt, de az idő csak nem múlik.

Háromnegyed egy van, amikor úgy érzi, hogy levegőre van szüksége, nem tud tovább a falak között maradni. Megy a lépcsőn, a bejárat mellett a telefonfülkében Kovácsyt látja, az ujságírót. Ilyenkor szokott pesti lapjával beszélni.

Mikor Pusztay Barnabás doktor odaérkezik, kirohan a fülkéből.

— Igazgató úr! Nagyvárad, Kolozsvár, az egész Székelyföld! Negyvenötezer négyzetkilométer!

Pusztay Barnabás egy pillanatig nem tud szólni. Aztán száján torlódva törnek elő a szavak:

— Szerkesztő úr! Kolozsvár, székelyek? A részletek, mondja . .

De az ujságíró már nincs ott s hiába kiabál utána. Rohan az úton.

Pusztay futni kezd utána. Biztosan a többi szanatóriumokba megy.

De hiába keresi, nem találja. Csak a néhány szót

hagyta el mindenütt maga mögött. Kolozsvár, Nagyvárad, székelyek, negyvenötezer négyzetkilométer. És nem lehet tudni, hogy ez hivatalos jelentés-e vagy csak...

Rohan vissza a szanatóriumba. Már mindenki a hallban van, izgatottan csoportosul a rádió körül.

Sápadt arcok.

Remegő szájak.

Megszállott álmok.

Már mind tudják az ujságíró szavait, de senki többet. Állnak a rádió mellett, Budapestre van beállítva, induló harsog. Katinka azt kiáltja:

— Rendkívüli hírt jeleztek!

Az induló harsog s amikor végetér a szpiker szól:

— Pontos időjelzés, időjárás jelentés következik.

Mi ez?

Tanácstalanul néznek egymásra.

Azután végre a rendkívüli hír: A Belvedere-ben tervezett ülés technikai okokból későbbi időpontban lesz meg. Lehet, hogy csak négy óraker.

A pincérek hordani kezdik az ebédet.

Az ételeket szinte érintetlenül viszik vissza.

— Mi van Csara Lászlóval — kérdezi magától csendesen Mayor Mili.

Tordaszakállason nincs ujságíró, aki kirohanjon telefonfülkéjéből, Tordaszakállason meg semmit sem tudnak. Mózes úr Asztalosnéval gyözködik a fogadó ára fölött, de nem is érti, hogy mit beszél az asszony. A gyözködéssel ő is csak az időt hajtja.

Csara László egyedül ül fönt a hegyek között a turistaszálló titkos rádiója mellett a pincében. Ő hal-

lotta, hogy délután ülés lesz a Belvedere-ben, de többet ő sem tudhat. Csak az idegei feszülésében érzi, hogy valami ma történni fog. Igen: valami ma történni fog.

Ezt érzi a báró is, mert íme itt kapaszkodik a hegyoldalban a szálló felé. Hiába ordított napokon át minden délben nyitott ablaknál a magyar himnusz, a román csendőrök csak nem akarták meghaladni. Semmikép nem akarnak belőle vértanút csinálni. A magyar ügy vértanuját... Nem hallják meg, akár mennyire szeretné.

Egy pillanatig a tanítóban, domnul Sabau daszkálban bízakodott, aki éppen akkor ment el ablaka alatt, mikor rádióját ordította. De a daszkál megállt az ablaka alatt, üdvözült arcot vágott és azt rebegte:

— Milyen szép ez...

No hiába. Rongyember ez. Akárcsak a báró maga.

De lehet hogy nem is rongyemberek, csupán gyengék. Gyengék kicsit. Minden szellő megforgatja őket. S ebben a húsz évben nem szellő, hanem forgószél volt! Páris mellett az urak gondoskodtak róla, hogy a szelek járását megkavarják.

XIX.

Londonból, Párizsból, Vichyből, New-Yorkból, Rio de Janeiróból, Budapestről, Bukarestből, Rómából, Berlinből, Tordaszakállasról, Prágából, Dorozsmáról, Yassyból, Moszkvából és a feje tetejére állított világ minden tájékáról embermilliók szeme szegeződik egy bécsi palota felé.

Belvedere.

Igen. A Belvedere termeiben készülődés folyik. Az egyik teremben Mária Terézia egykori íróasztalát törli meg fehér kesztyűs kezében porronggyal egy szótlan lakáj. Méltóságos lépésekkel, még a Habsburgok libériájában egy főlakáj megy végig a hatalmas termék sorain. Az arcán oldalszakáll, ahogyan azt az öreg császár Ferenc József szerette és viselte.

Délután háromnegyed kettő. A bécsi Bristol-szálló egyik szobájában komoly arcú férfi áll. Szemén vastag keretes szemüveg. Teleki Pál Magyarország miniszterelnöke. Mellette alacsonyabb termetű férfi. Alakján a magyar diplomaták egyenruhája. Sápadt. Néha köhög. Csáky István a magyar külügyminiszter.

— Miért nem méred a lázad? — mondja Teleki Pál.

Csáky István legyint.

— Reggel mértem. Majd ha mindenen túl leszünk.

Fáradt szemében kemény öntudat. Nehéz harc volt, de betegen is megharcolta. Ezzel az okos, fölényes tekintetű fekete zakós, kicsit professzoros tekintetű férfival, aki két kezét egy térképre téve, mint a szikla állott a tárgyaló asztal mellett és szilárdságában a tény szobra volt.

A harc végetért. Most megszólalnak majd a döntőbírák.

Délután háromnegyed kettő. A bécsi Grand Hotel egyik szobájában sápadt férfi. Az arca idegesen rángatózik.

Manoilescu. Románia minisztere.

A keze remeg.

Nem aludt az éjjel. Egyik telefon a másik után.

— Bukarestet kérem.

Aztán megint:

— Bukarest keresi Excellenciádat.

Egész éjjel.

S a vonal egyik végén ő, a másikon egy ingerült, hol csattanó, hol elhülő hang.

A király. Carol. „Romania al Romanilor“.

S ő tudja, hogy a király mögött sápadt, gyűrött férfiak állanak.

Koronatanács. Remegve várják, hogy mit tud elintézni Bécsben Manoilescu.

S a legtöbb, amit elérhetett: a lemondást nem neki kell kimondani. Döntőbírák mondják majd ki.

Idegesen, megránduló arccal felkapja a kezét. Az órát nézi.

Mindjár kettő.

Mellette másik sápadt férfi. Pop Valér.

Szótlanul áll. Az ő gyereksége Magyarországgal forrott össze. Egy kis magyar várost lát. Komárom. Ott volt kisdíák. Milyen hosszú út volt. Komáromtól a magyar országgyűlés képviselőházáig s onnan a bukaresti miniszteri tárcáig. A diadalittas napokat látja. Mikor nemzeti hősként ünnepelték Bukarestben. Ő is segített Erdélyt megszerezni. És most, néhány perc múlva indul a Belvedere-be.

Tudja, hogy ma valami összeomlik.

Ismét egy oszlop, ami a tigrisbékéből megmaradt.

Mert ő ott volt akkor Versailles-ben, amikor Clemenceau szavára, a sarokban megszólalt egy összetört hang :

— Boldog béke? Tigrisbéke!

Pop Valér most látja az arcát ennek a sápadt magyar ujságírónak. Látja, amint a titkos szolgálat emberei hirtelen karja alá nyulnak s a teremből kivezetik.

Ő is az órájára néz. Két óra tíz.

Ebben a pillanatban az ajtó nyílik.

Fabritius bukaresti német követ.

— Uraim! Indulhatunk.

Két óra tizenöt. A Bristolban is német diplomata áll Teleki Pál és Csáky István előtt.

— Excellenciás uraim! Indulhatunk!

Teleki Pál fekete kalapja után nyúl, sapkáját veszi Csáky István, aztán a hotel szőnyegén elindulnak.

A hotel előtt hatalmas tömeg.

Amikor Teleki Pál a forgóajtóban megjelenik,

egyszerre egy hangot hall. Németes kiejtéssel, érezni, hogy nem tud magyarul. Azt kiáltja:

— Eljen Magyarország!

Feldübörög a „heil”.

Teleki Pál nem szereti az utcai csoportosulásokat. Már otthon az egyetemen is, ha bement az órájára, azt szerette, hogy ne lárma, hanem csend fogadja. Teleki Pál nem szereti a hordót, ő nem tud öblös hangon nagyokat rikoltani. Az ő hangja és elméje damaszkuszi penge. Finom vágásokra, elmés fordulatokra, ripsztoakra alkalmas, nem bunkószolgálatra.

De most egy pillanatra meg kell állania a kalapját lengető, csillogó szemű tömeg előtt. Arra a pillanatra kell gondolnia, amikor húsz év előtt Trianonban először küzdött ezekkel a térképekkel, melyeket maga tervezett, maga rajzolt. S a győztesek rendelkezésére nem volt szabad elhagynia párizsi szállodáját. Nem volt szabad kimennie az utcára, hogy félórát sétáljon, levegőt szívjon vagy meggyötört agyát szellőztesse.

Teleki Pál nyugodt ember. Most, hogy eszébe jut a megaláztatás ezer apró túsúrása, eszébe jut, hogy „a győzelmes antant” úgy kezelte, mint egy rablógylkost, aki őrizet nélkül egy lépést sem tehet, az arca pirosabb lesz. Egy patriarchát lát, fehér szakállal, Ferenc József után talán utolsó nagy emberét egy elmúlt világnak: Apponyi Albert. Igen Apponyi Albertet látja a megalázó „kisérettel”.

Éppen húsz esztendeje, — gondolja Teleki Pál a hotel Bristol kapujában.

Áztán autóba ülnek. A bécsi nép kalapját len-

geti. Suhannak a Belvedere felé. És néhány percmulva az autósor bekanyarodik a barokk palota előkertjébe. Az őrség fegyverbe lép.

Még a lépcsőn vannak, amikor újra hallják a vezényszót.

Új autósor érkezik.

Elöl nehéz lépésekkel, sápadtan Manoilescu.

A román urak is megérkeztek.

•

Fent, a lépcsősor tetején áll Ribbentrop és Ciano. A döntőbírák és vendéglátók.

Teleki Pál az apa szeretetével néz mégegyszer Csáky Istvánra.

— Féltetek! Ha hazaértünk, ágyba kell feküdnöd!

Csáky mosolyog.

— Majd ha túl leszünk mindenem.

Már ott állanak Ribbentrop és Ciano előtt. Ribbentrop mosolyogva nyújtja kezét, Ciano szeme ragyog, úgy rázza meg a kezüket s azután mennek a zöld szalónba. Savoyai Jenő kastélyában újra azt a termet kapták, ahol ezerkilencszázharmincnyolcban várakoztak.

Amint mennek, lakájok sorát látják, vörös rózsák, sápadt krizantémok erdejével vonulnak a márványterem felé. Ott ma damaszt abroszon metszett poharakkal, ezüstökkel, kincseket érő porcellánokkal hatvan személyre terítettek.

Ribbentrop és Ciano már a román urakat fogadják. Sárgaréz gombokkal búzakék uniformist visel-

nek, karjukon széles szalag. Manoilescu keze idegesen megrándul, amint kinyújtja kézfogásra.

Rögtön három óra.

Hatalmas autobusz érkezik most a Belvedere elé.

Izgatott emberek ugranak ki, kezükben töltőtoll, papíros.

A világsajtó.

Délszaki növényekkel diszített hatalmas csarnokba vezetik az ujságírókat, a terem közepén Canova Vénus szobra.

Az egyik falon vörös drapéria, mögötte üvegajtó.

S az ajtó mögött a tárgyalóterem.

Belesnek a függönyön: kerek asztalt látnak.

A kerek, tükrös Aranyterem.

Az ujságírók között elhal a hang.

Halálos csönd.

A kerek asztalnál áll Ribbentrop, mellette Ciano. Aztán egy magasrangú olasz katonatiszt.

Ebben a pillanatban egy karon koronás magyar címer villan. Belép Csáky István és aztán Teleki Pál.

Mögötte pedig megingó lépésekkel sápadtan Manoilescu és Pop Valér. Az egykori komáromi kisdíák, Ezidőszerint Románia megbizottja.

Az üvegajtón át hang nem hallatszik. De minden szem a német külügyminiszteren. Az asztalfőn áll, beszél. Aztán megbiccenti a fejét s leül. Ciano áll fel. A gesztusait lehet látni. Élénkek, erőteljesek, rengőtegg lendület van bennük.

Aztán újra Ribbentrop s mindenki feláll.

Még egy perc s az urak ott állanak a nagy császárnő, Mária Terézia egykori íróasztala előtt.

Ott az okmány, most fogják majd aláírni.

Mi van benne?!

Az újságírók szeme lázasan tapad a kis csoportra.

Ribbentrop lép az okmányhoz, Aláírja.

Most Ciano jön. Keze lendül, szalad a toll.

Jönnek már a magyar urak.

Aláírják.

Most lép oda Manoilescu.

Lépte meginog, az arca sápadt.

Nyújtják már a tollat neki.

Segélykeresően körülnéz egy percre.

A szeme riadt.

Áztán keze megindul a toll felé.

Az okmányra reáhajol.

Ír már?

Nem. Sápadtan felemelkedik, az arca ólomfehér.

Teleki Pál keze segítően rezdül. Valahol, mélyen belül, a lelke mélyén a húsz év előtti magyarokat látja, akiknek Trianonban kellett egy kegyetlen papírt aláírni.

Most Manoilescunak nem igazságtalanság alá kell a betűt vetni, ellenkezőleg, most igazságtalanságot tesznek jóvá. S amikor Manoilescu meginog, Teleki Pál keze mégis segítségre lendül.

Segítésre.

De a toll már újra Manoilescu kezében van.

Meg-megugrik, de a nevét azért oda tudja írni vele.

A bíróság döntött.

Magyarország és Románia a döntést elfogadta.

Pusztay Barnabás nagy karosszékekben ül a rádió előtt. Mellette Mayor Mili, Király doktor. Katinka dolgozik az irodában, de az ajtó nyitva. Négy óra mult. Tizenhárom perccel múlt négy.

Tordaszakállason Mózes úr, a falukutató is rádiója mellett ül. Dél óta ül ott a hangmentesen lezárt pincében, elnyomta az álom.

A rádió Budapestet jelzi, halkán csilingel a Rákóczi induló szünetjele. De Mózes úr nem hallja. Az álmatlan éjszakákból túlságosan sok jutott ki.

Aztán egyszerre mint az imádság, méltóságteljesen kibuggyan a rádióból: a magyar Himnus!

Mózes úr szeme abban a pillanatban nyitva.

Egy másodpercig nem tud mozdulni, csontos arca ijesztően sápadtra válik. Aztán felugrik.

All fent a hegyek között, turistaszállójában, egy dohos pincében, lába feszesen vigyázzba merevedik. A hangszóróból ömlik a hang:

Balsors, akit régen tép,
Hozz reá víg esztendőt,
Mebűnhődte már e nép,
A múltat s jövendőt.

Mózes úr arca egyszerre megbicsaklik. Torz fintoiba szalad. A száján kirobban egy hang. Rekedt, artikulátlan. Aztán lezuhan, zokog belőle a férfisírás.

A szavakat már alig hallja: Kolozsvár, Nagyvár, Marosvásárhely, Székelyföld, újra magyar.

Fent a Tátrában Pusztay Barnabásék a vacsoránál ülnek. A szemük csillog, a hangjuk lázas, mintha

valami megszakadt volna bennük, valami folyamatosság. Gyérekek lettek.

Szavuk, mint a tűzijáték. Múlt, emlékek, történelem, kolozsvári Mátyás szobor, Marosvásárhely, székelly balladák, régi anekdóták.

Katinka közöttük ül, hallgatja őket, velük örül, de magában azt mondja.

— Nem ez a fontos! Nem ez a fontos!

S ahogyan ül hangtalanul, mérleget készít, leltárt csinál.

— Másról van szó — kezdi magában — egészen másról. Hát nézzük csak! Szilágy, Szatmár, és Bihar síkságai — ha jó termés van — biztosítják a vizsztatért részek kenyérmagvát. A hegyek lankáin gyümölcskultúra van és jelentős az olajmagtermelés. A városok ellátását megkönnyíti az Olt völgye s a Mezőség rozsa, zabja. A Kárpátok és belső hegyek fája egyszersemindenkorra megszünteti egész Magyarországot építő- és tüzelőfagondját. Máramarosban sóbányák, Misbányán, Borpatakon, Kopnikbányán, Felsőbányán arany, ezüst, réz, cink, ólombányák. Egerezen, Zsibón, Tihón, Szurdokon szén. Sokkal több, mint amennyit eddig kihoztak belőle. Csak bele kell feküdni.

Összekoccintják a poharakat, Király doktor a nagyenyedi füzekekről beszél, aztán szovátai fürdőhangulatokat idéz.

— Igen, Szováta — építi tovább a mérleget Katinka — de nem a szovátai hangulat a lényeg. Hanem az az áldott, sós, meleg Medve tó, amelyiknek olyan sűrű a vize, hogy test nem merül alá benne! Ez a víz a lényeg, amelyik a felszínen huszonegy fok, de fél-

méterrel lejjebb már hetvenöt fok. A medve tó a lényeg, meg az ötvenkét fokos Vörös tó, a Feketesós tó! Ezek a kis tavak, amelyek úgy keletkeztek, hogy apró patakok elposványosították, elmorzsozták a sósziklákat. Ezek a fontosak, mert azt jelentik, hogy Szovátán világfürdőt lehet csinálni, egy világ nemes valutáit lehet összegyűjteni, női bajok meggyógyításával! És Borszék a fontos, ahonnan évente millió és millió üvegpalackban szállítják a gyógyvizet, mert ez a világ egyetlen borvize, amit üvegben szállítani lehet! És Előpatak a fontos, ott Háromszékben, hatszázhuszonnégy méter magasságban, mert ott van Európa vasban leggazdagabb vize, s mindehhez több mint ezer vendégszoba! És Pokolsár a fontos, a kovásznai pokolsár, ez az iszapos ronda víz, amely ott fakad a falu kellős közepén és a feltörő szénsavtól állandóan forrásban van! Mert ez a konyhasavas széles tó a csúzosok, köszvényesek Mekkája lesz. Ez a fontos!

— Te! Barna! — kiáltja Király doktor — A jövő héten megyünk Marosvásárhelyre!

— Stop! — állítja meg gondolatban Katinka — Nem mondanád meg, hogy mivel mész? Mert vonat az nincs! Azt ketté vágta az új határ! Ez a döntés nemcsak tűzijáték, nem csak értékgyarapodás, hanem komoly gond és feladat is! Nem csak aktív van! Van passzív is! Egész sereg város csak román területen át érhető el! Új vasutakat kell építeni. Nem lehetetlen! Csak körül kell nézni itt Szlovákiában! Járhatatlan hegyek között is építettek! Drága lesz és nehéz! De meg kell lenni! És annak is meg kell lenni, hogy a központjuktól, munkahelyüktől el-

vágott falvak népe másutt találjon kenyeret. Idehaza! A Brassóban dógózó székelynek most ideát kell munkát adni! Ez nem csak tűzijáték! Ez a döntés komoly feladatokat is adott! Új munkaterületeket kell teremteni!

Mayor Mili a kolozsvári színházról beszél. Hogy megint magyar szó hangzik majd benne.

Katinka bólint. Ez is fontos. De előbb csak nézzük azt, hogy hol lehet munkát adni a székelyeknek.

Katinka jól megtanulta Erdélyt. A múlt hangulatát nem ismeri, de az iparával tisztában van. Már számolja is.

— Nagyváradon négy textilgyár, három cipőgyár, zsinór, kakaó, vegyiszer, szénsavgyár, fémárugyár, kefégyár, sörgyár. Kolozsvárott, bőr, textil, papírlemez, sör, szesz, kenyér, kerámia, harisnya, cipő, textil. Máramarosszigeten bőr, Szatmárnémetiben textilgyár, drót, gép, téglá, csokoládégyár és vasöntő. Nagykárolyban olaj, Börvelyen kender, Borgóprundon papírgyár. Besztercén lemezgyár, Désen petróleumfinomító, Feketeerdőn üvegyár, Vásárhelyen cukor, bútor, Szentegyházán vasgyár. No, van itt elég. S ez a fontos!

És most ő is a pohár után nyúl, odakoccintja a többiéhez: — Igyunk erre! Megyünk Kolozsvárra!

Hiába, Katinka más generáció, más a szeme! Más-ként gondolkozik. De helyesen gondolkozik.

Chivari a patikus már az első napon elme gy Szakállsról. Domnul notár azonban csak nem mozdul.

— Nem csinálta semmi rossz a magyaroknak,

hogyha hagynak, én szeretne itt maradni — mondja — Én már vagyok odahaza Szakállason.

Domnul daszkál Sabau meg Asztalosné kocsmájába jár minden félórán.

— Csakhogy ezt is megérhettük! — súgja — Maga tudja a legjobban, hogy én mindig idehúztam! Emlékszik, mikor október hatodikán én szavaltam?

Hát Asztalosné másra is emlékszik, de nem bántja.

Szegény báró otthon ül és nem tudja mit csináljon.

A gróf felszalad Mózes úrhoz a turistaszállodába. A szeme csupa könny. Szólni nem tud, csak a kezét szorongatja.

Mózes úr pedig kicsit aggódva vendégére gondol, Csara Lászlóra, aki tegnap este eltűnt.

Mert Csara László eltűnt. Ugy ahogy volt, egyedül a testén viselt ruhájában. Itt maradt minden holmija, csak ő nem jelentkezik.

Mózes úr aggódik érte.

Csak nem csinál az utolsó percben valami szármárságot?

Amint a könnyes szemű grófot nézi, eszébe jut a nap, amikor az mindent el akart adni Savu Traian-nak.

Szeretettel rázza meg a kezét.

— Ugy-e, gróf úr, érdemes volt megtartani? Megérhettük!

A gróf feje lecsuklik.

— Megérhettük. De jó élni!

Igen, Mózes úr is erre gondol:

— De jó élni, ezt megérni...

Szeptember öt.

Hatalmas felhőt verve fel, poros autó érkezik a biharkeresztesi homoktengerre, kutatva bukácsol át a falun, aztán az utolsó háznál megáll és egy fiatal lány hajol ki az ablakán.

— Bácsikám!

Öreg paraszt lép az autó mellé.

— Adjon Isten!

A fiatal lány kiszáll a kocsiból.

— Merre az út a román határ felé?

Az öreg paraszt kilöki a kezét kelet irányába.

— Arra e! Még vagy egy napig.

— A csapatok parancsnokságát is arra találom?

Az öreg bólint. Arra.

A lány visszahúzódik az ülésre, a soffőr rákapcsol, a kocsu ugrik egyet és eltűnik a porfelhőben.

Húsz perc múlva a lány, utitársaival együtt magasrangú katonatiszt előtt áll.

— Mayor Katalin vagyok. Az édesanyám! Pusztay Barnabás doktor! Király Béla doktor — mutatja be utitársait — Segítséget szeretnénk kérni, hogy Kolozsvárra eljuthassunk.

Az ezredes értetlenül néz rá.

— Éppen most? Mikor reggel indulnak honvédeink?

Pusztay Barnabás gesztusa már kéri is a bocsánatot.

Persze, hiszen gondolhatták volna... ő meg is mondta előre...

De Katinka nem enged.

Az ezredes fejét csóválja.

— Majd a megszállás befejezése után hölgyeim!

A bevonuló csapatokkal úgy-e nem jöhetnek. — mosolyog — Ha csak a román határőrök most át nem eresztik...

Mayor Katinka bólint.

— Át fognak engedni. Köszönöm a tanácsot, ezredes úr!

Az ezredes nevetve tiltakozik.

— Én kérem nem tanácsot adtam, hanem tréfálkoztam!

De Katinka már nem is hallja, siet az autó felé. A többi utána.

— Katinka! Katinka! — liheg Pusztay — csak nem gondolja komolyan...

Király Béla vigyorog.

— Te nem ismered ezt a lányt!

És máris olyan nyugalommal helyezkedik el az autóban, mintha neki volna a legmegfontoltabb vezetője.

Az ezredes csak nézi.

— Maga komolyan gondolja ezt?

— Hogyne!

— Hát akkor legalább addig várjon, amíg egy katonát adok maga mellé. Aki a határig elkíséri!

A soffőr mellé pufók képű legény telepszik s az autó megindul. Így mennek át az autót minduntalan megállítani készülő magyar őrszemeken, majd a katoná int, az autó megáll.

— Na — azt mondja — az országút másik oldala holnapig még Románia.

Egy kis kukoricásból kitekingető ház oldalán cigányképű román őrszem.

A honvéd odaint.

— Komal Gyere ide!

A komának nem akaródzik. Hadonászik a puskájával.

De Katinka nem ijedős, kiugrik az autóból s maga megy a kukoricásba a hadonászó katonához.

Egy pillanat múlva szaporán rakja a szót román nyelven, benyúl a táskájába, valamit az őrszem márkába nyom, aztán hátraint a soffőr felé.

— Jöhetnek!

Az autó tétován megindul.

Pusztay Barnabás kicsit ijedten kémleli a határt.

— Már Romániában vagyunk — mondja Katinka és beül — Mehetünk tovább!

— De hát hogyan akar eljutni Kolozsvárig — aggdaldmaskodik a főorvos.

— Van nálam lei — válaszol Katinka és megindulnak.

A magyar honvéd elismerő vigyorgással néz utánuk.

Esteledik. Az országúton hosszú sorban költözőkődő társzekerek, visszavonuló román csapatok. Mind jobban összetorlódik a tömeg, az autó alig tud továbbmenni. Emberek, kocsik, állatok, gépek, egyetlen kaotikus kavargásban.

Szinte lehetetlennek látszik a továbbjutás Nagyvárad felé. Kis falusi kocsmá elé érnek, Katinka megállítja az autót.

— Itt maradunk éjszakára, lehetetlenség továbbmenni. Nincs hely az országúton. Elfoglalják a költözőkődő románok.

Pusztay, Király doktor, Mayor Mili bólintanak. Maradni kell. Lázban ég a kis magyar falu. Izgatott

türelmetlen emberek, már szedik le a románnyelvű cégtáblákat, magyarra fordítják a román neveket. Egyetlen lázas ünnepi készülődés az egész helység.

A jegyző családja búcsúzkodik. A szemük tele könnyel. Alig tudnak elszakadni innen, húsz év óta laknak itt, a gyerekek már itt születtek, gyökeret eresztettek, hozzánőttek a magyar röghöz. Hiába! Menni kell, visszarendelték őket a regatba.

Katinkáék bemennek a kis kocsmába hangos szóval mosolygós, pirosarcú asszony fogadja őket:

— Adjon Isten jó estét!

— Jó estét, — válaszol Katinka vidáman. — Kérünk valami vacsorát és szobát éjszakára.

— Van lelkem, van, — mondja az asszony, azután izgatottan kérdi: — Odaátról jönnek, otthonról?

— Persze, hogy otthonról. Otthonról jövünk, hazafelé tartunk.

Az asszony végigsímogatja Katinka karját, azután elsiet, hogy vacsoráról gondoskodjék. A vendéglő egyik sarkában billiárdasztal, tetején meztelenül szégyenkezik az asztallap.

— Hát a zöld posztóval mi történt? — kérdi Katinka, mikor a kocsmárosné visszajön. — Hogyan billiárdoznak itt az emberek?

A kocsmárosné piros arca még pirosabb lesz, halhalkan mondja:

— Tegnap még billiárdoztak. Tegnap még megvolt a zöld posztó is. De ez volt az utolsó zöld anyag a faluban, mindent összevásároltak zászlóra. Nekem volt egy piros ruhám, egy fehér ingem, hát zöldnek hozzászabtam a billiárdasztal posztóját. Nem lehet

az, hogy magyar zászló nélkül fogadjam holnap reggel a honvédeket.

Pusztay Barnabás felváltva köhög és csuklik, Király Béla dörmög valamit, Mayor Mili leplezetlenül törölgeti a könnyeit és szeretettel simogatja meg az asszony haját.

Éjszaka egyikük sem alszik. Katinka már hajnalban kimegy az országútra, megnézni, jönnek-e a magyarok. Az országút most már üres, eltűntek a költözködő kocsik, eltűntek a román csapatok. Katinka leül a kazal tövébe és teli tüdővel szívja be a friss hajnali levegőt. Alig néhány percig marad csak egyedül. Pusztay Barnabás magas alakja jelenik meg és szó nélkül mellé telepedik. Értik egymást hang nélkül is, dobogó szívvel kémlelik az utat.

Egyszerre csak autó közeledik, alig néhány lépésnyire tőlük megáll. Román tiszt száll ki belőle. Elegáns, szinte túlságosan jólszabott egyenruha feszül rajta, fénylő lakkcsizmás lábával idegesen topog, jobbszemén monokli, amit percenként lekap, hogy megtörölje fehér selyemzsebkeendővel. Ápolt, nőiesen fehér kezével idegesen simogatja hátra a haját. A kocsiban egy altiszt és egy kürtös, az altiszt kezében fehér zászló.

— Nézze, — súgja, — Jönnek! Magyar autó!

És tényleg a magyar határ felől kocsik közeledik. Magyar katonatiszt ugrik ki belőle, frissen, ragyogó szemmel. Néhány szót váltanak, a román és a magyar, azután visszaülnek kocsijukba és ismét üres az országút.

Katinka izgatottan ugrik fel.

— Gyerünk a sorompó felé! Nem tudok itt ülni és várni.

Némán mennek egymás mellett. Mayor Katalin, a vidéki színésznő okos, józan lánya és Pusztay Barnabás doktor, a tátrai szanatórium főorvosa, Wahlen professzor volt munkatársa, a régi világ megtestesítője. Most nincs ellentét közöttük, izgatott figyélésel, mereven előreszegezett pillantással mennek, szívdobogva lesik, hogy mikor látják meg az első magyar honvédet a huszonkétesztendős rabság földjén.

Egyszerre, mintegy vezényszóra megállnak. Az országút kanyarodója mögött feltűnik egy kerékpáros magyar honvéd. Utána még egy, újra még egy. Azután már ütemes léptek alatt reng a föld, dalolva, vidáman menetelnek a magyar fiúk és Katinka, Pusztay Barnával kézenfogva, sírva-nevetve kíséri őket a kis magyar falu, Bors felé.

A falu határában már áll a diadalkapu, nemzeti-színű szalagokkal, virágokkal ékesen. Szinte percek alatt emelték a mámoros, ujjongó emberek.

Katinka és Pusztay Barnabás csak nagy nehezen találják meg autójukat. Király Béla és Mayor Mili várja őket. Mili ujjongó sírással öleli át a lányát.

— Katinka, Katinka! Ezt is megéltük! Érdemes volt élni.

Beülnek a kocsiba és indulnak a magyar csapatok nyomában Nagyvárad felé.

Ömlik és ömlik a katonaság. Pesti levélhordók mosolyognak egy teherautó ponyvája alól. Biciklisták, nemzetiszínű szalaggal diszített sapkával. Vonat rohog a síneken, virágos, lobogós vonat, a első magyar katonavonat. Lovasok hullámzó sora, tűzerek,

autósok torlódnak az úton. Magyar rendőrök sisakja világít ezüstösen a napfényben.

Katinkáék autójának minden percben meg kell állni, az út mellett óriási tömegekben felvonuló honvédcapatok és járművek forgatagában. Szinte lépésenkint jutnak csak tovább.

Vasuti sinekből, betontömbökből úttorlaszok. Drótakadályok, spanyollovak, Rozsdásodó drótsővények. De a honvédek alig egy óra alatt teljesen eltávolítják az összes akadályokat.

Aztán egyszerre különös dombsor emelkedik ki az alföldi mezőkből. Károly-vonal. Zöld gyepvel álcázott dombok, betonerődök, mögöttük kiterjedt árokrendszer.

Most az erdők üresen tátongnak. Elvitték a berendezésüket, elpusztították az alul- és felüljárókat is.

Katinka látja, amint az országútról balra befut az első magyar vonat a határon át Biharpüspökire. Az állomáson mindössze öt percig áll, de az öt perc is elég arra, hogy „Episcopia Bihor” újra Biharpüspöki legyen. Pillanatok alatt ugrálnak le a vasutasok. Mindenki pontosan tudja, mi a teendője. Az egyik a névtáblát cseréli ki, a másik a többi feliratok helyett hoz magyar táblákat, ismét mások az irodában teremtenek rendet. Öt perc, minden kész van.

Az országúton végeláthatatlan folyamként vonul a honvédség.

Király Béla izgatottan kiáltja Katinkának:

— Próbáljunk gyorsabban haladni. Jó lenne a katonák előtt beérni Nagyváradra.

Ezerkilencszáznegyven szeptember hat.

Kora reggel van. még, de talpon már az egész város. Csak éppen az utcán nem jár senki, senki. Mint halott város néma házai közt az éjféλι óra multán elvonuló kisértetek: román katonák végeláthatatlan sora.

Hangtalanul rakják a lépést egymás mellé s mennek, mennek . . .

Már hetek óta szakadatlan.

Huszonkét esztendő után vonulnak ki Nagyváradról.

A néma, néptelen utcákat szegélyező házak ablakán néha a függöny lebben s egy-egy égő szempár látszik egy pillanatra.

Zárt kapuk, ablakok mögött a magyar város nézi az elvonuló Romániát.

*

És ez is ezerkilencszáznegyven szeptember hat. Csak néhány órával később.

Egyszerre az egyik toronyban megkondul a harang. A másik harang átveszi a hangot s pillanatok mulva zengeni, zúgni, bongani kezd Nagyvárad minden harangja.

Kicsapódik egy kapu. Utána a második. A harmadik. Tizedik, századik, ezredik és tíz- és tizezer eddig néma torokból egyszerre kitör a hang.

Egyetlen önfeledt, mindent elsöprő, boldog kacagással egyesül a város torka, a kacaj felszökken a földről a házak fölé, betölti a tereket, utcákat, zeng a levegőég.

Tizezrek rohannak az utcára, egymás nyakába

borulnak, zokognak, nevetnek, fürge kezek, lábak magasba kúsznak, másodpercek múlva piros-fehér-zöld színek pompája leng a házak ormán.

Mintha egy világ minden virágát gyűjtötték volna egybe titkos éjszakákon, s az illat, a virág sötét, homályos kapualjak mélyéből az utcára zuhan, póznára kúszik, ablakokat fut be és pillanatok alatt roskadozik a virág alatt egy egész város.

Tavaszi-ünnep.

Mámoros, fékevesztett tavasz-ünnepe egy világnak, amely huszonkét év óta nem látott tavaszt.

Pillanatok alatt virágba borul az egész Bémer-tér, virágban úszik a most már magyar színház, kivirágzik minden ház, minden utca, kilombosodik a Szent László-tér, öszirózsa sűrűsödik szőnyegpompává a pillanatok alatt emelt tribün körül. A házak ablakában Perzsia, Szmirna fiainak kezemunkájából csomózott drága szőnyegeket lenget a szél s a kapualjak döntik magukból az embereket, akik huszonkét éve álmodták, hogy egyszer lesz még tavasz.

Mint a kirajzó méhek, zsong a város. A házak régi, évtizedek óta rejtegetett ruhákba öltözött férfiakat dobnak a mámor kacajában zengő házsorok közé. Zászlók lengenek, amelyeket kirágott a moly, mert huszonkét év óta voltak elrejtve.

Hisztériás kacagások, ölelések, csókok.

Sápadt és kipirult lányok, amint rohannak előre, magyar ruhában, amit titokban varrtak három éjszakán s a cérnát a tübe az apa fűzte.

Rohannak előre.

Katinka is ott rohan a tömegben, már régen elszakadtak egymástól. Az ünneplő tömegben ott zokog va-

lahol Mayor Mili, váradiakkal együtt éljenez, rohan Király Béla és Pusztay Barnabás.

A harangok zúgnak, kitárt ablakok mögül, le nem zárt rádiókból dübörög a Rákóczi-induló.

Aztán egyszerre, egyetlen kiáltás, egyetlenegy, de egy város minden torkából szakad ki. Az utcák két oldalán megtorpan a rohanó ár. Nagydob puffan, trombita harsog, feldübörög ezer és ezer férfiláb ütemes lépése, egyetlen gigászi, örült, artikulátlan, mégis gyönyörű ordítás tör elő:

Huszonkét év után Nagyváradra megérkezett Magyarország.

A magasból hull a virág, ezrek zokognak, ezrek nevetnek.

Ezrek térdreborulnak és úgy szórják virágaikat a honvéd lába alá. Tíz és tízezer huszonkét éven át fegyelmezett lélekről törik le minden gátlás, bilincs: megvalósul a legfájóbb, a legszebb álom.

Harsog a kürt, Nagyvárad utcáin magyar induló, pezsdítő ütemére dobban a láb. Aztán egyszerre egy vad sikoltás:

— Horthy! Horthy!

A tribünön szorongó tömegből emberi testek vágódnak ki, sápadt arcok néznek a Bémer-tér felé, ott jön fehér lován Horthy Miklós.

Pusztay ott szorong a tömegben, egyszerre érzi, hogy egy remegő kéz megragadja a karját, nyöszörgő hangot hall, mint egy kis gyerek nyöszörgése:

— Jaj, ezt nem lehet elbírní . . .

Nézi, ki az. Egy kámzsás barát. Segélytkérően szorongatja Pusztay karját. Ugyanebben a pillanatban a másik karját megkapja egy úriasszony:

— Könyörgöm, kiáltsa maga is velünk: éljen a Kormányzó Úr.

De már ő sem tudja kiáltani. A díszmagyarba öltözött test egyszerre összecsuclik, két karjával Barnabás lábát átkarolja, arcát sáros csizmájához szorítja és úgy zokog:

— Meg kell halni! Most kellene meghalni...

Lehetetlen leírni az érzéseket, Pusztay arra gondol, ennek a két magyarnak van igaza, most kellene meghalni, mert ennél nagyobb érzést az élet soha, soha nem adhat.

Hull a virág, zeng az éljen, harangok zúgnak, patog az induló, a lábak dübörögnek, egy férfit a zokogás ráz, hirtelen a szomszédja vállára veti magát, nagy teste csakúgy rázkódik a zokogástól.

Tavasziünnep Nagyváradon.

Horthy Miklós leugrott már fehér lováról, fürgén, fiatalosan megy fel a tribün emelvényére, leírhatatlan a tombolás, ami betölti az egész teret; itt már nem is józan emberek állnak egymás mellett, hanem emberek, akik huszonkét esztendei börtön után először léptek ki a szabad levegőre s az örület határán a boldogságtól megrészegeedtek.

Igen, tavasziünnep Nagyváradon.

A Szent László-tér egyik sarka felől ebben a pillanatban méltóságosan hömpölyögve elindul a Himnusz.

A Magyar Himnusz.

Nagyvárad újra Magyarország.

Leomlott a tigrisbéke egyik oszlopsora.

„Megbühödte már e nép a multat s jövőndöt...”

Egymás után járulnak a kormányzó elé a meghatott váradiak. Elcsukló hangok, túláradó érzések. Először magyarok. Azután Horthy Miklós előtt új szónok áll.

A román polgármester lép a szónoki emelvényre. Minden szem felé fordul, amikor erős hangon megszólal:

— Mint Nagyvárad törvényhatósági joggal felruházott város kinevezett polgármestere, mély hódolattal van szerencsém a várost főméltóságodnak átadni.

— A város magyar lakossága a történelmi fordulatot megillető igaz örömmel és mélyeséges lelkesedéssel ünnepli a mai napot, a román lakosság pedig teljes megnyugvással veszi tudomásul sorsának eme változását.

— A két egymásra utalt nép békés együttélésének reményében a város összlakosságának nevében tiszta szívvel és tiszta lélekkel üdvözlöm főméltóságodat és kérem a jó Istent, hogy egészségben sokáig éltesse.

De már új szónok következik.

A román egyházmegye nevében beszél a görög-katolikus esperes:

— Jöttünk, hogy kifejezzük alattvalói hűségünket. Hódolatunk őszinte és minden hátsó gondolattól mentes, mert hisszük, hogy minden hatalom Istentől van és ki a föléje helyezett hatalomnak engedelmeskedik, Istennek engedelmeskedik. Itt voltunk, itt vagyunk és itt akarunk boldogulni. Kérjük a jó Istent, áldja

meg főméltóságodat, hogy atyai és bölcs kormányzása alatt megtalálhassuk a békét és a nyugalmat.

Pusztay Barnabás csak áll, hallgatja a beszédeket, nézi Horthy Miklóst és feleségét, Magyarország csodálatos szépségű nagyasszonyát, amint mélytüzű, nagy, sötét szemét szeretettel, nyájasan fordítja az ünneplő közönségre. Szinte úgy érzi, hogy nem államfő áll a dísztribünön, hanem az apa és anya vegyült el gyermekei körében.

Most mély, érces hangra figyel fel Pusztay doktor és ezek az egyszerű szavak megfogják a szívét, könnyeket csálnak a szemébe:

— Szegényen, kifosztottan üdvözöljük magyar testvéreinket, de bocsássák meg szegénységünket, hiszen azért vagyunk szegények, mert magyarok maradtunk...

— Többet jelent, igazabb ez a néhány szó, mint akármelyik híres szónok beszéde — mondja halkán Katinka.

A kormányzó hitvese a nagyváradi asszonyok részére egy selyemzászlóra felköti a maga piros-fehérezöld szalagját.

Huszonkét évvel ezelőtt egy lelkes váradi asszony varrta ezt a zászlót. Azt hitte akkor, hogy néhány nap múlva bevonulnak a magyarok. A remény elhervadt, a zászlót színenként három részre vágták.

Most újból összevarrták a zászlót és azt mondja a nagyváradi asszonyok szónoka: Azért fognak élni, hogy soha ezt a zászlót széjjel-ne bonthassák és széjjelbontani ne engedjék.

Esteledik. A váradiak a szó legszorosabb értelmében megmámorosodnak a boldogságtól, hogy újra magyarok. Virággal, fenyőgallyakkal borított utcákon járnak Katinka és ők hárman az Attila utcai régi ház három gyermeke. A város újból és újból kitörő örömujjongással fogadja a szakadatlan sorban érkező honvédeket. Szinte egyetlen örömmámorban izzó, tomboló karneváli éjszakát ünnepel Várad lakossága. Már a második éjszaka, hogy Katinkáék alig aludtak valamit, de nem érznek fáradtságot, álmoságot, szinte lehetetlenség ebben a villanyfényben tündöklő, ünneplő városban aludni. Az utcákon ezrével tolonganak az emberek, szinte gyerekmódra élvezik a szabadságot, a huszonkét esztendő rabságából való felszabadulást.

Hajnal felé Mayor Mili boldogan, fáradtan öleli át Katinkát.

— Gyere kislányom, próbáljunk aludni! Kell az erő, megyünk tovább Kolozsvárra.

*

Mintha az időjárás is átérezné a magyarok boldogságát. Ragyogó napsütés aranyozza be a honvédek diadalútját a régi trianoni határtól a keleti Kárpátokig. Kora hajnal van, Katinka alig aludt valamit, de nem érez fáradtságot, alig várja, hogy indulhasson tovább Kolozsvár felé. Mayor Mili izgatottan Csara László gondol, vajjon mi történt vele.

Alig fél óra mulva autóban ülnek mind a négyen és igyekeznek tovább, a Királyhágó felé.

Pusztay Barnabás tudja, hogy soha nem felejtí el ezt az utat.

Az autó lassan halad előre, körülöttük vidáman éneklő katonák, minden kis faluban virágosó, nemzetiszínű zászlók, fehérruhás lányok.

Katinka kacag és vidáman éneklő a honvédekkel az új bakancsát:

„Ne sirasson édesanyám, ha elvisznek katonának,
Letelik a két esztendő, jó dolga lesz a fiának.
Megkérem a hadnagy urat, eresszen el szabadságra,
Odahaza vár a babám a szüreti mulatságra . . .

Ne várjanak édesanyám, nem mehetek szabadságra,
Mindnyájunknak el kell menni a magyar-román határra.
Megindul a menetszázad a hadnagy úr parancsára.
Nótaszóval vonulunk be a szép kincses Kolozsvárra.“

Ragyog a szeptemberi nap, amikor Katinkáék autója begördül Csucsára. Még a katonák előtt érkeznek. Mindenütt örvendező arcok fogadják a kocsit a nagy magyar költő, Ady Endre falujában. Akinek kúriájába Goga ült be. Goga Octavián.

Gyönyörű tájak között visz az út tovább. Mayor Mili halkán mondja a két gyerekkori pajtásnak:

— Nincs több ilyen szép ország a világon.

A magyar honvédség alakulatai végeláthatatlan sorokban vonulnak előre. Az él már messze eltűnik a Körös kanyarjában, mire a derékhad a községbe ér. Század századot, motoros jármű motoros járművet ér s a poros országúton menetelnek a magyar honvédek Bánffyhunyd felé.

Egyetlen nagy család az úton hömpölygő tömeg. Öreg, fiatal, úr, paraszt, magyar, román, mint régi

ismerős menetel együtt kelet felé. Mindenki beszél, mindenki tud valamit. A kivonuló románok magukkal vitték a nagyobb városok telefonberendezéseit, Kolozsvárott leszerelték a vasuti főműhely beépített gépeit és elhurcolták Sepsiszentgyörgyről a dohánygyár egész berendezését.

Arról beszélnek, hogy egyes romániai vállalatok felmondanak magyar alkalmazottaiknak és tömegeesen bocsátják el őket, minden végkielégítés nélkül. A moldvai munkatáborokban, amelyeket magyarok részére létesítettek, még mindig százával vannak olyan magyarok, akik a visszacsatolt területek lakosai.

Pusztay Barnabás, Király Béla, Mayor Mili, Katica, nem győzik nézni, hallgatni a körülöttük kavargó szóáradatot, emberfolyamot.

Ismerősök, barátok tűnnek elő egy-egy órára, félnapra.

— Ugy látszik az egész világ Kolozsvár felé igyekszik, — mondja Király Béla.

Bánffyhunyadi előtt megkapóan szép kép állítja el a szót.

A község lakossága a kora reggeli óráktól kezdve talpon van és várja a magyar honvédek érkezését. Hatalmas diadalkaput állítottak fel a nagyközség határában. Kalotaszegi községek legényeiből összeállított lovasbandérium áll előtte. Színpompás, gyönyörű magyar viseletben, vár a falu népe a diadalkaputól a főtérig.

*

A nagy tömgben leszorítják Katinkát és Pusztayt a járdáról. Fialat, pirosposzsgás arcú magyar rendőr lép hozzájuk és udvariasan mondja:

— Méltóztassék a járdán maradni, a kocsit szabadon hagyni.

— Hogy mondta? — kiált egy magas, szélesvállú legény, aki a helybeli fiatalok csoportjával várakozik az utcán.

— Méltóztassék a járdán maradni, — ismétli nyugodtan a rendőr.

A legény csak bámul, hebeg valmit, nem érteni, hogy mit.

— Van valami kívánsága? — kérdi csendesen, változatlanul udvariasan a rendőr.

A legény dadog.

— Nem értem... Méltóztassék? Azt mondta?

Igen, azt mondta. A legény arcán látszik, hogy nem érti. A román rendőrök ilyesmit egyszerű mellbevágással intéztek el. Nem szokták még meg, hogy ilyen udvariasan, embermódra beszéljenek velük.

Már Kolozsvár közelében jár az autó, amikor hatalmas robaj hangzik.

— Mi történt? — kiált Mayor Mili.

— Gummidefekt, — nevet Katinka.

Kiszállnak, A soffőr szerel. Körülöttük hullámszik az út, hömpölyög az emberfolyam. Mindenki Kolozsvárra tart. Egyszerre Mayor Mili felsikolt, rohanni kezd. Bámulva néznek utána, nem értik mi történt.

Azután Király Béla is felkiált, siet Mili után.

— Csara László!

Igen, Csara László, ott áll a torlódás közepette, Mili feléje tárja a karját.

— László! — az asszony zokogva borul a nyakába. — Csakhogy itt van! Hol járt? Mi történt?

Néhány perc múlva már öten állnak az autó mellett és boldogan hallgatják, hogyan került ki Csara a kisenevi börtönből.

— És most honnan jön László?

— Marosvásárhelyről. Oda már tegnap bevonultak! Mili! Ha látta volna!

De lehet-e mindent látni, lehet-e mindezt a boldogságot elviselni?

*

Katinkáék autója megelőzi a katonákat és a szabaddá vált országúton, tornyos szalmakalapukat megemelő románok között roboog Kolozsvár felé. Reggel van. Reggel hét óra.

Egyszerre a szépség bűvöletétől elhül bennük a vér. Távol, mintha felnagyított színes hangyaboly indult volna meg — észrevette az autót Méra község népe. Száz és száz ember rohan az országút felé, ahol most érkezik meg hozzájuk — Magyarország.

Egetverő éljen harsan és a falu apraja-nagyja, unokától a dédapáig, színes, csodálatosan szép kalotaszegi viseletben megrohanja autóikat.

És zeng a Himnusz.

— Istenem — suttogja Mili — aki nem élte át, az nem tudhatja mi az, amikor egy erdélyi falu népe ott áll kora reggel az országúton és először — huszonkét év óta először énekelheti a magyar Himnuszt.

Az első taktus még megy, aztán egyszerre egy asszony felzokog. Egy perc múlva ezer ember egymás

nyakába borulva zokogja a magyar imádságot. Körülveszik az autó utasait, ölelik, csókolják őket:

— Édes magyarok! Az Isten áldja meg magukat, hogy értünk jöttetek!

Nem szégyen bizony, Pusztay Barnabás doktor, a tátrai szanatórium főorvosa, Király Béla doktor, Csara László, sőt még Katinka is, együtt zokog az ünneplő, ujjongó tömeggel.

A méraiak honvédet nem láttak még, az a három tiszt az első, akik Katinkáékkal együtt érkeztek most. Tapogatják őket, öreg parasztasszonyok borulnak a nyakukba s amikor tovább indulnak, Csara László kezébe nyomják legszebb zászlójukat, vigye el örök emlékéül ennek a napnak.

Csara fogja a zászlót. Lobog a szélben, ahogyan indulnak Kolozsvár felé. Még egy kalotaszegi viseletbe öltözött falu rohan eléjük. Cigánybandával jönnek, zeng a nóta az első magyaroknak.

— Táncoljanak velünk.

És reggel negyednyolckor cigányzene kísérete mellett, könnyesen kacagó, gyönyörű, mámoros, boldog kalotaszegi lányokkal, asszonyokkal, legényekkel járják a csárdást.

Végre ismét tovább. Csara áll az autó ülésén, kezében a hatalmas nemzetiszínű zászló, egyszerre felordít mellette Király Béla:

— Odanézz! Kolozsvár!

Háromnegyed nyolc. Ott állnak a város szélén. A házakból kirohannak az emberek, tele tál kolozsvári kürtöskaláccsal, borral, kenyérrel.

— Magyarok! Édes magyarok! Első magyarok Kolozsvárott.

De a város belsejéből biciklis küldönc érkezik.

— Ne jöjjenek be, ott vannak még a románok. Tankjaik ott állanak a főtéren.

Kilenc óráig — keleti idő szerint tízig — állnak a város szélén. Akkor új küldönc: indulhatnak:

Egy perc múlva ott vannak az utcára rohanó kolozsváriak tömegében. Hull a virág, a hatalmas lobogó remeg Csara László kezében. Felkapaszkodnak az autókra, szinte kitépik őket a kocsiból, a tiszteket felkapják a vállukra, úszik a levegőben az első magyar katona Kolozsvárott, a többiek, a szeretetnek, a márnak olyan féktelen kitörésében, aminek érzékeltetésére nincs szín és nincs szó.

Csak ismét könny és ismét mélységes meghatottság.

A tömegben külföldi ujságírók, németek, olaszok, amerikaiak, spanyolok. Szédülten a megrendítő pillanatban, amikor Kolozsvár magyarrá lett. Aztán felzendül egy csodálatos zenekar.

Végeláthatatlan menetben kétezer magyar cigány!

Kétezer magyar cigány vonul az utcán a taps, könny, éljen márnában és mennyekig ható zengéssel száll először, legelőször az utcán a nóta:

„Horthy Miklós katonája vagyok . . .

Leírhatatlan jelenetek játszódnak le a virágtengerbe borult kolozsvári utcán.

Katinkáék szédülten járják a várost. Mili egyik kezével a lánya kezét fogja, másikkal Csara Lászlót vonszolja, mögöttük lázasan rohan Király Béla és Pusztay Barna.

Ölelések, kacagások, csókok.

Egyszerre a Hintz patikánál egy csontosarcú fiatalember felkapja a fejét és felordít:

— Katinka! Katinka!

Katinka kitépi magát anyja kezéből és repül Mózes úr felé.

A két orvos mögöttük áll, Király Béla hirtelen hangosan felzokog, ráveti magát Pusztay vállára, nagy teste rázkódik a zokogástól.

— Kolléga úr... kolléga úr... — motyogja Pusztay Barna, ahelyett, hogy azt mondaná: „Ne sírj Béla...” — Kolléga úr... kolléga úr... — motyogja és sápadt arcán folyik a könny. Most érzi, hogy megöregedett, hogy ő már nem fogja felfedezni azt a titkot, amelyet ifjusága óta keres, ami egész életének a tartalmát jelentette.

Pusztay Barna és Király Béla elszakadtak a két boldog pártól. Ketten járnak az örömmámorban uszó várost. Egyszerre hangos kiáltásra figyelnek fel:

— Barna! Béla!

Magas, negyven év körüli úr siet feléjük, Pusztay Barnabás unokaöccse, kivel még régen, ott az Attila utcában sokat verekedtek. Most ujságíró, komoly családapa. Lapja küldte ki Erdélybe. Boldogan ölelik meg egymást, gyors kérdések, feleletek.

— Tegnap még a Viso völgyében voltunk! — hadarja — a Pietros 2300 méter magas csúcsára néztünk fel. Te, ha láttad volna a honvédkerékpárosokat, ahogy kapaszkodtak a Prislop hágóra! 1413 mé-

ter. Egy nap alatt tettek meg nyolcvan kilométert. Ott voltam újra Kirlibaba, Dornavatra tájékán, ahol a világháborúban jártam. Hauptmann von Bartha volt a kapitányom, a mostani honvédelmi miniszter.

Az ünnepi kolozsvári utcán zeng a szavalókórus. Egyre újabb és újabb rigmusok hangzanak:

„Horthy, Csáky, Teleki
Nem határ a feleki...”

A Kolozsvár közelében meghúzódó Felek község tiltakozik benne, mert életereit vágta el az új határ.

Másik szavalókórus ütemes kiáltása hangzik:

„Arad, Brassó, Temesvár,
Minden magyar visszavár...”

Kolozsvárnak egyszerre vérzik a szive és egyszerre kacag a boldogságtól. Pusztay Barnabás és Király Béla úgy érzik, hogy ezt már nem lehet elviselni...

*

Délután egyszerre elfelhősödik az ég. A Szent Mihály templom előtt felállított tribünön ott áll már a bevonult hadsereg parancsnoka, a járda két oldalán mámorosan lelkesedik a felszabadulását ünneplő város, az úttesten pedig dübörgő lépésekkel, díszmenetben vonul el tábornoka előtt a honvédség.

Katinkáék a leszakadni készülő eső elől az Albina ház egyik ablakába kérezkedtek, de Mózes úr csontos arca ott tűnik fel az úttest szélén szorongó mámoros tömegben a Hintz patika előtt.

Mellette sápadt fiatalember. Mindenki tombol, mindenki ragyog, ez a fiatalember áll mozdulatlanul, gomblyukában nincs trikolor s Mózes úr egyszerre azt

veszi észre, hogy szomszédja szeméből könny bugygyan ki.

Ezen a napon sok könny omlik Kolozsvárott, de Mózes úrnak észre kell vennie, ez a könny más, egészen más. Ez a fiatalember nem egy álom valóráválásán hullat örömkönyt, ez egy szertefoszlott álmat sirat. Ez a fiú román.

Mózes úr karja kinyúlik, csendesen megérinti. A sápadt fiatalember ijedten ránéz. Talán detektívet sejt benne. De leolvassa arcáról, hogy nem vezet el-lenséges szándék s a száján kibuggyan a szó:

— Minket becsaptak itt!

Ebben a pillanatban leszakad az eső. Mózes úrnak csak ez az egy ruhája van, menekülni készül a legközelebbi kapu alá. Am ekkor a sápadt fiatalember utánakap s könyörögve kéri:

— Ne menjen el!

— Csak ez az egy ruha van velem, s ha elázik . . .

— mosolyog rá Mózes úr, de a fiatalember azt mondja s a szemében könyörgés van:

— Itt lakom a közelben! Ha feljön hozzám, ablakból nézheti a felvonulást!

Mózes úr bólint és elindul vele. Mikor felérnek az emeletre s a lakásban éppen kinyitják az ablakot, a térről szavalókórus hallatszik:

„A román tiszt puder, ruzs,
Olyan mint az asszonyhús . . .”

S lent az utcán egészséges, barnára sült arccal masíroznak a magyar tisztek.

A sápadt fiatalember megrázkódik.

— Szégyenlem magam! — mondja ólomfehéren.

Mózes úr ránéz. Megérti, hogy neki keserű ez a nap.

— Gondoljon arra, hogy huszonkét évig nekünk is nagyon sok fájt. Meg kell értenie, hogy ma odalent az érzések túláradnak!

A román fiú megrázza a fejét.

— Ne értsen félre! Nekem az fáj, hogy igazuk van! Talán a ruzsban akad egy kis túlzás, de a puder igaz! Nincs három napja, már tudtuk, hogy fél Erdély elveszett a mi számunkra, s a New York kávéházban láttam egy román ezredest, amint pudriét vett elő, mint egy nő, kis tükrében vizsgálgatta arcát és puderozkodott...

Mózes úr hallgat. Az ablakban mellette ott áll a román fiú, nézi a szakadatlanul dübörgő honvédeket, a hatalmas kaliberű ütegeket.

— Rettenetes! — suttogja — Rettenetes!

— Mi rettenetes?

— Ez az ébredés! Önök nem tudhatják, hogy benünk fiatalokban ma mi omlott össze! A román nemzeti felsőbbtségbe vetett hitünk! Nekünk az iskolában azt tanították, hogy a magyar egy semmire sem való, satnya, pusztuló fajta, szájhősködő népcsökevény. És most látjuk a valóságot!

Ó, Mózes úr sok vívódó órájából ismeri ezeket a gyötrődő érzéseket, melyek ezt a román fiút kínozzák most. Hallgat. Tudja, hogy hagyni kell, hagyni, míg kiömlik belőle, ami felkavarta.

— Kérem, higyeje el nekem — nyúl karja után a fiú — én ma tudtam meg, hogy Kolozsvár magyar város! Itt nőttem fel s a mai napig hittem, hogy ez román város, hogy itt a magyarság csak jelentéktelen

kisebbség! Én az utcán mindenütt csak román szót hallottam és nem tudtam, hogy a házak mélyén, bezárt ablakok, ajtók mögött egy magyar város él, melynek mi csak az utcáit és tereit tudtuk elvenni! A nyilvános helyeit!

A téren lent most dübörögnek a hatalmas kaliberű ágyúóriások. A román fiú arca egyre fehérebb. Mózes úr nagyon megsajnálja.

— Miért kínozza magát? Csukja be az ablakokat, hogy ne hallja az ujjongást! Miért kell néznie ezt, ha fáj!

De a fiú hevesen a fejét rázza:

— Nem, nem — mondja gyorsan — Ezek az emberek huszonkét évig kénytelenek voltak hallgatni! Én értem, hogy most megmámorosodtak attól, hogy újra hangosan beszélhetnek magyarul, a himnuszukat énekelhetik! Én értem, hogy mámorosak, amikor újra birtokukba vehetik az utcát, ami eddig is az övék kellett volna, hogy legyen!

Mózes úr nézi a fiút.

— Hány éves maga?

— Tizenkilenc.

— Itt járt iskolába?

— Az idén érettségiztem.

— És most mit akar csinálni?

— Egyetemre szerettem volna menni.

— Mi akadály van?

— Arra nincs pénzem, hogy Bukarestbe...

Mózes úr azt mondja:

— Iratkozzék be a kolozsvári egyetemre.

A fiú hangja most halk, alig hallatszik:

— Nem hiszem, hogy felvegyenek...

— Miért?

Egy pillanat csend.

— Román vagyok. Diákokkal magyarellenes tüntetésekben vettem részt...

Mózes úr csodálkozva kapja fel a fejét.

— S azt hiszi, hogy Magyarország most gyereken akar bosszút állni? Vagy egyáltalán bosszúra gondol?

A fiú szeme felcsillan.

— Hát nem?

— Persze, hogy nem!

A fiú izgatottan jár a szobában. Aztán megáll Mózes úr előtt.

— Hát... azt hiszi, hogy én beiratkozhatom Kolozsvárott?

— Igen.

Hallgat, küzködik.

— És... nem fognak bántani, mert tüntettem a diákokkal?

— Nem.

Megint jár fel s alá, aztán hirtelen azt mondja:

— Ön jóindulatú ember, de amit mond, az csak vigasztalás! Hiszen a román cégtáblákat már... — hirtelen elhallgat.

Mózes úr nyugodtan kérdi:

— Miért nem fejezi be a mondatot?

A fiú nem néz rá.

— Eszembe jutott — mondja halkán — hogy én is vertem le magyar feliratokat. És egyszer a Lepage soron megvertünk egy diákot, mert magyarul beszélt.

A szeme szinte lázban ég.

— Tudja kérem, most kezdem észrevenni a dolgokat. Tavaly itt volt egy nagybátyám Bukarestből. Az Astoriában szállt meg s a ruháját leküldte vasaltatni. Sokáig hozták, én utána mentem. A műhely lent volt a pincében. Szép fiatal asszony állott a teknő, vasaló mellett. Várni kellett. Beszélgettünk. Elmondta, hogy ő is gimnáziumba járt, egy nagy bankban volt tisztviselő. Aztán elbuktatták a nyelvvizsgán, állását elvesztette. Így állt a vasaló, a mosóteknő mellé. Magyar nő.

Fejét felkapja, szemében riadtság ül.

— Mondja! Most ez lesz a mi sorsunk?

— Nyugodtan iratkozzék be az egyetemre.

— És... és nem kell a románságomat megtagadnom? Mert én nem tagadom meg!

Odakünn elállt az eső. Mózes úr kalapja után nyúl.

— Köszönöm, hogy fedelet adott az eső alatt.

A sápadt fiú megfogja a kezét.

— Kérem — mondja — ne értsen félre. Ez nem azt jelenti, hogy megtagadom román voltomat. De bennem valami megszakadt ma. Rájöttem, hogy akiknek fenntartás nélkül hittem, azok nem mondtak igazat. Én... én igyekezni fogok, hogy a belém nevelt előítéleteket legyőzzem. Igyekezni fogok, hogy megismerjem a magyarokat!

Mózes úr megrázza kezét és mosolyog.

— Rendben van fiatalember!

— És nem haragszik meg — kérdezi a fiú — ha én, a fiatalabb, egy tanácsot próbálok adni?

— Csak mondja!

— Kérem — dadogja — igazán ne vegye szerénytelenségnek, de ön olyan kedves volt hozzám... azt szeretném mondani, hogy...

— Mit?

— Legyenek okosabbak a velünk való bánásmódban, mint mi voltunk a magyarokkal! Legyenek okosabbak!

Mózes úr mosolyogva megrázza mégegyszer a kezét.

— Okosabbak leszünk! Mi nem csinálunk tigrisbékét!

Barátságosan a fiú vállára üt.

— Aztán, ha néha beszélgetni akar velem, hát jöjjön ki Tordaszakállásra. Vendégem lesz a turista-szállodámban!

A honvédsereg megy tovább. Ragyog a szeptemberi nap. Hegyek között kanyarog az út. Visszhangzik a magyar nóta.

„Vékony héjja, de vékony héjja
Van a piros almának.”

Az oszlop oldalán csontos arcú fiatalember és kemény hegymászó cipőben kipirult lány. Mózes úr és Katinka. Menetelnek az oszlop szélén, kivágják a lépést. Irány Tordaszakállás.

Az út kanyarog, Katinka felmutat egy csúcsra.

— Látja? — mondja — Ott, azon a csúcson álltunk meg akkor édesanyámmal, amikor a völgyben először láttam meg Tordaszakállást. Mélyen lent a

völgyben, odasímult a hegy lábához, mi álltunk fent, lábunkon lécek, szűzfehér hó...

„Szép szeretője, de szép szeretője
Van a magyar bakának.”

Katinka felnevet.

— Mózes! Hogy gyűlölt maga engem!

A honvédsereg megy tovább.

Mózes úr arca lázas.

— Télen-nyáron fent fogunk élni a hegyek között! Hétfőtől szombatig egészen egyedül, csak egymásnak! Katinka! Ha tudná, milyen szép ott fent a csend!

A honvédsereg dalol.

„Szép szeretője, de vékony, karcsú a dereka...”

Az út egyszerre kiegyenesedik. Katinka szive megdobban. Megfogja Mózes úr kezét:

Jaj! Odanézzen!

Igen, ott lapul a hegy lábánál a kis völgyben Tordaszakállas. Ott áll a kastély, sárga fala messze el látszik. A kis templom tornyán magyar zászló. S az út végén a falu népe feketéllik, lobogtatja kendőjét az érkező Magyarország felé.

A honvéd zenekar kürtjeiből friss, tüzes induló csattan.

— Katinka! Katinka! — Mózes úr arca a szokottnál is sápadtabb. — Hogy ezt megérhettem! Hogy ezt megérhettük! Nézze, Katinka!

Egyszerre elakad a szava.

A falu végén felállított diadalkapunál álló tömegből kiválik egy kis csoport.

Nem! Ez nem lehet. Csak rosszul látnak!

Csakugyan domnul daszkál Györgye Sabau az, aki a csoport élén közeledik? Csakugyan ő az!

Az ezredes előtt megáll, hangja csakúgy dagad az önérzettől.

— Ezredes úr! Szabó György tanító tisztelettel jelentkezik.

Katinka nem tehet róla, kibuggyan belőle a kacagás.

És Szabó György tanító hangja harsog.

— Eme magasztos pillanatban, midőn visszatérhetünk édes magyar hazánkhoz, mely huszonnégy esztendőn át volt álmodásunk . . .

— Mózes, hallja?! — Katinkának a könnye csorog a kacagástól.

Elneveti magát Mózes úr is.

Szegény daszkál.

Ismét zeng a magyar nóta. Keményen kivágva a lépést, diadalkapu alatt vonul be a magyar sereg Szakállásra. A tanító minden percben rikkant egyet.

— Éljen a magyar hadsereg!

— Éljen a vitéz ezredes úr!

Mintha bizony Tordaszakállas arra várna, hogy ő lelkesítsen.

Komikus emberke. De ki látja őt?

A szemek könnyben úsznak.

Az ősz virágait a honvédlábak alá szórják, ölelik, csókolják a borostás katonákat.

Ki bánja, hogy mit kiabál domnul Sabau, mai naptól megint Szabó György tanító úr?

Zeng a nóta.

Ütemesen dübörögnek a kemény férfiléptek.

Katinka Mózes úrral a menet szélén. Itt a község-háza. A templom. Asztalosné fogadója.

Katinka nem bír magával, kiabálni kezd:

— Asztalosné! Asztalosné! Jön a doktor! Nemso-kára itt lesz Király doktor!

Ott áll a gróf is.

A szeme könnyes. Küzd magával.

A báró sápadt. Lehet, hogy nem tiszta a lelki-ismerete?

Az ezredes kardja villan, a sereg megáll!

Vezényszavak pattognak, kisebb csapatok válnak ki. Indulnak jobbra, indulnak balra. Község-házára, csendőrségre.

Az ezredes előtt csendes ember áll meg. Rosszul beszél magyarul.

— Jelentek, én volta notar a faluban. Nagyon megszerette magyarokat. Ha lehet, szeretne itt maradni!

Tiszta tekintettel az ezredes szemébe néz.

Mózes úr máris odaugrik, keze a notár vállán, szeme az ezredesen.

— Derék ember ezredes úr! Becsületes volt mindig!

Az ezredes lehajol lováról és kezét nyújtja.

— Örülök, hogy megismertem!

Azután Katinkához fordul.

— A határt megszálló csapat tovább indul. Ha parancsolnak...

Katinka szeme csillog, a hangja dalol:

— Megyünk, megyünk, ezredes úr!

Mosolyogva kezét szorítanak, már indul is a csapat. Katinka és Mózes úr velük.

Elmennek Chivari lezárt patikája mellett. Aztán a csapat kifordul az országútra és Katinka szeme egyszerre megtelik könnyel.

Fent a magasban látszik már a turistaszálló.

— Mózes!

A fiú nem tud szólni.

— Mózes! Látja, megértük! Megértük! Értünk jött Magyarországra!

És ekkor egyszerre kemény vezényszó:

— Század! Állj!

A század megáll.

Katinka és Mózes úr kérdően odanéznek.

Máris új vezényszó. Csattog, pattog.

— Határt megszállni!

Éppen a falu szélén vannak, a hegyi pataknál.

Mózes úr és Katinka egymásra néznek. Arcuk sápadt.

— Mi ez? Mi ez az Isten szerelmére?

A patak másik oldalán román katonaság.

Közöttük a kis patak s a patakon apró fahíd.

— Főhadnagy úr! — csuklik el Katinka hangja — Miért álltak meg?

A főhadnagy tiszteleg a lánynak. Vigyázzban áll, mintha az ezredesének jelentené.

— Ez a határ.

— Ez a határ?

Nem tudnak szólni.

Csak nézik a fahídon túl a román őrszemet.

S a román őrszem mögött, a hegyoldalban, Mózes úr fapalotáját.

Lehet ez? Kétszáz lépésen múlik az egész és a turistaház már nem Magyarország?

Rettentő csend.

Katinka szeme előtt egyszerre száz és százezer magyar könnyes szeme villan.

Uristen! A mámorban, lelkesedésben ki gondolt Aradra, Temesvárra, Nagyszebenre, Brassóra, Dicsőszentmártonra?

Mikor a rádió hangszórójában, helyszini közvetítések hosszú során a mámor boldogsága tombolt, hogy Kolozsvár, Nagyvárad újra Magyarország, ki gondolt arra, hogy mit éreznek most Aradon, Temesváron, Brassóban?

Ki gondolt rá?

A patakon túl áll a román őrszem.

Katinka, Mózes úr szótlánul nézik.

A főhadnagy csendesesen elfordul. Valami kaparászik a szeme körül. Rettentő csend.

Aztán Mózes úr nagyot nyel, vidám hangot erőltet és azt mondja.

— No, Katinka, hát menjünk vissza!

A lány ránéz.

— Hova vissza?

Mózes úr vidám hangja megcsuklik.

— Hát úgyis megvesszük Asztalosné fogadóját!

Katinka szeméből egy könnycsepp buggyan. De aztán keményen, határozottan megrázza a fejét.

— Nem megyünk vissza, Mózes!

Karcsu keze határozottan felmutat a hegyoldalra, a turistaszállodára.

— Odamegyünk!

— Oda?

— Oda, Mózes! A határok megváltoztak, de a kötelességünk a régi maradt! Kitartani!

A szemében már nincsen könny, a tekintete határozott.

— Kitartani! Araddal, Temesvárral együtt — kitartani! És tovább várni! Várni...

Mózes úr döbbenten néz rá.

— Katinka! Hiszen maga nem jöhet! — rettentő a csend — Hiszen magát a románok kiutasították!

Katinka áll, határozott.

— Jönni fogok!

Mózes úr riadtan nézi. De ő nyugodt, elszánt és megismétli:

— Jönni fogok! Azonnal indulok Budapestre, mindent megmozgatok, a kiutasítást visszavonom és jönni fogok!

És azt mondja:

— Menjen Mózes!

A kezét nyújtja.

Mózes úr lassan megfogja a leány kezét. Remeg a hangja.

— Bizonyos, hogy eljön hozzám?

— Biztos, Mózes!

A fiatalember odalép a főhadnagy elé.

— Isten veled!

A tiszt megrázza a kezét.

— Isten áldjon!

Aztán Mózes úr megindul a kis fahíd felé.

Az őszi szél nótát hoz a falu felől.

Magyar nóta.

„Fujja a szél, fujja,
Hazafelé fujja...

Már odaát van. A háta görnyedt.

Mégegyszer megfordul.

A lány mosolyogva a kendőjét lobogtatja.

Aztán Mózes úr háta kiegyenesedik és folytatja útját a hegyoldalban, fapalotája felé. A turistaház felé, mely áll és figyel a bérctetőn, mint egy ősi várta.

VÉGE.

OSZK

OSZK

Vándor Kálmán regényei

A LEGNAGYOBB MAGYAR KÖNYVSIKEREK!

Trieszti gyors

A nagyszerű szinpadí szerző és író hatalmas sikert elért regénye. A második világháborút megelőző napok feszültsége adja izgalmas regényének háttérét. Egy lángoló szerelem története az olasz tenger partján, hadihajók árnyékában. A regény óriási sikert aratott, első kiadása két hét alatt fogyott el. (Bolti ára kötve : 4.80 P, füzve 3.80 P).

Lipótmező

A hírneves író gyönyörű regénye, melynek érdekessége, hogy a napjainkban folyó világháború kellős közepén, Párisban játszódik és drámai közelségbe hozza a meg szállást váró Páris, a meg szállás napjait, a meg szállott francia főváros életét. Izgalmas, érdekes, magával ragadó szerelmi probléma során viszi magával az olvasót a legaktuálisabb napok történésein. Az őszi szezon legnagyobb sikerű könyvujdonsága. (Bolti ára : kötve 5.80 P, füzve 4.40 P).

Megjelent!

Dr. Müller Vilmos: Bacillusháború

A legkiválóbb magyar orvosíró új, szenzációs orvos-regényében lélekzetelállító drámaisággal egy halhatatlan Nobel-díjas orvostudós világraszóló felfedezésének történetét írta meg. Meg-elevenedik a laboratóriumok titokzatos élete, a Nobel-díjas orvostudós leányának szerelmével párhuzamosan. Különösen nagy értéke a műnek még az is, hogy azt a magyar képzőművészet egyik legnagyobb tehetségű tagja: UDVARI PÁL festőművész illusztrálta. (Bolti ára : kötve 5.80 P, füzve 4.40 P).

Széchenyi irodalmi és művészeti rt. kiadványai

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1941. II. IN - 3.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

